Incipit compēdium breue et vtile. aliquarū materiarū cōmuniuz ad fidem et doctrinā catholicam spectantiū/ quod eidem cancellario ascribitur sed nō apparet esse suum.

In isto libello/est quedā breuis z summaria. vtilis tamen expositio. Primo de articulis fidei. Secundo decem p̄ceptorum legis. Tertio septem sacramentorū ecclesie. Quarto septē virtutū. Quinto de septem petitiōibus cōtentis in oratione dominica. Sexto de septem donis spūssancti. Septimo de octo beatitudinibus. Octauo. de vicijs/ tam nature q̄ voluntatis.

Tractatus primus de articulis fidei. Et primo quid sit symbolum z vnde dicatur.

Symbolū est omniū credendorū ad salutem spectantiū/compēdiosa collectio. Quoniā vt ait cassianus libro. vi. quicqd per vniuersum diuinorū volumi num corpus immēsa diffundit copia/totum in symbolo colligit/brenitate pfecta Dicit autem symbolū a syn quod est con et bule quod est sententia. quasi collectio sententiarū. Uel vt alij volunt a syn qō est con z bolum qnod est frustū. quasi frustorum id est capitulorū vel pticularum fidei collectio. Secundū papiam symbolum est collectō aut pactum seu placitum quod fit homini cum deo.

Quid sit articulus fidei z vnde dicatur.

Et autē articulus fm richardum de sancto victore/indiuisibil' veritas de deo. artās nos ad credendum. Dicitur in dicta descriptione veritas indiuisibilis. quia articulus nō diuiditur. sed stat in eo indiuisio credibiliū. Articulus enim de se inq̄tum articulus. nō est resolubilis in articulos siue in credibilia. peruersitate tamen heresum inualescente/ quedam que cōiungebantur in symbolo apostolorū postea oportuit diuidi. Uerbi gratia. Dicebāt quidam christū non verum esse hominē neq̄ vere natum. Alij autem dicebant vere natum. sed non vere cōceptum de virgine sed corpus attulisse de celo. Uñ sancti patres vnum articulū/in duos diuiserunt. vt vnus esset articulus de conceptōne. alius de vera eius natiuitate. Et consimiliter in alijs ex alia causa diuisis. Et ita ly indiuisibilis/in quibusdam articulis priuat actum diuisionis et possibilitatem. in quibusdam priuat solum actū. sic scilicz quia sunt quidā articuli qui fm assignatiōem apostolicam nō diuidunt. possunt tamē diuidi. Et sunt quidam articuli qui neq̄ diuidūtur neq̄ diuidi possent. Et nota q̄ in dicta descriptōne dicitur de deo. cum tamē articulus aliquis prima facie videat esse de creatura Uerbi gratia. Carnis resurrectōnem. Uerunta/men omnis articulus principaliter de deo est. vnde respectu articuli immediate tacti/dicit damascj. Non credimus resurrectionem futurā. nisi diuina virtute. scilicz cooperante. Unde et hoc credit fides catholica. scilicz promissam resurrectōnem diuina efficiendā virtute. Et sic patet q̄ iste articul' de deo est. quia de diuina virtute/nostrā resurrectōem operante. Isto modo omnes articulos qui videtur esse de creatura. facile cōtingit reducere ad diuinam virtutē. et ita ad deum. Item in dicta descriptione dicitur artans nos ad credēdum. Et tamen voluntas libera est nec potest cogi vel artari. Sed q̄tuis in volendo et consentiendo non possit voluntas cogi/quia quo ad hoc libera est. pt tamen allici et trahi in ꝓgnoscēdo. qm̄ si intellectui bñ disposito/infundat seueritas ipm intellectuz illuminās. necesse est veritatē ꝓgnoscere. z p ꝓsequēs allicere. z

tunc trahit ad consentiendū agnite veritati. Unde Aug⁹. Verba trahit ouē. Hoc modo artat nos articul⁹ ad credēdū Unde q̄dam artans id est trahens

A **Diuisio ⁊ exposito**

articulorū fidei Et primo primi.

Diuidit autem ⁊ distinguit symbolū pcipue apostolorꝫ in. xij. articulos. fm nūcꝫ. xij. apostolorū q̄ contulerūt credenda. qz ipsi hoc symbolū composuerūt. Scōm alios vero diuidit in. xiiij. vt patebit ifra ¶ Unus articul⁹ et prim⁹ attribuit patri fm priorē modū. sed attribuūtur filio. et q̄nqz spiritusancto ¶ Prim⁹ autem qui attribuit patri est iste. Credo in deum patrem omipotētē creatorē celi ⁊ terre Ubi primo nota differentiā inter credere deū. ⁊ credere deo ⁊ credere in deum Quia fm Aug. credere deo/est verbis ei⁹ siue scpture sacre fidem adhibere Credere deum est credere deū esse. scz quia est Credere in deum est credēdo deū fide ⁊ affectōne. siue fide opante p dilectōnem/ tendere in ipm. ¶ Igit exponе sic. Credo in deum scilicz singulariter. qz in vnū deum. Unde deut. vi. Audi israel domin⁹ deus tu⁹ deus vn⁹ est. ¶ Patrē. qd hic psonalit tenetur qz subiūgit filiū eius In oratiōe vero dominica tenet ly pater essentialiter vbi agitur de paternitate/ vel adoptōis qua paternitate ipsa trinitas est pater bonorū /vel creatōnis / qua paternitate tota trinitas pater est tam bonorꝫ q̄ malorū. fm illud deutero. xxxij. Nūquid nō ipse est pat tuus q̄ possedit te ⁊ fecit ⁊ creauit te ¶ Omnipotentē appropriate. q̄ cuis enī fili⁹ sit omnipotēs ⁊ spiritussctūs. omnipotens tamen q̄ndo ponit appropate/ attribuit patri. sicut sapiētia filio. ⁊ bonitas spiritusancto ¶ Creatorē celi ⁊ terre. Ad literā summe nature/quā designat noīe celi/ et infime. quā designat noīe terre/ ⁊ sic et inde collige creatorem mediorꝫ. Positis enim extremis colligūtur media Uel per celum ⁊ terram intelligat tam spūalis q̄ corpalis creatura pfecte formata/ vt celū sit inuisibilis ⁊ spūalis creatura/terra autem omne corporeū et visibile Unde aliō symbolū exponens dicit factorē celi ⁊ terre/ visibiliū omniū ⁊ inuisibiliū. Et nota q̄ creare siue creatorē esse/ poti⁹ sonat potentiā q̄ sapientiā vel bonitatem. qz operatio egredit a potentia ⁊ maxime virtuosa Unde Johā. primo Omnia p ipsum facta sunt Et in psal. Omnia in sapientia fecisti Ideo appropate attribuit creare patri sicut ⁊ potentia/ cū tamen pater omnia creet p filiū coopante spūsancto/ qz indiuisa sunt opera trinitatis/ ⁊ tote tres psone/ vnus sunt creator ¶ Et aduertēdum hic q̄ per hoc q̄ dicit deū singulariter/ destruit errores q̄rundam gentiliū qui fingunt plures esse deos qd manifestissim⁹ est error/ qz illo posito/ clare patet q̄ nullus eorū sit de⁹ Si enī plures sunt/ differunt inter se per aliquid quod habet vn⁹ qd non habet alius Sic null⁹ eorum erit summū bonū/ qz sic null⁹ eorū habet oia bona/ ⁊ sic null⁹ eorū erit deus/ qz de⁹ est summū bonū qd cōtinet omnia bona. ad rhoma. xi ¶ Itē per ß q̄ dicit patrem/ destruit obstinatōem iudeorꝫ. qui nō attendūt distinctōez psonalē pris ⁊ filij ¶ Itē per ß q̄ dicit creatorē celi ⁊ terre/ destruit errorē phorū dicētiū mundū fuisse ab eterno ⁊ deo coeternū. sicut dicit august. aristotelē posuisse ⁊ platonē Item p illd idē destruit errorē manicheorū qui dicūt oia corpalia/ creata a deo tenebrarū ¶ Sed et istis oritur dubitatō. Si enim credere in deū est tendere in eum fide opante per dilectōnem vt dicitur supra/ cum in pctō mortali existentes nō habeant istam fidē sic in deū tendētem/ videtur q̄ nō credāt in deum/ ⁊ ita mentiūtur ⁊ peccant quando dicūt symbolū. quod graue est dicere? Ad qd dicit fm q̄sdaz. q̄ ipse peccator dicit credo. ⁊c. nō in psona sua sed in psona ecclie. Sicut ⁊ illd. lauabo p singlas noctes lectū meū ⁊c. qd nisi in psona ecclesie que in aliquib mēbris per singulas noctes lachrymat diceret/ esset mendaciū in ore malorꝫ. immo etiā et multorꝫ iustorū Et similit cum mulier dicit psal. letat⁹ suz in his que dicta sunt mihi ⁊c. incongrua cēt locutō/ nisi in psona iusti generaliter loqueret siue ecclie. Silit hic in psona ecclesie dr Credo in deum ⁊c. ⁊ sic nō peccat nec mentit Alij dicūt q̄ exūs in pctō mortali/ nō dicit q̄ credat in deū cū dicit credo ⁊c. sed pfitet articl'os fidei. Et ē sensus Credo in deū. i. pfiteor credēdo esse deū. Et ita large sumit hic credere August. vero supra sumit magis stricte.

Expositio secundi articuli fidei.

Secundus articulus principalis et primus eorum qui attribuuntur filio est iste. Et in Jhm xpm fi. ei. ꝛc. Et supple credo in Jesum xpm. ꝛc. Que duo nomina/frequēter in nouo testamento coniūgunt. Quia vnū eorū scz iesus exprimit eius deitatē. interpretatur enī saluator. et inq̄ntum deus specialiter saluator est. Et reliquū nomen scilz christus exprimit humanitatē. quia interptatur vnctus. et inq̄tum homo vnctus est pre cōsortibus suis. ¶ Filiū eius vnicuz id est naturalē nō adoptiuū Unde aliud simbolum/determinando dicit. Et ex patre natū. ꝛc. Uel vnicū dicit. quia non est vnus filius inq̄tum deus. ꝛ alius filius inq̄tum homo. Sed idem xps in duabus naturis. scz deitate ꝛ humanitate. ꝛ trib⁹ substantijs. scz deitate anima ꝛ carne vnicus est filius. Unde august. in eccl'iastic⁹ dogmatibus Non duos filios fatemur sicut separando naturas nestorius tradit. sz deum ꝛ hominē/vnū filium credim⁹. manentē in duabus substantijs. non tamen cōfusis naturis. q̄uis enim duas habeat natiuitates. vnam qua nascit de matre. ꝛ vnam qua nascit ex deo patre/ tamen est vnicus filius nō duo filij. Quando ego/ in conceptōne p viam generatōnis pcessi a patre/ꝛ sic quadā natiuitate nat⁹ sum in vtero. Secundo natus sum de matre ex vtero. nec tamen ꝓpter istas duas natiuitates/dicēdus sum duo filij sed vnicus ¶ Seq̄tur dnm nostrū. Unde ipse dicit math. vlti. Data est mihi omnis potestas in celo ꝛ in terra. ꝛc. ¶ Per hoc etiā q̄ dicit Jesum xpz quod interptatur saluator et vnctus/deridet hebetudo iudeorū qui suū messyam id est saluatorē adhuc futurum expectant. ¶ Per hoc etiā q̄ dicit filium vnicū/destruit heresim sabelliano/rum dicentiū eandē psonam esse patrem ꝛ filiū. quod aptissimū apparet mendacium qr fm decursum naturalē/ oportet q̄ inter patrē ꝛ filium psonalis sit distinctō licet conformitas sit nature ꝛ similitudo. Quales etenī sum⁹ nos. tales q̄ a nobis generātur. Unde de ipsa diuina filiatiōe dicit ad rhoma. viij. Accepistis spm adoptionis filioꝝ. ꝛc. Et post pauca. Si āt filij/ꝛ heredes. heredes quidē dei/ cohere des autē christi. Et ad eph. i. Predestinauit nos in adoptōnem filiorū per Jesum christum. Nullus enī scipm gignit. Unde cum idē sit pater quod filius in substātia. oportet q̄ alteritas sit psonaꝝ ¶ Per hoc etiā q̄ dicit dominū nostꝝ/ destruit. heresis arrianorꝝ qui ponūt inequalitatē psonaꝝ. Unde Johā. x. Ego ꝛ pater vnū sumus. Et ad hebre. i. qui cū sit splendor glorie ꝛ figura substātie eius. Et fm atbanasium. Equalis patri fm diuinitatē ꝛc. Sicut enī pater dns est omniū ꝛ omnipotens/ita est ꝛ filius. Quod expressius determinat in alio simbolo vbi dicit. omnipotens pater. omnipotēs filius. quod tamen intelligat fm diuinitatem. Quāuis enim humanitati christi collata sit omni scientia. nō tamen omnipotentia.

Expositio tertii articuli fidei.

Tertius articul⁹ principalis et secūdus eorꝝ qui ptinent ad filium. qui determinat vtranq̄ eius natiuitatē. scz in vtero et ex vtero Et est iste. Qui concept⁹ est de spiritusancto natus ex Maria virgine ¶ Dic ergo. qui scilz xps/ concept⁹ est de spūsancto id est opatōne spiritussancti. vno etenī eodēq̄ momento/segregata fuit illa caro assumpta/a reliqua carne virginis/opatiōe spiritussancti. et animata anima ratōnali. et deitas eis vnita Unde nō est putandū q̄ sit concept⁹ de spū sancto sicut proles de semine paterno concipit. qr sic transisset spūssanct⁹ omnino. mutat⁹q̄ fuisset in carnem. sic paternū semen transit in carnē p lis/amittens propriā speciē/qō est etiam solo cogitatu abhorrendissimū. Unde ly de/nō denotat circūstantiā cause materialis/ sed potī⁹ cause efficientis Quamuis enim incarnatio filij dei/sit op⁹ toti⁹ trinitatis/qr qō operat vna persona/operant omnes (eo q̄ indiuisa sunt opera trinitatis) ipsa tamen gratia/ mediante q̄ natura hūana vnit diuine/ est donū appropriatū spūsancto/ qr hec gratia appropriate pcedit a caritate seu a benignitate dei/ q̄ spūsctō approbat. Nō ei de⁹ iq̄tū potēs vel iq̄tū sapiēs. sz inq̄tū bon⁹ ꝛ benign⁹ nostram redemptōem opatus est/ per incarnatōem filij dei. ¶ Dicitur igitur. qui

conceptus est de spiritusancto. non naturaliter. sed opatione spiritussancti ⁊ quasi fm appropriationē cause efficiētis. In quo verbo tangit natiuitas eius in vtero scilz qua natus est de patre veniēs. nec tamen recedens. De qua Mat. prio Quod in ea natū est / de spiritusancto est Glosa Natum. i. conceptum. ¶ Dicitur postea natus ex Maria virgine scz natiuitate ex vtero. de qua Luce. ij. Et peperit filium suum primogenitū ⁊c. ¶ Per hoc autem q̄ ait: qui ꝯceptus est de spiritusancto. i. opatione spiritussancti et nō opatione viri/ destruitur heresis hebeonitarū. qui asserunt christum ex Maria ⁊ Joseh nupti ali coitu esse conceptū. ¶ Per hoc etiam quod subdit: natus ex Maria virgine vt scilicz de vera matre de qua materiā corporis assumpsit/ destruit error valentinianorū dicētium de virgine christum nihil corporis assumpsisse. sed per eam quasi per fistulam transisse.

Expositio quarti

Q articuli fidei.

Quartus articulus principalis/ et tertius eorū qui ptinent ad filium. ⁊ quidē describit passionis eius sacramētum fm omnia que circunstant mortem eius. vt est flagellatio. crucifixio. sepultura. ⁊ huiusmodi. est iste Passus sub pontio pilato: crucifixus. mortuus ⁊ sepultus. ¶ Qui supple christus/ passus est sub pilato. i. sub potestate pilati. Pilato dicto pontio scilz genere. quasi dicat nō rhomano. q̄ forte dicit ad differentiam alicui alterius pilati. ¶ Crucifixus in quo distinguit passionem suā a passione aliorū qui suspendūtur in patibulo. Quia fm ysido. patibulum prope dicitur vbi homo suffocat et statim moritur. Crux vero vbi diu tortus/ tandē languenti morte morit. vbi mors grauior et productior est. Tamen multotiens vnū pro alio ponitur ¶ Sequtur mortuus vera morte. p dissolutōnem scz anime a corpore. diuinitas tamē semp coniūcta mānsit vtrobiqz. Unde august. sup Johannē Uerbū diuinū et quo hominē id est carnem et animā suscepit / nunqz deposuit. Mors ergo/ ad tempus carnē et animā separauit. neutrū tamē a verbo ¶ Et sepultus. non tamē vt alij corruptus et incineratus. Unde in psal. Nō dabis sanctum tuū videre corruptōez ¶ Per hoc autem q̄ dicit passus crucifixus mortuus/ ostēdit veram carnē vtpote sensibilem ⁊ passibilem habuisse. In q̄ elidit error apollinaristarū. qui dicunt eum sensu ⁊ carne sensibili caruisse. cum tamē verissimā carnem habuerit. ⁊ optime complexionatā. ⁊ ideo maxime passibilem. Nec absorpta fuit illa passio per vnionē deitatis. quia in illa vnione (vt dicit damas.) fuata fuit vtriusqz nature proprietas. Nam quod passibile/ mansit passibile sicut humanitas. ⁊ quod impassibile/ mānsit impassibile sicut diuinitas Quinimo incōpabilē penam grauiorē sustinuit. q̄z posset pur homo sustiere. eo q̄ prebebat ei illa vnio robur et vires ad sustinēdam tam amarā passionem/ in qua purus homo q̄ eiusdē teneritudinis esset (vt dicūt) in initio passionis defecissz. Destruit in hoc etiam error illorū qui dicūt carnem illā in naturam deitatis transisse. ⁊ ideo impassibilē fuisse. Quos cōfutat hieronim in epistola ad damasum papam.

Expositio quinti

Q articuli fidei.

Quintus articul principalis ī numero. ⁊ quart eorum q̄ spectant ad filiū ptinet ad redemptionis eorum sacramentū qui erant in lymbo inferni cōclusi fm q̄ prophetauerat zacharias. ix. capit. Tu quoqz in sanguine testamenti tui/ emisisti vinctos tuos de lacu in q̄ nō ē aq̄ Et ē iste. Descēdit ad inferna tertia die resurrexit a mortuis ¶ Descēdit tm̄. s. in aīa deitate vnita. qz corp ī sepulcro q̄euit. ⁊ deitas vbiqz erat Uñ sine ea descēdere nō potuit ad īferna. i. ad lymbū: ptē. s. inferni supiorē. q̄ detinebāt saluādi. q̄ sqz debitū p̄mi pntis/ p morte xpi solueret. q̄ āt dicit psal. eruisti aīam meā ex īferno inferiori. nō est ꝯriū. Dicit ei ibi lymb īfern inferior respectū aeris caliginosi in q̄ vt in suo īferno affligūt mō maligni spūs Uñ respectū illi aeris q̄ ad sitū. limb hoc ē supior ps īferni ꝯ īfern īferior. ¶ Tertia die resurrexit a mortuis. vt p synodochen ps ponat p toto. vt videlz ps illi diei pasceues q̄ mortuus est/ pro vna die cōputet. ⁊ nox sequēs dñice. cui mane resurrexit/ p die tertio

¶ Per hæc autem verba destruitur error eorum qui negant resurrectionē nostrā. Negare enī nostram resurrectiōem/ est quodāmodo negare resurrectionem xpi Sic enī arguit apls pria ad Corinth.xv Si christ⁹ resurrexit/et nos resurgem⁹. Cum aūt ad destructionē consequentis sequatur destructio antecedentis/si nos non resurgem⁹/nec ꝫ christus resurrexit

¶ Et nota q̃ fm istam distinctionē articl⁹orum/ hæc duo ꝯiungunt.scilz descensus ad inferos et resurrectio a mortuis. quia iste articl⁹us dicit totū qd christus nobis p suā mortē meruit.hoc aūt est redemptio in ania.q̃ cōpleta ē p fracturaz inferni in descēsu ad iferos. et redēptio in corpe que completa est in resurrectione per gloriam corporis.

¶ Expositio sexti articuli fidei.

Sextus articul⁹ principalis i numero/ et q̃ntus eor q̃ spectant ad filiū/ ptinet ad apertionem loci beatitudinis.vbi p nobis precursor faci⁹ xps ascendit/pandēs iter ante nos.et est iste. Ascendit ad celos sedet ad dexterā dei pris oipotent. Ascendit igitur ad celos/fm hūanitatē/vel in q̃ntū hō qui vbicꝫ est fm veritatē. Ascendit incꝫ nō stati post resurrectionē.sz post quadragita dies/ q̃lv apparuit p ml⁹tas vices/discipulis suis.vt fidem eor roborret apparitionib⁹.et pbaret gloriosam resurrectionē sui corpis. qd oculis suis paulo ante discipuli viderant extinctū.

¶ Sedet/sedet ad dexterā dei pris omipotent.Is est in eterna beatitudine.ad quā dexterā positur⁹ ē electos suos. vt dicit math.xv. Et statuet oues q̃dē a dextris ē. Vel ad dexterā dei pris.i.i iudiciaria ptāte.qz vt dr iob .v. Pr omne iudiciū dedit filio. Et ytrūqꝫ notat cū dic sedet.qz sedere est q̃escentiū et iudicantiū.q̃si dicat.pacifice gloriaf.et ofa quiete et pacifice cū patre iudicat et disponit.et iste articul⁹ destruit illā hæresim q̃ negat eq̃litatē pris et filij. Et sil⁹ illā q̃ dubitat de ascensione eius in celū. et p ꝯseq̃ns negat nostram q̃ causaf ex sua.sic erectio mēbror sequit⁹ ad erectionē capiti. Aūn aug. Vis ascēdere ad celū.ascēdentē tene. etenim per reipm leuari nō poter⁹. Si ergo vis ascendere.mēbr illius esto q̃ sol⁹ ascēdit Iob.iij. Nemo ascendit in celū nisi q̃ descendit de celo filius hōis qui est i celo.

Expositio septimi articuli fidei.

Septimus articul⁹ principalis in nūero.sextus vo ultim⁹ eorum/q̃ fm istā assignationē ptinent ad filiū.est de reditu ad iudiciū.qm vt dr iobā.v. Pr oē iudiciū dedit filio.vt scz ille q̃ viuus iudicat⁹ est et exinde mortu⁹.iudicet viuos et mortuos.et est ille. Inde ventur⁹ ē iudicare viuos et mortuos. Inde scz.id est postmodū Vel inde.i.de celis quos ascēdit.venturus ē scz in die iudicij.iudicare viuos et mortuos. Ad lrām.quia tūc et viui et mortui reptient iudicādi. vt innit apls pria ad thessa.iiij. Et mortui q̃ in xpo sunt resurgēt primi.deinde nos q̃ viuim⁹ qui relinq̃mur simul rapiemur cū illis in nubib⁹ obuiā xpo in aera ē. Illi tm viui q̃ reptient morient. sed statim i momento resurgēt.iudiciū cū resuscitatis recepturi vbi nō pater p tractū et morā tpis singulor examinationē fieri.sz vno eodemꝫ momēto/et merita singulor discuriet et discussa iudicabit. Aūn aug. Nō est i illo iudicio singulorū hōim vicissim opanda discussio. sed momētaneo discussū simul omnia sic et fecit sic et iudicabit. Vel aliter. Ventur⁹ est iudicare viuos.scilz vita gratie.et mortuos scilicet morte culpe.

¶ Ubi nota.q̃ aliud simbolu addit ista verba cum gloria. quia licet christus in forma serui/in qua iudicatus est sit ipse iudicaturus/tmen in forma gloriosa apparebit et in carne glorificata. Vel cuz gloria id est cum societate gloriosa electorum simul iudicantiū. quia vt dicitur ysaie.iij. Dominus ad iudiciū veniet cū senioribus populi sui et principibus eius

¶ Ex quo patet q̃ quidā ibi iudicabūt et non iudicabunt.vt perfecti qui omia propter christū reliq̃runt et secuti sunt eū q̃ xpi in iudicando assessores erunt. alij non iudicabuut/ sed iudicabuntur scilicet fideles/qui fm opera sua recipient iurta discussionē/de qua habet⁹ matthei.xxv. Esuriui et dedistis mihi mādu

care ꝛc. cum alijs ibidem taz respectu electorum ꝗz respectu reprobōrum expositis Iudicabuntur enī quidam eorū ad gloriam/ et quidā eorum ad pnam. alij nec iudicabunt nec iudicabūtur. scilicet infideles. quia iam iudicati sunt. Unde io hannis. iij. Qui non credit/ iam iudicatus est.

Expositio octaui articuli fidei.

Quinqz autē articuli sequentes pertinēt ad spiritum sanctum/ tam in se ꝗz in bonis suis. In se dico. quia in octauo articlo in ordine omnū duodecim articlorum primo vero in ordine istorum quinqz/ exprimitur personalitas sua. et est iste. Credo in spiritū sanctum. Et circumlocutiue loquitur Quando enī hec vox spiritus sanctus/ capitur dictiō aliter/ tunc solam tertiam personam in trinitate ve signat. Quando aūt vi orationis tenetur/ essentialiter sumit. et cōuenit toti trinitati scz deo. ¶ Et nota q̄ i alio simbolo/ ad maiorē expressionem istius articuli/ adduntur plura. scilicet in spūm sanctū dominū et viuificantē. qui ex patre filioqz pcedit. qui cū patre ꝛ filio sil' adoratur ꝛ conglorificat. qui locutus est per pphetas. Et hoc propter quasdam hereses que postea pullulauerūt. Impij ssimi enim nestorius ꝛ eutbicius dixerunt spiritū sanctū esse seruum patris ꝛ filij ꝛ eis obedire/ sicut virtus quedam aliena ab essentia eorū. nec dare vitā gratie/ nec inspirationē. et ideo additur est dominū et viuificantē. Et ad equalitatē significandam appositū est /qui ex patre filioqz procedit. qui cū patre et filio sil' adoratur et cōglorificat. Montanus autez quidā hereticus. et porphirius quidam alius post eū discipulis suis dixerunt. pphetas nō diuino spiritu/ sed tanqz prophanaticos locutos fuisse. sicut loquūtur energumini et arrepticij Et vt eorū error excluderetur addiderūt / qui locutus est per pphetas. quia cum spiritus sctō inspirante locuti sunt sancti dei homines.

Expositio noni articuli fidei.

Nonus articlus in ordine principali/ et secundus eorum qui spectāt ad spiritum sanctū. sm scilicz q̄ signat et vnit generaliter ecclesiam est iste. Sanctā ecclesiā catholicam. ¶ Et nota q̄ illud qd̄ sequit' scz sanctorū cōmunionē adiungunt alij isti articulo. alij vero adiungūt articulo sequenti. ¶ Scōm primū modū exponit' sic. Credo/ supple sanctā ecclesiam catholicam/ siue militātem siue triumphantē esse cōmunionem. id est cōgregationem vel societatē sanctorū. Vel sic. Credo sanctam ecclesiam catholicam adhuc in terris militantē. et credo sanctorū communionem. id est sanctorū societatem in celo scilicet esse. hoc est eccl'am triūphantē quasi diceret/ vtranqz ecclesiam credo. Vel credo sanctā ecclesiam catholicam hoc est siue militantē siue triūphantem ꝛ credo sanctorū cōmunionē. id est suffragia ipsius ecclesie que communicamus. Vel cōmunionē. i. eucharistiā esse. scilz in altari/ qd̄ negāt albigenses. ¶ Scōm vero eos q̄ tantūmō ponūt istud p articulo sanctā eccl'iam catholicā/ exponitur sic. i. eccl'iam vniuersalē. Catholicon enī grece/ latine signat vniuersale. et dicit' ecclesia vniuersal' fm twecū/ duabus ve causis. Prima. s. q̄ est vniuersal' pdicata per q̄ttuor ptes terre. Unū in psal. In omnem terram exiuit sonus eorum. Secunda causa quia articlos habet vniuersaliter veros. quib' scilicet nullū falsum potest subesse.

Expositio decimi articuli fidei.

Decimus articul' in ordine principali ꝛ tertius eorum qui spectant ad spūm sanctū. fm scilicet effectū grē contra pctm̄ est iste Remissionē pctōr scilicet credo. Et intelligat' general'r ve remissiōe pctōrum. siue que fit in baptismo/ siue q̄ fit extra baptismū/ sic in pnitētia. Tamē aliud symbolū nō videt' loq̄ nisi ve remissione pctōrum q̄ fit in baptismo. Dicit enim confiteor vnū baptisma in remissionem peccatorū. sed hoc quod ibi special'r dicit ve baptismo! fuit contra hereticos certos impugnātes sacramentū baptismi:

Est ergo sensus Credo remissionē peccatorum fieri. supple per veū. siue in baptismo triplici. scz fluminis/flaminis et sanguinis/siue post baptismū in penitentia ¶ Scōm alios autē (qui vt supra tactū est) istud adiungūt cū articulo pcedenti vt scilicet sit vnus articulus. ecclesiam sanctā catholicam/sanctorū cōmunionē/remissionē peccatorū. sicut inferius latius dicetur. sic ergo ne. Credo ecclesiam catholicam. id est vniuersalē ecclesiā/habētem modo vel habiturā in futuro/cōmunionem sanctorū. id est omnē vnionem vel societatem sanctorū. quando scilz regnum militans/veniet ad regnum triūphans. Et credo supple hanc ꝓsecutam vel consecuturā remissionē peccatorum scilicet per ecclesiastica sacramenta et bona opera. q̄ dicat. Credo peccata dimitti his qui sunt de ecclesia fideliū et non alijs. Quāuis enim deus p se dimittat peccata/nō tamen dimittit nisi p p̄sentiam sacramentorū/nisi necessitas excluderet beneficiū sacramenti. Prior tamē modꝰ exponēdi ꝓuentior apparet.

Expositio vndecimi articuli fidei.

VAdecimus articulus in ordine principali/ꝛ q̄rtus eorum qui spectant ad spiritū sanctū/est de spiritu insufflante sup interfectos veneno primi pentis. de quo pdixit ezechiel ezechiel. xxxvij. A quattuor ventis veni spūs et insufflā sup interfectos istos et reuiuiscant. et est iste. Carnis resurrectiōem. et est sensus. Credo spiritū sanctum/per reductionem spūs creati ad corpus/facientem sua virtute carnis resurrectionē. Quod etiā innuit psal. cum dicit Emitte spūm tuū ꝛ creabuntur ꝛ renouabis faciē terre. ¶ In qua resurrectiōe credendū est idem corpus quod per mortē cecidit/ad eundem spiritū. id est ad eandē animā redituri. siue cuiuslibet mēbri materia ad idē mēbrum in quo erat redeat vt exponūt aliqui/siue eadē materia tota corporis redeat ad totū corpus/ nō tamen necessario materia cuiuslibet mēbri ad idē mēbrum scōm exemplū q̄d ponit augꝰ. Qm̄ de statua enea fusa/fit massa. ꝛ iterꝝ de eadem massa fit statua. vbi est omnimoda identitas materialis et numeralis inter statuam priorē ꝛ posteriorē. qz materia est eadē nūero ꝛ forma naturalis. scz eneitas et tm̄ forte q̄d prius fuit materia pedis i statua priori ifusa/ erit materia brachij in statua posteriori. Et similr in ꝓposito ¶ Argumētū autez infallibile q̄ resurrectio erit quotidie habemus Unde dicit petrus rauennas Crede te homo in morte posse resurgere/qui anteq̄ viueres nihil fuisti. aut q̄re dubitas q̄ resurgas. cū totum q̄d in rebus est continue sic resurgat? Sol eni occidit ꝛ resurgit. dies sepelitur ꝛ redit. mēses anni. fructus. tempus. semina cum trāseunt ipsa moriunt. cum redeunt ipa sua morte virescūt. Et tu etiam quotiens dormis ꝛ dormiendo euigilas/tecum q̄si moreris ꝛ resurgis.

Expositio duodecimi articuli fidei.

DUodecimus ꝛ vltimus articulus in ordine principali/ꝛ q̄ntus eorum qui spectant ad spiritum sanctū/est de spiritu sancto. eternalr electos p̄miante. et est iste Uitā eternam. et est sensus. Credo vitā eternam a spūsco in p̄miū electis collatam. ¶ In hac etiā articulo mors eterna vocetur velere credi reprobis futura. q̄si dicat. Credo vitā eternā p̄miū bonorū et mortē eternā supplicū malorū. ¶ Hec aūt vita eterna/ꝓsistit i stola anie ꝛ corporis. Stola aūt anie in triho cōsistit scz in mānifesta cognitiōe summe trinitatis q̄ succedit fidei Job. xvij. Hec ē vita eterna vt cog̃scant te solū verū deū ꝛ quē misisti iesum xp̄m. Itē in pfecta eiꝰ fruitiōe que succedit spei. Itez in pfecta eiꝰ dilectione. qz nō euacuabit̃ sz pficiet̃ caritas ipsius dei. Stola aūt corporis in q̄tuor etiam ꝓsistit. scz in agilitate. subtilitate. claritate. in impassibilitate. De q̄bus dicit̃ sapiēcie. ij. Fulgebunt iusti ꝛ tanq̄ scintille in arundineto discurrent. Si igitur fulgebunt/ ergo habebūt claritatem. Si iusti/ergo habebunt immortalitatem seu impassibilitatē. quia sapie. i. Justicia perpetua est ꝛ immortalis. Si sint scintille/q̄ habebunt subtilitatē. Si discurrent/ergo hēbunt agilitatem. Per hunc articulū destruit̃ heresis ponentiū

ceum non curare facta hominũ ⁊ hæresis potentium animã interire cum corpore.

¶ Amen Iste terminus amen/qñq̃ tenetur aduerbialiter.⁊ sic interp̃tat fideliter. ſm aquilã.et sonat tantũ sic ita fiat. Et ponitur deuteronomio xxvij. Et dicet omis populus amen.Aliquando nominaliter aliquãdo verbaliter. vt dari p̃t exemplum apocalip̃.iij. Hoc dicit amen.i.veritas. Vel amẽ.i.veritatẽ annũciãs.Et p̃t hic sumi primo vel secõdo modo.

¶ An sint alia credenda vltra articulos.

Sed ante quera tur/an teneamur aliq̃ credere que nõ sunt articuli. sicut vbi gratia.fornicationẽ esse pctũ mortale.⁊ ꝯ similia. Dici debz q̃ sic. Oportet enim multa credere q̃ nõ sunt articuli. maxime ea q̃ articulos p̃cedũt. Credere enim deo nõ est articul⁹/ſz articulos p̃cedit. et tñ oportz deo credere.qz antecedit articl⁹os Ali cum credere deo sit credere ꝯ bis ei⁹ siue sacre scripture q̃ dicẽ fornicationem esse mortale pctũ. Patet q̃ cũiuis nõ sit articul⁹/oportet illud credere. Et sic qui negaret principia alicui⁹ artẽ/dicer:f here tic⁹ in illa arte/ sic q̃ negaret fornicatõ nem esse pctũ mortale/ vel aliud qd̃ asse rit sacra scriptura.qd̃ quidẽ articulos fi dei antecedit/hæreticus i fide deberet re/ putari.

¶ Unde sumitur numerus ⁊ distinctio articulorum fidei.

Nunez aũt ar ticulorz ⁊ distinctionẽ ſm p̃ta/ ctũ modũ exponẽdi sic accipe. Cum enim credere habram⁹ q̃ deus i sua essentia vn⁹ ⁊ simplex/trin⁹ sit in p̃sonis. quibz q̃dez p̃sonis iuxta suas proprietates p̃sonales certe erga nos ⁊ nram salutez attribuũtur opationes p̃ticlares/q̃s etiã credere habrm⁹/inde insurgit nũer⁹ ⁊ di stinctio duodecim articulorz fidei. iuxta duodecim q̃ sic nobis de ipsis p̃sonis di uinis credẽda incũbũt. Et qz iuxta ipm modũ exponendi/vnũ attribuit persone patris. sex vo p̃sone filij. ⁊ q̃nq̃z persone spũsancti.ideo duodecim articuli fidei assignant⁹.vnus respectu pris.sex respẽ filij.⁊ q̃nq̃z respectu spũsici. ¶ De vnico articlo q̃ attribuit p̃sone patris. ¶ Prim⁹ enim articulus q̃ vt tactũ est attribuitur patri.exprimit eius p̃sonalitatẽ ⁊ omni/ potẽtiam/cum dicit Credo in deũ prẽm oipotentẽ creatorẽ celi ⁊ terre.et hunc ar ticulũ posuit petrus. ¶ De primo sex ar ticulorz attributorz p̃sone filij ¶ Prim⁹ deo sex articulorz q̃ attribuũtur filio ex/ primit eius p̃sonalitatẽ/cum dicit. Et in iesum xp̃m filiũ eius vnicũ dominũ nostrum.et hunc posuit andreas. ¶ De secũdo ⁊ tertio. ¶ Secũd⁹ exprimit vtrã q̃z eius natiuitatẽ/cum dicẽ. Qui conce ptus est d̃ spũsancto natus ex maria vir gine.et hunc posuit iohãnes euãgelista ¶ Tertius exprimit passionis siue sacra mentũ/cum dicit. Passus sub pontio py lato crucifixus mortu⁹ ⁊ sepultus. ⁊ hũc posuit iacobus maior. ¶ De quarto. Quartus exprimit eius descensum ad inferos et ꝯsequentẽ resurrectionẽ/cũ dicẽ Descendit ad inferna tertia die resur/ rexit a mortuis.et hunc posuit thomas. ¶ De quinto. ¶ Quintus exprimit ascẽ sum suũ ad superos et ianue celestis aper tionem/cum dicit Ascendit ad celos se det ad dexteram dei patris omnipotentis et hunc posuit iacob⁹ minor. ¶ De sexto Sextus exprimit eius iudiciariã ptãtẽ: cum dicit. Inde ventur⁹ ẽ iudicare viuos et mortuos.et hunc posuit philippus. ¶ De quinq̃z articulis attributis perso ne spiritusancti. ¶ Prim⁹ vo q̃nq̃z arti culorum qui attribuit spiritusctõ expri mit eius p̃sonalitatem/ cuz dicit Credo in spũsanctum.et hunc posuit bartholo meus. ¶ Secundus exprimit eius san/ ctificatiõem et vnionẽ qua in eo vnitur ecclesia/cum dicit Sanctam ecclesiam catholicam sanctorũ communionem. et hunc posuit mathæus. ¶ Tertius expri mit eius remissionẽ siue iustificationez pergeneralem remissionẽ/ cum dicẽ. Re missionem peccatorum.⁊ hunc posuit sy mon chananeus. ¶ Quartus exprimit eius viuificationẽ pergeneralem resur rectionem/cũ dicit. Carnis resurrectio nẽ.et hũc posuit iudas thade⁹. ¶ Quin tus et vltimus exprimit eternam eius premiationem/cũ dicit. Vitam eternã et hunc posuit mathias. Ut clarius hæc patent in figura sequenti.

z

De quadam alia distinctiõe articulorum fidei.

Et ⁊ alia distinctõ quorundã modernorꝝ. q̃ symbolũ in quatuordecĩ diuidũt articulos Diuidũt enim primũ ⁊ tertiũ ⁊ q̃ntum articulos supra positos/ quẽlibꝫ in duos. nonũ vo ⁊ decimũ redigũt in vnũ. putvidetur distingui symbolũ nycenum qd̃ cantat̃ in missa. ¶ Et fm hanc distinctiõez ponũtur septẽ articuli ꝓtinẽtes ad diuinitatẽ. ⁊ alij septẽ ꝓtinẽtes ad hũanitatẽ. sic scz Nam symbolũ aut est de deitate. aut de humanitate.

De septẽ articulis ꝓtinẽtibus ad deitatẽ. Et prio de ꝑmo.

¶ Si aũt est de deitate. tũc ꝑmus articulus est vnũ deũ tantũ esse. Et est iste. Credo in deũ. Scds articulus est patrẽ esse vnũ deũ creatorẽq̃ oĩm. Et est iste. Patrẽ omnipotentẽ/creatorẽ celi ⁊ terre. Et vt supra tactũ est isti duo articuli fm assignatõem precedentẽ nõ sunt nisi vn⁹ articulus. ¶ Tertius articul⁹ est. filiũ ei⁹ vnicum esse vnũ deũ sibi equalẽ. Et est iste. Et in Jesum xꝝ filiũ ei⁹ vnicũ dñm nostrum. ¶ Quart⁹ articulus est spiritũsanctũ esse vnũ deum ab vtroq̃ ꝓcedentẽ. Et est iste. Credo in spiritũsanctũ. ¶ Quintus articul⁹ est deũ pctã dimittere /his q̃ sunt in ecclesia et habẽt cõionem ecclesie ⁊ nõ alijs. Et est iste. Sanctã eccl'iam catholicã :sanctorꝝ cõionez:remissionẽ peccatorꝝ. Et sic vt supra tactũ est cõiungũt isti duo articuli iu vnũ scz non⁹ ⁊ decim⁹ ¶ Sextus articul⁹ est deũ suscitaturum mortuos. Et est iste. Carnis resurrectõez ¶ Septimus articul⁹ est deũ esse remuneratorẽ bonorꝝ. Et est iste. Vitã eternã. Sub quo etiam cõprehendit̃ deum esse punitorem malorum.

De septẽ articulis ꝓtinẽtibus ad hũanitatẽ.

¶ Si aũt symbolũ sit de humanitate. tũc articulus primus est q̃ xꝝ cõceptus est de spũsancto Et est iste. Qui cõceptus est de spũsctõ. ¶ Secũdus articulus est filiũ dei natuz esse de virgine Maria. Et est iste. Natus ex maria virgine. Et vt supra tactũ est isti duo articuli fm assignatõem ꝑcedentem nõ sunt nisi vn⁹ articul⁹ ¶ Tertius articulus est filiũ dei esse passum crucifixum mortuũ ⁊ sepultũ. Et est iste. Passus sub pontio pilato:crucifix⁹:mortuus ⁊ sepultus ¶ Quartus articul⁹ est filiũ dei descẽdisse ad inferos. Et est iste. Descendit ad inferna. ¶ Quitus articul⁹ est filiũ dei resurrexisse a mortuis. Et ẽ iste. Tertia die resurrexit a mortuis. ¶ Sextus articul⁹ est filiũ dei ascẽdisse ad celos sedereq̃ ad dexterã patris. Et est iste. Ascendit ad celos sedet ad dexterã dei patris oĩpotẽtis ¶ Septimus articul⁹ est filiũ dei iudicaturũ bonos ⁊ malos. Et est iste. Inde vẽturus est iudicare viuos ⁊ mortuos.

¶ Explicit tractatus prim⁹ huius libelli qui est de expositiõe articulorum fidei

Incipit tractatus scds de decẽ ꝓcept⁹ legis ⁊ eorꝝ expositõe

Circa tractatum de ꝓcept⁹ legis summatim tangẽda sunt. q̃d est ꝓceptum. Qualiter ꝓcepta distinguãtur Expositio ꝓceptorũ. De numero ⁊ sufficientia ꝓceptorꝝ Qualiter in ipsis ꝓceptis septẽ capitalia:pinde alia pctã prohibeãtur ⁊

De diffinitioe precepti ⁊ eius expositione.

Diffinit̃ autẽ preceptũ ab aliq̃bus sic. Preceptũ est impium obligãs ad obseruatõem rei vl̃ actus impati. Extrahit̃ radicaliter hec diffinitio a diffinitõne precepti quã dat augu. libro de vginitate dicens. Preceptũ est. cui nõ obedire peccatũ est. ¶ Dicit̃ in dicta diffinitõne obligãs ad obseruatõem ad drãm cõsilij. qd̃ ꝑ se nũq̃ obligat. vt dicit augu. q̃uis per accñs id quod consulit̃ videat̃ obligare. vtpotesi in casu preceptũ nõ possit impleri nisi fiat cõsilium. vt si nõ possim sustẽtare parentes. s. patrẽ ⁊ matrẽ/nisi vendã omnia tunc tenerer oĩa vendere. Quod quidẽ de se cõsiliũ. nec obligat nisi in casu ꝑ accñs vt exemplificatũ est. ¶ Et si obijciatur q̃ similr obligat votũ ad obseruatõem/ ⁊ sic

conuenit ei precepti diffinitio Responde Aliquid vouere est tātū cōsilij/nec quēq̄ obligat/nullus enī contra suā voluntatē obligat ad vouendū/sed qui vouerit/ obligat necessario ad reddēdum. Et hoc iō est quia reddere votū est precepti/sed vouere est consilij.

De varia distinctione variaq̄ assignatiōe preceptorum in tabulis legis

Distinctio autē ponit varia p̄ceptorū Ioseph⁹ enī dicit q̄nq̄ mandata esse scripta in vna tabula ⁊ q̄nq̄ in alia Orig. autē ponit quatuor in vna ⁊ sex in alia Augu. aūt ponit tria in vna ⁊ septē in alia/vtpote tria que ptinēt ad deū in ꝑma tabula/⁊ septē que pertinent ad primū in secunda Et hūc modum augustini/sequtur cōmunis opinio. Qō enī augu. ponit tria esse in vna tabula ⁊ septē in alia/hoc magis dicere videt pro dignitate q̄ p scriptura.eo q̄ tria ptinēt ad dilectōēz dei ⁊ septem ad dilectōem proximi. Unde si cōsiderētur ipse tabule ⁊ eaꝝ scriptura in se sicut cōsiderant hebrei ⁊ iosephus/sic vtraq̄ tabula cōtinebat quinq̄ mandata seu p̄cepta. Si autē considerenē fm respectū ⁊ relationē eorū ad que dicta mādata ordinabāt cum tria ordinētur ad deū ⁊ septē ad primum/poterit tali fine ꝓsiderato/ dici tria esse in vna ⁊ septē in alia.

Expositio preceptorum legis Et primo primi.

Unc aūt accedēdū est ad expositōz singulorū p̄ceptorū Et cū lex p̄ceptorū posita sit ꝓter trāsgressiōes cohibēdas (vt pz ad Gal.iij.(⁊ triplī transgressio fiat.s. corde ore ⁊ ope.⁊ hoc q̄dem tā quo ad deum. q̄ etiā quo ad primū/vt pfecta sit cohibitio trāsgressionis. pfecta ponit lex phibitionis ⁊ sic mandatorū seu preceptorū subsequtur iniūctio. Et primo q̄tum ad deū p hibz primū preceptū cor ab idolatria.vt deus scz diligatur toto corde. Est enīz decolendo deo. Et colere deū.vt dicit glosa est sese toto mētis affectu illi mancipare. Et est istud. Non habebis deos alienos corā me. Quasi dicat Me hēbis deū. nō alienū. Exponēsq̄z qō dixit deos subdit Non facies tibi sculptile.i. imaginē sculptā.quod vocat aug⁹ idolū.neq̄z silitudinē oīm q̄ in celo sunt desup/et que in terra deorsum.⁊c.que expositō est verbi precedētis Vel fm Origi.sculptile siue idolū est/qō nō habet similitudinē in natura sicut cymera. Similitudo autē est eorū q̄ aliquaz hūt in natura similitudinē. vt imago homīs vel bouis ad rem hominē vel ad rem bouem/qō videtur per hoc qō sequtur que in celo desup ⁊ que in terra deorsum Sz ex hoc videtur q̄ phibeātur imagines que ad literā sculptilia sunt/qz sculpūtur. Sed rñdetur q̄ aū incarnatōnem quādo data fuit hec lex/ nulla in ligno vel ī lapide sculpi potuit incorpalis dei imago.qz imago spūs/fingi non potest. Et ꝓterea ante incarnatiōem reprobande erant imagines. Sed qz hoc fieri potuit post incarnatiōem filij dei.ꝓter q̄ ex tūc fieri concedūtur ⁊ ab ipso quidē q̄ legem tulit ⁊ dispēsare potuit scilicz xpo. Unū refert damas.q̄ xps abagaro regi misit in pāno imaginē suam.eo q̄ pictor ab eodē rege missus.ad depingendū imaginē xpi/ nō poterat vultū eius pre claritate intueri. vt eius singula lineamenta et membra ꝓprie describeret. Sed qz hec rñsio/nihil omnino apō vnū populū iudeum valeret quoniā nostras imagines reprehendūt. ideo aliter dici potest. q̄ non simplicit prohibētur oīno fieri imagies. Unde beda. Imagines fieri nulla litera diuina vetuit.haꝝ etenī aspectus multū cōpunctōnis solet pstare cōtuētib⁹.⁊ eis qui lras ignorāt quasi viuā de xpi passione exhibēt recordatōem Salomon enim instinctu dīno eas fecit in tēplo dei. Sed oīno prohibētur fieri ad hūc videlicet finem vt adorētur ⁊ colātur. Unde sequtur Neq̄z adores neq̄z colas ea. Ad adorādū igitur ⁊ colendū phibētur imagines fieri Nos aūt nō adoramus imagines. sed refertur honor ⁊ adoratō ad imaginatū.scz ad deū vel ad sanctū eius cui⁹ est imago. vt dicit augu.lib.iij.de doctrina xpiana.

Sequtur Nō adorabis neq̄z coles Inde que sic distingue. Non adorabis scz veneratōne corpis.vt inclinādo eis vel genuflectendo. Neq̄z coles scz affectōne mētis Unde glosa Aliō est colere aliō est adorare. Potest quis inuitus vel adulādo regibus idolatris/vel tormētis victus/ ado

rare: cum tamē sciat idolū nihil esse. ⁊ sic nulla mētis affectiōe ad idolū moueri. et p cōsequens nec colere. Colere enī est toto mētis affectu ⁊ studio mācipari ¶ Sequit. Ego enī discretiue dicit. quasi dicat Ego nō alius. Sum dñs/ ⁊ iō timēdus Deus tu⁹ ⁊ ideo diligēdus. Fortis zelotes. i. diligēs amator. Unde dicit. v. Deus tu⁹ deus emulator visitās. s. puniendo iniqtates patrū scilicz non custodiētium precepta data in filios. i. puniēs etiā ipos filios. si patres ista nō custodierint. Puniunt enī quādoqz filij p peccato p̄ris temporaliter/ nō eternaliter. Et sic intellige illud Ezech. xviij. Filius nō portabit iniquitatē patris ⁊c. scz eternaliter Uel visitās peccata patrū in filios etiā eternaliter. Non ātē quia sunt peccata patrū. sed qz sunt pctā filioꝝ imitātiū peccata patrꝝ. Usqz in tertiam ⁊ quartā generatiōem. Hoc dicit. qz quādoqz solent patres in tertiā ⁊ quartā generatiōem viuere. et plerūqz filioꝝ vel nepotū suoꝝ molestius ferre cruciatūs q̄z propos. Eoꝝ qui oderūt me. i. pctōrum ⁊ maloꝝ. Et cōtra faciēs mīam in multa milia. i. in oēs. Et ponit ibi finitū numerū pro infinito. Diligētibus me ⁊ custodientib⁹ precepta mea. Iste terminus. et ponit ibi expositiue p id est custodiētib⁹ Qui enī diligit deū/ precepta eius seruat Unde Joh. xiij Si q̄s diligit me sermonē meū seruabit ¶ Sed querit qualiter istō posset dici primū preceptū. cū dilectō dei dicat primū mandatū. Math. xxij. Hoc est (loquēs de dilectōe dei) primū ⁊ maximū mādatū. Respondet q̄ illō mandatū de dilectōe dei idē est cū hoc prio p̄cepto decalogi. Iubet enim primū preceptum decalogi vnū deum coli ⁊ nihil ei in amore preferri. ⁊ sic idem est. vel equipollet p̄mo mādato. iuxta preallegatū. xxij. capitulum Math. Uel potest dici q̄ dilectio speciale mandatū nō est. sed radix ⁊ stipes ceterorū. ad quod scilz cetera mandata reducūtur. Unde primū mandatū dicitur nō ordine sed dignitate. i. inter cetera precipuū ⁊ maximū. cum oīa comphendat.

A

Expositio secundi

Secundū preceptū cohibz os a piurio. a blasfemia. a mendatō ⁊ est istud. Non assumes in vanū nomen dei tui. s. falsē vel superflue. vel dolose p nomē dei iurādo. vel mētiendo. vel ipsum nomē blasfemando. vel puerse de deo sentiēdo ¶ Et si obijciat q̄ fm istā expositōem/ istud ptinet ad quintū preceptum secunde tabule. s. ad illud. Non loquaris ꝓtra proximū tuū falsum testimonium. vbi agit de piurio. Dic q̄ iurās falsum. dupliter peccat. Primo. s. cōtra primū suum. eū decipiendo. ⁊ isto mō ex pte verbi quod ordinatū est ad primū. ⁊ quo ad hoc cadit sub dicto quinto mādato seu p̄cepto secūde tabule. Item secūdo peccat. inuocando ad cōfirmatōem falsitatis vel deceptiōis/ testē diuinā ꝓitatē. ⁊ isto mō peccat i deū. ⁊ quo ad hoc habet sub isto secūdo mandato seu p̄cepto p̄me tabule. scz in isto loco ¶ Nec enī habebit dñs hominē insontē. i. innocentē scz quin apud deū nocētis penas exoluat. s. qui assumpserit nomē dei frustra. Unde deutero. v Non vsurpabis nomē dei frustra. qz nō erit impunit⁹ qui sup re vana nomen dei assumpserit Uel nō habebit dñs insontē id est innocentē. hoc est a culpa immunē eum q̄ assumpserit nomen dei frustra. qz vt habet eccliast. xxiij. Uir multū iurans replebit iniqtate ⁊ non discedit a domo eius plaga ¶ Sed q̄d dicet de istis magnatis ⁊ secularib⁹/ q̄ cōsuetudinē hūt iurandi. nūq̄d trāsgrediūtur istō preceptū seu mandatū ⁊ peccāt mortaliter. Aliq̄ rñdent distinguēdo. dicētes q̄ piuriū multipliciter ꝓ. s. indiscreta iuratio. vtpote quādo q̄s inutiliter iurat verū. vel qñ sine deliberatōe iurat. et tūc nō credunt esse mortale peccatū. Nā tunc fit p̄ter preceptū. sed nō contra p̄ceptū/ nisi forsan nimia eēt assuefactio. Alio modo sumit piuriū. vbi vel quādo q̄s iurat cū deliberatōne illud qō iuramēto nō esset asserendū/ imo nec simplicit dicēdū seu loqndū. sed poti⁹ oppositū. ⁊ tūc credit esse mortale peccatū Alij distinguūt dicētes/ q̄ piuriū multipliter ꝓ Uno modo falsa iuratio. q̄ si fiat ex ignorantia/ adhibita tamē p̄us diligētia debita. nō est peccatū Sed si fiat nō adhibita diligētia debita. peccatū quidē est sed veniale. Si aūt falsa iuratio fiat sciēter. vtpote cū mendaciū iuramēto cōfirmatur. tūc nisi tantū iocando fieret. semp est peccatū mortale. Alio modo dicit piurium trāsgressio iuramēti iā facti. qō si fuit lici

tum: semp est ipsa trāsgressio mortale peccatū. Si vero illicitū. trāsgressio illi⁹ nō est peccatū. sed illud illicitū sciēter iurasse fuit peccatū. Tertio modo dicit periuriū indiscretū iuramentū. qd̄ ponūt (nisi alia aggrauaret circūstantia) veniale peccatū ¶ Itē nomē dei patris/est filius. qz ipm patrē notificat. Nomē ergo dei in vanum assumit qui ipm xpm purā creaturam ponit seu asserit. qz sic ponit ipm esse vanū vel vanitatē Vñ ad rhoma. viij. Vanitati subiecta est oīs creatura. Sed cum xps veritas sit. vñ Jo. xiiij. Ego sum via veritas z vita. nullaten⁹ poterit esse vanitas. z sic nec pura creatura. Quid ergo absurdius q̄z illā firmissimā veritatē ponere vanitatē. z illud verbū virtuosum sustētans oīa vt habet ad heb. i. ponere vanū z sustētatū? ¶ Deniq̄z tertō modo nomē dei assumit ille in vanū q̄ nomē xpi. vñ dz xpianus. p peccatū vanū reddit z mortuū. Nomen q̄ppe sup hoīes scriptū vt viuant ipi iuxta qd̄ loq̄tur xps apocal. iij. Et scribā sup eum nomē dei mei et nomē ciuitatis dei mei noue hierlm. que descendit de celo a deo meo. et nomen meū nouum

Expositō tertii pre

B Tertiū p̄ceptū ptinēs (cepti ad deū/cohibēs transgressionē in ope est. Memento vt diē sabbati sanctifices. i. sanctū z feriatum habeas. cessando ab omni ope seruili. ¶ Ubi nota. q̄ in q̄z tū sabbatū designat quietē interiorē a prauis affectiōibus/et exteriorē ab oībus seruilib⁹. p̄ter illi⁹ diei determinatōem/ morale est hoc p̄ceptū z scriptum in corde hūano. sicut alia decalogi mandata seu p̄cepta. Natura enī dictat esse vacandū aliq̄ quieti. z orōni. et diuine laudi. Sed qz tali die. s. sabbato. z a talib⁹ rebus grossiorib⁹ abstinere/nō dictat cōscia. sed sola exterior iussio diuina q̄z tum ad hoc fuit cerimoniale hoc mādatum. z soluendū. i. solui poterat. ¶ Circa qd̄ est aduertendū. q̄ in dñica resurrectōnis dñice/ex statuto ecclesie mutatum est sabbatū in dñicam/ ne videremur iudaisare. Quia ex quo veritas luxit. trāsijt legis vmbra. z hoc quo ad cerimonialia. ¶ Et si querat quare alie iudōr festiuitates nō p̄cipiebant in decalogo. Dic q̄ cetere eorum festiuitates/fuerūt tantū cerimoniales. nec ab oībus sunt obseruāde. hoc aūt preceptū/magis morale est q̄z cerimoniale/iō in decalogo ad quē oēs tenent semp precipiendū erat. Sed̄tur deute. v. vñ sumit hoc p̄ceptū. Sex enī dieb⁹ facies opa tua. septimo aūt die q̄ est dies sabbati nō facies in ea quicq̄z opis. Et subdit rōem p̄cepti. Sex enī dieb⁹ fecit de⁹ celū z terrā. vt patz Beñ. i. z req̄euit die septimo. non quasi lassus. Sed ponit ibi req̄euit p cessauit. sicut dz apoc. iiij. Req̄em nō hñt die ac nocte dicētia sanctus sctūs. zc. i. dicere nō cessabāt. Ita sumit in dicto passu requieuit p cessauit. Nihil enī vlterius fecit nouū cui⁹ nō fecerit prius materiā vtpote corpaliū. vel similitudinē. vtpote spiritualiū. Opatur tñ adhuc quotidie creata gubernādo. vt dz Joh. v. Pater meus vsq̄z modo operat z ego operor. Circa qd̄ dicit augu. lib. iiij. sup Beñ. Sic req̄euit vt nouā creaturā vlterius cōderet nullā. nō vt que cōdiderat cōtinere z gubernare cessaret. Et bñdixit diei septimo. q̄ est dies sabbati. z pro id est sanctificauit eū. i. sanctū z celebrē eum hīe voluit. vt scilicz nō fieret opus seruile in eo. z sic nō intercit opus charitatis. nec necessitatz Vñ patz q̄ poterūt exhiberi ecclīastica sacramēta. sicut enī poterāt circūcidere sabbato. z nos etiam die dñica sacramēta possumus exhibere. z opa charitatis. vt elemosinas. z opa necessitatis exercere. vt bibere comedere. (precepti.

Expositio quarti

L Hic quo ad deū tria ponūtur p̄cepta. Quantū autē ad primū ponūtur septē sequētia. quorū vnū est affirmatiuū/z sex sunt negatiua. Affirmatiuū autē z quartū in ordine principali. sed primū in his q̄ respiciūt proximū est illd. Honora patrem tuū z matrē tuam. Per qd̄ mādatū natura q̄ corrupta est/ad ordinem naturalē reuocat. Hec fuit necesse hmōi preceptū dari parētibus respectu suoz filioz Crescēte enī virtute in filijs/decrescit virt⁹ in parentib⁹ fm naturā. z deficiēti virtuti/debet iuste subsidiū. Vñ quia minorat virtus seu vigor in pentib⁹/z auget in filijs datur p̄ceptū vt filij subueniāt parētib⁹. Hec fuit necesse dare hmōi p̄ceptū pentib⁹ de filijs/q̄z uis prio ipsi filij fuerūt im-

potentes. qz natura etiam corrupta ad id cogit. eo q̃ naturaliꝗ succus ascẽdit a radice ad ramos ⁊ ñ ꝯ ecõuerso. Et Crisosto. Hoc est amor in hõibꝰ/ qd̃ est humor in arboribus ¶ Ait ergo. Honora patrẽ tuum duplici. s. honore. ⁊ reuerẽdo. ⁊ necessaria p̃bendo. Patrẽ tam spũalem q̃ carnalẽ. Intelligit etiã de patre deo q̃ potissime est honorãdus. Unũ malꝗ. i. Filiꝰ honorat patrẽ ⁊ seruꝰ dñm. Si ergo pr̃ ego sum vbi est honor meꝰ? Et matrẽ tuã carnalẽ. necnõ ⁊ spũalem. s. ecclꝗam. De q̃ ad Galꝗ. iiij. Illa autẽ que sursum est hirlm/ libera est. q̃ est mater nr̃a. Noĩe etiã patrꝭ ⁊ mr̃is oẽs primi intelligunt. vt dicit aug. Unũ fm ip̃m oĩa vendẽda sunt ⁊ danda p paupibꝰ in extrema necessitate. qd̃ si nõ fit/ trãsgredit istud mãdatũ. Si ergo noĩe patris ⁊ mr̃is/ oĩs primus intelligitur/ ⁊ nobilissimũ inter proximos ponit p oĩbus. s. p̃rem ⁊ matrẽ. clar̃ est q̃ illis p̃cipue honor debet ⁊ subsidiũ ¶ Et vt firmius obseruet adhuc hoc p̃ceptũ/ subiũgit premiũ dicẽs. vt sis logeuꝰ sup terrã. Nã eccl. iij. Qui honorificat patrẽ ⁊ matrẽ. vita viuet longiore. Justũ enĩ est vt q̃ alteriꝰ vitã sustẽtat. vita illius plõgetur. Sup terrã inq̃t scz tã moriẽtiũ q̃ viuentiũ. eo q̃ pietas ad oĩa vtilis est. pmissionẽ hñs vite q̃ nũc est ⁊ future. i. ad thi. iiij

¶ Expositio quinti

D Quintũ autẽ prece (precepti. ptũ principale. ⁊ scõm in ordine eorꝝ q̃ respiciũt primũ ⁊ primũ negatiuũ/ est istũ. Nõ occides. Ubi p̃cipit q̃ nõ ledat proximus in sua psona ¶ Nõ occides igit supple hoĩez teip̃m videlicz. vel aliũ. ⁊ duplꝗ. videlicet aĩa vel corpe ¶ Sed ꝯrariũ huic p̃cepto videt haberi exo. xxij Et maleficos nõ patieris viuere. In quo ꝓbo p̃cipit dñs fieri occisionẽ hic vero phibet. vñ cõtrariꝰ sibiꝗ p̃ videt in legislatiõe. Sz ad hoc dicit q̃ psone priuate q̃ nullã habet iurisdictõem vel autoritatẽ/ hic phibet occidere legi autẽ vel ministro iusticie/ p̃cipit occidere Exo. xxij. Et sic nõ est cõtrarietas. qz nõ est circa idẽ seu respectu eiusdẽ. ¶ Sz nũquid aliquo modo priuate psone licz absq̃ trãsgressiõe occidere Uidet q̃ sic. admin̄ꝰ in sui defensiõe. hoc ei iura pmittũt scz iniuriã ꝓpulsare ⁊ tpate vim vi repellere. Itẽ ex ordine charitatis debeo potius subuenire vite ꝓrie. q̃ vite aliene. Unde volentẽ me pimere/ potiꝰ occidere debeo q̃ pmittere me occidi. Sed cõtra hoc videt esse illõ math. v. Si q̃s te pcusserit in vna maxilla/ prebe ei ⁊ aliã Et iõ dicũt quidã q̃ nullo mõ licet occidere etiã defendendo/ marie autẽ viro pfecto. Et hec videt esse opinio anselmi. Hec fm eos debeo opinari q̃ me occisuꝰ sit ⁊ si eũ nõ occidero. sed q̃ deꝰ prestabit mihi auxiliũ/ vel euasionis aut fuge beneficiũ. Aliꝗ volũt/ q̃ in sua defensione liceat occidere. eo q̃ lex occidere iubẽdo vel saltẽ pmittẽdo/ talem defendentẽ se/ in dicto casu iudicẽ cõstituit in aduersariũ. Unũ ip̃m vice legꝭ interficit. vñ lex prebẽdo autoritatẽ/ excusat a pctõ. Hoc tñ intellige. si necessitas ẽ inuitabilis. qm̃ si te pcusserit aduersarius ⁊ fugerit vel pcutere destiterit/ eũ repcutere nõ licet. vel seq̃ fugientẽ. qz hoc nõ fieret ad ꝓpulsatõem iniurie. sed ad vltionẽ. q̃ spectat ad solũ iudicẽ Et ñdent isti ad illõ math. v. Si q̃s te pcusserit in vna maxilla. ⁊c. q̃ illõ cõtinet cõsiliũ non p̃ceptũ. ¶ Et nota hic q̃ homicidiũ multis modis fieri ꝛ. Fit enim q̃ñq̃ sola mẽte p odiũ fraternũ Unũ Joh. epla. i. ca. iij. Qui odit fratrẽ suũ homicida est Itẽ prauum exemplũ relinquẽdo. Ut enĩ dicit gregor. tot mortibus digni sunt. q̃t prauitatꝭ exẽpla reliquerũt. Itẽ lingua ⁊ hoc triplicit vel scz ꝯtra legẽ quenq̃ morti adiudicando. Unũ. ij. reg. xij. dicit dauid variã pcussisse gladio qz morti dolosez iniuste adiudicauit. Itẽ mentiẽdo Unũ Sapiẽ. i. Os qd̃ mentit occidit aiam. Itẽ cuiq̃ detrahẽdo. vñ dicit bernard̃. q̃ detractor vno ictu tres anĩas interficit. suã. s. ⁊ illiꝰ quẽ sua detractõe inficit. ⁊ illius de quo detrahit. qz sibi forsan p̃iudiciũ mortis vel dãni irrepabilis sua detractõne parat ⁊ acq̃rit. Itẽ fit homicidiũ manu q̃liciũq̃ scilz pemptõe exteriori. siue p gladiũ. siue per venenũ. siue p aliã penã Itẽ fit homicidium p subtractõem victus. scz corpis Unũ Ambꝗ. Pasce fame morientẽ. q̃ si nõ pascis occidis. Siue victus subtractõe id ẽ verbi dei. Unde Ezech. iij. Si loquente me ad impiũ. ⁊c. Non annũciaueris eiꝛẽ vt auertat a via sua impia ⁊c. ⁊ ipse impius iniq̃tate sua moriat. sanguinẽ eius de manu tua req̃ram Unde versus. Exẽplũ

mens.lingua.manus:subtractio victus:
Corpis ⁊ aie.dici faciunt homicidam

Exposito sexti pre/

E Sextū preceptū in or/ (cepti
dine principali.⁊ tertiū eorū q̄
respiciunt primū est istō.Non
mechaberis.Ubi p̄cipit vt nō
ledatur prim⁹ in re sibi p̄iuncta p legē.scz
in vxore.Et accipit hic sub noīe mechie/
omis illicit⁹ p̄cubitus/⁊ q̄cunq̄ coit⁹ for
nicari⁹.q̄uis mechia magis ꝓprie adulte
riū dicat.Mechos ei grece/ adulteriū or
latine. ¶ Et ad hanc reduci p̄t fornicatio
spiritualis sicut ydolatria.De q̄ Jere.iij.
Mechata est cū lapide ⁊ ligno ¶ Potest
etiā ad hanc reduci expositio praua sacre
scripture Unū.ij.ad Corin.ij Non sumus
sicut plurimi adulterātes verbū dei Unū
hic nota q̄ fornicatio est mortale peccatū
Videt tamē p̄trariū eo q̄ actus natural:
Actus naturalis nō est pctm̄. Insup cuz
coire sit necessariū ad p̄seruatōem speciei
sicut comedere ad p̄seruatōem indiuidui
et in necessitate vt fame liceat etiā nō sua
rape ⁊ comedere.qz tpe necessitatis omia
sunt cōia.videt similr q̄ in feruēti deside
rio coeūdi/posset q̄s nō suā rapere ⁊ cū ea
coire. Ad quod or q̄ actus fornicatōnis
dupl'r dicit. Uno modo dicit naturalis
eo.s.qz naturaliter fit.Alio modo dicitur
cōtra naturā.Et iuxta istum scōm modū
dupl'r adhuc dicit contra naturam Uno
modo quādo fit cōtra naturalē cōcubitū
qui est maris cū femina.⁊ isto modo pōt
dici actus innaturalis. quia p̄tra natura
lem cōmixtōem. Alio modo dicit contra
naturā.qz scilz naturā in suis naturalib⁹
vulnerat ⁊ spoliat gratuitis.scz bono gr̄e
⁊ virtutis.Et isto vltimo modo/oīs for/
nicatio est cōtra naturā sicut omē pecca/
tū mortale Corrūpit enim naturalia ⁊ de
struit omia gratuita Et qz isti sunt effect⁹
mortalis peccati/ꝓpter hoc patz fornicati
onē esse pctm̄ mortale. Et sic patz solutio
argumēti/qz licet fornicatio sit actus na/
turalis/qz scz natural'r fit.est tm̄ innatura
lis qz naturā corrūpit Hec seq̄tur q̄ sit ac
tus naturalis qz naturalit fit. q̄ propte/
rea nō sit pctm̄.vbi non debito modo fit
¶ Et intellige q̄ coitus qui de se natura
lis est/post p̄tractā p peccatū primi parē
tis cōcupiscentiā/ est sicut cibus veneno
iunctus.q̄ q̄ꝗuis de se naturalis sit. tm̄ p/
pter venenī admixtōem interficit. nisi bē
ficio tyriace/comedenti subueniat. Pari
modo ⁊ aiam cōcupiscētia carnalis inor
dinata interficit:nisi beneficio matrimo/
nij ⁊ honestate nuptiarum intercipiat
Hec ē simile de extrema necessitate famis
⁊ desiderio feruēti coitus/ qz si in necessi/
tate famis nō subueniat p alienū esuriē/
ti/piret indiuiduū Non sic autē piret spe
cies generis hūani/si nō satisfiat per coi/
tum alicui⁹ cū aliena. Nam saluat in alijs
Etiā ipse posset aliter saluare scz cogno/
scendo suā propriā vxorē. ¶ Sed quare
ponūtur duo p̄cepta circa phibitōnē illi
citi coitus.s. Non mechaberis ⁊ nō cōcu
pisces vxorē proximi tui.cū vnū sub alio
possit subintelligi. Et similit de istis duo
bus. Non furtū facies ⁊ nō cōcupisces rē
proximi tui. cuz oīs qui furat rem primi
concupiscat/⁊ sic possit primū contineri
sub secūdo.Augu.soluit q̄ in duob⁹ pre/
ceptis.s. nō mechandi ⁊ nō furādi/ omia
opa interdicta sunt.in alijs aūt duob⁹ in
terdicit ipa omnis cōcupiscētia.Et quia
vtrobiq̄z est peccatū/vtrobiq̄z est mādatū
prohibitoriū. Hec similit fit phibitio de
volūtate occidēdi sed tm̄ de actu.qz natu
raliter sunt proni hoīes ad velle luxuria
ri ⁊ ad actū luxuriandi. Similit ad volū
tatē habendi alienū ⁊ ad actū.sicut ad ra
pinā ⁊ furtum Et iō due sunt phibitōes
⁊ data duo p̄cepta phibitoria.vnū cohi
bens ipam voluntatē aliud cohibens ip
sum actū. Non sic autē est in occidere. qz
homo naturalit abhorret tam voluntatē
occidendi q̄ actū. Quelibet enī creatura
suā spēm amat ⁊ nititur eā seruare nō de/
struere.nisi cū extra se exit p furorē ire vel
temere concupiscentie (precepti.

Exposito septimi

F Septimū preceptum in ordine
principali et quartū in ordine
eorum que respiciūt proximū.
quo scilicz phibet ledi ipse pro
ximus/in rebus sibi nō p legem cōiunctz
sed fortuitis.⁊ est istud. Non furtū facies
¶ Est autē furtum p̄tractio rei aliene/ in
uito dño/animo lucrādi ¶ Notāter dicit
cōtractio quia q̄s furtū nō facit nisi ope
cōtractet. ¶ Dicit etiā rei aliene.quia i re
que plenissime mea est/ nō facio furtum.

Secus aūt si ḋs habeat mecū rem cōem ¶ Dicit inuito dño. qz si credat dñm per missurū/ z subest iusta causa sic credendi etiā si dñs nō erat cōcessurus/ nō tenetur furto. Si autē nō subsistit iusta causa sic credēdi/ tenet furto. Ecōtra si crederet cō tractare rem dño iuito licet etiā cōtractet dño volēte. peccat tñ mortalit z furtū facit. qz in peccatis cōtrahēdis z cōmittendis/ intētio principaliter attendit ¶ Dicit etiā animo lucrādi. qz si ḋs ancillā aliēnā in meretricē rapuerit/ nō lucri sed libidinis causa/ furtū ꝓprie non facit secus autē si eā rapiat vt vēdat ¶ Et nota q extrema necessitate excusatur fur. qz tpe tante necessitatis oia sunt cōmunia ¶ Et intellige q sub noīe furti intelligit phibita omnis vsurpatio illicita rei aliene animo dico lucrādi. q̄lis est rapina. vsura. negociatio fraudulenta z hmōi. ¶ Et nota q nō dicit. Nō facies rapinā/ q̄uis rape sit generalius q̄ furari. Nam omnis q furat rapit z non ecōuerso. Qd̄ fecit ideo. quia iudei ḋbus hmōi p̄cepta data sunt/ pniores sunt ad furtū qd̄ est occultū. q̄ ad rapinā vbi testis adest Et ideo occurrendo magis piculoso/ furtū in phibitōe nominauit nō rapinā. Voluit tamē a ꝓte totū intelligi. vtpote ꝑ furtuz omnē rei aliene vsurpatōem ¶ Per hoc etiā phiberi videtur ne fiant violētie z nimie exactōnes et tallie principū z militū in ꝓplm suū. quia hoc videt rapina esse. z species furti. Propter qd̄ dr Esa. i. Principes tui infideles socij furum. Sed circa hoc distinguit ab aliḋbus. qz aut tallie ille fiūt sup seruos. aut sup colonos terre. Si sup seruos. cū nihil habeat nisi noīe dñi sui. videt q dominus seruū suū talliare possit. z onerare q̄tumcūq vult. Potest tamen dñs nimis angariādo seruū suū/ nimis q exigēdo et opprimēdo eū ita grauiter sic cōtra istd̄ preceptū faciēdo peccare. qz iusticia dei exigit/ vt vnusquisq re sua debite vtatur. Non tamen vt sit rapina dicunt. nec oportet de necessitate restituere. licet pietas hoc exigat. Si autē fiat sup colonos terre siue inhabitātes terrā/ tūc taxanda est illax tallia seu exactionū acceptatio fm laborē principis vel militis quē hnt in defensione illius terre. quā ipsi coloni sic talliati inhabitāt. z etiā fm expensas quas necesse est principi vel militi facere fm suam moderatā z honestā familiam. z si vltra exigāt/ rapina est. z ꝑ istud preceptum inhibetur. (precepti

¶ Expositio octaui

B

Octauū preceptū in ordīe principali z quintū in ordine eorū que respiciūt primū quo. s. phibet quis cōtra primū transgredi ore. s. ferendo falsum testimoniū Et est istud. Non loq̄ris cōtra primū tuum falsum testimoniū ¶ In quo z piuriū z mēdaciū phibent. qz vt dicit aug. lib. de mēdacio. Omne mendaciū/ hoc genere verbi cōplectitur. Quisquis enī aliq̄d enūciat phibet testimoniū animo suo. vñ si mentitur/ falsum testimoniū animo suo phibet ¶ Per hoc autē q hic dicit contra primū. vt dicit augu. de questionib' exodi. non videt prohibere mendaciū qd̄ pdest alicui z nihil obest ei cui mentit Est argumentū q est aliquod genus mendacij qd̄ non est mortale peccatū. illud scz qd̄ non fit cum libidine decipiendi vel nocendi. Nec enī omnis intentio vel libido fallēdi. efficit mortale peccatū. Predicat enī hoc comprehēdit intētio fallendi/ et de mendacō pnicioso z de mēdacio iocoso. z de mēdacio officioso. sed tamē ꝑ prius z ꝑ posterius. Et de se fm suam primariā intentōez nō dicit nisi de mendacio pnicioso Et iō solum fm se mendaciū pniciosum a multis reputat esse mortale peccatū. vt videt velle prepositin' z magister Guilhelmus antisiodorensis z alij magistri magni decretoz ¶ Sunt autē fm augusti. octo genera mendaciorz. quorz sufficientiā sic accipe. Tria enim in genere sunt mouētia ad mendaciū scilz nociuitas. libido mentiendi. z vtilitas ¶ Si autē nociuitas sit in causa hoc est si quis mentiat vt noceat Aut ergo intendit inferre alicui nocumētum spūs vt. s. subuertat a fide catholica/ aut a regulis bonorz morz. vt sunt qui dicunt xpm non incarnatū. vel luxuriā nō esse peccatū mortale z hmōi Et tūc est primus modus seu primū genus mendacij scilz mētiri in doctrina pietatis z religionis. z hoc est mortale peccatū. Aut intendit nocumētū totius homis. quod ꝓtingit duplicit. s. vel intendēdo nocere vniuersalit z totaliter. z fm genus qd̄ omnib' nocet z nulli pdest. vt q mēdacit pseqtur

hominē ad mortē Et est scōs modus seu scōm genus mendacij. Et istud est pctm̄ mortale. Aut intendēdo nocere pticulari ter ⁊ fm genus qō alicui nocet ⁊ alicui p/dest. vt est mendaciū mercatorꝝ ⁊ calūniatorꝝ. Et est tertiꝰ modus seu tertiū genus mendacij. ⁊ istud similr est pctm̄ mortale Et vocat qōlibet istorꝝ triū generꝝ mēdaciū pniciosum ¶ Si autē libido mentiendi sit in causa. hoc est si qs mentiat ex sola libidine/tūc aut mouet tm̄ ex affectiōe ⁊ intētione mentiēdi. ⁊ non ꝓpter aliō. Et est quartꝰ modus seu quartū genus mendacij. qō vocat mendaciū libidinosum. ⁊ ponit mortale pctm̄. Aut mouet ex intentione mouendi auditorē ad cōplacentiā vel risum. Et est q̄ntus modus seu q̄ntū genus mēdacij qō vocat mendaciū iocosum. qō ponitur vt cōius veniale peccatū ¶ Aut vtilitas aliq̄ est in causa. hoc ē si qs mentiat vt sibi vel alteri prosit Et tūc aut vtilitas illa ꝓsistit in bonis fortune quē perdi pñt. vt si quis mentiat/ne ꝓ raptores suā pecuniā amittat Et est sextus modus seu sextum genus mendacij. Aut illa vtilitas ꝓsistit in bonis corpis. vt cū qs mentit pro saluādo vitā hōmis. vt si homo queratur pro eū occidendo aut ad mortem ducendo. ⁊ mentiēdo dicat se non vidisse vel nescire vbi sit. Et est septimꝰ modus seu septimū genus. Aut illa vtilitas ꝓsistit in bonis anīe/que tamē sic sunt in anima vt quodāmodo etiā habeāt esse in corpe. vt cum quis mentit pro sua aut alterius pudicitia vel virginitate seruanda Et est octauus modꝰ seu octauū genꝰ mēdacij/fm debitā assignatiōem augustini. Et vocat quodlibet istorꝝ triū vltimorū generꝝ mendacium officiosum. ⁊ de se ponūtur esse peccata venialia.

De triplici genere mendacij.

¶ In summa nota q̄ in genere est triplex mendaciū. s. pniciosum libidinosum officiosum. ¶ Primū. s. pniciosum cōtinet sub se tria prima genera supposita ⁊ declarata. Et est semper mortale pctm̄ ¶ Scōm scilz libidinosum cōtinet sub se quartū genus supra positū ⁊ declaratū quod ponit mortale. Et quintū qō dicit iocosum ⁊ ab oībus ponit veniale. ¶ Tertiū. s. officiosuz ꝓtinet sub se sextū septimū ⁊ octauū genera etiā supra posita ⁊ declarata. Et est semp veniale. nisi ex accidenti efficeretur mortale.

Expositio noni et decimi preceptorum legis.

Nonū ⁊ decimū mandata in ordine principali/ ⁊ sextū ⁊ septimum in ordine eorꝝ que respiciunt primū. eo q̄ diuerso modo ordinātur fm ordinē textus exodi ⁊ deuteronomij simul ptractent. in quibus p/hibet trāsgressio in corde cōtra primum. Fit autē transgressio in corde dupliciter videlicet q̄tum ad cōcupiscentiā carnis. cōtra quā ponitur nonū mandatū qō est Non desiderabis vxorē primi tui Quod ponit nonū preceptū fm magistꝝ in lib. sententiarꝝ et fm aug. ⁊ scōm libꝝ deutronomij. licet aliter ordinet in exodo. Item fit transgressio contra primū in corde q̄/tū ad ꝓcupiscentiā oculorꝝ. cōtra quā ponitur decimū mandatū. quod est. Nō cōcupisces domū proximi tui. qō ponitur in exodo nonū ¶ In quibꝰ notandum q̄ prohibet speciali mādato cōcupiscentia carnis ⁊ concupiscētia oculorꝝ/potius q̄ cōcupiscentia aliorum malorū actuū. qz iste due cōcupiscentie hñt delectatiōes suas etiā ante opus. ⁊ nō tm̄ coniūctas opi vt dicit august. Et cum hoc etiā habēt in ope nocumentū proximi. qō nō sic est in cōcupiscentijs aliorꝝ actuū. Et ideo propter istā turpitudinē istarꝝ cōcupiscentiarum/que sic sunt ante opus/reprimendā data sunt ista mandata que prohibēt cordis cogitatum. Vel propter causam sup in fine sexti mandati assignatā. ¶ Porro quod subdit. Non seruū nō ancillam. ⁊ quod annectit nono mādato scōm ordinem exodi. ⁊ decimo scz de nō cōcupiscendo domū proximi. scōm ordinē deute. vt specialiter ad decimū ptinet mandatum. Ordinat tamē cum nono scōm dictū ordinē exod. eo forte q̄ ea que ibi enumerat sunt res mobiles sicut vxor de qua est nonum mandatum.

Vnde sumitur numerus seu sufficientia preceptorū legis.

Nunc restat videre numerum ⁊ sufficientiā istorꝝ decem ꝑcep/torum seu mandatorꝝ legis Circa qō nota q̄ sicut supra dictū

est/lex preceptorꝝ posita est propter transgressionem. Transgressio autē in primo suo genere cōstum ad materiā presentē attinet/dupliciter Habet fieri scz directe contra deū. vel directe contra proximū.

De triplici modo

transgressionis cōtra deū. ¶ Contra deū autē contingit directe trāsgressionē fieri tripliciter. s. corde ore et ope. Corde autē fit contra deū transgressio. cum q̄s. s. a ōo auertit p idolatriā vel hmōi qd p primū preceptū seu mandatū prohibet in quo dicit. Non habebis deos alienos coram me. ꝛc. Ore fit contra deū trāsgressio per nomen scz suum mentiēdo. blasfemādo. piurando. ꝛc. Quod p scōm preceptum seu mandatū prohibet. in quo dicit. Nō assumes nomē dei tui in vanū ꝛc. Opere autē fit contra deum trāsgressio. quando scilicz tempe debito ꝛ ad dei cultū principaliter deputato/fit opatio non licita/vl illi cultui seu illi tempe nō cōueniēs. Qd per tertiū preceptū seu mandatū prohibetur in quo dicit. Memēto vt diem sabbati sanctifices. ꝛc. ¶ Contra proximū contingit directe transgressionē fieri dupliciter. Vel omissione scilz boni ad quod q̄s erga proximū tenetur. Vel illatione mali quod quis sibi inferre non deberet. Cōtra primū. scilicz contra omissionē boni ad quod q̄s erga proximū tenet/datur q̄rtum p̄ceptum seu mandatū quod est Honora patrē tuum ꝛ matrē tuam. ꝛc. ¶ Illatione vero mali cōtingit tripliciter contra proximū trāsgressionem fieri. s. opere ore ꝛ corde ¶ Opere quidē dupliciter Vel scilz malū proximo inferēdo in se ipso id est in sua propria psona. Quod p quintū preceptū /seu mandatū prohibet in quo dr. Non occides Vel proximo inferendo in re sua. Et hoc iterum dupliciter. Vel scilicet in re sua sibi p legem coniūcta vt est vxor. Quod p sextum preceptū seu mandatum prohibet in quo dicit. Nō mechaberis Vel in re sua nō sibi p legem cōiuncta sed omnino separata. qualia sunt bona fortuita Quod per septimū preceptū seu mandatū prohibet in quo dicit. Non furtum facies ¶ Ore fit cōtra proximū trāsgressio sibi mentiēdo. fallendo. decipiendo. falsum testificando. Quod p octauū preceptū seu mādatū prohibet in quo dicitur. Non loquaris cōtra proximū tuuz falsum testimoniū. ꝛc ¶ Corde deniq̄z fit contra primū trāsgressio dupliciter. Vel scz cōstum ad cōcupiscentiā carnis Cōtra quod datū est nonum p̄ceptum seu mandatū. in quo dicit. Non desiderabis vxorem primi tui. Vel cōstum ad cōcupiscentiā oculorꝝ Contra qd datū est decimum ꝛ vltimū p̄ceptum seu mādatum. in quo dicit. Non concupisces domū primi tui. non seruū non ancillam. ꝛc.

Qualiter per decē 3

p̄cepta legis omne peccatū mortale prohibet.

Postremo notandū est qualr in decalogo/fit virtualiter ꝛ effectiue omis peccati mortalis prohibitio. Prohibent enī ibi septem capitalia pcta. ¶ In pmo quippe p̄cepto seu mādato prohibet supbia Ipa etenim orōni. intimo debito q̄z cultui cōtrariat. Unde eccl'iast. x. Initiū superbie hois apostatare a deo ¶ Inuidia autem prohibet in quarto p̄cepto seu mandato. Ibi enim vt a pte totū intelligat p̄cipitur vnicuiq̄z honorē debitū impēdere quod facere nō sinit inuidia ¶ Ira autē prohibetur in quito p̄cepto seu mandato. Ibi enim pfecte intelligēdo prohibet occisio seu homicidiū omne q̄z nocumentū in psona proximi. ad que inducit ira. ¶ Luxuria vero tam corpalis q̄z mētalis prohibet in sexto p̄cepto seu mandato ꝛ in nono. Ibi enim prohibet mechia omnis q̄z illicitus pcubitus. ꝛ etiā omis illicita carnis cōcupiscētia. ¶ Gula āt que deseruit luxurie in eisdē duobus p̄ceptis effectualiter prohibetur. Sicut enī in natur/nutritiua deseruit generatiue. ita ī vicijs gula deseruit luxurie. Vel scōm alios Gula in pmo mandato prohibetur Gulosi enī vt cōmunius deū non colūt sed ventrē suum. Unde ad Phil'. iij. Quorꝝ deus venter est. ꝛc. ¶ Acedia vero in tertio p̄cepto seu mandato prohibetur Ibi enī precipitur debita sabbati sanctificatio. qd proprie fit p spūalem animi quietē in deum. feruentē q̄z ꝛ diligentē laudē dei. Cuius contrariū omino efficit acedia. que in se ipsa quietē extra deum querēs/tabescit ꝛ a laude diuina torpet. ¶ Auaricia tam realis seu exterior q̄z etiā mentalis prohibetur in septimo precepto seu mandato.

⁊ in decimo. Ibi enim phibetur furtum omnis q̃ rei aliene vsurpatio indebitaq̃ detentio. Et etiã omnis mẽtalis bonorũ ⁊ rerum illicita cõcupiscentia.

Quod effectualiter in primo precepto phibeť omne peccatum.

Potest etiã ⁊ aliter dici. qz scz in primo p̃cepto seu mãdato/phibeť nõ tantũ omne capitale peccatũ. q̃ netiã omne peccatũ mortale. Tunc enim est pctm̃ mortale cũ homo plus vel eque aliquã creaturam diligit sicut deũ. Quod plane in prio precepto seu mãdato qõ est deyno deo super omnia diligẽdo ⁊ colendo phibeť. ⁊ sic ex ꝓsequenti omne mortale pctm̃ in illo prio precepto effectualr censetur phibitum

Alius modus ponendi prohibitionẽ septẽ peccatorũ mortalium p̃ decem precepta legis.

Sunt ⁊ alij aliter imaginantes qui adhuc amplius ipsa septem peccata capitalia p̃ dicta decez legis precepta seu mãdata phiberi cõcipiũt ⁊ ponũt. cõsiderãdo scz plenariã ipsorũ preceptorũ seu mãdatorũ intentionẽ. finẽ ⁊ effectũ. Dicũt enĩ supbiã phiberi p primũ preceptũ ¶ De phibitõne supbie p primũ p scõm p tertiũ p q̃rtũ Etenĩ vt dicũt iuxta quod supra tactũ est supbia facit apostatare a deo. supbia procliuis est ad contẽnendũ blasphemandũ q̃ nomẽ dei. Superbia nõ se faciliter ad debitã sabbati sanctificationẽ deuotũ q̃ cultũ deo exhibendũ disponit. Supbia nõ libẽter debitũ patri ⁊ matri ac alijs q̃bus cõuenit honorẽ impendit ¶ De prohibitiõe inuidie. Dicũt enĩ vt supra inuidiã prohiberi p quartũ preceptũ p quintũ p octauũ. Etenim inuidia nõ faciliter ad debitũ tam patri ⁊ matri q̃ alijs q̃bus ꝓuenit honorẽ impendẽdũ aĩm inclinat Inuidia sepe primũ aĩo ⁊ interdũ verbo necat. eius q̃ mortẽ optat ⁊ in ea exultat Inuidia libẽť primo detrahit falsum q̃ de eo testimoniũ phibet ¶ De phibitiõe ire. Itẽ dicunt. ⁊c. p scõm preceptũ p q̃ntũ ⁊ octauũ. Etenĩ ira facilis est ad nomẽ dei in vanũ sumendũ ⁊ blasfemandũ Ira procliuis est ad occisionẽ seu lesionẽ primo in sua propa p̃sona inferẽdũ Ira etiam inclinata est ad primũ ÿbis iniuriãdũ. ⁊ damnificandũ. ¶ De phibitiõe duplicis luxurie. Per sextũ preceptũ ⁊ nonũ dicũt phiberi duplicẽ luxuriã. actualẽ scz ⁊ mentalẽ. Luxuria etenĩ put in nomen trãsit vicij capitalis/dicit omnis illicit⁹ et indebitus actualis ꝓcubitus. Dicit etiã omnis illicita ꝓcupiscẽtia carnalis. ¶ De phibitõe gule. Dicũt gulã phiberi p primũ p̃ceptũ. p tertiũ. p sextũ. p nonum Per primũ quidẽ eo respectu quo supra declaratũ est. Etenĩ gulosi vt cõius deũ nõ debite colunt sed ventrẽ suũ. Bula respectu tertij p̃cepti nõ faciliter inclinať ad debite sanctificandũ sabbatũ. ea q̃ supportãdum. q̃ ad dictã sanctificatõem spectant. Per sextũ vero ⁊ nonũ p̃ceptũ eo respectu vt supra declaratũ est prohiberi dicit q̃ luxuria cui deseruit ¶ De prohibitõne acedie. Dicũt acediã prohiberi p tertiũ preceptũ p quartũ. p tertiũ quidẽ eo respectu quo supra declaratũ est. Respectu vero q̃rti p̃cepti. qz acedia q̃ de se negligẽs incuria ⁊ torpẽs est. oĩno impeditiua ⁊ opposita videtur debite honoratõis prouisionis ⁊ sustentationis pentũ/eorũ q̃ quib⁹ conuenit ¶ De phibitione duplicis auaricie. Duplicẽ auariciã. exteriorẽ scz ⁊ mẽtalem dicũt prohiberi p primũ preceptũ p quartũ p septimũ p decimũ. Etenim respectu primi precepti auaricia. que iuxta dictũ apli ad eph. v. ꝓie idolorũ seruit⁹ est/deũ non debite colit. Respectu quarti precepti maĩfestũ est auariciã debite contrariari honorationi subuentioni ⁊ prouisioni pentũ ⁊ aliorũ quib⁹ conuenit Respectu vero septimi precepti ⁊ decimi/ satisfacta est supra declaratio ¶ Possent et alijs modis alijs q̃ respectib⁹ ⁊ rationib⁹ ipsa septẽ peccata capitalia p dicta decem legis precepta ⁊ mãdata prohibita dici ⁊ assignari/iuxta varios conceptus varias q̃ imaginationes hominũ.

¶ Explicit secundus tractatus huius libelli q̃ est de expositione decem preceptorũ seu mandatorũ legis.

Tractatus tertius

de septē sacris ecclesie ⁊ eorꝫ declaratiōe.

HAd compē diosam sacrameto⁊ noui testamēti noti/ciā videndū est sum/matim in genere. q̄d sit sacramentū Qui/bus de causis insti/tuta sunt sacrāmta. In quib⁹ consistant An aliqua possint iterari. Quot sunt Et qualē ad vicia et ad virtutes cōtrarietatē ⁊ ordinē habeant. Deinde de quolibet sa crameto tangendū est aliquid in speciali

Diffinito sacramē/ti ⁊ eius expositio.

DIffinitio autem sacramenti ex verbis magistri in. iiij. sentētia rum elicit que est ista. Sacra/mentū est inuisibilis grē/ visi/bilis forma/imaginē ipsius gerēs ⁊ causa ēfīs ¶ Quā sic intellige. Sacramētū est forma/nō intrinseca quidē/vt est accidēs vel forma essentialis exterior. Non intri/seca quidē vt est forma essentialis. sed ex/terior vt est accīs. Uisibilis sic. s. vt sicut visus p quolibet sensu/ ita visibile pro q̄ libet sensibili. q̄si dicat. Sacramētū est sensibile signū vel sensibile signatū seu fi guratum ¶ Inuisibilis grē. i. grē que nō videt vel nō sentit sensu exteriori. Et hoc dicit ad drām decoris corpis ⁊ bmōi. que sunt grē visibiles. Imaginē gerens. i. si/militudinē ipius scz grē. Uerbi grā. Pro prietas q̄dā naturalis/cōnexa est aq̄ que in sacrameto baptismi/grām repñtat iui sibilem. vtputa refrigeriū qd est in aq̄/re/pñtat refrigeriū grē ab incendio fomitis Et vis ablutiua que est in aqua. repñtat ablutionē a macula originali. ¶ Sequtur ⁊ causa ēfīs scilz ipius gratie. cōiter ⁊ lar ge sumendo causam. sic scz q̄ illd dicat eē causa alicui⁹ rei/sine quo res ipa nō fit. q̄ uis sine eo fieri posset. De⁹ enī ꝓprie ⁊ p se causa est remissionis pcī ⁊ collatōis grē. Quia tñ hoc cōiter nō facit/ nisi ad ēfīti am sacramēti vbi sacramentū haberi pōt ideo dicit cōiter/sacramentū ipsoꝫ causa q̄si illud sine quo hec nō fiūt Qꝫ si obij ciat de corpe xpi vero/qd est sacramētum corpis mistici. vt infra dicet. qd tñ nō est signū sensibile. nec forma visibilis Dic q̄ corp⁹ illud est sensibile ⁊ forma visibilis in annexo licz in se nō sit. licz enī in suave ra ⁊ propa natura nō sit visibile aut sensi bile. est tñ visibile ⁊ sensibile in forma vel specie panis ānexi. Uñ cū dicit Sacramē tū est inuisibilis grē visibilis forma. intel lige scilicz in se vel hñs annexum visibile vel sensibile.

Quibus de causis

institute sunt sacramenta.

SEcundū magistꝫ in. iiij. sentē/tiaꝫ instituta sunt sacramenta ꝓpter humiliationē. ꝓpter erudi tionē. ꝓpter exercitiū ¶ Propt̄ hūiliationē videlicz vt ꝓpter deū subijcia tur pctōr curādus creature. q̄ p auersiōez a deo p inordinatū amorē creature subie ctus est. Equū enī est vt vbi orit peccatū ibi ⁊ moriat. ¶ De eruditione Propter eruditōem vero/vt p ipsa exteriora sacra/menta/ad aliq̄ spūalia cogitāda ⁊ consi/deranda erudiamur ⁊ excitemur. Excita/mur etenī vt aduertam⁹ p ea que exterius vident/purgationē anie intrinsecā in sa/crameto fieri. Si enī deus aiam curaret nulla exteri⁹ dū purgat vel añ vel p⁹ ꝓpo sita specie/nūq̄ cogitaret rudis homo de aliq̄ interiori purgatione. sz p hec q̄ exte/ri⁹ fieri videt/instruit ⁊ excitat ad recogi/tandū purgationē fieri interi⁹ ¶ De exer citio. Propter exercitiū ꝓo vt. s. homo in his exerceat. vt picula ociositatis deuitet qd non refert hic ad actū sacramēti. q̄ in plurib⁹ iterari non pt/sz ad actū grē sacra mētalis. q̄ freq̄nter iterādus est. ¶ Alius mod⁹ Uel pdicta fm q̄sdā distingue. q̄. s. sacrāmta data sunt clericis in exercitatio nē siue exercitiū. Di ei exercitiū hñt in ip sa scz sacramēta ministrādo. vt celebrādo penitētias iniūgendo. infirmos vngēdo ⁊ tā ipos q̄ sanos cōicādo ⁊ alia sacra ex bibēdo. In q̄b⁹ sufficiēter poterūt occu/pari tā sacerdotes q̄ alij clerici/q̄ tenētur eoꝫ esse ministri ⁊ coadiutores. Sic er/go data sunt ipa sacra clericis in exercita tionē. Laicis autē data sunt in eruditōz vt supra mōstratū est. Utrisq̄ āt tā cleri/cis q̄ laicis data sunt in humiliatōnem. quia vtriq̄ sacra suscipiūt. in q̄bus ꝓpter

deum se creature subijciūt. cui añ immo/
derate amando ꝓtra deū se subiecerūt.

In quibus consi/ stunt sacramenta

Z

Consistūt autē sacramēta. vt di
cit magister in. iiij. sentētiaꝝ in
duob⁹ scz in rebus ⁊ in verbis
Et p res intellige oīnia sensibi
lia ad sacramētū necessaria ꝑter verba. vt
aquā. oleū. linitionē. panē. vinū. impos
tōem manuū. ⁊ cetera hmōi. In sacro tū
in q̄ necessaria sunt. Per verba āt intellige
oīa verba necessaria ad sacramentū. siue
sint inuocatō trinitatis. siue alia q̄cunq;
verba ad ipm sacramentū necessaria. ¶
Unde p aquā ⁊ oleū que hic q̄si causa ex
pli ponit/ intellige oēs res necessarias in
oibus sacramētis. Et p nomē trinitatis
oīa verba necessaria ad sacrāmta ¶ Hoc
tamē scias q̄ nō in oibus sacramētis eq̄/
liter sunt hec duo necessaria. Pōt enī ma
trimoniū cōtrahi nutu vel signo. q̄ succe
dūt loco verboꝝ vt in mutis. Potest etiā
vera penitētia/ sine ꝓfessiōe ⁊ satisfactiōe
in aliquo casu haberi Verūtamē de peni
tētia dicūt alicq̄/ q̄ tota virtus penitētie/
potest haberi sine ꝓfessione ⁊ satisfactiōe
sed nō sacrm penitētie in q̄ntū sacramen
tū. qz sic id est, inq̄ntū penitētia est sacrm
cōtrito ꝓfessio ⁊ satisfactio ad esse suū exi
gunt/ vt ptes sue integrales. Et sic in ca/
su predctō habet virtus sacrāmti/ sed nō
sacramentū inq̄tū sacramentū Uñ si ho
mo sic ꝓtritus sine ꝓfessione ⁊ satisfactōe
decederet/ et ex post resuscitaret/ ipse tene
ret ad ꝓfessionē ⁊ satisfactionem.

In quib⁹ differūt sacramenta noue legis a sacramentis ve/ teris legis.

Hic notandū venit q̄liter ⁊ in q̄
bus differāt sacramēta noue le
gis/ a sacramētis veteris testa/
mēti Et ꝓm aug. tota differētia
est timoꝝ ⁊ amoꝝ. qz veteres sua sacramē/
ta adimplebāt timore. nos vero sacramē
ta euāgelica ex amore Et ad litterā datio
veteris legis tota fuit in timore ⁊ igne et
fumo. ⁊ alijs terribilitatib⁹/ sed nouā lex
tota in benignitate ⁊ gratia ¶ Hugo de
sancto victore inter sacra noue legis ⁊ sa/
cramēta veteris legis ponit triplicē drāz
Prima est q̄ nostra sacra sunt immedia/
te signa gratie/ sed illa non sic immediate
sunt signa gratie sicut nra. Scda differē/
tia est q̄ nostra sacra sunt signa ⁊ cause/ il
la ꝓo sunt signa tm. Tertia differētia est
q̄ illa sacramēta veteris legis tm promit
tunt gratiā quā non continēt/ nostra au/
tem dant gratiā quam continēt

Quot modis sacra/ menta iterentur

Tribus autē modis dicit sacra
mentū iterari ¶ Uno modo ex
pte efficiētis vrpote conferētis
Et sic oīne sacramētū est itera/
bile qm̄ idem eps freq̄nter confirmat/ fre
quēter ordīat/ idē etiā sacerdos freq̄nter
baptisat/ ꝓsecrat corp⁹ xpi ⁊ huiusmodi
¶ Alio modo dicit sacramentū iterari re
spectu suscipiētis/ vt cū ab eodē idē sacra
mentū non nūero/ sed specie suscipit Et
hec iteratio est in q̄busdā sacrāmtis/ ⁊ in
q̄busdā non Sūt enī aliqua sacramēta
instituta in remediū maloꝝ que freq̄nter
psone accidere solēt/ ⁊ in q̄b⁹ non impmi
tur caracter sic penitētia ī remediū morta
liū actuū/ ⁊ eucharistia in remediū venia
liū/ ⁊ extrema vnctio in remediū vtroꝝq;
⁊ etiā corpalis morbi Et hec sacramenta
sicut mala in quoꝝ remediū istituta sunt
freq̄nter accidūt/ ita frequēter ꝓferri ⁊ ite
rari pñt Sunt ⁊ alia sacramēta in q̄bus
impmit caracter/ ⁊ hec sacramēta propt
dignitatē caracteris quē sic imprimūt q̄
semel impssus indelebilis est/ iterari non
pñt ¶ Tertio modo iterari ꝛ sacramen
tū sic/ scz q̄ eadē forma verboꝝ nūero su/
p eandē materiā nūero ad eandē sctificā/
dā proferat Et isto modo nullū sacramē
tum iterat/ qz sic verba sanctifica seu sctī/
ficātia viderētur insufficiētis efficacie re
spectu sctificatiōis illi⁹ materie/ Qz si obij
cias de extrema vnctione in q̄ videt eadē
forma verboꝝ iterari sup eundē infirmū
Dic q̄ non iterat illa forma verborū sup
eundem infirmū nisi se aliter habentē/ et
sic alteratum/ hoc est nisi alia ei infirmi/
tas numero supueniat/ vel eiusdem infir
mitatis magna fiat immutatio/ ⁊ sic pro
prie non videtur sup eundem fieri.

Assignatio numeri sacramentoꝝ ꝓm septē virtutes

D E numero sacramēto⁊ sciēdū est. q̄ septē sunt. scz baptismus cōfirmatio. eucharistia. penitētia. extrema vnctio. ordo. matrimoniū. que cōtinent in hoc versu Abluo firmo, cibo, piget, vngit, ⁊ ordinat, vxor. ¶ Que cōueniēter septē assignātur ꝓ septem virtutes. vt videlicz baptism⁹ sit sacramentū fidei. In ipso enī iniciat ipa fides Extrema vnctō sit sacramentū spei. Qui enī inungit sperat specialr de meritis. ecclesie ⁊ de miscōia dei. Eucharistia sit sacramentū charitatis. Unde hilari⁹. lib. viij de trinitate dicit sacramentū esse amoris Confirmatō sit sacramentū fortitudis. q̄ necessaria est ad pugnā spūalē ad quā q̄s cōfirmat. Penitētia sit sacrm iusticie propter satisfactōem. in qua vnicuiq̄ reddere debet. q̄ suū est. Ordo sit sacramētum prudētie, ꝓter clauē sciētie q̄ confert ordinato. Matrimoniū sit sacramentū tpantie. eo q̄ libido in illo sacramēto honestate excipit nuptiaꝝ. ¶ Alia assignatō p cōtrarietatē ad septē pctā capitalia. Potest ⁊ aliter numer⁹ ipsoꝝ sacramētoꝝ accipi ꝓ cōtrarietatē quā bnt ad vicia capitalia. Videlicz baptismus sit cōtra supbiā. eo q̄ homo ibi se maxime humiliet/ ꝑ minissimo elemēto scz aque. Eucharistia cōtra inuidiā que cōtrariat charitati. ⁊ ita eucharistie q̄ est sacramentū amoris. Cōfirmatio cōtra acediā. eo q̄ homo cōfirmat vt fortis efficiat in spūalibus in q̄bus deluber est acediosus. Extrema vnctio contra irā. Ira enī tumere facit. ⁊ tumor⁊ mitigatio est ab vnctōne. Ordo cōtra auariciā qz ordinati/ deū esse suā portionē profitent. non aliq̄ mundanū. Unde in susceptiōe clericatus q̄ oim iniciū est ordinū/ dicit illō psal. Dnīs ps hereditat⁊ mee ⁊c. Penitētia cōtra gulā. qz inducit abstinētiā ⁊ carnis maceratiōem. Matrimoniū cōtra luxuriā vbi turpis voluptas honestate excipitur nuptiarum.

¶ Particularis declaratio sacꝝ. Et ꝑmo de baptismo

P Ost hec accedendū est ad ipoꝝ sacramentoꝝ declaratōnem. et primo de baptismo. Ubi ꝑmo videndū est q̄d sit. scz quid sit noīe ⁊ ratōe. Quot modis sit seu q̄tuplex est. Que sit ꝓria ei⁹ materia. Que sit ei⁹ propria forma. Quis sit ei⁹ effect⁹ Quis minister. Que cōditiōes accedētiū ad baptismū. De patrinis. ⁊ q̄ō est eoꝝ officiū

Quid sit baptism⁹ nomine ⁊ ratione.

U Idet autē baptismus q̄ ad nomen idem esse q̄ō lauacꝝ sic baptisare idē est q̄ō lauare Unde glosa cāti. iiij Baptism⁹ ⁊ lauacrū/ sunt eiusdē rei nomē. sed vnū latinū est. alteꝝ grecū. ¶ Sic ergo baptism⁹ dū generalr sumit idē est q̄ō lauacꝝ. Specialiter vero aliqñ ipm designat sacramentū Aliqñ autē ipam actionē. s. ipam lotōem Uñ dicit baptism⁹ iohis. i. ablutio q̄ abluebat iohes. Aliqñ vero designat ipam passionē seu susceptōem lotionis. Unde marci. vij. Relinq̄ntes enī mandatū dei/ tenet⁊ traditōes hoīm. baptismata vrceorū. ⁊ calicū. i. q̄bus lauātur vrcei ⁊ calices Aliqñ autē nōiat seu designat ablutōem sacramentalē. vt cū ōr baptism⁹ est tinctō vt in subiūcta diffinitōe exprimit. ¶ Uñ baptismus ab aug. sic diffinit Baptism⁹ est tinctio in aq̄. verbo vite scrificata. Et intellige tinctionē passiuā scz qua intingit baptisat⁹: sicut vult magister in sentētijs ⁊ multi alij Et si obijciat q̄ baptism⁹ manet in baptisato. tinctio autē illa transit. q̄re vt videt nō potest dici baptism⁹? Rñde q̄ q̄ꝗuis tinctio illa in se trāsire videat. manet tñ in suo effectu. s. in caractere quē impmit. qui q̄dem indelibilis est. ⁊ ideo nō oino trāsit illa tictio/ cū in suo effectu maneat. Et in dicta diffinitōe dū ōr tinctio supple facta in aq̄/ verbo vite scrificata. i. in aq̄ que p verbū vite. i. p ēuocatiōem sancte trinitatis sanctificata est.

¶ Quotuplex sit baptism⁹/ scz flumīs flamis ⁊ sanguinis

E St aūt triplex baptismus ¶ Baptism⁹ q̄dē flumīnis est q̄ fit in aq̄/ ꝓ modū ecclesie consuetū. Qui omnino a culpa liberat. tam scilicz peccati actualis: si ipm inuenerit sicut in adult⁊: q̄ originalis sicut in puulis qui tātū originalem culpā habent. Liberat etiā a pena debita. Insuper impmit caracterē. ¶ Baptismus flaminis est cum quis bñs fidem. volēs

baptisari/caret baptismo aque/non qdē
p negligentiā vel cōtemptū/sed ꝓpter im/
potentiā/qz.s.habere nō potest. Ubi de/
fectū suppleť gratia spūssancti. Et ista li/
berat a culpa ⁊ pena debita ¶ Baptism⁹
sanguinis est vt in martirib⁹. qui nō va
lentes habere baptismū aque/propo san
guine baptisanť. vel poti⁹ merito pciosis
simi sanguinis in cruce effusi. Et hic si/
militer liberat a pena ⁊ culpa ¶ Isti duo
vltimi modi/extenso nomīe dicūť baptis
mi. quia quo ad euacuatōem culpe ⁊ pe/
ne supplent locū baptismi flumis/sed tñ
nō imprimūt caracterē Uñ extat opinio
q̄ si cōtingeret aliquē taliū sic baptisato
rū resuscitari/teneretur denuo baptisari
baptismo aque. Nec tunc diceret baptis/
mus iterari qz nō eadē species iteraretur.

¶ Que sit propria materia in sacramento baptismi.

Propria materia in sacramēto
baptismi/est sola aqua. eo q̄ vt
dicit magister in. iiij. sententia
rū hoc sacramētū tātū in aqua
celebrať. Cuius cause ⁊ rōes sunt multe
assignari pñt. ¶ Una qz aqua vim refri
gerandi habet ⁊ abluendi Et ideo signat
grām abluentē culpe maculā/⁊ refrigerā
tem incendiū/qd est in estu fomitis ⁊ cō/
cupiscētie. q̄ duo sunt principales effect⁹
baptismi. Et iō ad designationē hui⁹ du
plicis grē/fit in aqua ¶ Secūda causa ē
ꝑmunitas hui⁹ elemēti ⁊ facilitas hñdi/
quia nullus etiā inopū phibeť ab aqua.
Et iōo qz sacramentū necessitatis est/ fit
in cōissimo elemēto. vt nullus a suscipiē
do excuseť. ¶ Tertia causa est ꝑmunitas
⁊ facilitas aquā inueniēdi. quia vbiq̄ est
⁊ in omni pte mūdi inueniť. vbi habitāt
homies Et hoc itez competit huic sacro
sic generaliť necessario ¶ Quarta causa ē
qz non vinū vl oleū sed aqua de latere sal
uatoris fluxit. vbi fm quosdā initiū sum
psit hoc sacramentū ¶ Quinta causa est
qz spūssctūs viuificās primo sup aquas
apparuit. Uñ Geñ. i. Spūs dñi ferebať
sup aquas ¶ Sexta cā est qz saluator no
ster in riuis iordanis sua mundissima ac
sanctissima carne hoc elemētū tetigit dās
ei virtutē vt spiritiferas aras facere possit
vt dicit Chryso. ¶ Sed nūquid in quo/
libet aqueo liceat baptisare. Aliqd pri/
mo in aqua marina que non videť aqua
simpler qz habet imnixtū adustū terestre
ob quā causam est falsa. Itē nūqd in bro
dio vel ceruisia vel medone. Itē nunqd
in aqua calida vt in balneo. ¶ Circa hec
ab aliqbus sic distinguitur/quia vel illa
ꝑmixtio aq̄/tollit speciē ⁊ ꝓprietatē elemē
ti/⁊ ipm trahit in aliā spēm aut non Si
aūt tollit/ tunc in illa ꝑmixtione non po
test fieri baptismus/sicut nec in medone.
nec in ceruisia. nec in liriuio ⁊ vrina. nec
in aqua quā alchimiste faciūt ad mutan
da metalla. que vehemētissimā vim habz
purgandi ⁊ dissoluēdi. Si autē non tol/
lit ꝓprietates ⁊ spēm aque. quī ipsa aqua
remaneat in virtute refrigerādi ⁊ abluēdi
et non dissoluēdi ad modū aquarū acuta
rum. tūc in illis potest fieri baptism⁹. vñ
in mari ⁊ in aqs turbidis/ potest fieri ba
ptismus. ⁊ etiā in brodio si non sit remo/
tū ⁊ alteratū in specie elementi p illud qd
coctū est in eo. ¶ Uñ adhuc queriť vtrū
in aqua calida sicut in balneo possit fieri
baptismus. Constat q̄ sic. eo q̄ illa aqua
p accidentalē caliditatē/nō amisit suā na
turalem frigiditatē. q̄nimo ꝑsultius face
rent sacerdotes/vt dicūt aliqui si in tem/
pe frigido facerent aquā pro baptisando
calefieri quia aliquādo puuli baptisandi
adeo frigore aque penetranť. q̄ inde con/
trahūt mortales infirmitates ⁊ moriunť
¶ Sed quid si alius liquor admisceatur
aque. vtpote ceruisia vel vinū nunqd in
illa aqua fit baptismus. Dicitur q̄ sic. si
aqua in illa ꝑmixtōe pdomineť alias nō.

¶ De forma prescripta sacramenti baptismi.

De forma pscripta huius sacra/
menti dicendū est quid sit quo
ad verba proferēda. Quo ad i/
mersiones faciendas. Quo ad
quedā preparatoria que de huius sunt so
lennitate sacramenti.

De forma sacramēti baptismi quo ad verba

Forma aūt verbor̄ talis ē Ego
baptiso te in nomīe patris ⁊ fi
lij ⁊ spūssctī. Ubi nota q̄ hoc
pnomē ego fm oēs fere doctores etiā de/
cretistas/ñ ē de necēitate sacri. ⁊ pt omitti
sñ mag culpa. tuti⁹ ē tñ apponere. sz reliq̄

verba sunt de forma quo ad necessitatem adeo ꝙ si aliquid eorꝫ omittatur non fiat baptismus. ¶ Qd autē apostoli baptisauerūt in nomie xpi et nō expresse inuocādo trinitatē triplex cā assignatur Una qr illo tempe odiosum erat illud nomē saluare. ⁊ iō vt homies videntes spūm visibiliter ad eius inuocatōem descēdere/magꝭ illud nomē reuererētur/caurū fuit ad tēpus apud eos donec illud nomē amplio publicaretur ipo īuocato baptisare Alia causa fuit significatio nois. que iplicite exprmit trinitatē. qr in hoc noie xps q̄ interptatur vnctus/intelligitur vngēs pat vnctus filio. vnctio spūsctūs. Terna causa fuit reuelatio diuina eis facta. que licet nō legatur. nō putatur tamē apostolos ꝓsumpsisse nisi spiritussancti instinctu ⁊ iussione monerētur ¶ Sed q̄d si modo in ooie xpi baptisaretur Dicūt quidā magistri doctorꝫ/ꝙ nō debet in nomie xpi baptisari. si tamē baptisatū fuerit valet baptismo Ambro. Hugo de sancto vic. lib. de sacramētis. Et magister in li. iiij. sentētarum videtur idem sentire. ⁊ etiā modernorū aliqui. ¶ Alij quidā licet pauci quos viderim sentiūt cōtrariū. eo ꝙ ꝓm ipsos nō fit baptismus his diebus nisi p inuocatiōem trinitatis explicite ¶ Sed q̄d si ex turbatione animi vna tantū psona noiaretur. vt si diceretur solū/baptiso te in nomine patris. Itē quid si fiat aliqua trāspositio aliquarꝫ dictionū. vt baptiso te in nomie filij ⁊ patris. ⁊c. Item quid si fiat appositio aliarꝫ dictionum. vt baptiso te in nomie patris ⁊ beate marie. Itē quid si in platione verborꝫ fiat aliqua interpositio. vtputa baptiso te in nomie patris ⁊ interponatur. veni huc vel porta salt huiusmodi. ⁊ postea dicatur ⁊ filij. ⁊c. Quid si fiat corruptio verborū. vt baptiso te in noie patra ⁊ filia ⁊ huiusmodi ¶ Respondio in primo casu hugo de sancto victore baptisatū dicit. Ait ei Uides ergo qualr in fide trinitatis solo pre ⁊ filio nūcupato plenum fit baptismatis sacramētū. Alij volūt ꝙ nō sit baptismo sicut plene vult huguelino in apparatu suo sup decretales Magister etiā albertus idē dicit. ⁊ plene cōtradicit in libro sentētiarū in hac pte. vbi p vnius psone nomen intelligi dicit trinitatē. in quo noie apostoli baptisauerūt ratōne iam dicta. s. ꝙ cuiuslibet istorꝫ triū nominū significatio implicite exprimit trinitatē. ¶ In secūdo casu cū fit aliqua trāspositio dictionū ꝓm huguelinū. et ꝓm aliquos modernorꝫ magistrorꝫ / q̄ volūt ꝙ ipse ordo verborꝫ sit de forma baptismi nō est baptisatū. Alij dicūt ꝙ peccat qui trāsponit. tamē si nihil aliud faciat nisi trāspositōem/nec intēdit deridere vel heresim inducere baptisatū est. quod ego melio credo. ¶ In tertio casu. s. cū aliquid apponit distinguūt aliq. qr aut apponit aliquid nō corruptū. vt patz in exēplo supius posito vbi addit. ⁊ btē marie. Et tunc dicūt esse peccatū in appositiōe. sed ꝙ baptisatū est. Aut apponit aliquid corruptū vt si dicat. Hō baptiso te in nomine pris ⁊c. Uel baptiso te in nomie patris. ⁊c. ⁊ diaboli. Et tūc dicūt nō esse baptisatū nec aliq̄d fieri. ¶ Et eodē modo in quarto casu cū fit interpositō aliqua. maxime si casu vl aliqua necessitate aliq̄d interponat qd nō corrūpit. vt patz in dicto exemplo. Et istā opinionē videt ꝓfirmare augu. in de vnico baptismo lib. vi Alij volūt ꝙ in isto quarto casu nō sit baptisatū maxime int̄posito aliquo qd fit p̄ter vel cōtra formā. ¶ In vltimo casu dicit ꝙ si dicātur corrupte verba ex ignorātia vel impotētia recte sonādi. tamē nō intendat baptisans heresim seq̄ vel inducere. baptisatū est. Secus tamē esset si fieret corruptio in p̄ncipio dictōnis. qr corruptio in principio dictōnis variat ⁊ aufert signatū ipius dictōnis. nec sic est dīi corruptio fit in fine. Undeverbi grā Iste dictōnes sortes sortis sortē eandē psonā signant ⁊ rep̄sentant. nō sic autē iste dictiones sortes ⁊ mortes Et ideo dicūt ꝙ corruptio in p̄ncipio dictōnis tollit formā baptismi. nō autem corruptio in fine.

De forma baptis

Hmi quo ad immersiones.

Orma autē baptismi quoad immersionē hec est. vt accipiat puer per latera. facie eius versa. capite etiam ad orientē verso. ⁊ mergat. ⁊ simul mergēdo dicat. Ego te baptiso in nomie patris Secundo capite ad aquilonē verso dicat et filij. Tertio capite ad austrū verso/ dicat ⁊ spiritussancti. Ut sic pedibus semp versus orientē tentis formet crux xpi in cui

morte baptisamur. Hoc tamē scito q̄ si prima mersiōe omnia verba pferanť com pletū est sacramentū. et pfecte baptisatū. ¶ Sed q̄d si moriať puer in prima mersione patre nomiato. vel in secūda patre ⁊ filio nomiatis? credit q̄ baptisatus sit plene / quia tūc summ⁹ sacerdos supplet q̄d minister supplere nō potuit Idem dicit si sacerdos vel quicūq̄ baptisans vna mersione facta vel vna psona nominata moriať. ¶ Sed q̄d si fiat mersio nihil dicendo p̄ turbatōe/ vel ignorātia vel si mutus sit qui baptisat? Dicit ab oībus q̄ nihil tūc fit. cum ipsa trinitas nec explicite vel implicite nomiet. ¶ Sed quid si nō assit tantū de aqua vt infans ex toto mergi possit? Dic q̄ tūc illud quod est principalior ps vtpote caput/ vel mergať vel aqua pfundať. Si enī vna extremitatū/ vtpote manus vel pes immergať. dicunt quidā q̄ nō baptisatū est. Aliqui alij decretiste dicūt. q̄ si aqua in quacūq̄ parte corporis cadat baptisatū est. Et ponunt argumentū p simile. Sicut sufficit possidere ptem agri ad hoc vt quis totū possidere videať. dū tamē eius sit animi vt totum possidere intēdat. Idem sentiūt quidam de his qui nō total'r egressi sunt vterum maternū. videlicet q̄ si principalior ps egressa fuerit poterit baptisari Quod vtrum verū sit nescio. p̄sertim cū oporteat quēlibet nasci ad hoc vt renascatur.

De Forma aliquorum que sunt de solēnitate baptismi.

FOrma autez que seruari debet in baptismo que cōcernit aliqua que sunt de solennitate baptismi in his constat. Ut p̄mo scilicet cathezizet baptisand⁹ ¶ Circa q̄d multa diuersimode fiūt ꝓm diuersas consuetudines ecclesiarū. Sed vt frequētius primo exufflať. vt virtus demonis exterior expellatur ¶ Secūdo signū crucis fit ei in pectore ⁊ fronte. vt diabolus se cognoscat pelli ab illo tam in occlto cordis q̄ in apto cōfessionis. ¶ Tertio accipiat sal in ore/ vt sapor sapiētie p̄paretur. et fetor fomitis restringať. ¶ Deinde fit linitio auriū ⁊ nariū cū sputo/ vt discretōem fidei habeat ⁊ grām que p salīuā a capite descēdentē signať/ vt scz sensus eius quo ad doctrinā fidei in auditu/ ⁊ discretio in naribus significata/ apiantur xpo ¶ Deinde fit inunctio in pectore. propt' cor ad prepandū/ et in spatulis vt fortitudinem accipiat ad portandū onus dñi ¶ Post baptismū autē fit inunctio crismatis in vertice/ vt appareat mens imputribilis deo/ vel vt spiritui xpi pticipando/ merito deinceps xpianus appellaret/ heres iā regni effectus ¶ Deinde fit vestitio deveste cādidissima/ in signū innocētie/ q̄ accipit in baptismo ⁊ glorie quā expectat in resurrectōne ¶ Tandē cere⁹ accēsus sibi ponit in manu/ vt sic luceat vita eius coram hominib⁹/ vt glorificet pat' qui in celis est ¶ Et si adest episcopus confirmet ¶ Et si adult⁹ est/ dať ei eucharistia post confirmatōnem

Quis sit effect⁹ sacramenti baptismi

QUis aūt sit effectus baptismi liquet ex doctrina magistrorū qui ponūt triplicē eius effectū Primus effect⁹ est omnimoda euacuatio culpe original' in puulis/ et tā originalis q̄ actualis in adultis/ p̄ter exteriorē penitentiā ¶ Secūdus est debilitatio fomitis. ¶ Tertius est collatio gratie

Quis sit idoneus minister sacramenti baptismi. R

MInister autē in hoc sacramēto quo ad deū ⁊ eccl'iaz/ est habēs ordinē sacerdotalē iurisdictōz ⁊ laudabilē vitā Tpe tamē necessitat⁹ ēvel esse pōt quilibet nec sexū virilem nec ordinē/ nec iurisdictiōem hñs. nec laudabilē vitā imo etiā vetula. Largissima eteni pietas dei qui neminē vult pire/ sicut ad hoc sacramentū tam necessariū/ prouidit cōmunē materiā que ab oībus potest haberi ⁊ vbiq̄ inueniri. ita etiam in casu necessitatis de generali mīstro prouidit/ voluitq̄ vt īpi⁹ necessitatis tpe quilibet aliū possit baptisare. Ūñ q̄ tūs talis nō habeat prātem ex ordīe/ habz tamen prātem ex tempe ¶ Sed nunq̄d licet aliquē in necessitate/ a sacerdote symoniace recipere baptismū/ maxime cū aquā ad sevel puulū suū baptisandū aliter habere non possit nisi eam emat? Item nunq̄d ebrius q̄ iā amisit vsum lingue possit baptisare? Itē nūq̄d heretic⁹ p̄t baptisare?

Nunqd potest vnus duos baptisare dicendo. Ego baptiso vos. ꝛc. Et ecōuerso plures vnū dicēdo. Nos baptisam⁹ te ꝛc. Item pōt ne aliqs in vltima necessitate cū nō est ali⁹ pñs baptisare seipm Itē qd si iocose vel ioculatorie ds aliquē baptiset. nunqd baptisat⁹ est. ¶ Rndet in prio casu fm quosdā. Qꝛ si sacerdos nō vult te baptisare vel puulū nisi des preciū/non dabis. sz hoc facies q si sacerdos pñs nō esset facturus esses. eo q nullo modo facienda sunt mala vt eueniāt bona. Sz plures alij dicūt q in dicto casu possit ab eo baptisari. eo q ārens baptismū/ nō emit aquā nō emit actū baptismi. sed tēpe necessitatis pt redimere vexationē sui iuris ꝛ pro se si ipse baptisand⁹ est/ꝛ p puulo si quē habeat baptisandū. Et tūc nō fiunt mala vt eueniāt bona. nec cōmittit symonia ex pte querētis baptismū. nec etiā cōmittit se discrimini p salute sua vel alterius ¶ In secūdo casu scilz in ebrio. aut in tali ebrio suffocat omino rō. aut nō suffocat. sed tm patit impedimētū lingue. Si autē omino suffocat ratio. dicit q baptisare nō potest. Si autē impedimētū tātū lingue patit/habet qꝛ discretōem/pōt niti ad formandū dictiōes cū studio. Unde si nō assit alius. pt talis baptisare. Sed si nullā posset dictōem exprmere/ sectis cēt. Sed nō videt q ebrietas q nō ligat rationem/tm impedimentū pstet vt cū diligēti studio nō posset exprmere verbū. ¶ In tertio casu. s. de heretico dr q heretic⁹ baptisans in forma heretica nō baptisat. sz heretic⁹ baptisans in forma eccl'ie. dūmodo habeat intentionē baptisandi baptisat in fide eccl'ie. ꝛ baptisatū est. Et ponit de hoc aug. cōtra donatū hereticū ꝓuenientes exēplū. Quia sicut Jacob semē bndictū/nō tm genuit p vtez liberaz. sed etiā pervtez ancillaz. ita ꝗs nō tm spūaliter regenerat ministerio fideliū/ sed etiā ministerio infideliū. eo q actus su⁹ sit nō hominis. ¶ In quarto casu dr q vnus pōt tot baptisare quot pōt simul mergere vel pfundere p necessitate. Dico q pter necessitatē nullatenus est hoc faciendū. nec est ly te in tali casu de necessitate forme. quia dñs tradens formā baptisandi dixit eos. cui tantū ꝓsonat vos quantū te. Sed secus est si duo baptisent vnum/dicēdo baptisamus te. quia fm huguelinū in apparatu suo sup decret. nō est baptisatus Sz si plures simul mergant puez proferētes singuli formam ecclesiasticā/ego baptiso te. ꝛc. cōfertur baptismus. Nec est iteratū sacramentū ꝓpter illā verboz iteratiōem seu multiplicatōnem vt dicūt. nisi cū hoc etiā iteraret ꝛ mersio siml'. ¶ Sed esto q duo sint baptisantes aliquē. quoz vnus sit mācus ꝛ dicat verba. ꝛ alius mutus ꝛ mergat puez. nūquid est baptisat⁹ Dicit q nō. qꝛ in omni sacro hñte prescriptam formā/illud qd solēnitatis est bñ diuidit sed illd quod est necessitatis nequaqꝫ Et ideo qꝛ vtrūqꝫ sez formaverboz ꝛ mersio sunt de necessitate sacri/ diuidi non pñt. vnde nō est baptisatus ¶ In quinto casu scz vtz aliqs possit seipsum baptisare. Scōm canones ꝓstat q nō. ꝛ forte iō qꝛ sub hac spe possit nimis differri baptismus. eo q qñ vellet posset seipm baptisare. Insup sicut cōtra naturā est q quis se ipm generet. ita contra ratiōem videt esse q quis seipm possit regenerare. Verum tamē si desideret baptismū. ꝛ nō sit alius qui seipm possit baptisare. si in illo statu moreret/saluaret. eo q esset baptisat⁹ baptismo flaminis. qui supplet in necessitate baptismū fluminis ¶ In vltimo casu dr q si iocose cū intentōe tamē faciēdi qd facit eccl'ia/sup nō baptisatū pferat verborum formā/mergēdo in aquā ipso tūc vl' ante nō reclamāte baptisat⁹ est. qꝛ tūc nō totū fuit iocosum vel ioculatoriū. eo q intentio faciēdi qd facit eccl'ia/ ioculatoria nō fuit. Si autē totū fuit ioculatoriū vel ipse reclamasset. tūc nihil fieret Et ponūt iurispiti exemplū p simile in stipulatiōe. Nam cū ludendo dicūtur hec verba spōdes. spondeo. nō inducitur obligatio.

De qualitatib⁹ seu conditionib accedentiū ad baptismum. S

Nunc dicendū est de cōditionibus accedentiū ad baptismuz. Et primo querit deficte accedēte vtz baptismū recipiat Item vtrū dormientes possint baptisari Item an amētes. Itē an inuiti ¶ Ad primū dr q fictus suscipit baptismi sacramētū. sed non rem sacramēti vel effectū. eo q ponat obicem spirituisancto. ꝛ gratie sacramentali. Vult enī aliquid/ quod stare nō pōt cum grā sacrali. sz cessante fictōe suscipit

effectum. Quis autē dicat fictus/ ⁊ quis fictus recipiat caracterē ⁊ ḋs nō. Dic in effectu post Raymundū in summa q̄ ille fictus qui se simulat velle suscipe baptismū/ ⁊ omino suscipe nō intendit. nō recipit sacramentū nec rē sacramēti Sed qui exteri⁹ suscipiēs/ se simulat interi⁹ dispositū cum nō sit vel qz nō credit. vel qz indeuotus. i. cū ꝓposito peccādi accedit vel contēnit sacramentū id est nō reuerek/ ille nō suscipit rē sacramēti. i. grām. caracterē tm̄ suscipit. ¶ Jn scō casu scz de dormiētib⁹ distinguit. Aut qz ante dormitōnem habebāt voluntatē omino cōtrariā ⁊ repugnantē/ ⁊ in ipsa cōtradictōe pstiterūt aut nō Si sic. tūc dormientes si baptisentur/ nihil recipiūt nec sacr̄m nec rē sacri/ vt pz extra de bap. c. Maiores in fi. in antiḋs. Si autē nō apparuerit talis voluntas eoz. sed vigilātes institerint baptisari. tūc si timeat de piculo/ pñt dormiētes baptisari. ¶ Jdē dicendū est de letargico ⁊ de amentib⁹ De amentib⁹ tm̄ distinguūt aliqui. Aut furia est ꝓpetua. aut non. Si sic. p infantibus habēdi sunt. q̄ etsi nūq̄ꝫ voluerint baptisari. nūq̄ꝫ tamē etiā noluerint. qō sufficit ad baptismalē caracterē imprimendū. Si autē furia nō est perpetua. vtputa qñ aliquis incidit in furorez vl amētiā. tūc distinguēdū est. sicut supra distinctū est de dormientib⁹. ¶ Ad illud autē quod querit de inuitis distinguēdū est. qz aut omino ita fuerūt nolētes baptisari vt p posse suo resisterēt ⁊ resisterēt cū vsu rōis. quod dico ꝓpter amētes. ⁊ tales nullo modo recipiūt sacramentū. nec vt priores sunt rebaptisandi.

De patrinis et ad quid tenentur.

Postremo de patrinis tangendum est q̄ sint. ad quid tenētur Jn cuius psona respondeant. An excusent a mēdacio ¶ Solutio fm Hugonē de sancto vict. patrini vocant qui puulos ad baptismū offerūt vt regenerent ad vitā nouā ¶ Et scias q̄ patrini idonei/ nō pñt esse infideles. cum teneant instruere puulū in fide catholica quod nō potest infidelis ¶ Jtē nec religiose psone. ꝓpter suspectā familiaritatez q̄ generat p talē generalē ꝓpatrinitatē ¶ Ad quid autē patrini teneant. scias q̄ fm augusti. maxime tenent ad duo scilz monere ad virtutes. ⁊ docere symbolū. ⁊ orōnem dñicam. Dicit autē magister Albertus q̄ patrini ad istā diligētiā obligant si tamē aliter nō instruātur puuli. Sz qz pentes sunt cōiter in istis circa puulos diligētes Credo etiā/ ⁊ pater nr̄/ cātant in eccl̄ia. et mores p̄dicant. ac in bonis opib⁹ ostēdūtur. in mgna pte excusant modo patrini. Secus aūt fuit in p̄mitiua eccl̄ia. q̄ndo puuli inter infideles nutriebant ¶ Deni q̄z patrini in psona puuloz respondēt. ⁊ tm̄ valet cū ipsi patrini dicunt credo. acsi puuli met dicerēt. sacr̄m fidei patus sum suscipere. Qō vez videt. cū non habeant obicē cōtrarie volūtatis vel dissensus. et ad credendū ista/ non repiat in eis vsus liberi arbitrij. Patet ergo q̄ patrini ita p puulis respondētes nō mentiūtur.

De sacramento cōfirmatōnis ⁊ ptinētibus ad ipm.

Jta materia autē sacramenti cōfirmatōis videndū ē prio Utz istud sacr̄m sit necessariū ad salutē. Que sit propa materia in hoc sacrāmto Que sit ꝓpria forma Quis minister. Quis ei⁹ effectus. Quales ad confirmatōem accedere debēt. Et an aliquis possit seipsum repsentare.

An sacramentū cōfirmatōnis sit necessariū ad salutem.

Ata autē confirmatio sit necessaria ad salutez dubitari pōt. Et videt q̄ sic. loquendo etiā non quo ad esse bñ institutū. sz quo ad esse necessariū. maxime cū dicat Hugo de sancto vict. Quid pdest si p baptismū a lapsu erigeris nisi etiā p ꝓfirmatōez ad standū cōfirmeris ¶ Ad qō dici potest q̄ vno modo loquēdi ꝓfirmatio necessaria est. alio modo nō. Necessitas enī duplex inuenit. quedā absoluta. ⁊ quedā cōditōnata Absoluta est. qz illud sine quo res eē nō potest. necessariū dicit. Sic baptism⁹ necessarius est ad salutē. quia sine eo non est salus. nisi cū necessitas excluderz sacramentū. Sic etiā penitentia necessaria est ad salutē post lapsum in mortalē culpam Et isto modo cōfirmatio nō est ad salutē necessaria. Alio modo dicit necessitas cōditionata. i. fm q̄d vt si homo nō debeat

debilitari/necesse est bñ comedere Et isto modo dici pt q cõfirmatio/ ad salutẽ est necessaria. Nã ad hoc q debeat vita spiritualis ⁊ salus in baptismo adepta/robuste cõtra hostes spũales custodiri/necesse habet hoc sacramẽto ꝓfirmari ⁊ cõfortari. Datur enĩ hoc sacramentũ ad robur. Unde dicit hugo de sancto victo. illõ qõ supra allegatũ est. Quid pdest. ⁊c. Nõ qr sine cõfirmatione nõ valeret baptismus ad salutẽ. qr hoc falsum est. sed qr frequẽter in pugna spũali/ ex debilitate virtutꝭ spũalis/accideret etiã facilitas cadẽdi. et proinde dãnatio. nisi esset confirmatio.

¶ Que sit propria materia in sacramento cõfirmationis

Materia autẽ huius sacramenti debita est crisma. qõ ꝓficitur ex oleo oliuaꝝ. ⁊ balsamo. p consecrationẽ ⁊ sctificatõem põtificis. ¶ Rabanus de naturis rerꝝ Balsamus in crismatis cõfectiõe/ liquori oliue cõmisceri. ⁊ põtificali bñdictiõe solet cõsecrari. Unde aliõ oleũ q̃ oleũ oliuaꝝ vt cõiter dicit. vel oleũ ⁊ balsamũ nõ cõsecrata/nõ sunt. nec esse pñt materia huius sacramẽti. ¶ Hec est simile de baptismo. in quo in necessitate põt esse materia aq̃ nõ cõsecrata. qr baptism⁹ sacr̃m est necessitatis. ⁊ iõ in necessitate/sine mora bñdictionis. cũ forma ecclĩastica baptisat. Cõfirmatõ autẽ nõ est sacr̃m necessitatis. eo q multi nõ cõfirmati saluant. dũmodo contempt⁹ sacr̃i nõ interueniat Jõ etiã in necessitate/ oleo nõ consecrato/ non potest quis confirmari.

Que sit forma in sacramento confirmatõnis.

Forma enĩ verboꝝ quib⁹ vtuntur epi duplex est. Et ꝯm q̃sdaꝫ talis est. Signo te signo crucꝭ ⁊ cõfirmo te crismate salutis ꝯ in nomine patris. ⁊c. Scõm alios talis est Firmo te signo crucis ⁊ crismate salutis in noĩe patris. ⁊c. Sed prim⁹ modus generalior est. eo q generali⁹ dicant priora verba in ꝓsecratione ¶ Et nota cũ hoc sacramentũ ordinatũ sit cõtra debilitatẽ ex fomite surgentẽ. q̃ nõ tota purgat in baptismo. sed remanet debilitas ad exercitium. ⁊ sit duplex debilitas in nobis scz interior ⁊ exterior. indigem⁹ primo vt tollat a nobis interior que est verecũdia noxia/cõfitendi nomẽ xpi. q̃ tollit de iure in cõsignatione ⁊ impssione crucis in fronte. in qua cõscribũt vexillo summi ĩpatoris in quo ipse de hoste triũphauit q oẽꝫ pudorẽ debet euacuare. ⁊ gl'am supinducere multiformẽ. Exemplũ de portantib⁹ insignia regis in armis suis. Unde dicit paul⁹ ad gal'. vlti. Mihi absit gloriari nisi in cruce dñi nostri iesu xpi. Ad absolutionẽ ergo hui⁹ verecũdie/ fit in cõfirmatione/cõsignatio crucis in fronte. vbi locus est verecũdie. ⁊ dicit cõsigno te signo crucis ¶ Indigem⁹ etiã vt tollat a nobis debilitas exterior. q̃ est flexibilitas seu instabilitas ad standũ exteri⁹ in cõfessione nois xpi/coram regib⁹ ⁊ principibus mũdi Ad hoc fit cõfirmatio crismate salutꝭ. qõ designat ipsa inũctio. vt sicut inũctio per subintratõnẽ in substantiã corpis ministrat ei fomentũ hũoris/ne desiccet ⁊ rigescat in pugna. ita ipsa inũctio crismatis robustos ⁊ intrepidos nos efficit ad resistendũ ꝓtra principes hui⁹ mũdi. hoc est ꝓtra pctã ⁊ ꝓtra principes tenebraꝝ. hoc est cõtra demones. Et ad istud robur cõferendũ dicit. Cõfirmo te crismate salutꝭ ¶ Et notandũ q q̃ruis nulla forma verboꝝ legat quib⁹ cõfirmabãt apl'i. ĩmo vt videt Actu. viij. tm̃ ysi sunt p cõfirmatõe impositõne manuũ. tm̃ credũt maiores/ eos nũq̃ sine verbis nec sine materia crismatis. determiata/ꝓfirmasse. Cui⁹ argumentũ est q in lib. de eccl'iast. hierarchia beati dionysij. qui cũ apl'is fuit/habetur expssum capitulũ de pficiẽdis ⁊ in tẽplo offerẽdis. vbi loqtur de sanctificatõe crismatꝭ ¶ Pñt hic multa queri ⁊ sil'r solui vt supra q̃situ est ĩ tractatu de baptismo.

¶ Quis sit minister sacramenti confirmatõnis.

Est autẽ minister in hoc sacr̃o solus eps. cuius ratõ assignat. Nam rẽ aliquã statuere vel facere minoꝝ est. sed factã confirmare est maioꝝ. Et ita baptisare/ oĩm sacerdotũ minoꝝ est. cõfirmare vero p⁹ baptismũ/maiorũ est scilz epoꝝ. Insup res hui⁹ sacramẽti/spũsanct⁹ est. vel grã ei⁹/ collata ad robur cõtra debilitatẽ ⁊ timiditatẽ ex fomite pcedentẽ. et iõ cõueniẽs q

quo ad signū sacrāmtale ab eo qui pleni/ tudinē ptātis ⁊ vigoris habet descendat ¶ Si autē obijcias. si solus ēps hoc facere potest. aut ergo hoc habet ex ordie aut ex iurisdictōe. Si ex ordine. ergo hoc etiam poterit simpler sacerdos. quia episcopus nullū habet ordinē quē non habeat sacerdos ad min⁹ fm eos qui ēpatum nō ponūt esse ordinē Si autē ēps hoc habz ex iurisdictōe/ sequit q̄ electus cōfirmat⁹ ante cōsecratiōem oīmodā habet iurisdictōem. ¶ Tu dic q̄ hoc scz q̄ sol⁹ ēps potest ꝓfirmare nec ex ordie tm̄ nec ex iurisdictōe tm̄ habet. sed ex vtroq̄z simul Ūñ hoc annexū est officio ēpali/ sicut cōsecratio ecclīaꝝ ⁊ ordinatio clericoꝝ. ⁊ velatō virginū ⁊ hmōi ¶ Sed q̄d si aliq̄s ēpus cōfirmet crismate/ nondū baptisatū siue nondū xpianum. ⁊ fiant oīnia que exigūtur ad collatōem hui⁹ sacrāmēti. nunq̄d sacramentū tale est isti nō baptisato collatum? Dicūt fere oīes q̄ nō. eo q̄ baptismus sit ianua ⁊ fundamētū oīmū sacramentoꝝ. Et sic vbi nō nisi p baptismum pōt ad alia sacrāmēta iter haberi. sic nec ad alia sacramenta potest sine baptismo supedificari. Sunt alij qui videntur modo contrario sentire.

Quis sit effect⁹ sacramenti confirmatiōis.

DEnicq̄z effectus hui⁹ sacrāmēti p supra dicta in pte ptz. Scōm enī Rabanū effectus hui⁹ sacr̄i est roboratio p spm̄ sctm̄. vt scz intrepide pdicet aliquis qd̄ ipse accepit. Et dicit magister in. iiij. sentētiaꝝ q̄ effectus ei⁹ est donatio spūssctī ad robur scilz cōtra debilitatē vel instabilitatē a fomite pcedētē ¶ Si quis autē obuiauerit dicēs q̄ idē est effectus eucharistie. scz roboratio spūssctī. qz panis cor hois ꝓfirmet. et q̄ ita supfluit istud vel illud sacramentū Dic q̄ vario mō est robur ⁊ effectus isti⁹ ⁊ illius sacr̄i. qz effectus cōfirmatiōis est per se. effectus vero eucharistie per accēs Vel dic quo ad duo tenemur scilz ad credendū articulos fidei firmit̄. ⁊ cōfitendū exterius audaciter. iuxta illud ad Rho. x. Corde credit̄ ad iusticiā. ore autē ꝓfessio fit ad salutē. Et ideo duplici indigem⁹ roboratōe. Una que int⁹ nutriat nos ⁊ cōfirmet ad credendū. ⁊ est panis vite q̄ cor homīs cōfirmat. Et alia q̄ cōfortet ⁊ confirmet nos ad audacius cōfitendū nomē xpi exterius. ⁊ hec est cōfirmatio. Ūñ q̄ntum ad hūc respectū recte recipit̄ eucharistia interius ⁊ cōfirmatio exterius.

De qualitate accedentiū ad sacramentū confirmatōnis.

DE qualitate accedentiū querit̄ primo q̄ etate accedere debent. Itē an ieiuni vel pransi. qz de cōse. di. v. dr vt ieiuni veniant pfecte etatis ⁊ moneant̄ ꝓfessionē pus facere. vt mundi/ donū spūssctī/ valeāt accipere. ¶ Sed dic q̄ vtriusq̄z etatis hoīes scilz puerilis ⁊ iuuenilis simul accedere pñt. Et melius ac securi⁹ est/ q̄ pueri confirment̄. qz q̄z uis etas īmatura/ tentationes et fortes motus cōcupiscētie nō sentiat/ prepant̄ tm̄ ad pugnā spūalem cū xpō tētationis aduenerit. ⁊ bonū ac securum est/ semp paratū esse. Decretū autem illud allegatū/ de adultis loq̄tur. qui tenētur ad illa que tangit ¶ Ad aliud dicitur q̄ propter sacrāmēti reuerentiā decet vt ieiunus recipiat ⁊ a ieiuno cōferat̄. si tamē aliter propt̄ raritatē ⁊ carentiā ēporū fiat non nocet. melī⁹ est enī etiā post prandiū cōfirmari dū potest haberi ēps. q̄z ipso recedente sacrāmēti pati dilatōem. ¶ Sed nunq̄d aliq̄s ad hoc sacr̄m suscipiēdum posset seipm pñtare ēpo? Dicit̄ q̄ non. qz cōfirmandus debet significari seu pñtari tanq̄z nō habēs propriā virtutē ad stādū sed indigēs vt ab alio statuat̄ seu stabiliatur. ⁊ ideo ab alio est pñtandus ¶ In fine nota q̄ cōfirmatus fm morē cōmunē se debet p septē dies obseruare a lotione capitis ⁊ frōtis. ꝓpter inunctōem crismatis ⁊ dignitatē hui⁹ sacrāmēti In super vt dicit hugo de sancto vict. tāto tēpe debet cōfirmatus vnctōem cōseruare in capite vt scz caput nō lauet. quāto aduētus spiritussancti celebrat̄. hoc est dieb⁹ septem. vt aduentū spiritussancti ad se totidē diebus agat quot agit vniuersal' ecclesia aduentū spiritussancti sup apl'os scz in pentecoste ¶ Quid autē sit hic res ⁊ q̄d sacramentū? Dic q̄ sacramentū est ipsa cōsignatio que p manus ēpi fit in fronte cōfirmati ex crismate vt supra tactū est. sanctifico Res vero sacrāmēti est ipsa gratie spiritualis datio ad robur. contra debilitatē

seu instabilitatē ex fomite procedentē.

De sacramento eucharistie/ & ptinentibus ad ipm.

X Tertio loco se offert tractat⁹ de corpore xpi seu de eucharistia. Ubi primo tāgēdum venit tēpus institutōis eius. Que vtilitas eius. In qua materia celebret. Que in eo sit precisa forma verbor. Quis ei⁹ effectus. Deinde tangūtur aliqua de ꝓo corpe christi. De conditōne recipientiū. De conditōne ministri.

De tempore institutōnis sacramenti eucharistie.

Hoc sacramentū vt plures volunt/in die cene plene institutū fuit/ & habuerūt verba consecratōis plenā efficaciā a tēpe illo vsq; nūc. quantā modo hnt. Alij volunt q̄ tūc forma verbor perfecte tradita fuerit. sed q̄ virtus verbor vsq; ad pasca suspensa est. Unde ꝓm eos nō potuit corpus xpi confici in illo triduo eo q̄ verba illa virtutē suā ex passione. sepultura. lateris aptione. & resurrectōne christi/ ꝓtraxerūt. que omia repnt̄ant per signacula q̄ in missa fiūt. Sed credo q̄ prior sententia verior sit. Alioquin si xps vlterius per decē annos post cenā illā vixisset/ nō confecissent apostoli virtute illor verborum quod nō reputat̄ verum.

Que sit vtilitas

Assignāt hic plures vtilitates. que cause sunt quare institutū est hoc sacramentū. Est autē prima & principalis. vt sicut homo p esum ligni vetiti pdidit vitā. ita recupet p esum ligni vite. Scōa causa prima huic est. vt hic scz sit aliq̄d nutrimentū homīs spūale. ꝓm illō psal. panē angelor manducauit homo. Tertia vt vniant̄ mēbra corpis xpi suo capiti. Hic enī cibus conuertit cibantē in se vnit q̄z sibi mēbra cibātia. Unde aug. in libro cōfessionū loquēs sub nomīe xpi. Non me mutabis in te sicut cibū carnis tue sz tu mutaberis in me. Quarta causa est. vt augeat̄ meritū fidei que in hoc sacramento maxime meret̄. quā causaz tāgit magister in. iiij. sentētiar di. xij. Quinta est subleuatio spei. vt recipiam⁹ in celo sua. quo hic recipimus semetipm. quā causam tāgit Chrysost. sup ioh. Sexta est dilatatio charitatis que huius sacramēti sumptione auget̄. eo q̄ sit sacramentū amor. vt dicit hilarius. Septima diminutō venialiū sicut infra tanget̄. (mēti.

De materia sacramēti.

Y Materia huius sacramēti/ nō est res vna sed tripler. scilz panis triticeus. & vinū aqua mixtū. q̄bus xps/ ea in carnem & sanguinē suū cōuertendo/ cōtulit vim talem vt essent materia huius sacramēti. Unde alexāder papa de ꝓsecra. di. ij. In sacramentorū oblatōnib⁹ que inter missar solemnia dño offerunt̄. panis tm̄/ & vinū aqua permixtū. in sacrificiū offerant̄. Unde q̄z uis nō legat̄ in euangelio/ estimat̄ tm̄ aqua simul cū vino in calice dñi fuisse. Unde damasc. Lapiens calicē ex vino & aqua/ tradidit eis dicēs. bibite ex hoc omes. Item de cōsecra. dis. ij. A dño admoniti et instructi sum⁹. vt calicē dñi cū aqua mixtū/ ꝓm q̄ dñs obtulit/ offeram⁹. Sz hic plura scire oportet. An. s. primo deficiente aliquo istor/ conficiat̄. Item an possit ꝓfici de pane siliginoso? Item an de azimo tm̄. vel de aliquo modo fermētato? Item an ꝓfici poterit si vinū tam modicū fuerit. vt omino sit ab aqua absorptū. Item an sine aq̄ possit quis cōficicere. Et quantū de aqua in calice fit apponēdū. Item an panis trāseat in carnē & sanguinē & aiam & deitatē. & similit̄ vinū in hec etiā omia. Item an aqua trāseat tm̄ in sanguinē. vel prio trāseat in vinū & deinde illud vinū in sanguinē. Item an in alio liquore liceret hoc sacramentū celebrare. Rñsiones. Ad primū dicit̄ ꝓm opinionē eor qui ditūt q̄ in vltimo instāti platiōis prie clausule scilz hoc est corpus meū fit trāssubstātiatio panis in carnē xpi. & est ibi xps pfectus sub specie panis. Deinde platis verbis sup vinum fit ibi sanguis xpi p conuersionē. & est ibi totus xps. Scōz hāc inq̄z opinionē que pbabilior apud multos habet̄. dicēdum est q̄ anteq̄z aliq̄d dicat̄ sup vinū. est facta panis trāssubstātiatio in corpus christi. Alioquin decipere ecclia adorādo illam hostiam in eleuatōne. Unde q̄z uis vinū deesset/ facta tamē eēt illa trāssubstātiatō

panis in corpus christi. Eadem ratione dicunt q̃ dictis verbis sup vinū etiā absente pane/fieret sanguis christi /ꝛ totus christus esset sub specie vini. Peccaret tamen mortaliter / qui sciēter p̃termisso altero/cōsecraret. nisi forte ab infidelibus/ tempe consecratōnis impediret. Si autem alias. ꝛ aliter defectum alicui⁹ predictorū / missa iā incepta / deprehēderet nō deberet consecrare/ nisi ante platōem verborū consecratōnis/ posset defectū caute supplere. Si autē pane consecrato/ vi ab infidelibus aut alijs/ vel infirmitate. vinū consecrare impediret/ tūc vnus alius sacerdos/ad verba sequēcia deberet incipere scilz ad ea que ptinēt ad consecratōnem sanguinis/ꝛ pficere. Si vero tātum deesset aqua/ dicitur q̃ omittēs grauiter peccaret ꝛ grauissime si sciēter cōsecraret. conficeret tamē. Quāuis enī aqua sit de necessitate sacramenti/ nō tamen adeo est de necessitate/ quin tūc sine ea fieret sacramentū in specie vini. Cui⁹ ratō ex hoc habet. quia si aqua vino admisceat ad hoc q̃ inde cōficiatur oportet ita modicā esse vt absorbeat aqua a vino vt totū sit vinū ꝛ tunc inde cōficitur. vnde ꝑ̃ trāsit aq̃ in vinum q̃ inde cōficiat Quare ergo ex hoc vino non cōmixto sicut ex illo mixto cum eiusdē speciei sint/ confici nō possit non video. Verū tamen decretū quoddā de consecra. distin. ij. videt velle cōtrariū. vbi apparatus dicit/ q̃ fm aliquoꝝ opinionē/ in predicto casu nō fit consecratio

z ¶ In secundo casu. vt ꝗ scilicz de pane siliginoso possit confici. dicit q̃ non. Sicut enī non potest baptisari nisi in aqua. immo mersione facta in vino ceteris etiā omnibus alijs rite seruatis. nō est baptisatum. Sic propter institutōem primariā huius sacrāmti/ que statuit fieri in pane triticeo/ nō potest cōfici de pane alio Sz quid si tritico fuerit siligo admixta. Dic q̃ dūmodo maior ꝑs sit frumentū/ sufficit. Et dico maiorē ꝑtem in quantitate et virtute. vt scilicz a frumēto absorbeatur quicq̃d est ibi de nō frumento. alioquin nō esset panis triticeus. ꝛ pinde in eo cōfici non posset. ¶ In tertio casu quando scilz conficit de pane fermētato sicut conficiūt greci. dicunt fere omnes/ q̃ non sine graui peccato ꝓficit de fermentato Quia tamen fermēti admixtio/ speciem ꝛ virtutem fermenti siue panis triticei non destruit/ dicunt q̃ si conficit de fermentato/ q̃ cōsecratum est. Et ponunt exēplum de baptismo. qui debet fieri in pura aqua. et tamen fm eos si aliq̃d de alio liquore admisceat/ quod possit ab aqua omino absorberi. ꝛ ita aliquis baptisatus fuerit. q̃ vere baptisatus est. eo q̃ adhuc remaneat aqua in specie ꝛ virtute sua. Secundum tamen Huguelinū in apparatu suo. qui de fermentato conficit nihil agit. Prior tamē opinio est probabilior. ¶ In quarto casu dicit a magnis. q̃ ex quo tam modicum apponitur de vino/ vt omino ab aqua absorbeat. cum aqua tūc magis colorata dici debeat ꝛ sit q̃ vinum/ et de aq̃ confici non possit/ ꝑ consequēs nec de tali mixtura confici poterit. Unde fm istorum opinionē/ illi nō conficiūt qui pannum lineū in vino intinctum/ per totum annū cōseruant/ꝛ in tempe sacrificij/ particulam eius in aqua calicis abluūt. vt legitur de consecra. distinct. secūda. ca. Cū omne. Opinio quorundā decretistarum tenet cōtrarium scilz q̃ conficiat cum vino ab aqua absorpto. sicut recitat magister Bal. in summa. ¶ Quoad quintum vero / scilz an sine aqua possit confici. et quātum sit apponendū de aqua patet ꝑ antedicta respōdendo ad primum/ et ad hoc precedens. scilicz q̃ tam modicū vt a vino absorberi possit. ¶ Ad sextum autē in quo querit an panis trāseat in carnem sanguinē. animā. et deitatem. ꝛ similiter vinum. Dicēdū q̃ totus christus est sub vtraq̃ specie. sed tamen tantū panis trāsit in carnem christi ꝛ vinū in sanguinem Sed quia totus christus inseparabilis est ideo sub specie panis est caro ꝑ conuersionem et transsubstātiatōem. ꝛ sanguis et anima ꝛ deitas ꝑ cōcomitātiam. eo q̃ caro eius sine sanguine anima ꝛ deitate nū q̃ sit. virtute enim verboꝝ est principaliter ibi caro ꝛ consequēter cetera omnia ꝛpi Unde christus totus est ibi verborū virtute. sed tamen caro principaliter ꝛ cetera consequēter. Et sub specie vini tātum est sanguis christi ꝑ conuersionē ꝛ transsubstantiatōem/ reliqua autē christi omnia ꝑ cōcomitantiam. ¶ Ad septimū vero quo querit an aqua transeat in sanguinem vl tantum in vinū. dupliciter respondet fm duplicem opinionē. Ponit enim quedā

opinio q̃ aqua non transeat in sanguinē christi verum. sed tantū est ibi ad significandum populū. fm q̃ dicit de consecradisti. ij. ca. Cum omne. Cum in calice christi aqua vino miscet/christo populus adunat id est adunari signatur Alia opinio cui magis credere possum/ponit q̃ aqua transit in sanguinē. sed hoc cum ꝓus est a vino absorpta ⁊ ita verum est quodāmodo q̃ aqua nō transit in sanguinē scilicet immediate. quia nō transit nisi prius sit absorpta a vino ⁊ quasi facta vinū. et sic nō contradicit priori opinioni ¶ Ad vltimū scilicz an de aliquo alio liquore liceret conficere. Dic q̃ nō. Sed nūquid conficī possit in agresta? Item nūquid de aceto? Ad primū istorum dic q̃ nō. nisi tūc cum visibiliter in ipso aspectu incepit vinum apparere. ⁊ gustus iudicet vinū esse vel vini saporem habere. Ad secūduz istorum dicēdum. q̃ si acetū fuit de vino. tūc potest de eo confici. aliter nō. quibus ego non credo. eo q̃ (vt vult philosophus in metaphisica sua) acetū non est vinū. neqz potest fieri vinū. ⁊ ideo de aceto nō potest fieri confectō. sed de vino acido potest. licet nō sit tutum de vino acido cōficere. ꝓpter reuerentiā sacramēti. Et ita sentiunt doctores theologi. priori vero consentiunt quidam decretiste.

Que sit forma verborz precisa in sacramēto eucharistie.

⁊ Forma autem verborz que pertinent ad consecratōnem hec est. Hoc est corpus meum. ⁊ nihil amplius. vt volūt fere omnes. Qz enim additur. Accipite ⁊ comedite ad vsum pertinet sacramēti ⁊ nō ad cōfectōem ⁊ ideo non dicit esse de forma. Hec etiam est forma verborz in consecratōne sanguinis. Hic est calix sanguinis mei. noui et eterni testamēti. mysteriū fidei. qui pro vobis et pro multis effundet in remissionē peccatorū. Unde q̃uis nō legant omnia verba hec seriatim in euāgelio. credēdum tamē est q̃ illa habeat ecclia ex speciali traditione domini. Qd̄ patet ex verbis apostoli prime ad corin. xi. cap. Ego enī accepi a dño quod ⁊ tradidi vobis qz dñs tē. Et quia forma verborū illorum/vehemēter impressa fuit cordibus discipulorū/ ⁊ in quotidiano vsu/ideo non est adeo diligenter ab apostolis scriptum/sicut fuit a christo factum ⁊ dictum. vt videt velle damascenus. ¶ Sed tunc queres an solis his verbis possit nunc confici. non additis oratiōibus precedētib⁹? Item an immutata in aliquo ista forma possit ꝟbis illis confici corpus christi. vtpote si adderet aliquid vel minueret. vel mutaret. vel corruptiue pronūciaretur? ¶ Ad primū dicitur fm multos ⁊ magnos/q̃ possit confici solis illis verbis dñi prolatis a sacerdote. tamen ⁊ cū apparatu cōueniente. fm constitutōem apostolorz ⁊ ecclesie. Cum his solis verbis in primaria institutōne. facta benedictōne hoc sacramētum cōplete consecratū sit. Quod confirmare videt sententia alberti in suo lib̄ de sacramentis qui ait. Quomodo potest q̃ panis est/corpus christi esse. Confectiōe quidē verbis ⁊ sermonibus dñi Jesu. Nā per omnia alia que dicūtur/laus deo defertur. Verū tamen grauissime peccaret qui aliter faceret. etiā in quacūqz necessitate. hoc est qui verba precedētia sciēter omitteret. Eo q̃ hoc sacramentū nō est simplicis necessitatis. vnde sic nō possz eum necessitas excusare. Alij estimant q̃ sine precedētib⁹ que dicūtur in secreto misse/non fieret consectō. Et hoc propter statutum ecclesie. Primū tamen videt aliquib⁹ verius. ¶ In secūdo casu supra posito principali distinguit. qz in tali trāsmutatōne vel corruptōne verborz/ aut intendit heresis aut non. Si sic/creditur q̃ illis verbis nō cōficiatur vt supius est dictū in cōsimili de baptismo. Si autē nō intēditur heresis. adhuc distinguitur. qz aut tali facta mutatōe seu corruptōe vel additōne/ stat adhuc sufficiēter sensus verborz. aut nō. Si nō stat. creditur q̃ nō cōficitur. vt si dicatur. Hō est hoc corp⁹ meū. vel h̄ est corp⁹ meū scz thome vel hmōi. Si aūt sensus ꝟborz stat. creditur q̃ platis ꝟbis q̃cūqz etiā trāspositōe vel corruptōe/ etiā in quocunqz vulgari fiat/cōficitur sacrm qm̄ (vt dicit huguelin⁹) nō multū curandū est de mō fmonis/dūmō res ītegra sit Aliq̄ videtur oppositū sentire. q̃s tm̄ videt mouere statutū ecclie. q̃ nec addendo vel minuēdo nec trāsponēdo pmittūt irritare. (sacramenti eucharistie.

¶ Quis sit effectus

Effectus autē huiʒ sacri ponit duplex fm magistrū in sententijs Scōm ipm enī duo efficit scilicz charitatis augmentū. et infirmitatis hoc est venialis peccati diminutionē. Possunt ⁊ alij assignari huiʒ sacramti effectus iuxta eius supra tactas ⁊ declaratas vtilitates. Nos autē effectʒ seu vtilitates/ibi recitat. qz isti sunt notabiliores. ¶ Sed exquo ponit q̄ valet ad diminutōnē venialiū? Queres an eiʒ sumptio/in aliquo casu deleat omia venialia Itē an in aliquo casu valeat ad deletiōez peccati mortalis. Itē an si deleat veniale deleat ei debitas penas? ¶ Ad primū dicit fm illos qui dicūt. Sine veniali non possit hic quis viuere. q̄ nūq̄ delet omē veniale quin aliq̄d relinquat Semp enī relinquit in aīma minoz amoz dei q̄ esse debeat. Eo q̄ in via fm Augusti. nō impleat ex toto hoc preceptū. Diliges dnm deum tuū ex toto corde tuo ⁊c. Et minoz amoz dei/est peccatū veniale fm augusti. ¶ Ad scōm scilicz an deleat mortale peccatū. dicit q̄ nō. qz istud sacramentū non ordinat cōtra mortale peccatū. Cum enī triplex sit culpa. scz originalis cōtra quā specialr baptismus ordinat. ⁊ actualis. q̄ duplex est. scz mortalis cōtra quā specialiter ordinat penitentia. ⁊ venialis cōtra quā ordinat eucharistia. Patet q̄ de se tātum veniale delet ¶ Ad tertiū dicit q̄ delet veniale. ⁊ penā ei debitā. hoc tñ intelligē fm magis ⁊ minʒ. fm scz q̄ magis aut minus afficit conficiēs vel recipiēs hoc sacramentū ad mortē ⁊ ad passionem christi. que in ipsius eucharistie sacramento repzesentātur.

¶ Aliqua de vero corpore christi.

Hic breuiter tangunt aliqua de ipso corpe christi. Primo scilz qualit post fractōem factam in specieby panis/ totus christus sit sub qualibet pticula. qui prius totus fuit sub tota hostia Item an corpʒ christi vētrem intret. etsi sic/q̄dīu ibi existat? ¶ Ad intelligendū autē qualit totʒ christus est sub qualibet pte hostie qui prius fuit totus sub tota hostia. datur aliquale exemplū de speculo. In speculo enī integro/apparet vnica imago scz inspiciētis. si tamē sit solus vnus inspiciēs. fracto autem speculo. in qualibet pte fractōnis/eadem apparebit imago. si tamē inspiciēs easdem pticulas inspiciat. Ita xps q̄ est imago dei patris/sub hostia integra totʒ est. ⁊ post fractionē hostie/imago eadem/ idemq̄ xps/sub qualibet fractionū pticula remanet. ¶ Ad scōm scilicz vtr in ventrem vadat. Dicit fm quosdā q̄ dum est in ore adhuc presens est sub illis specieby sed statim cū glutitur corpus christi transit in mentē. ⁊ species ille panis ⁊ vini in ventrē. Alij quibus magis credendū est dicunt q̄ intrat in ventrē. ⁊ ibi tamdiu remanet q̄dīu species ille sunt incorrupte. ⁊ cum species desinūt ibi esse panis et vini/desinit etiā ibi esse caro ⁊ sanguis christi. Quod etiā cōtingeret in pitide si perdiutinā conseruatōem corrūperetur ⁊ perent ille species. Hec obstat verbū Augustini q̄ videtur mouere eos q̄ sunt in priore opinione. scilz q̄ q̄dīu est in ore/tandiu est in mēte. nec datur in secessum. sed rapitur in excessum. Per hoc enī non negat Augustinus quin vadat in ventrem. sed negat q̄ traijciat in alimentū corpis ⁊ q̄ digeratur in stomacho. ⁊ q̄ pars trahatur ad epar. et formetur in sanguinem quo restaurētur deperdita corporis. ⁊ ps impurior in secessum vadat. sicut est videre in cibo corporali. Hoc enim nefas esset dicere. immo etiā cum assensione cogitare.

¶ De qualitate seu conditione recipientium. A

Nunc de conditōne recipientium restat aliquid tangendum. Et primo queritʒ. An possit sumi ab illo q̄ est in peccato mortali. Et an debeat hoc sacramentū in aliquo casu existenti in peccato mortali dari. Item an existenti in peccato mortali/ possit loco eucharistie dari hostia nō cōsecrata Item an possit sumi ab eo qui nocturna illusione pollutus est. Et an a mē struata? Item an ab eo qui nocte precedēte cognouit vxorem suam? Item an licet cognoscere vxorem suā/die receptōnis? Item queritʒ quare nō datur eucharistia pplo sub vtraq̄ specie? ¶ Rndet in pmo casu ⁊ ōz q̄ aut aliq̄s scit se eē i pctō mortali an nō. Si scit. peccat mortalr sumēdo

nec debet aliquo modo sumere. Si non scit se esse in peccato mortali/ sit tamē/ sed post sufficiēs conscientie sue scrutinium hoc deꝑhendere nō pōt. ⁊ tūc sumere potest. nec peccat si sumat. ¶ An ātē debeat ertēti in pctō mortali dari si petat Distingue. qz aut ille q̄ petit est in mortali pblico aut in occulto. Si in occlto q̄ quis illō certissime sciat sacerdos/ petēti tamen in publico debet dari. Alioquin peccatū secretū publicaret. quod fieri nō debet Si autem petat in secreto vetare potest sacerdos ⁊ debet. Si autē sit in peccato mortali publico. tūc publice negare dz. vt publicis meretricib. ⁊ histrionib. ⁊ huiusmodi. petētibus ⁊ nō petentib. quib⁹ negare debet. vt plene dicit canon de cōse. di. ij ¶ De hoc autē qō scdo querit scz An existenti in peccato mortali debeat dari simplex hostia loco eucharistie? Dicunt maiores q̄ nō. tum qz hoc nō videt deus facto suo approbare. immo contrariū Nam corpus suū dedit iude. quē sciebat esse in mortali peccato. tum quia nescit an visitauerit eū domin⁹. quia nescit tarda molimina spiritussancti gratia. tum quia simulatio talis/ esset ei cui daretur inutilis Exquo enī corpus xpi petit. per eum nō stat quin accipiat. et sic equaliter peccat. Secus si expresse peteret sibi hostiā non consecratā dari. tunc enim ei dare posset. ita tamē q̄ illa hostia seorsum poneret a cōsecratis/ ne ecclesia deciperet/ dando ei nō consecratā. acsi consecrata foret. Propter quā etiam causam reprobat cōscius sibi mortalis criminis. simulās se cōficere vbi nō conficit. Ut habet extra de missa. celeb. ca. ab homie ¶ Ad tertiū quo scz querit. An pollutio nocturna impediat sumptōem? Respōdet aut quia venit pollutio ex supfluitate humoꝝ. vl'et infirmitate nature. vel ex illusiōe diabolica. ⁊ tūc nullus dicit ibi esse reatus culpe/ nec cogitur q̄s propter talem pollutiōem abstinere a ministerio altaris. vel a sumptōne eucharistie. Et dico notāter nō cogit. qz causa reuerētie a tali celebratiōe aut sumptione abstinere laudabile est Si autem cōtingat dicta pollutio nocturna ex crapula. vel ex aliqua fede delectatōnis p̄meditatōne. tunc si potest fieri sine scandalo debet abstinere. nisi necessitas cogat. vt/ pote vbi alius qui celebret nō inuenitur. Magna enī reuerentia exhiberi dz sumptioni. etsi fieri potest/ multo maior cōsecrationi. ¶ Tertia menstruata nō est arcēda a ꝓmunione. eo q̄ passio sit. ⁊ pena sit hoc pati. ⁊ nō culpa. Et propter penā q̄s arcendus nō est. ¶ Ad aliō sequēs quod est quartū. An scilicz ab eo qui nocte precedēti cognouit vxorem suā/ suscipi possit eucharistia? Dicitur q̄ reddens debitū propter fidem thori et iusticiā vel etiam exigens propter bonū prolis. nō debet p̄hiberi a cōmuniōe. sed suo iudicio est circa hoc relinquēdus. An velit scilicz abstinere ex humilitate. vel accipere ex deuotōne. Secus autem est si ex infirmitate carnis hoc exigat. quia iste monendus est ne accipiat. et nō est suo iudicio quo ad hoc relinquendus. Si autē omnib⁹ modis/ ex deuotione se ingerat/ nō est prohibendus. ¶ Hoc etiā seruandum est respectu quinti. q̄ die scilicet communicatōnis/ causa reuerentie nullo modo reddēdum est debitū. nisi alter coniugū instanter petat. Si etiā aliter reddat. vel etiam si petat peccat quidē sed nō mortaliter. ¶ Ad vltimum ꝗo scilicz sextum quare non datur populo sub vtraq̄ specie? Dicit q̄ triplex est ratio. Una quia nō legitur Christus/ corpus suum sanguini intinctū prebuisse. Hec est contrariū de iuda cui videtur domin⁹ intinctum panem porrexisse. Quia ꝓm Augustinū prius verū corpus dedit. ⁊ postea panem vsualem intinctū. Alia causa est imminēs piculuz. quia scilicet facilius caderet gutta sanguinis. q̄ mica hostie. quia in hostia ꝑtes coherent sibi. non sic in sanguine. Tertia causa est precedens signum. quia in lege qua in sacrificijs offerebant libamina. de libamine nihil habebant offerentes. sed sacerdotes tantū. licet de alijs haberent. Ut ergo cōgruat veritas signo/ non datur populo eucharistia cum sanguine.

¶ De qualitate seu conditione ministri sacramēti. B

Vltimo restat dicere de mistro scilicz quis posset consecrare. Et scias q̄ habens ordinem sacerdotalem ⁊ solus talis/ p̄t cōsecrare eucharistiā. ⁊ corpus xpi cōficere. Quūmo ⁊ si male vite fuerit ⁊ heretic⁹ dū

modo formā ecclesie teneat. ⁊ intētōez habeat cōsecrādi. cōficere pt corp⁹ xpi. q̃uis magister ī sentētijs videatur sentire ꝓriū nisi intelligat de his qui p̃cisi ab ecclesia nō obseruāt ritū celebrādi ab ecclesia traditum. qz tūc cōstat q nō conficiūt. Hec obstat q fm canones prohibēt/ q missa aut aliqua sacra recipiant ab hereticis. simoniacis. scismaticis. fornicarijs. qz per hoc nō dicit quin cōficiant Solus ergo vt dixi hñs ordinem sacerdotalē cōficere potest ¶ Sed querit vtz nō ieiunus potest cōficere. Itē an post sumptōem medicinaliū vel potū aque Itē si nō debito loco. vtpote in altari nō consecrato. vel sup terrā vbi nō est altare. vel sine sacris vestibus possit celebrari ¶ Ad primū dicēdū est q propter institutōem ecclesie aplice/ peccat mortaliter. qui prāsus celebrat. cōficit tamē/ dūmodo intentōnē habeat seruandi formā ⁊ debitā materiā Qd autē a ieiuno cōficiat nō est de sacramēti eēntia ¶ Ad scōm dicit q p⁹ medicinaliū sumptionē vel etiā potū aque/ nō est celebrādum. eo q omis cib⁹ quē vsualiter cibū vocamus. hoc est q trāsit in ventrē/ si nō couertat in corpus/ frangit ieiuniū. ⁊ impedit celebratōem. Insup hmōi medicinalia in hoc impediūt. qz frequēter inducunt abominatiōem. Si tamen isti de facto cōfecerint. consecratū est. sed grauiter peccāt ¶ In. iij. articulo siue casu dicit q huiusmodi. si tamē habēt intentōem cōficiendi cōficiūt. sed mortalissime scz qui in nō debito loco vel sine sacris vestibus celebrat Et si possz inuēiri/ foret degdād⁹

De sacrameto penitentie ⁊ ptinētibus ad ipsum.

Q Uoniā de sacrameto penitentie sufficienter in summa Raymūdi tractat/ que passim apd fratres habet/ ido pauca hic de hoc penitētie sacramento dicēda sunt Et primo de ipso sacrameto in genere aliq̃ dicant. Secundo aliqua de eius ptibus tangātur. In genere ergo prius videduz venit. Quid est penitētia Quot ⁊ que ei⁹ species. Quid in ea sit sacramētū. Et qd res Et quis sit eius effect⁹. An necesse sit q fiat in caritate ⁊ volūtarie. Et an quis possit pro vno peccato mortali penitere. nō penitendo de omibus An penitentiā pro se factam teneat quis dum qualuerit iterum facere. An penitētie hic diminute a cōfessore iniūcte/ supaddet deus qd deest in purgatorio. Que sunt penitētie regulares ⁊ canonice Et quare pro peccato mortali tenet quis ad septennē penitentiam. An penitētie sint arbitrarie. Quis sit minister in hoc sacramento.

Quid est penitentia in generali.

E St autē penitētia fm Ambro. mala pterita plangere ⁊ iterum plangēda nō ꝓmittere. i. nō habere ꝓpositum iterū cōmittendi. Et nota q fm magistz in li. iiij. sentētiarz. est penitētia interior scz cōtritio. et exterior scz cōfessio ⁊ satisfactio. Interior ꝓo penitētia quodāmodo radicalit omnis penitētia est. Ipse enī dolor exerit se in ore p confessionē exerit etiā se in ope p satisfactōem Et hec interior penitētia id est cōtritio/ habet specialit fm Ambros. quia ipsa principaliter est penitētia radicabiliterqz omnis penitētia.

Quot et que sint penitentie species.

D Istinguūtur āt tres species penitentie. scilz solēnis que fit in capite ieiunij cū illa solēnitate de q̃ habet de penitētia dist. v. ca. In capite. Item publica cū iniungit scilz alicui pegrinatio per mūdum cū baculo cubitali. et cum aliqua veste religiosa/ tali penitētie apta. Item priuata. que quotidie imponit his qui secreti⁹ sua cōfitētur peccata. Cetera circa hec/ quere in summa Raymūdi titu. de penitentijs.

Quid in penitentia sit res et quid sacramentum ⁊ de eius effectu.

Q Uid aūt in ea sit res. ⁊ quid sacramētū. Dicitur q sicut in sacrāmto eucharistie/ species panis ⁊ vini sunt sacramentū gemine rei. scilz corpis Christi veri ⁊ mystici. ita hic confessio ⁊ satisfactio/ sunt sacramentū contritōnis ⁊ remissionis peccati Unde virtute contritōnis efficiūt quod figurāt scilicz remissionē peccati. Sic ergo intelligendo patet q cōtritio diuersis

respectibus/ ⁊ res est. ⁊ sacramentũ. Res scz ꝓfessionis ⁊ satisfactõis que sunt eius sacramentũ. Et sacramentũ remissionis peccati q̃ est eius res. Ex quo in pte patz quis sit effectus penitẽtie. s. remissio peccatorꝝ. ⁊ cõmutatio pene eterne in tẽpalẽ. Et ex consequenti collatio vite eterne.

An quis possit de vno pctõ penitere ⁊ nõ penitẽdo de oĩbꝫ.

IA autẽ existẽs in vno mortali pctõ possit agere penitẽtiã fructuosam de alijs. Prius est inq̃rendũ. Et dicẽdũ nõ. Quia etiam apd̃ hoĩes remanẽtibꝫ in inimicicijs/ nõ recipit satisfactio ledentis. Unde cuꝫ retento vno mortali peccato inimicꝰ dei fiat peccator ⁊ ab eo auersus/ patz q̃ valere non pt penitẽtia pro pluribꝫ ꝓmissis. vno tantũ retento. qꝛ in illo vno inimicatur deo. Et hoc satis clamat apl's. i. ad corin. xiij. dicens. Si habuero ꝓphetiã ⁊c. ⁊ corpus meũ tradidero ita vt ardeã/ charitatem autẽ non habuero/ nihil mihi prodest. Unũ opinio que in. iiij. sentẽtiarꝫ ponit contrariũ/ maifeste heretica est. ¶ Si iuxta hoc q̃ras an oporteat q̃ penitentia sit volũtaria ad hoc q̃ satisfaciat? Dicẽdũ sic. Distingue tñ q̃ aliq̃d dicat volũtariũ dupl'r. Aut ꝓpter se. vt sanũ esse/ est voluntariũ ꝓpter se. i. ꝓpter ipam sanitatẽ. qꝛ enĩ bonũ est sanũ esse. ideo sanari volo. Aut propter aliud scz propter bonũ exinde sequẽs. sicut secari voluntariũ est. non q̃dẽ ꝓpter se sed propt ꝓsequẽtem sanitatẽ. Sic ad ꝓpositũ dico penã que est in penitẽtia oportere volũtariã eẽ. non q̃dẽ propt se. qꝛ nullꝰ propt se. i. propt ipam penitẽtiã vel penã/ eã vult aut libenter accipit. sed bene ex consequẽti scz propter salutẽ anime consequendam.

An penitentiam p se factã/ teneat hõ dũ ꝓualuerit iterare.

QEtꝫ cũ querit an penitẽtiã p alios factã/ teneat q̃s dũ cõualuerit itꝫ facere. Puta egrotꝰ aliq̃s dũ adhuc sanꝰ erat. penitẽtiã cõdignã suscepit a sacerdote Deide de vita sua desperãs. ipam amicis iponit q̃ eã pagũt anteq̃ꝫ plene cõualuerit. Queritꝫ vtrũ iste post suã cõualentiã/ ad penitẽtiã iniunctã sic p amicos suos pactã/ teneat. Rñdet. q̃ qꝛ pt apud talẽ dubiũ esse vtꝫ illi sui amici/ ipsam penitẽtiã ex charitate fecerint. que talis nõ sufficeret. Insup qꝛ nõ tam efficaciter satisfacit penitẽtia ab alijs facta. sicut illa q̃ ab ipomet penitẽte fit. Ideo secuꝫ est q̃ iste de ea iterũ satisfaciat. postq̃ꝫ fuerit redditus sanitati Imo ⁊ eã facere teneat. ne incerto se discrimini cõmittat. Et expedit q̃dẽ. qm̃ si prior penitẽtia/ per alios facta satisfecit pro culpa secunda/ quã ipse faciet. cedet ei in augmentum glorie.

An penitentie diminute addet deꝰ in purgatorio qd̃ deest

SEquenti vero articulo q̃stiõis scz An penitẽtie diminute instiete/ addet deꝰ qd̃ deest in purgatorio Dicit magister in li. sentẽtiarꝫ q̃ sic. Ait enĩ. Si interior penitẽtia scz ꝓtritio in vindictã pctĩ nõ sufficit nec exterior penitẽtia hic impleat. Deꝰ q̃ modos ⁊ mẽsuras pctõꝝ nouit? penã sufficientẽ addet. Unũ qm̃ cõdignã penã nõ iniũgit sacerdos vel si iniũgit. nõ tñ impleat nõ absoluit penitẽs a cõdigna vel tota pena corrñdente. scz a tãta. s. quãtã facit hic. Unũ de tãta erit absolutꝰ nõ ãt de residua. q̃n. s. in purgatorio cõpleat Tñ magnitudo cõtritõnis ⁊ feruor implẽdi qd̃ iniũgitur/ multũ poterit facere ad hoc q̃ cõdigua reputet. Unũ dicit hugo de sancto vict. lib. suo de sacrĩis. Sepe q̃ minꝰ foris agitur/ efficaciꝰ intus opat. In aliq̃ enĩ opere apparẽtia exteriori/ magꝭ põt deuotõ esse.

Que sunt penitentie canonice ⁊ quare pro peccato mortali agi debet penitentia septennalis.

QUe aũt penitẽtie canonice sint ex hoc accipe. q̃ regularit p peccato mortali debꝫ agi septẽnis penitẽtia. vt ôt Canõ. xxxiij. q. ij. Cuiꝰ dicti multiplex ponit rõ ꝓter eã quã ponit canõ de Maria. s. sorore moisi que iubet excludi p septẽ dies extra castra Uidelicꝫ propt septẽplicẽ grãm spũsscti recupandã quã peccãdo pdidimꝰ Itẽ p ꝓpter septẽplicẽ cõcursum peccatorꝝ. quia vno peccato ppetrato/ cõcurrũt omia septem capitalia. Fm opinionẽ dicentiũ q̃ habito vno habentur omnia. Iuxta illõ pro sexdecim. septemdecim nequicie in

corde eius. Item propter recupationē septem dotū. qz p penitentiā septem dotes recupamus. quattuor scz corporis. ⁊ tres anime. De q̄bus supra in fine tractat⁹ de symbolo fidei. in declaratōne scz duodecimi articuli. Itē propter recupatiōem septem illoꝝ ex quib⁹ cōstat homo scz quattuor elemētoꝝ. quo ad corpus. ⁊ triū virium scz rationalis irascibilis ⁊ concupiscibilis quo ad spiritū. Pro enormitate tamen crimis debet quādoq̄z maior penitētia q̄z septēnis infligi. De qua materia requirē summa Raymūdi ti. de penitētia.

Utrum penitētie sunt arbitrarie vel non.

Utrum etiā penitentie arbitrarie sint nec ne. Et qualit̄ sic ⁊ q̄litēr nō. Dicit idē Raymūdus eodē titulo de penitētia. Nota tamē circa hoc duplex ē opinio. Una ponit q̄ omnes penitētie arbitrarie sunt. id ē quia in volūtate sacerdotis est/ dare. vel plus vel minus. ⁊ hoc ex potestate ⁊ vi claui um Et huic opinioni fere omnes ꝓfessores innitūtur Alia ponit q̄ ita arbitrarie sunt q̄ sacerdotū est indicare de omnib⁹ circūstantij⁹ contigentib⁹. ⁊ tamē a canonibus nō recedere. id est a penitētijs/a canone iniūctis. Consideratis enī circūstātij⁹ si grauiores fuerint penā canonicam aggrauare possunt. Si vero leuiores fuerint/sic scz q̄ factū diminuāt. tūc de pena canonica poterunt diminuere Et hec est opinio securior.

Quis sit idoneus minister in sacramento penitentie.

Minister autē huius sacramenti est sacerdos Nā solis sacerdotibus dedit dn̄s ptātem ligādi ⁊ soluendi. Et licet quilibet sacerdos ex vi ordinis/huius sacramēti minister sit. nō tamē cuilibet sacerdoti indistincte pmissum est ista ptāte vti. imo respectu aliquoꝝ est hmōi ptās ligata. Ut tangit Raymūdus in summa sua ti. de penitētia di. ij. q̄. est de ꝓfessione. pag. tenet penitēs. Et pluribus pagraphis sequētibus vsq̄z in finē dicte secūde distinctiōis Et infra aliq̄liter etiā tangēt vbi de ipsa confessione agetur.

De partibus sacramenti penitentie in generali.

Nunc ad ptes penitētie attēdēdum est q̄ sunt tres. fm triplex pctm̄. cordis. oris. ⁊ opis. Vel fm triplex allectiuuz ad pctm̄ scilz cōcupiscentiā carnis. cōcupiscentiā oculoꝝ. ⁊ supbiā vite. Et sunt iste cōtritō ꝓfessio ⁊ satisfactio. Hec est triplex dieta: qua deuenit in celū. De qua ero. iij. Ibimus viā triū dieꝝ. ⁊c. De prima. s. de contritione tangendū est prio q̄d sit. An dolor minim⁹ sufficiat ad hoc q̄ quis virtutem habeat cōtritiōis. An oporteat ꝓtritionē cum tota vita protendi?

De prima parte penitie. Quid sit contritio.

Diffinitur autē contritio ab aliquib⁹ sic. Contritio ē dolor voluntari⁹ pro peccatis. semp in se puniens q̄ dolet admisisse. Que diffinitio licet generalit̄ penitentie cōuenire videat. tamē maxime cōuenit p pter contritionē In ꝓtritione enī/esse ipsius penitētie maxime saluat. eo q̄ oportet semp illā actu cū penitētia esse. Alias autē partes penitētie in casu sufficit vt assint fm votū ⁊ voluntatē Diffinit̄ etiā ⁊ ab alij⁹ sic. Contritio est dolor pro peccatis assumptus cū ꝓposito confitēdi ⁊ satisfaciendi Quoniā nisi assit ꝓpositū confitendi ⁊ satisfaciēdi non est contritio. sed potiꝰ attritio nomiatur. Q̄ si obijcias q̄ in valida ꝓtritione deletur culpa ⁊ pena. Unde cū confessio ⁊ satisfactio pene sint: tam intēsa poterit eē ꝓtritio. q̄ neq̄z oportebit adesse confessionē neq̄z satisfactionē Ad quod dici potest q̄ nemo nouit se talem ꝓtritionē habere q̄ delere possit vtrū/q̄z. Unde vt non ꝓmittat se q̄s discrimini. oportet q̄ q̄z̄uis habeat validā ꝓtritionem. habeat nihilomin⁹ ꝓpositū ꝓfitendi ⁊ satisfaciendi. maxime cū ista sint in p̄cepto ecclesie. ⁊ non parere p̄cepto/trāsgressio ⁊ peccatū mortale sit. Hoc tamē scito q̄ ꝓtritio sola in articulo mortis vbi non apparet cui possit fieri ꝓfessio/sufficit ad salutē. sed quoniā incertū est vtrū tūc contritio possit haberi: stultum est illud tempus expectare. et tanto se discrimini reseruare.

An minimus dolor sufficiat ad habendū virtutē contritōis.

An dolor minimus possit esse cōtritio vel sufficiat ad deletōem culpe precipue cū dicatur Tre no.ij. Magna velut mare contritio tua. dubitari potest. Sed dicūt magistri q minimus dolor sufficit ad deletionē culpe. dūmodo informatus fuerit charitate. vtpote qui eterat a se ppositum cōfitendi ⁊ satisfaciēdi. quia talis dolor cōtritio dicit. Est ergo talis dolor/ cōtritio minima. ⁊ hec delet tm culpā ⁊ reatū seu debitū pene eterne. Qui si maior fuerit/ delet partē pene temporalis debite. Si vero maximus fuerit/ totam penā ⁊ totam culpam delet. Que autē talis sit/ nescio. deus scit. Et dicit magna vel maior vel maxima contritio fm q ad maiorē dolorē mouemur Eo q proni sumus ad dolorē minorē debito qui nō liberat a gehenna Et qr per maiorē dolorē euacuat culpa /et tota pena. hinc cōtritio dicit minor ⁊ maior ⁊ maxima. ¶ Sz nūquid oportet q tantus sit dolor vel pigentia vt nollet hō pro toto mūdo vel pro vita obseruāda itez mortaliter peccare. Plane dicit q sic. eo q minus bonū semper debet velle amittere ne maius amittat. Deus enī in infinitū maius bonū est toto mūdo. qui tamē amittitur in mortali pctō. Unde si penitēs pfiteat se esse in tali ppositō/ amplectēdus est quia bene validā habet contritōem. Si autē profiteat se in ambiguo esse/ vtrum cederet vel sustineret mortē anteqz peccaret mortalit/ adhuc fouēdus est nō abijciendus. Sufficit enī aliquo modo istud ambiguū. Eo q nullus certus est vtz cederet vel sustineret. Ut dicit August. in lib de ỷginitate. Sed si ex deliberata conscientia dicat se certū esse q prius peccaret/ qz cederet toti mundo. vel mortē pateret. Istum dicūt nō esse cōtritū. nec vllam recipere remissionē peccatorū. Eo q nullā habet cōtritōem. Hanc tamē quātitatē contritōis nō debet cōfessor exigere vt coram se cōfiteat penitens. Sed p signa debet eam in ipso supponere. Si ita tamen de facto pfiteat/ tenendū est quod dixi

An cotritone oportet cū tota vita protendi.

De excessione cōtritiōis vtrum videlicet oporteat ipam cū tota vita protendi/ maxime cum medicina nō ptēdat vltra morbū/ dubitari potest. Sed dic q dolor contritiōis nō finitur nec finiri debet in hac vita. imo sicut infinita est offensa in peccando. quia in deū q est infinitus. ita exigitur vt dolor de offensa p modo possibili sit infinitus. vt scz eternitatē saltem vite homis habeat. cum eternitatē simpliciter habere nō possit Eo q nemo sit q semper viuat. Hoc est si in eternū in hac vita viueret: in eternū de pctō dolere deberet. Insup morbus pctī ēxuis euacuatus sit quantū ad culpā ⁊ reatū/ semp tamen manet ⁊ manere debet quantū ad detestatōnem in memoriā ppetrati delicti. vt dicit Hugo de sancto Victore Cum q morbo protēdit dolor vt eius medicina. qui nō est curās morbū preteritū. sed preseruās a futuro. ¶ De effectu vero cōtritionis. ⁊ an in cōtritione deleatur peccatū anteqz deueniat ad cōfessionem. inuenies in summa Raymūdi titu. de peni. distinct. i. que est de cōtritiō e pagra. Seqtur quis sit effectus. Et paragra. qualiter autē hoc sit intelligendum.

De secunda parte penitētie scz de cōfessione in generali.

De confessiōe ⁊ satisfactōne nō est opus multa tāgere eo q diffuse de his tractetur in summa Raymūdi. Nota tamen qd sit confessio. An sit necessaria ad salutē. Et an cadat sub precepto. Et sub quo. Cui facienda est. Quantū differri possit

Quid sit confessio in speciali.

Diffinit autē sic confessio. Confessio est legitima coram sacerdote peccatorū declaratō. Dicit in ista diffinitōne peccatorum declaratō. contra illos qui peccata sua celando vel ea excusando occultant. Dicit peccatorū cōtra eos qui recitāt bona sua in cōfessione. vel qui cōfitētur per abnegationē peccatorū. vt nō sum adulter. nō sum homicida ⁊ huiusmodi. Dicitur coram sacerdote. scilz qui clauem habet ⁊ potestatē soluendi. nō coram quolibz

de populo. Poterit tamen in necessitate. vt in piculo mortis/coram nō sacerdote fieri. Legitima dicit quod importat omnes cōditōnes que exigūtur ad verā confessionē. quas quere in summa Raymundi titu. de pe. distinct. ij. que est de cōfessione pagra. sequit que sunt necessaria ad veram confessionem.

Jn confessio sit necessaria ad salutem:

Propter eos qui dicūt cōfessionem nō esse necessariā ad salutem/ eo q nō cadat sub aliquo precepto diuino. Ut patet discurrendo pcepta decalogi Exodi. xx. Notandū est z inuiolabiliter obseruandū: q absq vocali cōfessione vel signo quod loco vocis sufficiat. non est salus. dūmodo cōfessor haberi possit. Eo q dicit Amb. Non potest quis a peccato iustificari/ nisi peccatū fuerit cōfessus. Et cōcedendū est q sub precepto cadat sicut omne necessariū ad salutē ¶ Sed attendendū est aliquid sub pcepto cadere duplicit scilz vel principalit explicite. vel secūdario z īplicite Primo modo cōfessio non cadit sub pcepto. Eo q nō inueniat expresse in aliquo decē mandatorū seu pceptorū Cadit tamen secūdario z implicite sub pcepto. z dici potest q sub illo pcepto. Honora patrē tuū z matrē tuam. Ubi precipitur honor z obediētia facienda matri ecclie. Quia igitur ecclesia statuit z pcepit confessionē homini fieri Et cōsequēti. in mādato illo pcipi videtur. vt homi fiat confessio. ¶ Ubi autē confessio instituta sit z precipiatur ab eccl'ia. Require in summa Raymūdi ti. de peni. disti. ij. que est de cōfessione pagra. Cui sit. (fessio

Cui sit faciēda cō/

Qui autē facienda sit confessio. in summa pdicta Raymūdi dicitur. Verūtamen breuiter dici potest q soli ꝓprio sacerdoti est facienda. qz ille solus habet potestatē absoluendi suos subditos. preterq̃ in casibus specialib. scz cum dñs papa vel eps in dyocesi sua/ dat proprio sacerdoti adiutores. sicut facit cū trāsfert ptātem suaz in penitentiarios suos. vel ordinat aliqs qui predicādo/ z exemplū bone vite dando/ moneāt populū z eos quos monuerint audiant z absoluant. Vel cum plebs multa est z nō sufficit proprio omnes audire. tunc pōt episcop dare coadiutores Sunt z alij casus. scz cum sacerdos licentiat suū subditū vt alij cōfiteatur. Et creditur q tenet licētiare in sequētib casib subditos. Et si nō licētiauerit/ potest subratihabitōne alicui peri. Scilz cū quis habet indiscretū sacerdotē. Item cū pbabiliter credit q reuelet confessionē suam. Item cū quis fornicatus fuerit cum filia sorore matre vel cōcubina proprij sacerdotis. propter qō incurrere credit ei odium si confiteat ei. Itē cum pbabilit credit q velit inclinare animū cōfitentis ad cōsensum mortalis peccati. Itē cū quis occ'tus hereticus deꝑhenditur. Itē fm aliquos cū propriā ouem ꝛgnouerit In huiusmodi casib peri potest licētia proprij sacerdotis. ne cōtemni videat. Et si nō dederit/ credit vel q maior adeundus sit. vel aliquib illorū qui a supiore suo vl dño papa potentiā absoluēdi acceperūt/ confiteri possit. Eo q fatuitas iudicaretur cōmittere se discrimini. pſertim cum omnibus cōtradicentib possim cauere piculum in corpe Et fatuū esset dicere q aliquo casu tenerer sequi eū qui me vult precipitare in mente. ¶ Sūt z alij casus in quib non oportet expectare nec adire proprīū sacerdotē. Ut cū quis peccauerit in parrochia alterius. vbi ratōne delicti efficitur de iurisdictōne eius in cui parrochia peccauit. Itē cū quis mutauerit domiciliū. z in alterius parrochia habitat. Item si est vagabund p terras. Item cū est in articulo mortis. In q casu siue habenti claues ligatas. siue solutas licet cōfiteri. ¶ Sed hic attende q Raymund z alij valde magni dicūt/ q cum ꝓprius sacerdos dat suo parochiano licentiā/ vbi voluerit confitēdi. oportet illū parochianum aliquē adire habentē generalē potestatē confessiōes audiendi. Eo q ipse proprius sacerdos parochianū suū licet possit de confitēdo alteri licētiare. Non potest tamen illū alienū sacerdotē licentiare q talem possit confessionē audire. nisi accepta ab ordiario potestate. Et tamē nos passim videmus/ q plebani assumūt sibi in adiutoriū multos qui nūq licentiati fuerunt ab aliquo ordinario. Unde vult

et scribit Magister. vi. de trano in summa sua de titulis. q̃ a iure in ordinatõne data est eis potestas absoluẽdi. ⁊ hanc recipit quilibet in sui ordinatõe. Unde cũ assumũtur a plebanis in adiutoriũ/ possunt ꝓm ipm confessiões audire. Nam cũ a iure licentiã habent. nõ egẽt licentia ordinariorũ. ¶ Cetera de verbo quodã qd dicit ipse. vi. de trano ti. de penitentia

de gradibus peccatorũ. videlicet q̃ vsus contra naturã/execrabiliter fit in meretrice. sed execrabilius in vrore Dubitatio orit apud magnos eo q̃ ipse. vi. per verbũ predictũ videtur velle/q̃ ille vsus etiã cum vrore propria. semp mortale sit quod aliq̃bus nõ placet. Dicunt enim quidam q̃ propt necessitatẽ vtpote propter nimiã pinguedinẽ/vel apostema vel vulnus in ventre/dummõ fieret in debito vase si cognosceret vir vrorem mõ incõsueto. excusabit vir a peccato. dũmodo causa prolis habẽde hoc fieret. Et vocant illi vsum cõtra naturã solum quãdo q̃s nõ ea parte corpis vtitur que ad generandũ instituta est sed alia. Magister Alexãder de Ales dicit q̃ peccat vir si vrorẽ suã modo brutali cognoscẽdo. nec necessitas excusat a toto licet diminuat quãtitatẽ peccati. Unde grauiter peccat ⁊ vt creditur mortaliter ꝓm ipm q̃ sic cognosceret/ nulla existẽte necessitate. Magister Albert' dicit q̃ nihil eorũ que facit maritus cum vrore/seruato vase debito/est ꝓm se mortale peccatũ. sed potest esse signũ cõcupiscẽtie mortalis scz quãdo nõ sufficit modus quẽ natura determinat. sed habẽt modos brutorũ animaliũ. nulla existẽte necessitate. Unde ꝓm ipm quãdo alter eorũ nimis pinguis est. vel quãdo cõtingit vẽtrem mulieris apostemari vel impregnari. ita q̃ anteri' non est membrũ applicabile. tũc causa plis habẽde. vel causa reddendi debitũ. vel causa fornicatõnis vitãde/nõ est prohibendũ aliter cõuenire. nisi dumtaxat vbi nulla precedẽte necessitate. sed tantũ ex libidine fieret Istud tamẽ non expedit populũ scire.

Quantũ possit cõfessio differri.

Quãtum autem differri possit confessio/apud aliquos dubitatur. Dicũt enim aliqui q̃ cõfessio differri potest sine peccato vsq̃ in tẽpus determinatũ. Et q̃ confessionẽ facere nõ sic est preceptũ q̃ oportet quolibꝫ tempore fieri. Sunt q̃ distinguũt Quia aut ille qui peccauit/ nondũ est cõtritus sed manet adhuc in mortali peccato. Et tũc non cõfitere data oportunitate. sicut nõ cõuerti. vel non cõteri. est ei omni hora peccatũ. Sed nõ nouum peccatũ. immo aggrauatõ prioris Eo q̃ diuturnitas sit circũstantia aggrauãs peccatum. Si autem ille q̃ peccauit iam ꝓtritus est Dic q̃ tenetur cõfiteri aliquãdo. sed nõ tunc. vl' tunc. Et ex precepto ecclie infra annũ iuxta formã decretalis. Omnis vtriusq̃. Q̃ si nõ confitet/peccat mortaliter. propter inobedientiã factam matris ecclie. Unde illud preceptũ de confitẽdo non obligat sub pena mortal'. dũmodo fiat infra tempus statutũ. si tamẽ homo semp conteratur. Sed q̃d si ante tempus sic ad cõfitendũ statutũ/contingat aliquẽ anteq̃ cõfiteatur subito mori. nec habuerit tempus cõterendi de trãsgressiõe diuini precepti. quo iubet aliquando cõfessionem facere. eo q̃ sit morte preuentus ⁊ Puta q̃ damnat tanq̃ legis diuine transgressor. Eo q̃ in quo instãti prius fuit soluendo id est potẽs soluere confessionẽ. quia potuit cõfiteri vel dolere q̃ nõ fuit cõfessus. Sed in vltimo instanti iã factus est trãsgressor. Hoc tamẽ non intelligat de eo q̃ ex causa confessionẽ differt. vt scz habeat confessorẽ discretiorẽ. vel alia vtili causa dũmodo diligentiã apponat vt habeat.

De tertia parte

De penitentie scilicet satisfactõne. E satisfactõne breuiter dicendum est. Et primo q̃d sit. Que eius partes. An necesse sit ipsam fieri in charitate:

Quid sit satisfactõ in speciali.

Diffinitur autem sic satisfactõ/ ꝓm Grego. a magistro in quarto libro sentẽtiarũ. Satisfacere est causas peccatorũ excidere. ⁊ earũ suggestionibus aditũ non indulgere. Et vocat causas peccati/ occasiones alliciẽtes ad peccandũ. Quarũ quedã propinque sunt peccato. Et he sunt in nostra ptãte.

J vt eas possum⁹ amouere vel excidere Ver bi gratia. Cena splendida/ causa propin qua est luxurie. vt Jeremi. vi. Saturani eos ⁊ mechati sunt. Et hāc causam seu oc casionem/ possumus amouere ⁊ excidere Sunt ⁊ alie cause seu occasiones pecca ti/ remotiores. que in nostra potestate nō sunt. vt puta oblatio talis cene. vel alicu ius rei delectabilis oculis cordis nostri. vel suggestio diabolica de tali splendida cena. Hō est enī in nostra ptāte arcere dya bolum. quin talia oculis mētis nostre of ferat. Occasiones ergo peccatorū ꝓpinq̄s debem⁹ excidere quia in nostra ptāte sunt Sed occasiōibus peccatorū remotiori bus si veniāt a pte diaboli. vel carnis vel mūdi/ nō debemus cōsentiēdo aditū in dulgere. eo q̄ in nostra ptāte sit eas nō re cipe ¶ Aliter autē diffinit sic Satisfactō est damni/ vel iniurie illate recōpensatio fm iudiciū ⁊ ordinem iuris.

Quot et que sint

partes satisfactōnis.

Satisfactiōis autē ponunt tres ptes. scilz oratio. elemosyna. ie iunium. Que generaliora sunt ī satisfactōne cuiuslibet peccati. Cum enī quis peccat/ delinq̄t in deum. ⁊ cōtra hoc specialiter satisfacit oratō. Itē delinquit in eccl'iam hoc est in proximū. ⁊ ꝯtra hoc specialit satisfacit elemosyna Itē delinq̄t in seipm. ⁊ contra hoc specialit facit ieiu nium De quib⁹ illud dicit. Bona est ora tio cum ieiunio ⁊ elemosyna.

An necesse sit con fessionē ⁊ satisfactōem/ fieri in caritate

Ultimo querit causa breuitatis de confessiōe ⁊ satisfactiōe simul vtꝭ necesse sit q̄ fiat in caritate Et an qui cōfitetur ⁊ satisfacit extra caritatē. teneat iterum cōfiteri. ⁊ ite rum satisfacere ¶ Et dicunt hic plures q̄ vtrūq̄ debet fieri in caritate Et repeti si fi at extra caritatē ¶ Alij circa vtrūq̄ distin guūt. Et prio de cōfessione dicūt q̄ opor tet q̄ fiat in caritate. ex quodā tamen ꝯse quēti. ita q̄ oportet q̄ fiat illud quod sta tutū est ab eccl'ia. Et oportet etiā q̄ dū fit q̄ charitas habeat. quia semp siue ꝯfitea mur siue nō/ nos tenemur habere carita/ tem. Et sic vt tactū est/ nos tenemur ex q̄ dam conseq̄nti cōfiteri in charitate. Sed si fiat extra charitatē non oportet (vt di cunt) eā repetere. sed solum satisfacere ⁊ cō fiteri q̄ confitēdo prius ficti fuerim⁹ id ē extra charitatē. dum tamē idem sit prior ⁊ posterior ꝯfessor ⁊ memoriā habeat pec catorꝭ cōfitentis. Alioquin oporteret re petere. quia integra debet esse cōfessio. Et isti dicti sui ponūt rōes q̄ scz ad hec duo scz cōfiteri ⁊ charitatē habere/ tenemur di uisim. Hā propter statutū eccl'ie tenemur cōfiteri siue habeamus charitatē siue nō Et similiter tenemur habere charitatē si ue cōfiteamur siue nō Et ideo potest vnū solui sine alio. Ut grā exempli. Si tene or ire ad eccl'iam. ⁊ cū hoc teneor tota die esse capatus in eccl'ia Si vado ad eccl'iaz sine capa nō oportet me iterato ire ad ec clesiā. sed solum satisfacere de eo q̄ nō fui tota die in eccl'ia capatus Consimilit in proposito. ¶ De satisfactōe autē dicūt q̄ in satisfactōne duo sunt cōsideranda. scz ipsa solutio debiti. ⁊ ipse modus soluen di. ita vt p datum siue factū fiat solutō de biti. ⁊ p modum soluēdi placeat solutio. Si autē per aliquē fiat extra charitatē so lutio debiti. puta pene tarate a sacerdote sicut ieiunare p annū ⁊ huiusmodi. dicit q̄ de rigore nō exigitur q̄ iterato reddat/ cum charitatē ⁊ gratiā adept⁹ fuerit. Sz solum q̄ illud qd defuerit in mō. ipse pe nitendo soluat. Aliq̄ qui tenebat deo iniū ctam penitentiā facere qd respicit debitū ⁊ cum hoc in charitate ⁊ bñ ordinata vo luntate facere. qd respicit modū soluendi debitū soluet sed nō modo debito. opor tebit talem cōfiteri ⁊ satisfacere de indebi to modo soluendi Et tūc erit debita satis factio. Quia scz eijcit satisfactū ꝑ ꝓ quā tum ad debitū. Hūc vero posteri⁹ satisfit quantū ad debitū modū. ¶ Reliqua ple ne tractāt in summa Ray. ti. de penitētia ꝓpter qd multa causa breuitatis trāseo

De sacramento ex treme vnctōnis ⁊ ptinētibus ad ipsum.

Equit aliqua tangere de sacra mento vltime vnctōnis. Et p mo quid sit. De eius institutō ne. Quid sit eius materia Que forma Quis debitus minister. Quis ei⁹ effectus. Quid hic res. ⁊ quid sacramen tum. Quis sit pceptibilis hui⁹ sacramēti.

Et quo ad morbum Et quo ad etatē. De loco vnctōnis.

¶ Quid. sit extrema

DIffinit autē sic extre (vnctō ma vnctio a quibusdā. Extre/ma vnctio est linitio olei sancti ficati. facta ad releuatōem vtri usq; infirmitatis. scz mentis ⁊ corpis Et ponit vnctio extrema pro nomine vnico diffiniti. quod qz nō habem⁹: circūloqui mur p duo. Iste vero termin⁹ linitio qui ponit in diffinitōne/sonat in actū vel in passionē que est in suscipiēte ipm sacra/mētū. sicut cū dicit baptism⁹ est tictio ⁊c. Designat tinctio passiua. quia intingit baptisatus. Verūtamē si quis totum eē extreme vnctōnis vellet diffinire. posset ita notificare. Extrema vnctio est sacrām tum ex vnctōne infirmis p oleū sanctifi/catū facta conferēs infirmis remediū cō/tra peccati reliq̄as. etsi expedit alleuiatō/nem ferens corporis infirmitati.

De ei⁹ institutione

QUando autē ⁊ vbi sit hoc sacra mentū institutū est duplex opi nio. ¶ Una dicit ab apostolis hoc sacramentū esse institutū/ que videt confirmari p glosam sup illud Marci. vi. Ungebāt oleo multos egro/tos ⁊ sanabant. Que glosa sic ōt Ab apo stolis patet hūc morē esse traditū vt ener/gumini ⁊ alij egroti / certo loco vngātur oleo/ a pontifice consecrato. Scōm hoc ergo dicendū est q apostoli a deo inspira ti. diuina autoritate ⁊ volūtate instituere potuerūt istud sacramentū. immo ipse de us in ipsis. licet forsan tūc non vngerent modo ⁊ forma qua nūc fm ordinatiōem ecclie fit vnctio. Sed forsan ad tempus istam formā ex causa nō seruauerūt. sicut ipsi (vt supra tactū est) ad tēpus ex causa ratōnabili formā baptismi mutauerunt. vt scz baptisarēt in nomīe christi. ¶ Alij volūt q istud sacramentū rps p se institu erit quoniā iuxta allegatū capitulū. vi. Marci. Narrato quō christus suos mi/sit discipulos ad predicandū statim seq/tur. Et exeūtes predicabāt vt penitentiā agerēt ⁊ demonia multa eijciebāt ⁊ vnge bāt oleo multos egros ⁊ sanabātur. quod nō credit sine institutōe dñi fuisse. Hec si mile est de immutatōne baptismi. qz aliō est mutare formā sacramēti. ⁊ aliud insti/tuere totū sacramentū de nouo celebran/dum. Nam ⁊ forte nūc per ecclesie autori tatē aut aliquā sibi datā inspiratiōem si/cut apostoli habuerūt/possent aliqua ad temp⁹ iusta de causa circa formaz alicui⁹ sacramenti. immutari. sed totū sacrm in stituere/null⁹ posset vt credit. nisi sol⁹ de⁹

Que sit materia sa

cramenti extreme vnctōnis

Materia huius sacramēti est ole um simplex ab ēpo benedictuz sine alterius rei admixtōne Cū enim oleū significet nitorem conscientie ⁊ balsamū suauitatē fame. ⁊ morit⁹ maxi me indiget nitore cōscientie. ⁊ nō multū suauitate fame/apparet q morituri sim/plici oleo cōueniēter pungūtur. Nō cris/mate. quod ꝓpositū est ex oleo ⁊ balsamo ¶ Et quoniā in exitu constitut⁹. indiget gratia sanāte. nō tantū cor sed etiam alia membra q̄bus abusus est/indiget nō tā/tum vnctōne cordis. sed etiā aliorū mem brorū quib⁹ maxime peccauit. vt sicut tri na mersio in baptismo signat submersio nē trium peccatorū que in mūdo regnāt scz ꝓcupiscentie carnis. cōcupiscētie ocu lorum et supbie vite. Sic hic multiplex inunctō signat eliminatōez ex diuina mi sericordia mebrorū singulorum.

Que sit forma hu/ z

ius sacramenti.

Et forma autē sciēdum est q si/cut forma alioꝝ sacrām torꝝ cō sistit in sermone ⁊ ope vt bapti smus in verbis illis/baptiso te ⁊c. Et in ope scilz in mersione baptisati. Et sic de alijs sacramētis. Sic hui⁹ sacramēti for ma cōsistit in ope ⁊ sermone. In ope qui dem. in illa scz signatōne mēbrorū in for ma crucis. In sermone vero in platōe ho rum verborū. Per istā suauissimā vnctō nez/ ⁊ suā pīssimā misericordiā dimittat tibi deus quicq̄d p visum peccasti. Et sic de ceteris mēbris Hec iterat ista forma su p eandē materiā p replicatōem verborū. quia nō omīno sunt eadē verba vt patet licet in pte eadē esse videant. ¶ Sed cum multiplex sit vnctio ⁊ multiplex verborū prolatō qz ad singula mēbra singule fiūt

vnctiones. ⁊ ꝓpria verba dicūtur. Nunq̃d ad inunctiōem oculoꝝ dimittūtur eorū peccata. Et similiť ad alias inunctōes aliorū membrorū/ alia eorū peccata. vel an omnia peccata simul dimittātur. Dicit q̃ omnes alie ille inunctōnes licet fiāt diuersis tempibus/ tamē p eodē tempe scz pro vltimo instāti platōis ⁊ cōplete inunctōnis facte cēsent. sicut in simili dictū est supra in cōsecratōe eucharistie. Nam sic hic est tunc enī omnia peccata simul dimittūtur scilicz in vltimo instanti totius inunctōnis ⁊ prolatōnis verborū pro quo fiunt omnes inunctōnes.

Quis sit debit' minister in sacramento extreme vnctōnis.

DE ministro autē hoc est tenendum/ q̃ solus sacerdos potest hoc sacramentū cōferre. ⁊ solus eps hoc oleū cōsecrare. Quod patet tū ex autoritate beati Jacobi qui in sua canonica capitulo vltimo dicit Infirmatur aliq̃s in vobis inducat pbiteros ecclie. ⁊ orent sup eū. vngentes eū oleo in nomie dñi. ⁊c. Tum quia istō sacramētū cōsummatiuū est penitētie. Et ideo pertinet ad claues q̃ solis sacerdotib' ꝓferunť

Quis sit effect' istius sacramenti.

EFfect' autē hui' sacramenti ꝓm magistꝝ in lib. sentētiarꝝ ponitur duplex scilz sanatio corpis et spūs. vt sicut homo ex duobus cōstat/ scz ex corpe ⁊ anima. Ita sit effectus hui' sacramēti sanatio vtriusq̃. sed pricipali' mētis. q̃ iste effect' semp sequiť in vere penitentie. Et ista sanitas mētis/ in duob' consistit. scilz in peccatorū remissione. et in virtutum ampliatōne.

¶ Quid hic res et quid sacramentū sit.

DEniq̃ vt sciat' quid sit hic res ⁊ quid sacramētū. Notandū q̃ ꝓm quosdā/ sacramentū hic est ipse vsus olei. siue consignatio cum oleo. Res autē/ est ipsa gratia spūsscti. q̃ dicto modo efficit sanatōem mētis. ⁊ etiā q̃nq̃ corpis. quando scz expediēs fuerit ¶ Secundū alios autē/ sacramētū est ipm oleū Res autē/ gratia spūsscti. ⁊c. Est autē inuenire inter illa plurimā similitudinē. q̃ gratia spūssancti ad modū olei lenitiā est morbi spiritualis. letificat etiā ⁊ consolat ab hac vita exeuntē. Ñ ñ psal. Ut exhilaret faciē in oleo id est mētem q̃ facies interior est in oleo extreme vnctōis Et panis id est eucharistia que inunctis exhibetur cor hominis cōfirmet.

Quis sit perceptibilis huius sacramenti.

QVis aūt pceptibilis sit huius sacrāmti. Dicit q̃ nō omni morbo vexatus sed solū morbo graviori in quo timet periculum mortis Tñ q̃ omnis egritudo corpis crescendo pt reducere hoiem ad obitū/ in omni morbo cū cepit īminere piculū mortis/ poterit istō sacramentū dari. ¶ Sed nūquid puuli ⁊ ignorātes ⁊ amētes pñt inungi. Dicit q̃ nō Cum enī hoc sacramētū nō debeat dari nō recognoscētib' ⁊ nō postulātib' ipz Tales autē sunt puuli ⁊ ignorātes. q̃ omno vsum rōis amiserūt Et furiosi nisi habuerint dilucida interualla. Dicit q̃ huiusmodi inungēdi nō sunt. Posset enī eē piculū tam in irreuerētia. q̃ etiā in īmundicijs q̃ hmōi hoīes cōcomitanť. Si tñ furiosi habuerīt lucida intualla possent īll' intuall' inūgi si īmineret pic'm mortis.

De loco vnctōnis

DE locis autē vnctōis est varia tio apō diuersas ecclias. Hoc tamē semp tenēdum est q̃ loca q̃nq̃ sensuū principal' inūgēda sunt sicut oculi. aures. nares. pedes et man' Quidā āt addūt pect' ⁊ renes. ⁊ vmbilicū in q̃b' delectatō est venerea licz nō oporteat ¶ Sed vbi inungēdi sunt mutilati. Dicit q̃ in loco mutilatiōis. q̃ licz mēbro careāt. nō tñ carēt potētia q̃ ꝓpleť actus pctī ab intra. licet nō ab extra Et iō vt expieť pctm cū mēbꝝ nō supsit. in loco incisionis vel in loco illi membro maxime vicino/ inungēdus est.

De sacramento ordinis ⁊ ptinentibus ad ipm in generali.

IN sacro ordinis prio occurrit dicendū. Quid sit ordo. Quid ibi pro materia ⁊ q̃d pro forma Quot sunt grad' ⁊ sufficientia

eorꝫ. Quot sunt de necessitate huiꝰ sacra/
mēti. Qui ordines sacri. ⁊ quare sic dicāt

Quid sit ordo et

quomodo diffinitur.

Diffinit aūt sic a magistro in li/
bro sententiarꝫ. Ordo est signa
culū quoddā sacrū. quo spūa/
lis potestas tradit ordinato ⁊ officiū Itē
quidā antiquorꝫ magistrorꝫ ita diffiniūt
Ordo est sacramentū spiritualis potesta
tis ad aliqd officiū in eccl'ia ordinatum.

Quid in sacramen

to ordis sit materia. Et qd res sacramēti

Quid autē sit hic pro materia et
quid p re sacramēti a qbusdaz
dicit q sicut in baptismo /tria
sunt Unū scz qd tm̄ est sacramentū. s. aq̄
vel tinctio cū verbo. Et aliud qd est res tā
tū scz remissio peccati. vel collatō grē. Et
tertiū qd est res ⁊ sacr̄m. s. caracter bapti/
smalis. Sic hic est aliqd qd est sacramē/
tū tm̄. scz illa signa visibilia cū verbis. q/
bus spūalis potestas tradi oñdit. Ut in
hostiariis traditio clauiū cū verbis ad h
ptinētib̄. In lectoribꝫ traditio libri pro
phetarꝫ cū verbis ad hoc institutis Et sic
de alijs. Et aliqd qd est res tm̄ scz grā spi
ritusꝰ ctī infusa. vel ptās spūalis Est ⁊ ali
qd qd est sacr̄m ⁊ res scz caracter q impri
mit. ¶ Alij ponūt duo ꝓpra. p sacro ⁊ re.
Sed tūc circa hoc orit dubiū cū dicat
q hoc sacr̄m sit aliqd sacratū signū exteri
us cū verbis ad hoc ordinatis. Et in qui
busdā ordinib̄ sicut ī sacerdotio sit pro
sacro impositō manuū cū forma verborꝫ
An si ab vno ꝓba. pferant ⁊ ab alio manꝰ
imponat ordo cōferatur. Et patet q non
Ut in decreto distin. xxiij. ca. quorundā
clericorum ⁊ ex textu ⁊ ex glosa.

Quot sunt ordinū

gradus ⁊ vnde eorꝫ numerꝰ ⁊ sufficientia

Quot autē sint ordinū gradus
dicit magister in. iiij. sentētiarꝫ
q sunt. vij. scz hostiariatꝰ. lecto
ris exorciste. acoliti. subdiaco/
ni diaconi ⁊ pb̄siteri Quorꝫ ē cōficere cor
pus xpi qd est excellētissimū officiorꝫ hu
manorꝫ. Et iō supra sacerdotiū nō est or/
do superior. imo nec epatꝰ. nec archiepatꝰ.
¶ Quorꝫ nūerꝫ ⁊ sufficientiā sic poteris
accipe. Ordinū vnꝰ est supmus ⁊ principa
lis scz sacerdotiū. Alij scdarij ⁊ huic def/
uiētes. Supmus ordo/ duos hz actꝰ. scz
principalē q est cōficere corpꝰ xpi. Et secū
dariū q est ppl'm preparet idonee cōicet
Scdarij autē ordines ⁊ huic supmo or/
dini defuiētes. Aut defuiūt ei qad actū
suū principalē aut qad actū suū scdariū.
Si q ad actū suū principalē q est ꝓficere
corpꝰ xpi tūc est ptās super hostias et qb̄
cōficit corpꝰ xpi. Et hoc potest eē dupl'r.
Quia aut in ꝓpatōe q ad ppl'm q eas of/
ferūt tēplo. Et sic est ordo subdiaconatꝰ.
Subdiaconi enī interest accipe hostias a
populo ⁊ reponere in presbiterio. vt ipas
ministrare possit diacono vt dicit ysido.
Aut est ptās sup hostias in cōpatōe q ad
sacerdotē. ⁊ sic est ordo diaconatꝰ cuiꝰ est
hostias oblatas ponere sup altare ⁊ ordi
nare vt eas ibi cōsecret sacerdos. Si āt ē
ordo defuiēs sacerdotio q ad actū suū se/
cūdariū scilz ad prepādū populū/ tūc aut
defuit ei in amouēdo malū. aut in ordīe
ad bonū. Si prio mō. tunc iterꝫ ꝓtingit h
duplicit. s. aut amouendo malū qd est ab
extra. ⁊ sic est ordo hostiariorꝫ q rū officiū
est indignos ⁊ viles excludere. ne violent
locū cōionis fideliū. aut amouēdo malū
qd est ab intra. ⁊ tūc est ordo exorcistarꝫ q
rū est arcere vim demōis p adiuratōes ne
impediat pceptiōez sacrorū. Si āt ordo
defuit sacerdotio in ordīe ad bonū. tunc
pt esse duplicit. Aut et pte intellectꝰ ⁊ tūc
est ordo lectorū q rū officiū est legere apte
⁊ distincte ad illuiatōez intellectꝰ Aut et p/
te affectꝰ. ⁊ tūc est ordo ceroferariorꝫ q in
signū ignis spūalis accēdendi in cordib̄
nr̄is cereos flāmiferos deferūt Et hi sunt
acoliti Acolitꝰ enī grece ceroferariꝰ dr̄ lati
ne ¶ Alij volūt q nouē sunt ordines ī ec/
clesia militāte sicut sunt nouē ordīes an/
gelorꝫ in ecclesia triūphāte Et fm q sdam
illorū/ epatus ⁊ archiepatꝰ ꝓstituūt duos
gradꝰ. q additi septē pcedentib̄ faciūt no
uē. Scdm alios corona est primus ordo
⁊ epatus vltimus. ⁊ sic fiūt nouē cum se/
ptem pnominatis. Sed prior sententia
potior est in conspectu modernorum.

Quot et que sunt

de necessitate huius sacramenti

Equit dicere quot ⁊ q̄ sunt de ne/
cessitate huiꝰ sacramēti Et dicit q

sex precipue. scilz sexus virilis Unde mulier nō est susceptibilis ordinis. Itē precedēs baptismus qui etiā est fundamentū ceterorū sacrorū excepto cōiugio. Uñ si aliqs nō baptisatus ordinaret/ nihil reciperet. vñ oporteret post baptismū si vellet aliquē ordinē exequi/ q̄ iterꝝ ordinaretur. ¶ Itē potestas ordinātis. qz qui nō est eps ordines cōferre nō potest. Itē intentio recta. vt scilz ordinās intendat facere qd̄ facit ecclesia. et similiter ordinandus fm quosdā. Itē materia seu sacramētū vt traditio libri z similiū cū forma verboꝝ Item tempꝰ seu etas fm aliqs qm̄ si puulus ordinet etiā precedētib⁹ alijs gradib⁹ nihil recipet cū fm eos in hoc sacramento exigat tam intētio recipiētis ordinē q̄ ꝓferētis. Paruulꝰ autē qz non habz vsum liberi arbitrij nō habz intētionem. Alij volūt q̄ etas sit de cōgruitate z nō de necessitate huiꝰ sacramēti Et iō in p̄dicto casu puulus fm eos recipit caracterē nec fm eos est reordinādus. Frater albertus vult. q̄ in alijs ordinib⁹/ etas sit de ꝓgruitate. sed q̄ in vltimo ordine qui est sacerdotū/ est de necessitate. Uñ plane vult q̄ ordo sacerdotij nō possit puulo conferri. Itē ieiuniū fm aliqs. eo q̄ fm eos pransus nō cōferret ordinē nec suscipet Alij fere omnes volūt cōtrariū. ¶ Multa p̄terea sunt de honestate z cōgruitate tam ex pte cōferentiū ordines q̄ ex pte temp̄is. que reperies expresse in summa Raymū. libro tertio in principio z consequēter.

¶ Qui ordines sint

Postremo notandū q̄ licet oēs predicti septē gradus sacri sint q̄tuor tm̄ primi minores ordines/ nō dicūtur sacri. sz solū tres maiores scz ordo subdiaconatꝰ. ordo diaconatꝰ. z ordo p̄sbiteratꝰ. Et hoc ꝓpter dignitatē q̄ inducit ministrātib⁹ in trib⁹ maiorib⁹ ordinib⁹. oportet enī eos vouere cōtinentiam vel simplicit̄ vel fm tempꝰ. Simpliciter in tota ecclesia occidētali. vbi nō dātur isti tres ordines/ nisi vouētib⁹ ipso facto ꝓpetuā castitatē. Secundū tempꝰ. vt in orientali eccl̄ia. vbi q̄ in matrimonio ordinē recipiūt/ in matrimonio ꝑmanent. Sz tm̄/ dū ministrāt/ abstinēt ab vxorib⁹ Insup ill' mortuis/ alias ducere nō p̄nt.

De sacramento cōiugij et pertinentibus ad ip̄m.

Sacramento cōiugij nō multa necesse est hic dicere eo q̄ in summa Raymūdi libro. iiij. de hoc sacramēto sufficiēter tractet. Sunt q̄dam tm̄ que ibidē nō tangūt de quib⁹ hic aliqua breuit̄ memorāda sunt videlicet. An istud sacramentū sicut alia sacramenta cōferat grāz z efficiat qd̄ figurat. Quis sit eius effectus An opus cōiugale possit fieri sine pctō. An debeat reddi debitū cōiugale tpe impregnatiōis. Itē an debeat reddi tempe z loco sacro. Item an semper debeat reddi cū petitur. Quid hic sit materia z forma. z qd res z sacramētum.

An sacramentū cōiugij ꝓferat gratiā z efficiat quod figurat

Resupposito q̄ matrimoniū est viri z mulieris coniūctio legitima/ indiuiduā vite consuetudinē retinēs. que diffinitio dat fm naturā optime institutā. qz tūc vna z pura fuit. Pretermisso etiā tractatu de cā institutōis huiꝰ sacramēti. z vbi institutū fuit. z qui p̄nt cōtrahere z qui nō cū aliq/bus alijs circa hoc sacramētū necessarijs que expsse libro quarto summe Raymū. inuenies. nūc querendū venit an hoc sacramentū sicut alia/ cōfert grām z efficiat quod figurat. Ubi triplex cadit opinio. ¶ Prima dicit q̄ nō cōfert aliquā gratiā sed cū alia sacramēta significēt gratiam z ꝓferant. istud tantū signat gratiā sed non cōfert. Hec est opinio magistri in li. sentētiaꝝ. z p̄positi antisyodori. ¶ Secunda opinio dicit q̄ cōfert grām scz recessum a pctō. nō tm̄ in ordine ad bonū. Et dicunt q̄ gratia illa est/ q̄ virtute huiꝰ sacramētl mitigat ꝓcupiscentia. ne ferueat vltra nupriaꝝ honestatē. Et hec opinio p̄babilior videt ¶ Tertia z satis peritorū opinio est q̄ cōfert grām etiā in ordine ad bonū. Non quidē generalit̄ se ad bonū hoc tm̄. qd̄ debet facere cōiugatus. Et istō bonū est vt fideliter coniugi assistat. opa sua illi cōmunicet. plem susceptā religiose nutriat z huiusmōi. Et fm hoc patet q̄ efficit gratiā quā figurat. sed non oēm quā figurat. sicut nec oportet. Figurat quippe cōiunctōem fidelis anime cum christo. que

quidem est effectus eius nõ contẽtus q/dem sed significatus.

Quid sit ei' effect'

EX premissis igitur habes q̃ duplex est effect' matmonij. Un' scz nõ contẽtus sed tantũ significatus. scz cõiũctio fidelis anime cum christo. Alius cõtentus ⁊ significatus. gratia scilicz qua mitigat fomes. ⁊ qua fideliter cõiugi assistitur.

An amplexus ma/

Uritalis possit fieri sine peccato. Trum autẽ fieri possit amplexus matrimonialis sine peccato vel meritorie/post hec venit dicendũ. Et dicit q̃ cause quatuor precipue sunt ꝓpter quas fit cõmixtio cõiugalis. Aut enĩ fit causa suscipiende prolis. ⁊ hoc duplicit' Aut scilicz ad cultum diuinum ampliandũ. ⁊ hec causa sic ꝓgnoscẽdi vtorẽ/ ab omni peccato excusat ⁊ reddit opus meritoriũ. dũmodo ista intẽtio ante finẽ opis per delectatõem nõ corrũpatur. Uel fit causa prolis vt scilz habeat' successor hereditatis ⁊ hec causa nõ excusat a veniali sed a mortali. Aut fit cã reddendi debitũ ⁊ hec causa excusat a culpa ⁊ fm aliquos merek' sic faciẽs. dum tamẽ ista intẽtio/ p inordinatã voluptatẽ ante finem opis nõ supplantek'. Aut fit causa fornicatiõis vitãde et hec causa excusat a mortali. Aut fit causa exsaturande libidinis ⁊ hec causa nõ excusat a mortali. Uel fm alios in hoc vltimo casu distingue. qr aut illa libido causa cuius exsaturãde fit cõmixtio cõiugalis/ tantũ repssa erat/ q̃ eam nollet alter cõiugum cũ alio vel alia explere. ⁊ tũc dicunt q̃ adhuc est peccatũ veniale. Aut in tantũ creuerat illa libido vt indifferẽter vellet quis eã siue cum sua siue cum nõ sua explere Et tunc dicũt esse mortale peccatum.

¶ An tẽpore impre/

gnatiõis debeat reddi debitũ coniugale. DE tempe impregnatõnis dicit q̃ ꝓter periculũ nõ debet in tẽpore impregnatiõis vtor cognosci. Unde si vir eo tempe moueatur ad coitũ. debet ratõne/ talem motum ꝓter timorem p̃dicti periculi/ refrenare. maxime quatuor primis mẽsibus. Si tamẽ vir vtorem dicto tempe cognouerit/ nõ propter hoc peccat mortalit' Uerum etiã qr mulier illo tẽpe maxime coitum vt frequẽter appetit. si ipsa petat ⁊ ip se vir exactus reddat sic reddens leui' peccat. exigẽs vo graui'. vterq̃ tũ venialr tũ

An tempore et lo/

co sacris/debeat reddi debitũ. E tempe sacro similiter dicit/ q̃ tempe quadragesime ⁊ quatuor temporũ ⁊ rogationũ/ ⁊ p̃ cipuarũ solennitatũ/ nõ debet alter cõiugum debitũ petere. Si tamen petierit cũ pigentia tamẽ animi q̃ sine coniugij vsu esse non possit/ venialiter peccat. Si autẽ alter petierit/ reddat. exactu tamẽ iusticie et fide thori excusat' a peccato. nisi in his casibus preter temporũ huiusmodi solẽnitatem aliquid iuxta distinctões suprapositas grauius incideret quod peccatũ aggrauaret ¶ Sed secus est de loco vt volunt aliqui q̃ scilz nõ tenẽtur in loco sacro reddere debitũ si aliquis alius locus haberi possit. Si autẽ ali' locus nõ possit haberi/ vt cõtingit in tempore guerre/ vbi multis noctib' in locis sacris iacent viri cum vtoribꝫ suis. tunc si alter coniugum soluat exactus. habẽs de hoc dolorẽ cordis/ peccat tantũ venialiter. ĩmo si erigat cum planctu ⁊ pigẽtia quod sine vsu cõiugij esse nõ potest. nõ credũt multi q̃ peccat mortaliter. ¶ Hec credas q̃ tũc cõtaminet' locus/ ita q̃ reconciliatiõe indigeat. quia cõtaminatio sacri loci distinguitur duplicit'. Una que procedit ex incõgruitate operis. quod fit in ipo respectu dicti operis in se. Et alia que procedit ex incõgruitate opis non quo ad se. sed quo ad consecratõem seu actum ipsius loci in quo fit. Nam illa que procedit ex incongruitate respectu loci tãtum ⁊ nõ operis in se/ non cõtaminat locum in tantum q̃ indigeat reconciliatõne. Sed illa vero q̃ procedit ex incõgruitate ad sanctificatõnem loci/ respectu opis in se vt est in magnis facinoribus. sicut in stupro adultorio homicidio ⁊ huiusmodi. et hec locum cõtaminat in tantũ q̃ recõciliatõne indiget maxime respectu aliquorum facinor̃ vbi sunt manifesta.

An semper debeat reddi debitum cōiugale cum petitur.

De solutōne autē debiti cōiugalis hoc tenēt aliqui q̄ omni tempore petenti debitū est reddendū. fm opportunitatē loci. Ꝓ ideo dicit quia ille act⁹/ verecūdiā q̄ndā habet sibi annexā. Ñ nō oportet q̄ soluatur in publico. sed in omni hora omniq̄ dimisso negocio. si scit alterū esse in piculo sa cōcupiscētia. tenet captare secretū cubile ⁊ debitū reddere. ¶ Alij distinguūt q̄ sicut in preceptis affirmatiuis semp ad ea tenētur sed nō p̄ semp vt verbi gratia Sē p̄ teneor honorare parētes meos / sed nō pro semp sed solū pro loco ⁊ tempore Ita hic vt dicūt quis ad semper tenet reddere debitū. sed nō tenet pro semp. sed solū cū opportunitas loci ⁊ tempis hoc exegerit. ¶ Et nota duos versus qui determinant quinq̄ casus. in q̄bus quis potest redde re debitum sine peccato sed nō petere. Festa sacerq̄ locus ieiunia mēstrua partus. Si petis his peccas reddis q̄ñq̄ licenter

Quid sit materia ⁊ quid forma in sacramento coniugij:

Quid aūt sit materia ⁊ quid forma. dicitur q̄ materia sunt/ legitime p̄sone/ in potentia ꝓmiscōnis secuū existētes ¶ Circa quod multi difficiles ⁊ diuersi casus occurrūt hoc sacramētū matrimonij impedientes q̄ sufficienter in summa Raymūdi determinātur. quare hic causa breuitatis non exprimūtur. sed solū pro quadaz compēdiosa annotatiōe. ponūtur sexversus sequētes. Ecclesie vetitū necnō tempus feriatū. Impediūt fieri. permittūt facta teneri. Error. cōditio. votum. cognatio. crimen. Cultus disparitas vis ordo ligamē. honestas. Si sis affinis si forte coire neq̄bis. Hec sociāda vetāt cōnubia iuncta retractāt. ¶ Forma autē est cōsensus p̄ ꝓba expssus. vt accipio te in meā ⁊c vel huiusmodi. Secūdū alios cōsensus animorū est materia in ꝓiugio. forma autem est debita verborū platorū forma scz Accipio te in meā. ⁊c. ¶ Sed nunq̄d et iste cōsensus debeat ferri ⁊ esse ad carnalē copulam. Et dicē magister in libro sentētiarū q̄ nō in carnalē copulā nec in cohabitatōem corpalem sed in societatē cōiugalem. quod sic exponit hoc est in carnale debitum. nō in carnalem actū. ¶ Nec obstat illud de matrimonio beate virginis que fm beatū August. ita in matrimonio cōsensit/ q̄ nisi aliter deus iuberet. debitum cōiugale nō redderet. Ait enim sic Cōmittens autē virginitatē suam diuine dispensatōni/ ⁊ cōsensit in carnalē copulā nō illā appetendo sed diuine inspirationi in vtroq̄ scilz ⁊ virginitate ⁊ cōmixtione obediēdo. Sed virginitatē quā nondū vouerat/ in desiderio habuit ⁊ cū firmo proposito. cōmixtionē vero illam nisi deus aliter disponeret in sufficientia ¶ Ex his satis patet quid hic sit sacrāmtum ⁊ quid res. Nam sacramentū est cōsensus animorū ⁊ cōiunctō corpor. Res autē duplex est scilz vnio christi ⁊ ecclesie Item vnio duarum naturarū in christo. Nam sicut in matrimonio cōiunctio est animorū vnius cum vna ita vnit christ⁹ cum ecclesia que vna est vt dicit Cantic. vi. vna est colūba mea. ⁊c. De qua etiam vniōe dicit prime Ad corin. vi. Qui adheret deo/ vnus spirit⁹ est cum eo. Item sicut in matrimonio est cōmixtio diuersorum secuū/ ita in christo est vnio duarum diuersarū naturar. scz diuine ⁊ humane.

¶ Explicit tractatus tertius de expositiōe septem sacramentorum.

Incipit tractatus eiusdem quartus de septem virtutibus ⁊ earum declaratione.

Nunc aliqua tangēda sunt de virtutibus Et prio quid sit virt⁹ in genere. Quot sunt in nūero. et de earum sufficientia. Deinde de singulis in speciali erit aliquid dicendum.

Quid sit virtus in

Est autē virt⁹ fm (generali August. bona qualitas mētis. qua recte viuit et q̄ null⁹ male vtit. quā sol⁹ de⁹ in hoie opat. Notāter dicit bona q̄litas ad drām malarū q̄litatū cuiusmōi sunt pdigalitas auaricia. Addit mētis. ad drām corpaliū q̄litatū. quales sunt albedo nigredo. Et subiūgit. qua. scilz virtute. recte viuit. ad differentiā sciētie que cōtuis sit bona qualitas mētis. nō tamē necessario ea recte viuitur sed poti⁹ ea recte intelligit. Et addit q̄ nullus male vtit ad differentiā potentiarū naturaliū quib⁹ cōtingit ⁊ bene vti ⁊ male vti. cuiusmōi sunt rōnabilitas ⁊ cōcupiscibilitas. ⁊ irascibilitas. que p prie potētie dicūtur Dicit etiā quā solus deus opatur in homie. qō ponit ad differentiā virtutū politicarū. que (vt vult philosophus in Ethicis) generātur ex freqnti bene agere. cū virtutes theologice a dō infundātur. Ex quo apparet q̄ pcedens diffinitio est ꝓprie virtutis theologice. Sed prout virtus comphendit tā quattuor virtutes cardinales q̄z tres theologicas sic potest diffiniri. Virt⁹ est amor habendi se ad omnia vt debet. Unde Aug. in libro de moribꝫ eccl'ie. singulas diffiniēs ꝓtutes. in omnibus diffinitōnibus ponit amorē tanq̄z genus. ⁊ adiungit diuersos actus quasi diuersas differentias.

Quot sunt virtutes ⁊ de earum sufficientia.

Ex dicta autē diffinitiōe/ extrahi potest nūerus septē virtutū scilz quatuor cardinaliū ⁊ triū theologicarū. Cum enī virt⁹ sit amor habendi se ad omnia vt debet. aut erit amor hābdi se vt debet ad creatorē. aut ad creaturam Si primo modo tūc vel erit amor ad creatorē vt recognoscat ⁊ sic erit fides que est illūinatio mētis ad cognoscendū deum. Aut erit amor ad creatorē vt possideat. ⁊ hoc dupliciter scz Vel vt habēdus in futuro. ⁊ sic est spes. Vel vt quō hic habitus ⁊ tētus. ⁊ sic est caritas qua q̄s licet p quendā modū impfectū habz hic deum. Quia q̄ manet in caritate in deo manet ⁊ deus in eo. i. Joh. iiij Si autē sit amor hābdi se vt debet ad creaturā. tūc vel ad creaturā que sub nobis est vt caro. ⁊ talis amor sic habēdi se ad eam vt debet est tempātia. Aut ad creaturā que iuxta nos est. sicut est prorim⁹. ⁊ talis amor sic se recte habendi ad eū/ est iusticia Aut ad creaturā que ꝓtra nos est. ⁊ tūc aut illa creatura est nobis insidiās. ⁊ tal' amor sic se habendi ad eā vt debet/ est prudentia. Aut illa creatura ē nos molestās. ⁊ talis amor sic se hābdi ad eā vt debet est fortitudo.

De tribus virtutibus theologicis. Et primo de fide.

In speciali tangēdū est de ꝓtutibus theologicis Et prio de fide. De q̄ p mo dicendū q̄d sit Quot modis dicat. Que sit fides informis et q̄ formata. Et vtrū vna sit alia Et an demōes habeāt fidē Utrū puuli baptisati hēant fidē Utrū in aliq̄ casu sufficiat fuare fidē corde ⁊ diffiteri ore Utrū fidei possit subesse falsum. An omnes teneātur ad fidem explicitam?

Quid sit fides et quomodo diffinitur.

Secundū aūt apl'm ad heb. Fides est rerū sperandarū substantia. argumētū non apparentiū Et diffinit hic fides put est fundamentū in edificio spūali. Subsistit ei oibꝫ alijs ꝓtutibꝫ ⁊ eas collocat ī nobis. i. facit eas in nobis collocari Et hāc sic intellige diffinitionē. Fides est sperādarū rerū substātia. i. fides facit modo res speratas subsistere in nobis spe. q̄ tandē subsistēt re. Fides ōr argumentū. i. ostensio vel pmonstratio/ nō apparentiū rerū. Sed nōne apostoli crediderunt xpm passum? vtiq̄z. qr in eorū symbolo hoc p articulo ponit. et tamē apparuit eis passio sua Sz dic q̄ aliō viderūt ⁊ aliud crediderūt qr hoiem

passum viderūt ⁊ deū passum crediderūt Deum autē passum esse/est articul⁹ fidei fm August. Non hominē illum passum esse Quia hoc crediderūt iudei qui fidem nō habent catholicā. ¶ Secundū autem Augustinū. Fides est illumiatio mentis ad videndum deum.

Quot modis fides

R

Dicitur autē fides multipliciter. Aliquādo enī accipitur pro habitu fidei informis Unī Jacobi.ij. Fides sine opibus. Aliquādo accipit pro habitu fidei formate. Unde ad hebreos.xi. Sancti p fidem vicerūt regna. Aliqñ pro actu fidei formate fm q̄ dicit Augu. Fides est credere quod nō vides. Aliqñ pro facilitate credendi. Unde Math.viij. Nō inueni tantā fidē in israel. Aliquando p obiecto fidei scilz pro eo qd creditur. cuiusmodi sunt articli fidei Unde in symbolo athanasij dicit. Hec est fides catholica. qd intelligit de articulis ibi positis.

Quid sit formata ⁊ qd iformis. ⁊ vtrq; vna possit fieri sine alia

Fides autē formata est fides q̄ operatur p dilectōem que scilicet informat gratia ⁊ caritate. Fides autē informis est huic contraria vtraq; formabilitate priuata q̄lem hñt existētes in pctō mortali. q̄ nihil aliud est q̄ potētia naturalis assentiēdi veritati vtili. ¶ Utrū autē fides informis fiat qñq; formata vel nō ⁊ an quotiēs peccat mortalit/ omino pereat fides formata. ⁊ cū ad statū gratie p penitentiā redit/ vtrū noua fides creat. ¶ Multi videtur dubitare. Dicūt enī aliqui q̄ fides informis eadē est in essentia cum fide formata sed differūt fm intēsionē maiorē ⁊ minorem. vt assensus veritati aliq̄ illustratōne gratie irradiatus sit fides iformis. assensus autē vehemēs/ multa illustratiōe gratie illumiatus. sit fides formata Et volūt isti q̄ fides informis hic finiri possit. formata vero nō. ¶ Alij dicūt q̄ nō sunt eadem in substātia sed euacuata siue recedēte fide formata/ totū perit Et relinq̄tur tātum modica quedā lux in anima/ que nō facit hominē gratū que dicit fides informis ¶ Alij distinguūt q̄ duplicit dicitur fides informis. Uno modo p priuatōez actualem forme debite. Et p hunc modū dicitur fides informis esse in pctōribus. quia nō est in eis gratia gratificās vel caritas. Alio modo dicit fides informis p priuatōem possibilitatis ad formā debitam. ⁊ hec fides informis est in demonibus q̄ nō habent possibilitatē ad gratiā. Et primo modo dicta fides informis/ sic differt a formata/ q̄ tñ formata fieri possit. scz q̄ illud qd fidei informi subiacet/ potest formari. Unde materialit loq̄ndo hec potest fieri illa. sicut cecitas in oculo potest fieri visus p miraculū. Sed secūdo mō dicta fides informis oīno differt a fide formata sic q̄ nullo mō fieri potest formata. Et illud plus placet aliq̄bus ¶ Ex his patet an demones habeāt fidem Habent enī fidē informē vt dicūt sancti Sed vt dixi multo aliter q̄z pctōres. quoniā fides informis demonū nō est possibilis ad formā debitā sicut fides pctōrū in q̄ est aliq̄ q̄uis modica illustratio gratie. In fide vero demonū nulla sed tantū credulitas quedā ex cogitatōne naturali exorta.

Utrū paruuli baptisati habeant fidem.

Id quod q̄ritur vtruz puuli baptisati fidē habeāt? Dicunt quidā q̄ nec fidē habeāt. nec ceteras virtutes. eo q̄ he nō ꝓferūtur eis in baptismo sed tātū purgatio ab originali peccato. Dicūt tñ q̄ si anima puuli post baptismū separet. in illa separātone illi infundit fidē. ceteras q̄z virtutes ab ipo deo Et similiter cū adultus efficiat si tamē retineat innocentiā baptismalē. ¶ De hac opinione est Hugutō qui fecit apparatū super decreta ¶ Alij dicunt puulis plene fidem ⁊ ceteras virtutes in baptismo infundi sed nō vsus earum. Quā opinionem tenet magister in libro sententiarū ⁊ alij plures. ¶ Est ⁊ alia opinio inter has duas media. que ponit q̄ paruuli nec habent completū habitū virtutū. neq̄z actū quia nondū sunt capaces virtutis complete vt est habitus vel actus. Sed accipiunt virtutes ad potentiā. que potentia aliquid habz de natura habitus. et fit habitus cōpletus si anima separet. vel cum veniūt ad etatem adultam.

Vtrũ in aliquo casu sufficiat corde fuare fidẽ ⁊ ore diffiteri

Vtrum autẽ in aliquo casu sufficiat veram fidẽ corde tenere. ⁊ pro vita saluãda/ore negare. nullus discretus dubitat. Negans enĩ fidẽ ore/ quantũcunq; retineat firmiter corde/ precipue req̃situs/ peccat mortaliter. Corde enĩ vt ait apostol⁹ creditur ad iusticiã. ore autẽ confessio fit ad salutẽ. Vnde sine cõfessione fidei nõ videtur esse salus. quãtomin⁹ cũ negatõne Insup talis impugnat fidei veritatẽ agnitã Et sic videt quodãmodo peccare in spiritũsanctũ. Vnde hec est heresis ꝓscillianistaꝝ qui dicũt q̃ ꝑ vita saluãda licet fidẽ ore negare si tamẽ vere teneat in corde

Vtrũ falsum possit subesse fidei.

Ic dubitat vtrum falsum possit subesse fidei. Hoc est vtrum falsum possit credi. vel id quod nõ est. puta cum sacerdos eleuat hostiam nõ consecratã/ vtrum sit vera fides qua a toto populo credit ibi esse vel illud eẽ corpus christi ⁊ Et dicit ad hoc/ q̃ fidei nunq̃ potest subesse falsum nec dubiũ. immo nec etiã potest quicq̃ credi. nisi sit infallibiliter verũ. Vnde in predicto casu credere q̃ illud siue illa hostia/ sit corpus christi/ nõ est fides sed opinio tm̃ que potest esse de falso Sed credere q̃ sub illa hostia si in forma debita cõsecrata fuerit/ sit corpus christi est fides. ⁊ hoc semꝑ infallibiliter est verũ. Vnde illa condito semꝑ apponẽda vel ad min⁹ supponẽda est. q̃ndo hostia adorat. vel sumitur. scz si rite cõsecrata fuerit. Hostia rite consecrata infallibiliter est corpus christi.

An omes teneantur

Ad fidem explicite credendam. Enicq̃ an omẽs teneãtur ad fidem explicitã. scilicz ad credendũ articulos fidei explicite dubium est apd quosdã. Dicũt enĩ aliq̃/ q̃ nec ante aduentũ nec post aduentũ christi tenebãtur homies scire omẽs articulos fidei explicite. nec etiã omẽs explicite credere nisi in q̃ntũ docti erant a maioribus. Et illã doctrinã in intellectu capere poterãt. Sed tamẽ adhuc illi qui ꝓcesserunt/ minus tenebãtur propter vmbrã q̃ tunc erat. Isti autẽ plus/ propter doctrinam ⁊ veritatẽ exp̃ssam. Vnde nũc quilibet quantũcũq̃ simplex qui humanã habet discretionẽ/ tenet ad minus explicite scire ⁊ credere primũ articulũ. Et reliquos nullatenus diffiteri. sed in generali credere q̃cq̃d sancta ⁊ vniuersalis credit ecclesia. Et tenet preter hoc se patũ exhibere ad ampli⁹ discendũ/ cũ doctorem catholicũ habuerit Et qm̃ obtusum sensuz habent simpliciores nõ credo q̃ teneant ita explicite scire sicut explanat eis. quia sufficit q̃ ipsi accipiãt explanatiõem fm̃ suam ptãtem intelligẽdi. ⁊ nõ fm̃ voluntatẽ aut facultatẽ explanatoris. Si autẽ primũ articulũ vel plures etiã alios explicite crederẽt. vni tamẽ ꝑtinaciter cõtradicerent/ heretici iudicarẽtur. Quia hoc fieri nõ posset/ nisi egressi iudiciũ ecclesie/ pueruli hereticoꝝ iam ꝑ doctrinam puersam esse incipent. Secus tamẽ est de sapientioribꝫ qui tenẽtur explicite omẽs articulos scire. Et maxime prelati aut quicũq̃ alij qui se fatẽt doctores. cũ ignorãtia iuris nõ cadat in principẽ aut doctorem

De virtute spei et ⁊ ꝑtinentibus ad ipsam

Equit aliq̃d dicere de spe. Primo q̃d sit spes. An spes possit eẽ malaꝝ rerũ. Quoꝝ sit spem habere. An ipsa simul cũ fide euacuabit. Et quid succedit eis.

Quid sit spes et

Diffinit ãt sic (quõ diffinit. spes ab aug. Spes ẽ certa expectatõ future bꝛitudis pueniẽs ex grã ⁊ meritis ꝑcedẽtibꝫ Quã sic expone. spes ẽ certa q̃d ot ꝓpter hesitatõem. Hã spes vsqꝫq̃q̃ absq̃ fluctuatiõe hesitatõis ẽ. Expectatõ q̃d ot ad drãz cõphẽsiõis q̃ erit in patria. vbi nihil expectabit sz oia pñtialit hẽbunt. Future bꝛitudis q̃d dicit ad drãm tioris fuilis. q̃ est expectatõ future miserie Expectatõ dico pueniẽs ex grã id est benignitate dei ꝓsiderata Q̃d enĩ oz ex benignitate dei ꝓsiderata/ oz ad drãm despatõis q̃ seuerita/ tem tantũ dei cõsiderat Et ex meritis precedẽtibꝫ. quod dicit ad differentiã pre

sumptōnis: que ex dei benignitate tantū cōsiderata et nō cum hoc ex meritis beatitudinē adipisci credit. Et sic diffinitur hic motus spei. ¶ Aliter sic cōmuniter a magistris diffinit. Spes est audacia mētis de largitate dei cōcepta/ habendi vitā eternam p bona merita. (malax rex

An spes possit esse

HAutē spes possit esse malarū rerū? Dicit magister in. iij. sententiarū q̄ spes est tantū bonarum rex. ⁊ earum que ad eū spectant qui earū spem genere videt. quia p/prie spem habem⁹ de bonis nostris. non de alienis. Uñ ad hoc q̄ sit proprie spes tria cōcurrere debent. scilz q̄ sit respectu boni. ⁊ proprij. ⁊ futuri. Unde si aliquā/do legatur. Spes dici malox sicut apud poetā Nunc ego si potui tm̄ sperare laborem Uel etiā bonox ⁊ cōmuniū. sicut speramus salutē bonorū qui sunt in via. vel etiā boni pñtis. itellige in talibus spem non proprie accipi sed largo modo.

Quorū sit habere

Dspem seu sperare.

Eo autē q̄ querit quorum sit spei re scz an sit angelox. An ani arū beatax in celo. Et an ꝓ̄s spem habuerit Et etiā an antiqui patres in limbo. vel anie nūc detente in purgatorio spem habuerīt aut habeāt? ¶ Dicēdū est ad tria prioza q̄ ꝓprie sumpto nomine spei. neq̄ angeli neq̄ aīe beate neq̄ ꝓ̄s/spem habuerūt. Cuius ratō est quia ꝓprie nō est nisi de substātiali beatitudie quā nunc hñt angeli ⁊ aīe beate. eo q̄ stola corpis nō sit fm doctores de substātiali p̄mio ipsax. sed tm̄ ipsa cōtemplatō diuinitatis ⁊ humanitatis ꝓ̄pi. Quia vt habet Joh. xvij. Hec est vita eterna vt cognoscāt te solum vex deū. ⁊ quē misisti iesum ꝓ̄m. Et qm̄ ꝓ̄s beatitudinē substātialem in via habuit. q̄ ꝓprehēsor fuit iō spem ꝓprie nō habuit. Et si aliqñ legatur ipm̄ spem habuisse. intelligēdū est de improprie dicta. s. de aliq̄ spe de accidentali beatitudie. vtpote de glorificatiōe corporis sui. cui⁹ nō est spes nisi p posteri⁹. vel de ipso loq̄tur scriptura gratia mēbrorū. ¶ De patrib⁹ aūt in lymbo. ⁊ de aīab⁹ in purgatorio exñtibus dicit q̄ spem habuerunt ⁊ habēt aliquātulū/ extenso nomīe Cum enī spes sit boni futuri expectatio. potest esse expectatio cū oñimoda hesitatione. Et tūc nō est spes. vel cū certitudine opinionis. ⁊ tunc proprie est spe z. q̄lē habent electi in via. Uel potest esse cū certitudine scientie. q̄ scz sciant se bonū eternum adepturos. Et sic min⁹ proprie dicitur spes. Et sic isto modo sumendi spem dicit q̄ patres ī lymbo ⁊ purgatorio anime spem habuerunt ⁊ habent.

An spes et fides

euacuabūtur ⁊ quid eis succedet.

DEt vltimo quod ponebat in q̄stione. scilz an spes ⁊ fides euacuabūtur Et q̄d ipsis succedet Dicitur q̄ vtraq̄ euacuabitur Cum enī venerit quod pfectū est euacuabitur qd̄ expte est. Et ideo q̄ fides ⁊ spes impfectōem habent/ euacuabūt. nec erūt sanctis in celo sz loco fidei succedet visio loco autē spei/ succedet amplex⁹ vbi videbit ⁊ gustabitur q̄ bonus est dominus.

De virtute caritatis ⁊ ptinentibus ad ipsam.

ITam de charitate aliq̄d dicatur Et primo q̄d sit caritas. Que sint diligenda charitate. Et q̄s ordo sit obseruādus in diligēdis An oēs teneant ad dilectōem inimicorū. Et itex de quodā alio ordine diligendorum.

Quid est caritas

QAritas fm magistx in. iij. sententiax est dilectio qua diligitur deus propter se. ⁊ proxim⁹ propter deū vel in deo. Hec hic diffinitur idē per seipm scilz charitas per dilectōem. quia dilectio quodāmodo genus est ad charitatē. ⁊ ea quidē cōior. q̄ uis in frequēti vsu scripture/ vnū p alio aliquotiēs ponat ¶ Alia datur ab augustino in libro de moriib⁹ ecclie. Charitas est affectō animi recta/ ꝓiungēs nos deo. ¶ Et sciendū q̄ q̄ntū ad priorē diffinitōnem/ eadē est dilectio q̄ deus ⁊ proximus diligit. quia quādo vnū propt aliō amatur/ vnico vtrūq̄ amore amat. Sicut idē est amor quo amat vinum ⁊ dulcedo vini Beminata dicit hec dilectio propt duo dilecta. scz deū ⁊ proximū. propter quod

etiam dicunt duo mandata de dilectõne. Primũ de dilectõe dei qd continet tria p̄ma p̄cepta seu mandata decalogi ptinentia ad deũ vel q̄bus ordinamur ad deum Secundũ est de dilectõne primi: ptinẽs septẽ alia decalogi p̄cepta seu mandata. q̄ nos ordinant ad proximũ. sicut in supiorib̄ declaratũ est.

Que caritate diligenda sint ⁊ quo ordine.

Eterũ vt sciam⁹ que charitate diligenda sunt. Attendam⁹ doctrinã augusti. lib. prio de doctrina xp̄iana. Quatuor enĩ ꝓm eum diligenda sunt. Unũ quod supra nos est scz deus. Alterũ quod nos sum⁹ scilz anima Tertiũ quod iuxta nos est scilz proxim⁹. Quartũ quod infra nos est scz corpus. ¶ De secundo autẽ ⁊ quarto nulla precepta specialia data sunt. Quãtũcunq̄ enĩ homo excidat a charitate/ semp tamẽ illi remanet affectio ad seip̄m ⁊ ad carnem suam ¶ Sz quis ordo seruãdus est in bis diligendis. Utrũ videlicet in aliquo casu/ extranei preponẽdi sint cõsanguineis: Item an filij pntibus: Item an vxor parẽtib⁹: ¶ In primo q̄dem casu distinguunt quidã. quia aut beneficiũ conferẽdum/ est spũale aut tempale. Si est spũale cũ beneficiũ spũale ad neminẽ iure consanguinitatis deuoluat/ debet extraneus melior p̄ferri cõsanguineo minus bono. Si autẽ sit tempale/ puta de bonis acq̄sitis vel iure hereditario possessis. Dicũt q̄ cõsanguineo pariter indigenti etiã minus bono/ pri⁹ est subueniendũ q̄ extraneo. Unde si vnus est cõsanguine⁹ et alter nõ/ ⁊ vtriq̄ dandũ nõ sufficeret. tunc dandũ est cõsanguineo. Si vero vtriq̄ sufficiat. vterq̄ accipiat. sed cõsanguineus ꝑior. ¶ Respectu vero secũdi scilicz an filij ꝓponendi sunt pntibus. scilz patri et matri. Dicũt plures. q̄ pnte ⁊ filio in eq̄li necessitate cõstitutis/ prius est subueniendũ parẽti q̄ filio cuz ad hoc nos cogat tam lex nature q̄ dominicũ preceptũ Uidi aliquos sentire cõtrariũ. ⁊ aliquos distinguere de dilectõne affectuali ⁊ effectuali. Dicendo q̄ dilectiõe affectuali. plus diligendi sunt parẽtes ꝓter p̄stita beneficia. Effectuali vero plus diligẽdi sunt filij. qz vt plurimũ plus indigent. Sed pone equalẽ vtro biq̄ indigentiã. tũc puto plus subueniendũ esse parentib̄ scilz patri ⁊ matri q̄ filijs. ¶ De vxore autẽ qd erat tertiũ dicit q̄ preferenda est pntibus quantũ ad cohabitatõem. nõ quantũ ad dilectõem. Unde illd ¶ Relinq̄t homo patrem ⁊ matrẽ suam. ⁊ adherebit vxori suezẽ. Intelligendũ est q̄ magis adherẽdum est eis q̄ parẽtibus/ cohabitatõne. non tamen magis dilectione. eo q̄ multa plura beneficia a parentib⁹ exhibita sunt q̄ ab vxore.

An oes teneantur ad dilectiõem inimicorum.

De dilectõe autẽ inimicorũ/ an teneamur oẽs ad eo ꝓ dilectõnem: ⁊ an teneamur eis oẽs ostẽdere signa familiaritatis: Et dicit q̄ sic scz q̄ oẽs tenẽtur inimicos diligere. eo q̄ sup hoc extat preceptũ diuinũ Mathei. v. Ego autẽ dico vobis diligite inimicos vestros. benefacite his qui oderũt vos. Sed hoc quo ad affectũ dilectõnis quo simplicit tenẽtur oẽs inimicos diligere. quo ꝓo ad signa dilectiõis ⁊ ad effectũ/ nõ tenẽtur oẽs (vt dicit) inimicũ diligere. nisi viderint eũ necessitatẽ patiẽtem. vel veniã nõ ficte seu irrisorie sed veraciter postulantẽ. vñ si salutat/ nõ irrisorie salutãdus est Perfecti vo saltẽ religiosi/ ad ampli⁹ tenẽtur. Propter scãdalum enĩ euitandũ/ coram his p̄cipue qui sciunt q̄ offensi sunt/ tenẽtur offerre signũ dilectõis. Nec tamẽ intelligas de tali inimico qui fidẽ xp̄ianã ⁊ fidem catholicã impugnat. quia sic impugnãti nisi in vltima necessitate nõ est subueniendum.

De quoda alio ordine diligendorum

In summa nota ꝓm Augusti. ⁊ Amb. ⁊ alios expositores q̄ p̄mo diligẽd⁹ est de⁹. deinde aia ꝓria. deinde aia primi. deinde corp⁹ ꝓriũ. et postea corp⁹ primi Intr̄ prios ãt prio pntes. s. pr̄ ⁊ mr̄. scdo filij. deinde alij cognati. ¶ Utr̄q ãt vxor sit p̄ferẽda filijs/ certũ nõ hẽo. p⁹ filios ⁊ vxorẽ/ domestici. s. noti de iñ extranei nõ inimici. deinde inimici ¶ Ex aũt iubemur diligere prios sic nosmetipsos sic ĩtelligẽdũ ẽ q̄. i. eq̄ optãdũ ẽ eis bonũ etnũ sicut nob. Nõ ei tenemur tpalia

equaliter eis vt nobis ministrare. sed nobis primo postea autem ipsis.

De quatuor virtutibus cardinalibus in generali.

Equiť breuiter aliquid dicere de virtutib̃ cardinalib̃/ scz de iusticia que ꝓm Aug. est in subueniendo miseris. de prudētia que est in cauēdis insidijs. de fortitudie que est in pferendis molestijs. et de temperātia que est in prauis delectatōnibus coercēdis. De quib̃ primo dicendū est q̃ re dicanť cardinales ⁊ ciuiles ⁊ politice. Deinde de singulis que sit q̃libet virtus in se. Et q̃ sunt proprij eax act̃ tā in via q̃ in patria. Postremo de ordine earum ad septem vicia capitalia.

Quare dicte virtutes dicunť cardinales ciuiles et politice.

Dicunť autē ꝓm quosdā virtutes cardinales quasi cordiales ad differentiā virtutū corporalium. Cardo enī ꝓm ysidorum a corde deriuať. qz a cordian grece qd̃ est cor latine. Vel vt alij volūt dicūtur cardinales qz in eis sicut in cardinib̃/ oīs alia virtus maxime ciuilis voluiť. Secundū autē phos qui de ipsis tractauerūt dicūtur cardinales /qz in his sicut in cardine est reuolutō totius vite hūane ꝓm statuz honestū ⁊ ciuilem. ¶ Ciuiles autē dicūť quia constituūt bonū statū vnius cū altero in ordine ciuiū. his enī virtutib̃ ꝓm Plotinū phm ⁊ macrobiū. boni viri reipublice cōsulunt. vrbes tuenť parētes veneranť. primos amāt ¶ Politice autē dicunť/ eadem de causa/ qz idē est polis grece quod est ciuitas latine. ⁊ ideo politice dicūtur quasi ciuiles.

De virtute iusticie in speciali.

Est autē iusticia ꝓm Augusti. virtus tribuēs vnicuiq̃ qd̃ suum est. Que diffinitio cōuenit iusticie tam ꝓm statū vie q̃ ꝓm statū patrie. ¶ Alia autē diffinitio q̃ ponit q̃ iusticia est subuenire miseris/ cōuenit iusticie tm̄ ꝓm statū vie. ¶ Ponūtur autē ꝓm magistx in tertio li. sentētiarum duo eius actus scz actus ei̊ in patria. qui est deo regenti subesse. ⁊ actus ei̊ in via q̃ est miseris subuenire. Hi sunt actus generales ad quos tenētur oīnes. ¶ Sunt āt ⁊ alij actus eius speciales ad quos nō ita indifferēter oīnes tenenť. qui sic (quantū ad propositū ꝑsens sufficere pōt) distinguūtur. Jam tactū est q̃ actus generalis iusticie est vnicuiq̃ tribuere qd̃ suum est hoc est supioriby pariby ⁊ inferioriby. Supioribus quidē preeminētiā ⁊ hoc dupliciter. Quia vel generaliť ⁊ sic dicit actus eius in feriora potioriby subdere. quā ponit August. de libero arbitrio. lib. ij. Vel specialiť. ⁊ sic dr̃ actus eius soli deo deseruire. De quo August. vi. lib. sue musice. Si autē sit in tribuēdo qd̃ suū est pariby sic est triplex actus ei̊. Un̊ paria sibimet copulare. de quo augu. de libero arbitrio li. i. Alius nullis coeqri/ nisi purificatis animis. Terti̊ nullis dñari appetere nisi nature corpali vl̃ bestiali. de quib̃ duobus Augu. in. vi. sue musice. Si autē in tribuēdo quod suū est inferioriby hoc est dupliciter. Vel quoad penā subleuandā ⁊ sic ei̊ act̃ est miseris subuenire. ꝓm magistx in. iij. li. sentētiax. Vel q̃ad culpam corrigendā ⁊ sic eius actus est iniq̃s moribus corrigere ⁊ punire. De quo Augu. sup Gen̄. libro. xij. ad litteram.

De virtute prudētie in speciali.

Prudentia ꝓm magistrū in. iij. sentētiax est in precauēdis insidijs. vñ sic aptius diffinitur. Prudētia est virtus rex bonarū vel malax neutrax q̃ discretio: cū fuga mali et electōe boni. Et dicit neutrarū q̃ hoc est indifferētiū. que scz neq̃ bone neq̃ male sunt. quale est frangere festucā. vel hmōi. Et trahit diffinitio pñs et verbis Aug. li. vbi dicit q̃ prudētia est bonax rex ⁊ neutrax sciētia ¶ Ponūtur autē plures prudētie actus. Actus eius in patria duplex est. Un̊. nullū bonum deo ꝓponere vel eqre. qui poniť per magistx in. iij. li. sentē. Alius ipam cōcupiscere veritatē. de quo August. in. vi. sue musice ¶ Actus prudētie vie ponūť q̃nq̃. scz ꝑcauere isidias. qui ponūtur p magistx in. iij. li. sentē. Jtē mala deuitare. de quo August. sup gen̄. li. xij. ad litterā Jtē incorruptōem corruptōni ꝓponere. de q̃

Aug. de libero arbitrio. li. i. Itē discerne/re bonū a malo. de quo Augu. de ci. dei li. xix. Item eterna preponere tempalib⁹. de quo August. in vi. sue musice.

De virtute forti

Fortitudo autē est in (tudis pferendis molestijs. Unde fm quosdā sic aptius diffinit. Fortitudo est immobilis animi in ter aduersa laborꝫ ⁊ periculorꝫ equa susceptio ¶ Cui⁹ q̄drupler assignat actus vie Un⁹ firmare animū cōtra tpales molestias. de q̄ Augu. ¶ Ali⁹ nō aduersitatē nec mortē tpalem formidare. de quo August. in. vi. sue musice. Ali⁹ a sapiēter electo/nullis terrorib⁹ nullisq̄ penis depelli. de quo Augu. de libero arbitrio. li. i Alius p dilecto habēdo aduersa tolerare de quo August. sup Beñ. li. xij. ¶ Actus patrie duplex est. Un⁹ firmissime deo adherere. qui ponit p magistꝫ in. iiij. sentē. Alius nihil moleste pati q̄ ponit per Augusti. in. vi. sue musice.

De virtute tempe

rantie in speciali.

Tempantia est i prauis delectationib⁹ coercēdis. Diffinit ātsic ab Augu. in li. i. de libero arbitrio. Tempantia est affectio/ coercens appetitū ab his reb⁹ q̄ turpiter delectant ¶ Cui⁹ actus assignant in via. Subtrahere se ab amore inferioris pulcritudis. de quo August. in. vi. sue musice Itē coercere cogitatōes prauas de quo in. iij. sen. Itē libidinē refrenare. de quo august. sup Beñ. xij Itē refrenare cupiditates ab his que tpaliter delectāt. de q̄ augu. de libero arbitrio. ¶ Actus autē patrie est nullo respectu norio delectari. de q̄ in. iij. sen. Itē immaculatū manere. de quo augustinus in. vi. sue musice.

De effectu dicta/

rum virtutū ⁊ an sint in patria.

Ste q̄tuor virtutes/ hoiem ad virtutes theologicas hūdas/ habilitāt His nihil vtilⁿ est in vita dūmodo īforment caritate. Tūc enī eē meritorie sunt vite eterne/ sicut theologice ¶ An aūt he virtutes future sint in patria. dicit magister in li. sentē. q̄ sic fm aliquos earū act⁹ vt patet p singulas iuxta supra tacta.

De ordine dictarū

virtutū ad septem vicia capitalia.

Ultimo dicēdū qualit p has septem virtutes septē vicia capitalia expellant. Fides enī que mentē illumīat expellit supbiā que cor excecat. Spes q̄ gaudio futuroꝫ cor letificat/ expellit irā que pñti miseria mentē conturbat. Charitas q̄ gaudet de primi prospitate/ delet inuidiā q̄ est odiū felicitatis aliene. Fortitudo p quā in actus viriles cōsurgimus expellit acidiā p quā desidia tabescim⁹ Justicia q̄ sua vnicuiq̄ tribuit/ elimīat auariciā q̄ aliena retinet ⁊ rapit. Tempantia q̄ excessum rep/mit. expellit gulā que modū excedit. Prudentia que fm august. incorruptō em corruptioni preponit/ euacuat luxuriā qua corrūpitur corpus ⁊ anima.

¶ Explicit quartus tractatus hui⁹ libelli qui est de explanatōne virtutum.

Incipit tractatus

quintus de septē petitiōib⁹ contentis in oratōne dominica ⁊ earum expositōne.

Tractatū de

septē petitonib⁹ q̄ in oratione dñica cōtinent/ aliq̄ fm ordinē hui⁹ libelli ponūt. scz īmediate post tractatū de articulis fidei. ⁊ ante tractatū de decem p̄ceptis legis. Hic vero q̄nto loco poni placuit. s. inter tractatū de septē virtutib⁹. ⁊ tractatū de septē donis spūssancti. ea scz consideratōe q̄ in ipsis septē petitōnib⁹ sic in ipsa oratōne dñica cōtētis effectualiter/ ipse septē virtutes/ ipsaq̄ septē dona spūssancti/ peti videant. ¶ Circa quē tractatū primo videndū venit de efficacia modi petendi q̄ describit in prohemio dicte oratōnis dñice De distinctōne ⁊ expositōne ipsarꝫ petitionū pticularitER. De numero ⁊ sufficiētia earū. De ordine earꝫ ad septē vicia capitalia.

De efficacia modi

petendi ꝓtenti in prohemio dicte orōis

PAter noster. Cum hec orō a sapiētissimo vtpote ab eo qui est ipsa sapiētia infinita. ⁊ veracissimo vtpote ab eo qui est fons ⁊ origo totī veritatis/ cōdita sit. Patz q̄ nihil ei deesse poterit. siue quo ad petēdi modū. siue quo ad sufficientiā bonorum petēdorū. Modus autē petēdi efficacissimī describit in triby primis ꝟbis petitōnes p̄cedentiby. q̄bus ad misericordiā flectit animī patris misericordiarū. ideoq̄ ea his septē petitōiby premisit quasi qōdam phemiū. in quo oñdit orantē in cōsequēter petēdis fore exaudiendū. ¶ Cū enī ad sufficientē agentē tria cōcurrere debēt. scilicz q̄ sit sciens volēs ⁊ potēs. in hoc q̄ dicit pat. oñdit eū scire ⁊ aduertere nostrā. i. filiorū suorū indigētiā. iuxta illō Math. vi. Scit enī pater vester q̄ his oī bus indigetis. In hoc autē q̄ dicit noster. ostendit eū subuenire volentē. suis enim oñes boni diligent subueniūt/ alioquin boni nō essent. Unī. i. ad corin. v. Siq̄s autē suorū ⁊ maxime domesticorū curā nō habet/ fidē negauit. ⁊ est infideli deterior. In hoc etiā q̄ dicit. q̄ es in celis. ostēdit ipm potētem Quia vt habet Dacha. iij De celo fortitudo est ¶ Cum igit̄ his verbis oñderimī ipm scientē nostrā indigentiā/ ⁊ subuenire potētem. necessario flectemus ipm ad misericordiā. ¶ Ait ergo pr̄ noster. Et hic stat hoc nomē. pat. essentialiter siue p essentia ⁊ nō psonalit̄ siue pro psona. Dicit enī isto modo deī pater oīm Quod ⁊ adhuc pōt tripliciter dici. scilicz cōiter. proprie. ⁊ magis ꝓprie. Cōiter. per creatōem ⁊ sic nō tm̄ psona patris sed tota trinitas ōr pat omīum. ⁊ nō tantū electorū sed etiā puerorū. Unī deutroñ. xxxij. Populе stulte ⁊ insipiēs. nūquid nō ipse est pater tuī qui possedit te. fecit te ⁊ creauit te. Proprie autē dicit pater p adoptōnem. ⁊ sic tm̄ dicit pater bonorū. Unī ad Rhoma. viij. Accepistis spūm adoptōis filiorū in quo clamatis abba pr̄. proprij/ sime autē dicit pater p generatōem ⁊ sic p sona patris tantū dicit pat vnigeniti filij sui. Duoby primis modis dicit pater noster tota trinitas. sed tertio modo nō dicitur pat noster deī. sed tantū filij sui. Ex q̄ patet q̄ hec orō nō dirigit ad patris psonā tantū. sed ad totā trinitatē ¶ Sequtur qui es in celis. Non excludit tamē p hoc quin sit vbiq̄. Et q̄uis vbiq̄ sit essentialiter potētialiter ⁊ pñtialiter. magis tm̄ in celis dicit esse. q̄ vbi magis videt reluce/ re virtus sua ⁊ opatio/ ibi dicit potī esse q̄ alibi Sicut anima licet vbiq̄ sit in corpore. tamen magis dicit esse in corde ꝓm aliquos. vel in capite ꝓm alios. q̄ ibi nobiliores apparent opatōes sue. Et hoc est quod dicit August. de spū ⁊ anima. Sicut deus vbiq̄ totus est in toto mūdo et in oñi creatura sua/ sic tota anima in toto corpe suo tanq̄ in quodā mūdo suo ē ⁊ in oñi eius pte. Intensius tamē in corde ⁊ cerebro. quēadmodū deī est ⁊ dicitur precipue esse in celo ¶ In his autē septē petitōiby/ oñe bonū generi hūano necessariū petit. Ut enim dicit glosa August. Nihil homini deest qō his septē petitōibus nō cōtineat̄ siue ad presentē siue ad futurā ptineat vitam. Petit enī in eis accessus oñis boni. tam creati q̄ increati. Item recessus oñis mali. tam scz pñtis/ preteriti/ q̄ futuri. vt patebit inferius.

De effectu prime

PRima ergo petitio (petitōis est vt cōfirmetur in nobis noticia siue cognitō veri dei. q̄ habet p fidē orthodoxā. Et h̄ est quod dicit. Nomen tuū. i. noticia tua vel notamē tuū/ sanctificet. i. cōfirmet in nobis. Sanctū enī idem qō firmū ⁊ sctificare idem qō confirmare est. Scōm papiā enī dicit sanctū a sancio sancis quod idē est qō confirmare Quasi diceret firmet in nobis p fidē verā/ noticia tua. vt sicut tu semp in te firmus es. q̄ eternī ⁊ incōmutabilis/ ita da q̄ te firmiter cognoscamī. ¶ Vel nomē tuū scz paternitatis/ quo pr̄ noster diceris. sanctificet. i. firmet in nob scilicz vt filij tui p gratiā semp maneamī Unde glosa. Oramī ne a sanctificatōe nominis in aliquo discrepemī. ne patris nomen in filijs/ moribus ⁊ vita offendatur ¶ Vel nomē tuū quod in se venerabile ⁊ sanctū est. sanctificet id est sanctū in nobis ostēdat. sic q̄ sicut sanctū est in se ita nos sanctificet. Unde glosa. Nomen patris petimus sanctificari in nobis. nō vt ipm sanctius sit. sed vt in nobis augmentum sue sanctificatōnis operetur.

De effectu secūde

petitionis.

Secũda petitio est qua petitur regnũ seu gaudiũ futurum. sive etiã speciale dei regimẽ quo ad pſentem statũ cum ait. Adveniat regnũ tuũ. scilz in nobis. id est ad nos veniat. Unde August. Per hoc desiderũ nostr⁹ excitam⁹ vt regnũ suũ nobis veniat ⁊ in eo regnare mereamur. Et sigñãter dicit adveniat. i. ad nos vẽiat. quia virtute meritor⁹ nostrorũ ex cõdigno ad ipm̃ pvenire non possum⁹. sed oportet vt gratuito ad nos accedat Unde ad roma. vi. Gratia dei vita eterna Sile Math. iij Penitentiã agite appropinq̃bit enĩ regnũ celor⁹ ¶ Uel sic. regnũ tuũ. i. eccl̃ia tua adhuc in terris militans. De quo regno. Luce. xvij. Ecce regnũ dei intra vos est. Adveniat. i. ad aliud regnũ tuũ veniat. s. ad eccl̃iam triũphantẽ Uel adveniat. id ẽ ad te veniat. scilz vt te videat p ſpem sicut nũc videt p fidem ¶ Uel regnũ tuũ. id est ſpũale vel speciale regnũ tuum/ adveniat nobis. vt scz in nobis p specialẽ effectum regnare cognoscaris ⁊ percipiaris Unde glosa. Regnũ dei semp presto est. sed petimus vt veniat. i. vt manifestet hominib⁹ a quibus velut lux a cecis nõ videtur.

De effectu tertie

Tertia petitio est (petitionis qua petim⁹ vt cõformis fiat voluntas nostra/ volũtati diuine Et est hec. fiat voluntas tua sicẽ in celo ⁊ in terra. Sicut supple fit in celo ab electis. Hoc est. da vt cõformes tibi fiamus in terris. sicut conformes tibi facti sunt sancti in celis. ¶ Uel fm alios Uoluntas. i. volitũ tuũ scz illud q̃d vis fieri circa nos/ q̃d specialit̃ est iustificatio nostra. Unde ad Thessa. iiij. Hec est enĩ voluntas dei sanctificatio nostra. Fiat id ẽ adimpleat. Non volũtas q̃dẽ in se q̃ fieri vis. qz illa eterna est. nec in se alit̃ fieri potest. sed fiat p executõem ⁊ effect⁹ adhibitõnem. fieriq̃ cognoscat ¶ Uel sic. fiat volũtas tua in terra. i. in homine q̃ terra ẽ. Uñ Geñ. ij Formauit igit̃ dñs deus hoiez de limo terre. Et eccl̃iast. xvij. Deus creauit hominẽ de terra Et itez ¶ Omis homo terra ⁊ cinis. Quod proprie põt intelligi in homie peccatore ꝓuertendo. sicut supple fit in celo id est in homie sancto iã cõuerso ⁊ iustificato. quasi dicat: Cõuertãt mali ⁊ faciãt que tibi placita sunt. scilz iusta ⁊ bona opa. sicut faciũt boni iã cõversi. Que tamẽ intelligẽda sunt de volit⁹ q̃ procedũt a volũtate bñplaciti que semp bona sunt. ⁊ nõ de his que pcedũt de voluntate pmissionis que mala plez q̃ fiũt Nec ei erit malũ in ciuitate quod dñs nõ fecerit Amos. iij. ¶ Expõit̃ etiã sic. fiat voluntas tua in terra. i. i eccl̃ia. sicut supplefit in celo. i. in xpo qui celũ dicit̃ quia i eo deitas celata est. Unde Isa. xlv. Uere tu es deus absconditus.

De effectu quarte

Quarta petitio est (petitõnis qua petit̃ tempale subsidiũ ad sustentatiõem vite. Et est hec. Panem nostr⁹ quotidianũ da nobis hodie. Q̃ autẽ hec petitio ptineat ad corpalem necessitatẽ specialit̃ testatur Chrysost. sup Math. ita inq̃ens. Quia hominib⁹ loq̃batur carne indutis ⁊ necessitati nature subiectis/ docuit subsidium peti nature infirmitati. Dicit igit̃ panẽ nostr⁹ quotidianũ. i. corpalem vel vsualẽ id est nobis quotidie necessariũ Uñ Mathei. vi. loco quotidianũ habet̃ supersubstãtialem. Ante enĩ peccatũ/ fuit panis. i. cibus homĩ substantialis. sed post peccatũ. factus est sibi supsubstãtialis. i. necessarius ad hoc vt sustentet̃ in vigore. Uñ nec p diem naturalẽ/ sine languore viriũ potest homo eo carere. Et ideo subdit̃ da nobis hodie. Et ponit̃ hic panis p omni genere sustentamẽti corpis. vnde panis dicit̃ a pan q̃d est totũ fm Isidor⁹ ¶ Exponit̃ etiã de pane spirituali. scilz de corpore christi seu de eucharistia. sic scilz panem nostr⁹. christũ scilz. vel eucharistiã q̃ verissim⁹ panis est/ ⁊ efficacissim⁹ anime cibus Joh. vi. Ego sum panis viu⁹ q̃ de celo descendi. quotidianũ. i. quotidie necessariũ. Da nobis hodie ¶ Sz nũquid fm hoc debet q̃libet de eccl̃ia quotidie cõmunicare. Dic q̃ tripliciter cõtingit cõicare scilz corpaliter seu sacramẽtaliter tãtum ⁊ isto modo cõicant mali quãdo in peccato mortali sumũt corp⁹ christi. Itẽ spiritualiter tantũ scilz credendo sacramẽtum. Credere enĩ/ est spiritualit̃ manducare fm illud August. Crede ⁊ manducasti. Et isto modo cõmunicant quotidie

omēs boni Item corpaliter seu sacr̃aliter et spūaliter. ⁊ isto modo ꝓmunicant quotidie boni sacerdotes q̃ celebrāt. ⁊ alij boni de ecclesia dū cōmunicāt. Qd̃ quilibet christian⁹ debite etatis tenet̃ facere/ad minus semel in anno scz in pascha ¶ Sed cū cōpleta refectiōe corporali vel spūali/ habeam⁹ quod in ista petitiōe petim⁹. vt quid post prandiū istā orōnē iteramus? Ad quod dicit̃ q̃ sensus hui⁹ petitōis duplex est. scz vt panis detur ⁊ vt in comedētis nutrimentū. non autē in detrimentū cōuertat̃. Et ratōne primi habet locū hec oratio añ susceptōem cibi. Rōne vero secundi habet locū post susceptiōem.

De effectu quinte petitiōis oratōnis predicte.

A quatuor igit̃ precedētibus petitōnib⁹ petit̃ accessus omīs boni In tribus vero sequētib⁹/ponit̃ amotio omīs mali. In hac igit̃ quinta petitione petim⁹ absolui a malo preterito. Et est hec Dimitte nobis debita nostra. i. peccata que nos/pene debitores constituāt. Sicut ⁊ nos dimittim⁹ debitoribus nostris. Quasi dicat. Sic te velis habere ad nos in debita nostra dimittēdo. sicut nos habem⁹ nos erga debitores nostros q̃b⁹ debita dimittimus. ¶ Et intelligas q̃ hec oratio pfertur in persona totius ecc̃lie que in bonis stat. qui peccātibus in se debita dimittūt Alioquin si in psona sua intentōem imputando diceret peccator in se peccantibus nō dimittēs. mentiret̃. sibimet impcans malū fm quod dicit Augus. Si nō dimittis mētiris. ⁊ ei mentiris quem nō fallis. ¶ Sed fm aliq̃s istud in pctōre videtur posse saluari orādo iuxta priorem modū. p hoc q̃ ly nos. ⁊ ly nobis/ supponāt p diuersis. Et hic sit sensus Dimitte nobis infirmis debita nostra. sicut ⁊ nos boni ⁊ pfecti dimittim⁹ debitoribⁿ nostrⁿ ¶ Sed istā expositōnē vt nimis extortā credo derelinquendā. Expone sic igitur. Dimitte nobis debita nostra id est peccata que nos cōstituūt debitores. Vel debita nostra. i. penas nobis pro pdictis peccatis nostris debitas. cōmutando saltem eternas quas peccādo meruim⁹/in tempales. sicut ⁊ nos dimittim⁹ id est iuste dimittere debem⁹/debitoribⁿ nostris. vt saltem eos nolimus vel hic vel in futuro obligari. cum aliq̃d scilicz fecerint quare obligare desierint. vt pote cū satisfecerint si possint. vel saltem cū petierint veniam/si nō possint. ¶ Unde hic nota q̃ dupliciter cōtingit alicui dimittere. Uno modo dimittēdo rancorē. sic. s. q̃ nec malū inimici velis pcurari. nec eius bonū minui. bñ tamen velis illud qd̃ in te deliquit aliquaten⁹ satisfieri. Et ad hoc tenent̃ omēs indifferēter. quia hoc omīno pceptū est saltem sub intellectu. Alio modo dimittere contingit. nō solum dimittendo rancorē sed omīno sine satisfactiōe iniuriaꝝ/sine q̃z restitutōne rerum. necnō sine interuētu pcum omīa dimittere ac ex puro corde diligere. ⁊ ad hoc tenētur tantū pfecti. quia isto modo solum cōsilium est.

De effectu sexte

Sexta petitio est re (petitiōis spectu amotōis mali futuri. in quod/varijs tpibus/ex carnis mundi ⁊ demonis tentatōib⁹/incidere formidam⁹. Et ē hec. Et ne nos inducas in tentatōem. Quod intellige p missiue. id est nō induci sinas in tentatōnem. hoc est ne pmittas nos succūbere tētationi. Aliud est enī in tentatōem duci. ⁊ aliud induci In tentatōem enī ducitur qui a tentatiōe pulsat̃. sed nō deijcit̃. In tentatōem vero inducit̃/qui a tentatione pulsat̃ eo q̃ a gratia nō supportat̃ sed sibi relinq̃tur. a tentatōe frangitur ⁊ absorbetur. ¶ Quia ergo nō est malū a tentatōne probatōnis vel etiā suggestiōis duci. q̃nimo est occasio exercende virtutis. qz beatus vir qui suffert tentatiōem Jaco. primo Non petimus hic vt nō ducamur in tentatōem. sed ne inducamur id est ne interius inducamur ⁊ succūbamus. Unde glosa Nō precamur nō tentari. sed nec etiā modicū a tentatōnibus vinci. Tentatio enī necessaria est ad coronā ¶ Et cū duplex sit tentatio scilz probatiōis ⁊ suggestionis. nō dicitur deus proprie inducere in tentatiōez suggestionis. quia vt dicitur Jacob. primo. Ipse enī deus neminē tentat. Sed ideo (vt dicit Augustinus) dr aliquē inducere in tentatōez. nō qz ipe inducit. sed qz aliquādo induci pmittit. vel saltem quod inducat̃ non impedit

De effectu septi/

me petitionis:

Septima ⁊ vltima petitio est respectu amotōnis mali p̄sentis siue instantis. Unde glosa ordinaria sup ista passu Mathei vi. Sed libera nos a malo. In illam que nondū est supple tentatōez ne nos sinas induci. quod intellige petitōne p̄cedenti petitū est. ⁊ ab ea in quā inducti sum⁹/ libera nos. Et hoc est qd dicit libera nos a malo. tam scz visibili q̄ꝝ inuisibili. ⁊ tā pene q̄ꝝ culpe. Unde simplicit dicit a malo nihil determinādo. dans hoc de omni malo intelligi posse ⁊ debere. Unde sic intelligendo petit amotionē omis mali instātis. Est autē quadruplex malū. Unum originale. aliū actuale. qd est duplex. Hā aliud est mortale. aliud veniale. Quartū malū est pena peccatū conseq̄ns. Primū autem malū est inatū. duo sequētia sunt malū additū. Quartū est malū inflictū. Et ab omnibus his petim⁹ liberari. Dū in p̄sona ecclie orantes ⁊ loquendo dicimus. Sed libera nos a malo. ⁊c.

De numero et sufficientia predictaꝝ petitionū.

Umerus vero ⁊ sufficientia p̄dictaꝝ petitionū sic accipitur. Omne quod ratōnabiliter peti potest/ aut est collatio boni. aut amotio mali. ¶ Si est collatio boni. aut boni increati scz dei. aut boni creati. Si est collatio boni increati. hoc potest esse duplicit Uel scz vt pveram fidē confirmet eius noticia in nostro aspectu. ⁊ hoc petitur ibi. Sanctificet nomen tuū. Uel vt sua volūtas cōfirmet in nostro affectu ⁊ hoc petit ibi. fiat voluntas tua ⁊c. Si vero petatur collatio boni creati. hoc iterū potest esse dupliciter. Uel scilz vt cōferat bonū eternū vt est regnū celoꝝ. Et hoc petit ibi Adueniat regnū tuū. Uel vt cōferat bonum tempale ad sustentatōem. Et hoc petitur ibi. Panē nostrū quotidianū. ¶ Si autem fiat petitio p amotiōe mali/ hoc potest esse tripliciter. Uel scilz vt amoueat malū preteritū siue in preterito ꝑmissum Et hoc petit ibi. Et dimitte nobis debita nostra. Uel petit vt amoueat malū futurū. Et hoc petitur ibi. Et ne nos inducas in tentatōem. Uel petit vt amoueat malum p̄sens ⁊ hoc petit ibi. Sed libera nos a malo.

De ordine ipsarū petitionū ad septem vicia capitalia.

Nunc videndū venit qualit in his septem petitōibus cohiberi petūtur septē capitalia vicia ¶ In pria igitur petitiōe cohibetur supbia. Supbi enī nō sanctificāt nomē dei. sed nomē suū ꝓpriū. fm qd dicit psal. Uocauerūt nomina sua in terris suis. ¶ In secūda petitiōe elidit inuidia que est dolor alieni boni. Unde nō desiderat vt proximo aduenīat bonū sed potius malū. ⁊ ecōtrario in ista petitiōe petitur cōmune omniū bonū ¶ In tertia petitiōe resecat ira. que voluntatē dei nō sequit sed propriū impetū. ⁊ econtrario in ista petitōe petit voluntatē dei fieri. Uel aliter fm aliquos dici potest q̄ in secūda petitōe eliditur ira que bonū homini nō patitur euenire Ibi enī aduenire petitur Et tūc in tertia resecat inuidia. q̄ specialiter sanctā dei psequit volūtatē. vt dicit Hyeronim⁹. Cuius cōtrariū in dicta petitiōe orat. Et fm istum fm modū ponēdi. ordinātur petitōes ad vicia/ in secunda tabula p aliq̄s circa hec cōfecta. ¶ In quarta autē petitiōe expellit acedia. Ibi enī petitur robur tam spūale q̄ꝝ corporale quod cōferet in pane corporali ⁊ spirituali. quod quidē euacuat acediam que est ignauia ⁊ tedium vite. ¶ In quinta petitione eliditur auaricia que est īmoderat⁹ amor congregādi ⁊ retinendi tpalia. Uñ ⁊ debita semp exigit nec dimittit. Cuius contrariū ibi petitur ⁊ offert. In sexta petitōne extirpatur gula. ex qua ortū habuit primaria homis tentatio. cū ibi petatur amotio tentatōis future ¶ In vltima petitōe resecat luxuria que specialiter semp habet secū malū tam corpis qd ipa debilitat. qr qui fornicat in corp⁹ suū peccat. q̄ꝝ etiā spiritus cui⁹ vires eneruat Cū ibi petat amotio omis mali p̄sentis

¶ Explicit quintus tractatus huius libelli qui est de explanatōe septem petitionū in oratione dñica contētarum.

Incipit tractatus sextus de septẽ donis spiritussancti ⁊ eorum declaratione.

POstmodũ de donis spiritussancti sub cõpendio agendũ est. Ubi primo dicẽdũ erit. vtrũ idem sint qõ septẽ virtutes denoiate. Et si nõ. in quo ab eis differũt. Quod sunt dona. ⁊ que sint. Deide de singulis donis in se aliqua tangẽda erũt. Postremo qualiter per ipsa dona/ excludũtur septem peccata capitalia.

Vtrũ septem dona spiritussancti sint idem quod septem virtutes. Et in quo differunt.

OMniũ autẽ fere opinio est/ ꝙ dona nõ sunt virtutes. Sed differentiã inter virtutes ⁊ dona assignãdo/magna est diuersitas. Quidã enim dicunt ꝙ virtutes/ principalit̃ sunt ad agendũ ⁊ ꝙ ideo diffiniũtur ꝑ actus ⁊ opatiões suas. Dona vero principaliter sunt ad resistendũ tentatiõibus. que viã iam habite virtutis ĩpugnãt. ¶ Alij sic dicũt ⁊ melius. ꝙ ỳtutes simpliciter sunt ad agendũ. sed dona sunt ipsaꝝ expeditiões virtutũ. ⁊ sic sunt ad magis expedite agendũ. ¶ Sunt alij qui distinguũt dicẽtes ꝙ in donis illa q̃ ptinẽt ad affectũ sunt ỳtutes. Illa vero q̃ pertinent ad ãspectũ rey/ sunt ꝓprie dona Et hi soluũt facile que ex vtraq̃ ꝑte obij/ ci possunt. scz vtꝝ sint virtutes vel non. Et quia opinio media/ innitit̃ sententie bti Bzeq. a pluribꝫ probabilior habetur.

Quot sint dona spiritussancti ⁊ que sint.

QUot ⁊ que dona sint patet per Jsaiã. xi. capitulo vbi tangunt̃ septẽ dona spũssancti hoc ordine. Requiescet sup eum. scz ꝓm. spũs sapiẽtie ⁊ intellectus. spũs consilij ⁊ fortitudinis. spũs scientie ⁊ pietatis. ⁊ replebit eũ spiritus timoris dñi. Duo autẽ ꝑma digniora sunt que regũt vitã cõtemplatiuã scz sapia ⁊ intellect⁹ Alia autẽ q̃n q̃ sufficiẽter regũt vitã actiuã Et ꝓm hoc sumit̃ ab aliquibꝫ numer⁹ ⁊ sufficiẽtia ipsoꝝ septẽ donoꝝ sic scz Hã aut ipsa dona que (vt tactũ est) sunt quedã ipaꝝ expeditiones seu ꝑfectiões virtutũ. ipam virtutem ꝑficiũt respectu vite cõtemplatiue vel respectu vite actiue. Si respectu vite contẽplatiue q̃ circa diuina ⁊ celestia versat̃. aut ipsam virtutẽ perficiũt per modum cuiusdã expientie ⁊ gustus ⁊ hoc fit ꝑ donum sapiẽtie. aut ꝑ modũ cuiusdã ĩtime inuestigatõnis ⁊ speculatiõis. ⁊ hoc fit ꝑ donũ intellectus Si respectu vite actiue que circa agibilia versat̃. aut ꝑficiũt ipam virtutẽ q̃tũ ad recessum a malo. ⁊ hoc fit ꝑ donũ timoris. aut ipam virtutẽ ꝑficiũt q̃tum ad opatõem boni. ⁊ tunc vel boni ad quod oẽs tenent̃ ⁊ quod est in cõmuni opatõne. Vel boni ad quod nõ oẽs tenent̃. vt est bonũ arduũ Si quantũ ad opatõem boni ad quod oẽs tenẽt̃ Hoc cõtingit duplicit̃. Nam vel donũ in tali opatõe virtutẽ ꝑficit tanq̃ ipm opus exequẽs. Et tũc est donũ pietatis. vel tanq̃ ipm opus regens ⁊ dirigens. ⁊ tũc est donum sciẽtie. Si quantũ ad opatiõem boni ad quod nõ oẽs tenẽtur. hoc itꝝ cõtingit duplicit̃. nam vel donũ in tali operatione virtutẽ ꝑficit tanq̃ opus ipm arduũ exequẽs. ⁊ tũc est donũ fortitudinis. Vel tanq̃ ipm opus arduũ regens ⁊ dirigens. ⁊ tũc est donũ consilij. ¶ Alit̃ ꝑ alios sumit̃ iste numer⁹ ⁊ sufficiẽtia ꝑdictorum donoꝝ ꝓm aliq̃s ipsorũ donorũ rationes. ⁊ hic inserere/ visum est causa breuitatis nõ expedire ¶ Nota insup ꝙ illõ donũ qõ in ꝑdicta Jsaie assignatõe/ vltimo loco ponit̃ scz donũ timoris/ est ꝓmũ in ascẽdendo. iuxta illud psalmiste. Jnitium sapientie timor dñi A quo timoris dono/ fit q̃dam ꝑ alia dona gradalis ascẽsus Ne enĩ timor cõceptus/ gelidus fozet aut aridus. seq̃tur donũ pietatis que ad oia vtilis est. Et ne pietas ipsa/ nimis remissa aut nimis ꝓdiga aut aliquo modo inordinata esset/ adiũgit̃ ei donũ scientie que opa pietatis regat vt discrete fiãt. Et ne scientia inualida fozet/ addit̃ ei donũ fortitudinis vt quod aliq̃s ꝑ scientiã bñ facere nouit/ ꝑ fortitudinẽ exeq̃ facto possit. Et ne fortitudo ꝓsumptuosa vel impetuosa esset/ adiungit̃ ei donũ consilij q̃ regi possit op⁹ fortitudinis ⁊ debito mo/

do cōprimi. quia fm Grego. fortitudo si ne consilio precipitat. Et ne consiliū in/ cautū foret. adiungit ei donū intellect⁹. q̄ est cognitio bonoꝝ spūalium/ quo cōsili um in ipsa spūalia dirigi possit. Et vt in tellectus modo debito tempetur ⁊ ordine tur/datur ei sapientia que est cognitō per gustum diuine dulcedinis. Que sapien/ tia a sapore non a sapere dicta est.

De dictis septē do nis in speciali. Et primo de dono timoris.

Hunc breuiter de singulis do/ nis in se/aliqua tāgenda sunt. Et prio de dono timoris. vbi prio diceť. Quid sit timor. Deinde ąt sunt ei⁹ spēs. Et q̄ eaꝝ sit donum

Quid sit timor et quot sunt eius species.

Timor fm August. sup Johā. sic diffinitur. Timor est fuga animi/ ne perdat quod diligit Idē in li. de ci. dei. Timor est affectio vel amor fugiēs quod ei aduersať. Species autē timoris ponūtur. vi. Est enim ti/ mor mūdan⁹. hūan⁹. naturalis. seruilis. inicialis. filialis Timor mūdan⁹ est q̄ q̄s timet amittere que mūdi sunt ⁊ iō nō pec cat si ea amittat Humanus est quo q̄s ex deliberatiōe tm timet penā sui corporis. Naturalis est quo q̄s naturalr timz mor tē siue horribile aliquid añ deliberatiōez rōnis. q̄ timor vicios̄us non est sicut duo priores. Seruilis est q̄ quis offendere ti/ met tm ne incurrat penā gehēne. Iste ali q̄ntulū hz vtilitatē. qr freq̄nter itroducit caritatē sicut seta introducit filū sutoris vt phibet August. Inicialis est q̄ q̄si du/ plicē habet oculū seu respectū. vnū ad fu gā pene. aliū ad amorē glorie. Seruit ei deo ptim timore gehēne. ptim amore glo rie vel iusticie. Filialis siue castus est q̄ ti mem⁹ ne xp̄s aīe nostre spōsus aut tardet aut discedat. aut aliq̄ten⁹ offendať. hic est timor sctūs q̄ pmanet in seclm seculi. qui alio noīe dicť reuerētialis Quis ąt ti/ moꝝ istoꝝ sit donū spūsancti ptz qr nec timor mūdan⁹. nec timor human⁹ q̄ sim/ pliciter mali habenť. nec naturalis. qr do nū/est quidē diuinit⁹ infusus. nō innat⁹. timor vero natural innat⁹ est. Nec seruilis timor. ꝓprie tm sumēdo donū nisi genera/ liter sumeretur. sicut generalr dr donū de oibus que dātur a deo. ⁊ sunt supra natu rā ad ordinādū aliquo mō vitā in bonū gratie. sicut ⁊ fides informis dici potest donū dei. Sz inicialis timor. ⁊ cast⁹ siue reuerētialis ꝓprie dicūť donū spūsancti. Cōcedunt tm aliq̄ simplicit q̄ timor fuí/ lis sit donū spūsancti. ⁊ tm negāt q̄ sit insit cū spūsctō/ q̄ qualit esse possit nō video.

De secundo dono spūsancti scilz dono pietatis.

Equiť de dono primo qui est in ascendendo scz de dono pie tatis Vbi prio videndū q̄d sit quot modis dicať. ⁊ fm quē modū sit do num spūsancti. Diffiniť autē sic pietas. ab Aug. Pietas est cultus dei quā greci eusebiā vocāt. Itē greg. sup iob. Pietas est que docet op⁹ mie. Scōm tullū in fi/ ne primi siue rhetorice Pietas est beniuo lentia in parente. Magistralis vero diffi nitio hec est. Pietas est ex benigne mētis dulcedine omibus auxiliatrix affectio

Quot modis dicatur pietas

Dicit autē pietas multis modis. Qñq̄ mot⁹ ip/ sius affectōis tendēs in deū. et sic dr pietas cultus dei. ⁊ sic est in genere virtutis q̄ est latria. Qñq̄ dici/ tur motus affectōis tendens in ei⁹ imagi nē. s. in hoīez. ⁊ h̄ pt eē triplicit vel ille mo tus affectōis tēdit in imaginē dei q̄ est si biipsi p sanguinē cōiuncta ⁊ sic ē beniuo lentia in parētes ⁊ est spēs iusticie natu/ralis. Qñq̄ etiā dr affectio tendēs ī ima/ ginē dei. i. in hoīez tāq̄ miseriis oppsluz ⁊ sic pietas est q̄ docz opa misericordie vt dicit Greg. ⁊ sic poti⁹ virt⁹ est q̄ donum. Qñq̄ etiā est affectio tendēs in imaginē dei nō quidē inq̄tū est sanguīe ꝓiūcta vl miseriis oppssa vt sic. sz motu q̄dē genera li scilz inq̄tū est imago dei. hoc inq̄tū est rōnalis creatura. Et tūc ꝓprie dicitur do/ num spūsctī qd habilitat ⁊ expeditū red dit hominē ad hūdū se beniuolētem seu beniuolū/ad rōnalem creaturā. s. ad quē libet hoīem siue indigentē siue non indi gentē. Et sic maxime ei cōuenit ista diffi/ nitio magistral prius posita. Scōm pri mū modū diffiniť ab Augusti. iuxta fm modum diffiniť a tullio. Scōm tertium

modum diffinit a Grego. Et fm q̃rtum modum diffinit a magistris quia illo mō est proprie donum spiritussancti.

De tertio dono

E spiritussancti scilz de dono scientie.

DE dono autē scientie duo videnda sunt scz quid sit. Et in quo differt a dono sapiētie. a q̃ fm August. distare non videt. Qñ scientia proprie donū est sic diffinit. Scientia est lumen spūale/acceptū a deo/in q̃ videtur ratōnes opabilium/ prinētiū ad vitam. p quas sancte z meritorie viuam⁹ sicut dicit aplus ad Titum. ij. Abnegantes omnē impietatē z secularia desideria sobrie z iuste viuamus in hoc seculo. Uñ sicut fides est illumiatio quedā ad credibilia. ita donum scientie est illumiatio q̃dam ad operabilia.

In quo differt donum scientie a dono sapientie.

Jcit autē in hoc a dono sapiētie differre qm̃ sapientia est cognitio quedā diuina/ p gustū: scientia autē est lumē quoddā diuinū ad opabilia prinētia ad hanc vitā. Uñ sicut dicit magister in li. sentē. Scientia docet bene cōuersari in medio hui⁹ praue z perverse natōis Et hoc satis videtur cōsonare verbis August. qui dicit q̃ sapiētia est de eternis. Sciētia vero de tempalibus.

De quarto dono

spiritussancti scz de dono fortitudinis

POst hec de dono fortitudis duo etiam dicēda sunt scilicz quid sit z qualiter differt a fortitudine. put fortitudo est virtus.

Quid sit fortitudo

z qūo differt a fortitudine. put est virtus.

SEcūdum autē q̃ fortitudo est donū sic notificat. Fortitudo ē affectio animi q̃ cupiditas terrena deprimit. nullaq̃ aduersitas formidat. Et videt hec notificatio sumi ex verbis August. in li. de spiritu z anima z in. v. li. sue mut. Differt aūt a fortitudine prout est virtus. licz vtraq̃ sit circa difficile z arduū. Quoniā fortitudo p ut est virtus/sustinet piculū. q̃ndo scz necesse pati vel a bono virtutis cedere. sicut quādo q̃ritur fides vel iusticia. vel libertas patrie vel huiusmodi. Sed fortitudo put est donū se gratis z ex abūdanti illi statui offert. in quo talia sepe q̃runt vt est status pfectiōis cōsilio⁹. Si aūt dicatur q̃ fm hoc nō haberēt donū fortitudinis nisi tantū perfecti. z q̃ sic habita vna gratia gratificāte nō omnes haberētur Dico q̃ nō est vtrū nec ex p̄dictis seqtur. qm̃ perfecti istud donū habent in actu. omnes vero in caritate existētes habent in habitu. Unde qui impfectus est/habet in habitu. Uñ opus pfectōis facere pt q̃ vult.

De quinto dono

spiritussancti scz de dono cōsilij. z q̃d sit.

POstremo de dono consilij duo similit videnda sunt scz q̃d sit. Et qualiter sit donū cū in christo videat nō fuisse. in quo tamen sunt z fuerūt omnia dona/ Diffinitur autē sic a Tullio in rhetorica sua Cōsiliū est/ faciendi vel nō faciendi vere cogitata ratō. Sed hec diffinitō nō videtur cōuenire cōsilio put est donū/ideo aliqui corrigūt eū sic Cōsiliū est faciendi vel nō faciendi vere excogitata ratio. ea⁹ scz rerum in quib⁹ ꝓpter arduitatē indiget q̃s adiutorio. Unde cōsiliū pront hic sumitur/nō est de dubio sed de arduo ad quod ꝓpter difficultatē nō omnes tenētur. De reliquo dic q̃ isto mō vltimo cōsiliū est donum. et quod verissime hoc donū fiet in xpo sicut z cetera dona fuerūt z semp erūt Unde consiliū fm q̃ ponit dubitatōem z circa eā q̃rit ab alijs certificatiōez nō fuit in xpo q̃ certissime oia nouit qz nec sic est donū spūsctī. Sz cōsiliū q̃ō est lumē immissum a spūsctō/ oia dubia dissoluēs/ z indubitāter in aggressionē arduo⁹ dirigēs/q̃ de⁹ ad statū pfectōis ptinere ꝓpalauit/sic est donū. Et isto mō fuit in xpo

De sexto dono spiritussancti scilz intellectus.

Sequitur de dono intellectus. Circa quod attende. z primo q̃d sit. deinde q̃lit differt a sapia. Diffinit ārt sic ab Aug. i fmōe q̃dā suo de timore. Intellect⁹ vocatur q̃ ab oi ifirmitate carnali corda mūdātur. vt pura intētio dirigatur in finē suū. s. deū. Est in-

tellectus quoddã lumen spũale infusum ad cognitõem dei in creaturis. Differt ãt a dono sapiẽtie. qr sapientia est cognitio p gustum. Est enĩ quoddã lumẽ sub quo vel in quo vident ⁊ gustant diuina per experimentũ Unde sapiẽtia prout est donũ/ est proprie gustus dei in donis suis. Intellectus autẽ non est p gustũ sed potiꝰ est lumen quoddã datũ a deo ad cognitõem dei in creaturis illis in quib resultat deus p gratiã. Uel in illis in quib habet resultare p gratiã ⁊ gloriã. Unde intellectꝰ est donũ quo gratuite cognoscimꝰ dispositões celestiũ. per eas ꝗ tendimus in deum sic disponentem.

De septimo dono spiritussancti sapientie. ⁊ quid sit.

Deniq; de dono sapiẽtie dicendum est. Et qm̃ ex supius dictꝭ in parte patet q̃d sit. ⁊ qualiter se habet ad donũ sciẽtie ⁊ ad donum intellectꝰ. iõo sufficit hic ponere eiꝰ notificatõem. Scõm autẽ august. sic diffinit. Sapientia est cognitio rerũ diuinarum. ¶ Itẽ ex littera. iij. li. sententiarum. Sapientia ad solius eterne veritatis cõtemplatiõem ⁊ delectatõem ptinet. ipaq; tantũ creator cõspicit ⁊ q̃ semp ⁊ incõmutabiliter manet q̃d deus est. Grego. sic diffinit. Sapiẽtia est donũ/ spe ⁊ certitudie eternorũ/ mentẽ reficiẽs. Que diffinitio dicit opatõem eius propriã/ q̃ est mẽtem p gustum reficere. quod sonat nomẽ eius Sapientia enĩ a sapore dicta est.

Qũo per septem dona spũssctĩ. excludũtur septẽ vicia capitalia.

Ultimo dicendũ est qualiter p septẽ dona excludatur septẽ peccata capitalia. Et sciendũ est q timor quia p euꝫ quis se deꝑmit/ ne sup aliũ se extollat. excludit supbiam q̃ sup alios se extollit. Pietas que sibi illatas remittit iniurias. expellit irã que vindicari querit. Scientia que mentẽ illumiat. euacuat inuidiã. que mentẽ excecat. Fortitudo que excellit in arduis. pellit acediã. que torpet in imis. Consiliũ quod docet pro trãsitorijs eterna mercari. remouet auariciã que in terrenis ⁊ pro terrenis tantũ querit negociari Intellectus quo vere delectamur in bonis spũalibus. excludit gulã. q̃ vane ⁊ misere delectat in carnalib. Sapientia per quã pure delectamur in deo extirpat luxuriam qua quis impudice in suo misero corpore delectatur.

¶ Explicit tractatus sextus huius compẽdij de septem donis spũssancti.

Incipit tractatus septimus de octo beatitudinibus ⁊ earũ explanatione. B

Dinc breuiter restat aliquid de octo beatitudinibus dicere. Et primo quid dicat beatitudo. s. an ipsa virtus. an id quod pmittitur/ vt gratia exẽpli respectu eius quod dicit christꝰ Beati pauperes spiritu/ quoniã ipsorũ est regnũ celorum. an beatitudo sit ipsa pauptas vel pmissio regni. Qualiter se habeãt ad dona ⁊ ad virtutes. Quare vltime beatitudini idẽ premiũ reddatur sicut prime. Deinde de q̃libet beatitudine in se quid est ⁊ qualiter ⁊ cum quo dono cõuenit ⁊ cui vicio capitali contrarietur.

Quid dicatur beatitudo an. scz ipsa virtꝰ vel id q̃d pmittit.

Siendũ est autẽ q̃ btitudo duplex est scz vie ⁊ patrie ¶ Beatitudo aũt vie cõsistit in pfecta euacuatõe vniꝰ miserie. s. culpe ⁊ q̃ ad eẽntiã. ⁊ q̃ ad occasiões. Uñ qr iste virtutes de q̃b infra/ euacuãt culpã ⁊ culpe occasiões. disponũtq; ad beatitudinẽ patrie. iõ dici pñt ⁊ dicũt btitudines Beatitudo autẽ patrie ꝯsistit in oĩmoda euacuatiõe vtriusq; miserie. s. ⁊ culpe ⁊ pene. Et isto mõ dicũt ꝓprie btitudies p̃mia p̃dictꝭ ꝟtutib rñdentia. Sic̃ est illõ. ipoꝝ est regnũ celoꝝ Uel illõ ipi saturabũt. ⁊c. Et sicvaria rõe ⁊ ꝯsideratõe/ poteris dicere q̃ ꝟtutes ille sunt btitudies. Et q̃ sil̃r p̃mia eis corrñdẽtia beatitudines sunt

Qualiter se habeant beatitudines ad dona ⁊ ad virtutes.

Qualiter autẽ se habeant iste beatitudines ad dona et ad virtutes. hoc scito q̃ ꝓm glosam

sup isto passu Math. v. p virtutes ad dona/ et p dona ad beatitudines puenitur. Unde virtutes/ dicūt initiū opatiōis bone ⁊ euacuatōem culpe quo ad essentiam Dona autē dicunt bonū ⁊ expeditū progressum. quia donū/ expeditū reddit actū virtutis vt expedite opetur Beatitudies autē dicunt cōsummatiōes siue terminū quaten⁹ in via haberi potest. ita vt omnē culpā euacuet ⁊ omnē culpe delectatōem Et bonū delectabiliter opetur quantū facere possibile est viatori. Et ideo dicūtur iste beatitudies/ virtutes purgati animi Quia scz animā purgant/ vltima purgatione viatori possibili.

Quare vltime beatitudini idē redditur premiū sicut prime

Vltime autē beatitudini idem premiū reddit quod ⁊ prie sed nō eadem ratōne. Quia regnū celoꝝ duo in se cōprehendit. s. exaltatōem ⁊ abundantiā. In beatitudine autē que ꝓma ponit/ que est pauptas spūs ē summa rerꝝ abdicatio siue abiectō ⁊ ideo ꝓmittit ei regnum inquantū dicit abūdantiā. In beatitudine vero que vltima ponit/ que est ꝓsecutōem pati propter iusticiā. est summa deiectō ⁊ ideo promittit ei regnū inquātū nominat exaltatōem. Unde ꝗuis regnū celoꝝ oīnibus beatitudinib⁹ debeat. istis tamē solum ꝓmittitur. quia ꝑ quandā appropriatōem istis magis debetur.

De beatitudinib⁹ in speciali. Et cum quo dono cōueniant

Et primo de prima:

Unc attendendū est ad aliqualem singularē determinationē: Prima igitur virtus seu beatitudo est paupertas spiritus que adaptat dono timoris. Et expellit supbiā cui contrariat eo ꝙ pauptas spiritus/ vera hūilitas sit Huic beatitudini in premiū ꝓmittitur regnū celorum ¶ Et nota ꝙ pauptas hic dicit abdicatio temporaliū fm rem ⁊ fm voluntatē. Quia cū beatitudies ꝑfectā dicant peccati exclusionē. tam quo ad peccati essentiā ꝗ quo ad peccati occasionē. cum abdicatio solū fm voluntatē/ nō sit euacuatio ꝑfecta occasionis peccati. quia est alia vtilior que magis occasionē peccati euacuat/ scz illa que est fm rem ⁊ fm voluntatē. patet ꝙ illa prima est ꝓprie beatitudo.

De secunda

Secunda virtus seu beatitudo est mititas siue mansuetudo q̄ cōgruit dono pietatis ⁊ expellit iram. qz mitis est quē ira vel rancor nō afficit. Cui respondet in premium possessio terre viuentiū.

De tertia

Tertia virtus seu beatitudo est luctus/ qui est dolor animi caritate iformatus q̄ facit cognoscere miseriā propriā ⁊ lacrimabilem pñtis vite statū ⁊ delectatiōem future glorie que sufficiēs causa luct⁹ sunt. quē dolorē inducit sciētie donū Qui enī addit scientiā istā scz addit ⁊ dolorē. Cui pro pmio respondet eterna consolatio in qua absterget deus omnē lacrimā ab oculis sanctorꝝ Et iam nō erit ampli⁹ neqꝫ luctus neqꝫ clamor ⁊c. Et hec euacuat inuidiam que dolet de bono alieno ⁊ letatur de malo. hec autē beatitudo ecōuerso ¶ Et ꝗuis luct⁹ ipse miseria quedā videat cōgrue tamē beatitudo ꝓpter sibi annexā dulcedinē dicit/ eo vt dicit Grego. dulciores sunt lacrime penitētiū ꝗ delitie regū Et August. li. cōfessio Currebāt lacrime ⁊ bene mihi erat cum illis.

De quarta

Quarta virtus seu beatitudo est esuries ⁊ sitis iusticie/ que dono fortitudinis adaptat. q̄ est in sustinendis piculis ꝑ iusticia ⁊ fide Que expellit tediū boni hoc est acediā. Cui rñdet ꝓ pmio eterna saturitas

De quinta

Quinta virtus seu beatitudo ē misericordia. Que appropriatur dono cōsilij. qō docet alijs dimittere minora/ vt nobis dimittat maiora. vel ꝓferre terrena vt obtineam⁹ celestia Hec expellit auariciā cuius ꝓriū est cōgregare ⁊ non remittere vel ꝓferre Premiū aūt huic btitudini rñdēs est cōsecutio misericordie

De sexta

Sexta virt⁹ seu beatitudo est mũdicia cordis. cui cõuenit donũ intellectus q̃ est cogitatio celestium oculorũ cordis mũdans ⁊ illuminãs. Hac eliminat gula que corrumpit ⁊ excecat cor. Unde Ozee quarto Fornicatio ⁊ vinũ ⁊ ebrietas aufert cor. Premium huic beatitudini respondens est visio dei.

De septima.

Septima virtus seu beatitudo est pax seu esse pacificũ. Cui respondet donũ sapiẽtie q̃ est delectari in deo q̃ est pax nostra: Hec repellit luxuriã que animũ nõ pacificat sed vagum reddit ⁊ instabilem. Cui correspondet p̃miũ esse filium dei.

De octaua.

Octaua virtus seu beatitudo q̃ est pati p̃secutõnem ꝓter iusticiã clarificat ⁊ ostẽdit quoddã factũ. habens respectum ad singula p̃cedentia. Et ꝓ quod omnes alie beatitudines ab vltima vsq̃ ad primã p̃bantur si vere sunt. Unde Greg. Qualis vnusquisq̃ apud se lateat illata ꝓtumelia probat. Et hinc est q̃ beatitudo ipsi facto p̃ p̃mio respõdẽs qd̃ idem est cũ premio p̃me beatitudini p̃missio redire dicit ad caput tanq̃ circulus p̃ficiẽs ⁊ oẽs beatitudines ambiẽs ⁊ comp̃hendẽs. De virtutes seu beatitudines tangũtur Math. v. Beati pauperes spiritu qm̃ ipsoꝝ ed regnum celorum. ⁊c.

Unde accipitur numerus seu sufficiẽtia beatitudinum.

Earum vero beatitudinũ numerus ⁊ sufficiẽtia ꝛm integritatẽ p̃fectiõis homis accipitur. Ad p̃fectiõis autẽ integritatẽ req̃runt tria. scilz recessus a malo p̃fectus seu p̃gressus in bono. ⁊ p̃fectus stat⁹ in optimo. Sane respectu primi malũ procedit aut ex tumore supbie. aut ex rancore malicie. vel ex languore libidinis seu cõcupiscentie. Contra que tria sunt seu sumunt tres prime beatitudines scz pauptas spiritus cõtra malũ tumoris supbie. Mititas cõtra malũ rancoris malicie Luctus cõtra malũ languoris libidinis seu cõpiscentie. Respectu vero secũdi p̃fectus seu progressus in bono attẽdit circa diuinã imitatõem q̃ est duplex ꝛm duas vias q̃b⁹ intendi põt scz misericordiã ⁊ veritatem. De quib⁹ in psalmo. Uniuerse vie domini misericordia ⁊ veritas. Et ꝛm has duas vias sumũtur due alie beatitudines. s. respectu veritatis/esuries iusticie. ⁊ respectu misericordie affect⁹ misericordie. Respectu autẽ tertij p̃fectus stat⁹ in optimo attendit in duob⁹ scz in limpida cognitõne ⁊ in tranq̃lla affectiõe. Et ꝛm hoc sumunt due alie vltime beatitudines. s. respectu limpide cognitõnis. mũdicia cordis ad deũ videndũ. Et respectu tranq̃lle affectõnis. pax mẽtis ad deo p̃fecte fruendũ. Et aduerte q̃ sicut in enumeratiõe donoꝝ iuxta quod supra ĩ tractatu de donis declaratũ est. est ordo q̃dam artificialis quo primo loco ponũtur ⁊ enumerãt digniora. ita in enumeratõe beatitudinũ est ordo q̃dam naturalis quo digniores vltimo loco ponũtur.

Ex supradictis colligitur q̃ habitus virtutũ cardinaliũ/ principaliter disponũt ad exercitiũ vite actiue Habitus vero donoꝝ maxime disponũt ad actus vite contẽplatiue Habitus autẽ beatitudinum disponũt ad perfectõnem vtrorumq̃.

Finis tractatus precedẽtis.

Incipit tractatus viij. ⁊ final⁹ de vicijs tã nature q̃z volũtatis 3

In finalib⁹ aliqua de vicijs summatim tangere cõuenit. Et quia sunt vicia nature. ⁊ vicia volũtatis. tangitur primo aliqualit̃ de vicijs nature. Et deinde de vicijs voluntatis.

De numero et sufficientia vicioꝝ nature.

Uicia autẽ nature/ quantũ ad huiusmodi cõpendiũ attinet/ satis erit enũerare. que sunt septẽ scz Extollẽtia seu p̃sumptio Duricia Igrantia Timiditas. p̃cipitatio. hebetudo. stultitia. q̃ꝝ nũer⁹ siue sufficiẽtia lz de

se satis clareat. nā repibile non videt vitium nature aliō a pdictis vel qō saltē ad aliquod pmissoꝝ nō sit reducibile. p oppositōem tm̄ ad septē dona spūssancti/ sumūt aliqui numerū ⁊ sufficientiā ipsorū viciorū nature. Etenī tres anime sunt vires seu potētie. s. cōcupiscibilis irascibilis ⁊ rōnalis. q̄ q̄si cōtinue in suis virtuosis actibus ⁊ operatōnib/ p ipsa vicia que nature ex sua corruptiōe ī sunt/ varijs modis impugnāt ⁊ impediunt. cōtra que cū septē sint. data sunt in adiutoriū septem dona spūssancti q̄ lumina quedā siue lux diuinitus inspirata ⁊ infusa ad efficaciꝰ tam cōtra ipsa septē vicia nature q̄ꝫ vicia alia volūtatis et tentatōes. viā iam habite virtutis impugnātes/ resistendū. liberiusq̄ ⁊ expediti ipsos actus virtutū exercendū. ¶ De vicijs nature circa vim concupiscibilē ¶ Circa igit vim seu potētiā concupiscibilē repitur vitiū nature retrahens a debite cōpatiendo ⁊ subueniēdo primo. quod vocat duricia. Cōtra quod disponit donū pietatis. ¶ De vicijs nature circa vim irascibilē ¶ Circa vero vim seu potentiā irascibilē/ duplex repitur viciū nature. Unum immoderate retrahēs ab agēdis quod vocat timiditas cōtra qō disponit donū fortitudīs. Aliō immoderate accedēs qō vocat presumptio. Contra qō disponit donū tiorīs ¶ De vitijs nature cōtra vim rōnalē ¶ Cōtra vim autē seu potentiā rōnalem/ duplex cōtingit viciū nature. scz vel respectu finis. vel respectu eoꝝ que sunt ad finē. Si respectu finis. duplex repitur nature viciū. Unum impediēs ne cognoscat qō vocat hebetudo. ⁊ cōtra quod disponit donū intellectus Aliud retrahēs ne animꝰ ad ipm finē debite afficiat qō vocat stulticia. ⁊ cōtra quod disponit donū sapiētie. Si respectu eorū que sunt ad finē duplex similit nature viciū repitur Unū impediēs ne sciat q̄d ad psecutōem finis expediat quod est ignorantia cōtra quod disponit donū sciētie. Aliud quo q̄s in his que agēda sunt magis ex passionis impetu q̄ꝫ ex debita electione ducit quod est pcipitatio cōtra qō disponit donū ⁊ silij. ¶ Quib cōtrarientur ipsa nature ¶ Cōtrariāt etiā ista septē nature vicia singula scz singulis virtutib. singulis oratōnis dnice peritōnib ⁊ singulis beatitudinib ⁊ cōueniūt cum septē principalib seu capitalib vicijs volūtatis Qō clarius ex tabula in fine huiꝰ tractatꝰ posita cōcipi poterit ⁊ perpendi.

De vicijs volūtatis seu de malo culpe in generali.

De vitijs volūtatis id est de malo culpe seu de peccato/ opportunū foret ⁊ vtile/ specialē ⁊ lōgum tractatū subiūgere. sed cū pluribꝰ notabilib hec sint diffuse explanata/ sufficiet interim ad pnīs cōpendij pcessum cōtinuandū/ eiusq̄ cōplemētū summatī dicere. quid sit pctm̄ in genere. Quotiēs fit siue quot sunt eiꝰ genera De iīs veniēt aliq̄ de q̄libet genere explanāda

¶ Quid est peccatū in genere. ⁊ quomodo diffinitur

Peccatū autē in genere sic diffinit. Peccatū est auersio ab incōmutabili bono ad bonū cōmutabile. Quā diffinitiōez sic intellige. Peccatū est auersio scilz voluntatis. quia ꝓprie ⁊ p se talis auersio est peccatū. ab incōmutabili bono scilicz deo. q̄ omnino incōmutabilis est. Hec est auersio aliō q̄ꝫ discōformitas volūtatis create a volūtate diuina. qō est in omni peccato vbi aliq̄d vult voluntas creata quod nō vult deus Sequitur: ad bonū cōmutabile supple cōuersio scz ad bonū creatū quod cōtinue mutat vel saltē mutabile ē ¶ Et licet peccatū in sui diffinitiōe duo contineat scz auersionē ab incōmutabili bono ⁊ cōuersionē ad cōmutabile bonū. essentialius tamē pctō est/ primū q̄ꝫ scōm. Si enī fuerit cōuersio ad creaturā/ ita tamen q̄ nō fieret auersio a creatore. sicut cōtingit quādo q̄s amat creaturā ꝓter deum tantū. tūc nō fieret pctm̄ immo in isto casu meritorie fieret ¶ Licz plures alie sint diffinitōes peccati/ nō tractat nisi de vna Plures alie a doctoribꝰ assignātur peccati diffinitiōes fm causas efficientē. materialem. ⁊ formalē ipsius peccati. Sed q̄ꝫ tum ad pnīē tractatū attinet/ supradicta diffinitio que fm causam finalem peccati sumitur/ sufficiat.

De duplici diuisione peccati in genere.

Plures etiã a doctoribus assi/gnant peccati diuisiões fm diuersas peccati causas ⁊ origies Quantũ vero ad pñtem tractatũ sufficit/ de duab⁹ peccati diuisiõibus principalit tangeť. Et primo de vna que sumit fm quandã peccati q̃litatẽ ⁊ quãtitatẽ. Scõo de vna q̃ sumit iuxta peccati cãm materialẽ ¶ Respectu prie diuisiõis tria principalia repiunt genera peccatoꝝ. quia omne peccatũ aut est originale aut actuale. Si actuale hoc itez est dupliciter. Quia aut est mortale aut veniale.

De peccato origi/nali ⁊ quid est.

Originale autẽ peccatũ est illõ quod a nostra viciosa origine trahimus Et est auersio q̃dam habitualis a deo qua aĩa prona effecta ẽ nõ reddere iusticiã quã debet. Uñ omnes fere doctores respectu effectus ipius peccati originalis cõsonant in ipam auersionẽ habitualẽ fm August. ¶ Hugo de sancto victore dicit ꝙ original culpa/est corruptio seu viciũ quod nascendo cõtrahimus p ignorantiã in mẽte ⁊ cõcupiscentiã in carne ¶ Alij volũt ꝙ originalis culpa/ sit necessitas cõcupiscendi cũ debito nõ cõcupiscendi. Et ponũt exẽplũ de radio cõtiguato aque. q̃ mouet aq̃ mota et quiescẽte q̃escit Et hoc patz ex cõtiguatõne sui cũ aqua. Uñ cũ maior sit vnio aĩe ⁊ carnis/ q̃z in casu pdicto radij ⁊ aque. cuz caro de se valde mobilis sit ad cõcupiscẽdum. aĩa eo ipso ꝙ tali carni vnita est habet statĩ talem quandã necessitatẽ ꝛcupiscendi. Cum igit caro puuli cui infundit anima/ p peccatũ primi hominis ad cõcupiscendũ sit mobilis. inerit ipsi anime iam illi carni vnite necessitas quedã concupiscendi. nec potest anima ipsa illã carnem seu sensualitatẽ cohibere. sicut aĩa adeañ peccatũ potuisset q̃ habuit ptãtem super sensualitatẽ ⁊ etiã libertatẽ cõcupiscendi vel nõ cõcupiscendi. ¶ Patet igit ꝙ per peccatũ ⁊ post pctm primi hominis iest aĩme duplex necessitas Una nõ possendi sensualitatẽ retinere seu cohibere. ⁊ alia necessitas cõcupiscendi. Et pria est q̃dã necessitas nõ valendi facere qõ debet. et secunda est quedã necessitas faciendi qõ nõ debet. Et ita inest ei carentia vtriusq̃ ptis iusticie/ que sunt declinare a malo et facere bonũ. ¶ Ex quo patet ꝙ pctm originale. ⁊ est in carne ⁊ est in aĩa. sed in carne originaliter ⁊ materialit. In aĩa vo formaliter ⁊ tanq̃z in subiecto. Sola enĩ aĩa est susceptibilis virtutis ⁊ vicij. ⁊ tm sicut dictũ est ex cõiunctõe ipsi⁹ ad corp⁹/ ꝛtrahit vitiũ illõ. sicut qñ quis cadit in lutũ fedat ⁊ maculat ¶ Talis autẽ aĩe infectõ nõ tantũ est pena sed est etiã culpa. ipa vero culpa q̃ macula est deletur ĩ baptismo Pena autẽ q̃ fomes siue peccãdi pnitas appellat/ remanet post baptismũ. Sic ei in baptismo curat culpa quantũ ad reatum dãnatõnis eterne. sed nõ quin remanear ipsa pena quantũ ad motũ ⁊ actum cõcupiscẽtie. cum qua oportet nos q̃diu viuim⁹ pugnare. nisi extinguat ꝛcupiscẽtia per specialẽ gratiã. sicut in beatissima virgine in cõceptõe filij dei. ¶ Originale etiã pctm sic in hoĩe p baptismũ curat/ ꝙ nihilomin⁹ ab eo q̃ curatus est/ trãsmittatur in plem quã generat. sicut iude⁹ circũcisus generat filiũ cũ preputio. ⁊ granum nudũ ⁊ purũ seminatũ/ pcreat granum cũ palea. Qõ hinc est qz hõ non generat filiũ fm ꝙ in mente curatus est sed fm quod in carne.

De nominib⁹ peccati originalis fm ꝙ opatur ad animã.

Originale peccatũ diuersis ĩ sacra scriptura noĩbus. multiplicibus de causis noiat ¶ Secũdum enĩ ꝙ originale pctm cõpatur ad aĩam/ vocat qñq̃z infirmitas. qz reddit aĩaz ĩpotentẽ ad resistẽdũ motib⁹. Qñq̃z vocat feditas. qz p ipam aĩa maculatur. Uocat qñq̃z pnitas. ꝓpter ꝛtinuam appetitus inclinatõez ad malũ. Uocatur qñq̃z corruptõ. qz ad nihilũ ducit ⁊ pctm. Uocat qñq̃z vitiũ. qz est diminutõ bonorũ naturaliũ. Uocat qñq̃z lãguor nature qz durat ĩ natura corrupta. ¶ Habz etiã noĩa fm qõ compat ad corp⁹. Uocat enĩ qñq̃z lex carnis. eo ꝙ lege ỏina sit carni ĩflicta Uñ qñq̃z lex mẽbroꝝ vocat. qz mouet organa ad opatõez cõcupiscẽtie. Uocat qñq̃z tyrãn⁹. ꝓpter dñationẽ quasi violentã in ipsa cõcupiscẽtia Uocat qñq̃z fomes. qz sicut ignis fouet ignẽ. ita p ipz fouet in carne pctm fm act⁹ generatiuez nutritiue. Uocat qñq̃z stimul⁹ carnis quia

stimulat carnē/ad primos motus. ⁊ animū ad cōsensum. ¶ Habet quoqz nomia fm quod cōpatur ad actus delectabiles. Et fm hoc vocatur cōcupiscētia que sonat vitiū in actu prout est in adultis Itē cōcupiscibilitas que sonat viciū in potētia prout est in puulis. ¶ Habet etiā nomen fm quod compatur ad primū hoiez a quo cōtrahitur. ⁊ sic vocatur originale. quod est carentia debite iusticie.

De peccato actuali mortali ⁊ circa ipm in generali occurrē tibus

Circa peccatū ãt actua le mortale aliqua sunt videnda Primo qd sit. Scdo de diuersis eius noibus seu appellatōibus Tertō de hui⁹ peccati effectib⁹ Quarto de diuersis eius generib⁹ seu diuisiōibus. Quinto de quolibz septem peccatorum capitaliū ac eorum filiabus seu speciebus/aliquid in speciali declarabitur.

¶ Quid sit peccatū actuale mortale in spēali et qūo diffinit.

Peccatuz igit actuale mortale/ sic diffinitur fm August. Peccatū est dictū vel factū vel cōcupitū/ ⁊ contra legē dei. Et ponitur in dicta diffinitōe. dictū ꝓpter pctm̄ oris. factū. ꝓpter pctm̄ opis. ⁊ cupitū. ꝓpter peccatū cordis. ¶ Diffinit ⁊ aliter fm eūdē August. Peccatū est volūtas retinēdi faciendi vel cōsentiēdi quod iusticia vetat. ¶ Insup sciendū q̄ pctm̄ proprie nō est substātia vel res aliq̄ sed defectus ⁊ corruptela ¶ Circa qd tamen aduertendū ē. q̄ aliud est peccati act⁹. aliud est peccati habitus. aliud peccati reatus. Peccati act⁹ aliqd est. sed qn̄ nō ampli⁹ fit. desinit eē/etiā sine grā. Sz peccati habitus q̄ ex malis actib⁹ relinq̄tur/ etiaz aliqd est ⁊ remanet interdū cessantib⁹ etiā ipsis actib⁹. ac etiā post infusam grām peccatiqz remissionē. Peccati vero reatus siue macula/ fm rem nihil est. deformat tamē aiaz / nō p modū positōis sed p modū priuatiōis sicut trūcatio mēbri p modū ꝑuatōis corp⁹ deformat ⁊ maculat. Dicit etiā Augu. q̄ sicut abstinētia nulla substātia vel res est. ⁊ tn̄ ex ea corp⁹ languescit. ita pctm̄ nō est aliq̄ substātia vel res. ex eo tn̄ natura minuit ⁊ corrūpit. delet tn̄ semp p grām ¶ Notandum p̄terea q̄ pctm̄. qn̄qz trāsit actu ⁊ remanet reatu. sicut pctm̄ actuale actu completo aī penitētiā. Qn̄qz ecōtra pctm̄ trāsit reatu ⁊ remanet actu. sicut in pctō originali p⁹ baptismū Qn̄z trāsit pctm̄ actu siml' ⁊ reatu. sicut pctm̄ actuale actu ꝓpleto ⁊ p⁹ penitentiā. Qn̄qz pctm̄ remanz actu ⁊ reatu sic pctm̄ origiale aī baptismū.

De diuersis nominibus peccati actual' mortalis

Diuersis freq̄nter noib⁹ peccatū ipm mortale p doctores nominat fm diuersas eius ꝓprietates ⁊ opatōes ⁊ effect⁹. Vocat enī qn̄qz macla. ⁊ hoc iō qz imaginē dei deformat ⁊ maculat. Vocat qn̄qz reat⁹. qm̄ ad eternā penā obligat. Vocat qn̄qz pollutio ⁊ hoc q̄ntū ad ꝓtagionē ꝓtractā. ex terrena delectatōe. Vocat qn̄qz delictū ⁊ hoc fm q̄ est recessus a dignitate grē habite. Vocat qn̄qz culpa. ⁊ hoc prout respicit penā quā merek ⁊ incurrit. Vocat qn̄qz offensa ⁊ hoc est qz contra deū est ⁊ ꝓtra deū facit. Vocat qn̄qz ꝑuaricatio ⁊ hoc inq̄tū mādatū dei respicit qd trāsgrediēdo ꝑuaricatur Vocat qn̄qz pctm̄ put cōuersio fit ad bonū ꝓmutabile cū auersione a bono incōmutabili. Vocat qn̄qz scel⁹ propt magnā iniuriā q̄ peccando deo fit. Vocatur etiā quandoqz nefas put est illicitū persone perpetrāti. Vocatur etiā quandoqz crimen prout est dignū accusatōne ⁊ pena.

¶ De diuersis effectib⁹ peccati actualis mortalis

Huiusmodi autē peccati/ multiplex fm doctores repit effect⁹. sed q̄ntū pñtē ꝓcernit tractatū satis erit aliq̄s enūerare Un⁹ effect⁹ ¶ Et prio naturalia vulnerat. qd signat in illo q̄ iuxta euāgeliū descēdēs ab hierl'm i hierico incidit in latrones ¶ Ali⁹ ¶ Intellectū obscurat in cognitōe veri. ⁊ affectū repescere facit i ope boni. ¶ Ali⁹ ¶ Gratuitis spoliat. ne tn̄ bonū aliqd pereat. bona opa q̄ qs peccādo mortificat / alijs iuxta dispensatiōem dei elargient saluādis. ¶ Ali⁹ ¶ Etiam maculat. ad penā eternam obligat. ꝓsciam amaricat. cor indurat ¶ Alius ¶ Noiem quasi insensibilē reddit Exēplo canis submergēdi q̄ lapidē i collo suo nō sentit. donec ab eo in fundū aq̄

trahitur ¶ Alius ¶ Animā occidit. quia deo qui vera vita est. priuat ¶ Aliꝰ ¶ Ad alia pctā trahit. Unde Greg. Peccatū quod p penitentiā nō diluit/ suo pōdere ad aliud trahit ¶ Alius ¶ Bona q̄ in peccatis fiūt. infructuosa ⁊ quantū ad meritū ⁊ q̄ntum ad premiū reddit ¶ Alius ¶ Ex homine quendā effectiue infirmū facit. Nā in pctōre est ignis auaricie. feror luxurie. tenebre ignorātie. vermis cōsciētie. sitis concupiscētie. ⁊ demones p effectū ⁊ huiusmodi. ¶ Alius ¶ Uacuū hominē tādem relinqt. ⁊ merito qr mūdo adherentia. sugūt verba arētia. Fallendo decipit sicut esca ī hamo vel lignū putridū de nocte lucens ¶ Alius ¶ Noiem vere stultū demōstrat. seruiēdo scz illi qui ipm torq̄ri querit ⁊ tandē torq̄bit Componēdoqz ⁊ congregando supra se vnde torqueat et cremet. Unde Augu. li. de ci. dei. Hoc vitiū adimit integritatē. pulcritudinem. salutem. virtutē. ⁊ quicq̄d boni per vitium detrahi seu minui consueuit.

A

Inquo peccatum

habet esse ortū Notandū est vlteriꝰ. q̄ q̄zuis peccatū ipsi bono cōtrariū sit. non tamē habet esse nisi in bono. nec ortū nisi a bono. quod quidē bonū est liberū arbitriū ac voluntas. a qua peccatū est sicut a prima origine ⁊ in q̄ est sicut in ꝓprio subiecto Uoluntas igit est causa peccati. cāz dico nō efficientē sed deficientē. Uolūtas enī fm q̄ habet respectū ad suū principium a q̄ est/ scz ad deū nō est nata elicere ex se nisi bonū Sed fm q̄ habet respectum ad principiū ex q̄ est. qd̄ est oīno nihil. cū ipsa volūtas ex nihilo sit/ semp tendit ad defectū. Si ergo velimꝰ scire vñ malū culpe sit materialit. dicendū q̄ ex nihilo Si vero velimꝰ scire vnde fit terminalit. dicēdū q̄ ex absentia debiti modi debite speciei ⁊ debiti ordinis. Sz si velimꝰ scire vñ sit originaliter. dicendū q̄ a volūtate siue a libero arbitrio.

De progressu peccati.

¶ Nota q̄ peccatū iniciat in cogitatōne. pcedit ⁊ crescit in delectatōne. pficit in cōsensu. ¶ Circa pcessum aūt pctī notandū est q̄ aliqua ipm pctm̄ antecedūt. aliqua ipm subsequūt. aliqua ipm concomitant. ¶ Item respectu primi. Aliqua peccatū antecedunt ex pte auersionis Et aliqua antecedūt ex parte ꝓuersionis. Ex parte autē auersionis. i. quādo quis a bono incōmutabili quod deꝰ est. auerti ⁊ separi incipit. antecedūt peccatum. cōtemptus. omissio. ingratitudo. inobedientia Ex parte vero cōuersionis scz quādo homo se in peccatū ꝓuertit/ antecedit peccatum. cogitatio. libido. concupiscentia. delectatio. puersa intentio. cōsensus Peccatum aūt subsequūtur. macula id est deformatō imaginis dei. reatus. ⁊ obligatō ad penam eternā. ¶ Peccatū concomitātur circumstātie que ipm vel aggrauāt vel minuunt. ⁊ sunt octo que ex versu sequenti notificari possunt. vñ versus. Quis q̄d vbi p quos/ quotiens cur quomodo q̄n.

De tribus actione

deprauātibus. ¶ Per tria etiā principaliter deprauari solet actio. etiā illa que est de genere bonoꝝ. Quandoqz in sui principio. quādoqz in sui medio. quādoqz in sui fine. scilicz p malam intentiōem. p negligentiam. p vanam gloriam.

Quibꝰ cautis unū

peccatū dicit maius Multis etiā caut seu respectibꝰ vnū peccatū dicit maiꝰ seu grauiꝰ altero Uidelicet causalitate vt peccatū luciferi. Generalitate vt peccatū primi hoīs. Deformitate vt peccatū iudeorū. Remissionis seu venie difficultate. sicut pctm̄ in spiritū sanctū. Periculo sicut pctm̄ ignorantie. Insepabilitate vt peccatū cupiditatis. Pronitate vt pctm̄ carnis. Offensiōe vt pctm̄ idolatrie. Expugnādi difficultate vt superbia ⁊ vana gloria. Mentis cecitate vt peccatum ire.

De quinqz operū

generibus ¶ Notandū est etiā q̄ inter cetera. q̄nqz repiunt genera operū. Nā q̄dā sunt mala in se vt illa q̄ de sui natura seu in suo genere mala sunt. sed tñ p aliquas circūstātias bona fieri possunt. vt homicidiū quod in se malū est. sz p circūstātiā aliquā pt effici bonū. vt puta qñ fit p debitam iusticiā. vel se legitime defendēdo cum mortis piculū euadi nō possit ⁊ huiusmodi. Quedā sunt mala fm se vt illa q̄ fm totū suū esse mala sunt. nec p circūstātias aliq̄s bona effici pñt. sic est odire deū

vel fornicari ⁊ hmōi. Quedā econtrario sunt bona ī se vt illa q̄ de sui natura sunt bona ex genere. sed tū p aliquas circūstātias possunt fieri mala. Sicut est dare elemosinā quod in se bonū est sed p circunstantiā aliquā pōt fieri malum. vtputa si dare ꝗ p sola vana hominū laude acq̄renda vel hmōi. Quedā sunt bona fm se. vt illa que fm totū suū esse bona sunt nec p circūstātias aliquas. pnt fieri mala. sicut est diligere deum ex caritate. Quedā sunt indifferētia scz que suo esse nec bona nec mala sunt. possunt tū fm circūstātias bona vel mala fieri. sic mouere pedē sine deliberatōe. vel qñ q̄z ꝛmedere. qd fm circūstātiā aliquā bonū fieri potest. vtputa in necessitate. corp⁹ suū debite sustentādi vt efficaci⁹ deo seruire possit. Et econtrario malū. vtputa si ad supfluitatē ⁊ ex sola libidie vel volūtarie precepta ecclesie trāsgrediendo fiat.

De quatuor generibus seu diuisionibus peccati mortalis

Licet plures peccati mortalis/ diuersis respectibus et causis/ possent assignari diuisiōes seu genera. q̄ntū tamē ad pnt̄is tractatus cōpendiū attinet. quatuor solum modo tāgent. Circa quarū adhuc solam quartā diffuse insistet. quia p eius declaratōez alie tres clare ⁊ faciliter poterūt ītelligi. īmo ipas tres effectualit cōprehēdit

De prima diuisione

Prima igit dictaꝝ quatuor diuisionū est q̄ peccatoꝝ mortaliū aliq̄ sunt carnalia alia spūalia. Carnalia aūt maioris sunt infamie. Spiritualia ꝯo maioris culpe.

De secūda diuisio

Secunda diuisio est q̄ peccatoꝝ mortaliū aliqua sunt cōmissi alia delicti. Quod in effectu est dicere Aliqua cōmittūt in faciēdo. alia in omittēdo. Prima peccata sunt p̄uaricatio seu trāsgressio legis quo ad p̄cepta negatiua. vtputa Nō occides nō mechaberis. Secūda sunt p̄uaricatio seu trāsgressio legis quo ad p̄cepta affirmatiua. sicut sunt. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo ⁊c. Honora patrē tuum ⁊c. Et fm hāc etiā diuisionē dicit peccatū mortale esse ⁊ fieri contra duas partes iusticie. Quarum vna est. declinatio a malo. Alia est facere bonum.

De tertia diuisiōe

Tertia diuisio est q̄ peccatorū mortaliū aliqua directe cōmittunt in deū alia ī proximū alia in seipm. Peccatū autē in deū itez subdiuidit. Nā q̄ndoq̄z peccat in patrē quādoq̄z in filium. qñq̄z in spm̄sctm̄. De quib⁹ latior fiet speculatio infra in fine declaratōis q̄rte diuisiōis ¶ Peccat ei alio respectu in deū quadruplicit. primo male de ipso p infidelitatē sentiēdo. scdo ipm blasphemādo. tertio ei⁹ sacramēta indigne ministrando ⁊ tractādo. q̄rto eum tentando. ¶ Rursus deū tentādo peccat triplicit. Nam tentat vel ei⁹ potētia. signa scz ab eo petēdo. Vel tentat eius iusticia. p hūanas scz pbatōes. vtputa p candens ferrū vel duellū vel similia/ iudiciū ei⁹ exq̄rēdo. Vel tētat ei⁹ misericordia. suā scilicet q̄si examinādo bonitatē. se stultis piculis ꝛmittēdo ¶ In primū vero peccat etiā triplicit. vel bona sua ei indebite auferēdo. vel bona ꝓpria sibi in sua necessitate nō cōicando. vel mala psuasiōe aut malo exēplo eū in pctm̄ trahēdo ⁊ inducendo. ¶ In semetipm āt peccat q̄s etiā triplicit Vel sibiipsi necessaria subtrahēdo vel supflua sumēdo. vel vltra vires ac debitū moderamen quipiaz aggrediendo.

De quarta diuisio

Quarta diuisio peccati (ne. mortalis sumit p septē vicia capitalia. Que sunt. supbia. inuidia. ira. acedia. auaricia. gula. luxuria. Et q̄z vt supra tactū est de ista q̄rta diuisiōe expediēs est diffusiorē hic facere declaratōem. tum q̄z p eam supra dicte tres alie diuisiōes clarius intelligi poterūt imo eas effectualit ꝛprehēdit. tū q̄z ꝓprie loq̄ndo in ipsa ⁊ ex ipsa principal' effectus principalisq̄z intētio huius octaui tractatuli istius libelli ꝛsistit ⁊ dependet. Ideo de ipsis septē peccat⁹ capitalib⁹ hic fiet quodd̄ speciale capitulū. ⁊ iuxta diuisionē in principio hui⁹ principalis capituli quod est de peccato actuali positā de his scz que in eo videnda sunt.

Aliqua circa materiam septē vicioꝝ capitaliū prenotanda

Interim anteq̃ ad specialē seu particularē declarationēz ipoꝝ septē vicio rū capitaliū veniat/ aliqua sunt circa ipsa aduertenda. ¶ Et primo notādū venit q̃ pctm̃ veniale. siue sit quantū ad actū siue q̃ntum ad maculā. nullo modo potest fieri mortale. sic scz q̃ illud idē ꝓm substantiā qd̄ pri⁹ fuit veniale/ fieret mortale. Et rō est. quia nulla res potest mutare spēm suā. Peccatū aūt mortale ⁊ veniale sunt due diuerse peccati species. Uerūtamen aliquis actus qui de sui natura est de genere peccati venialis/ bñ potest fieri mortalis. Et hoc quatuor modis ¶ Primo modo rōne ꝓscientie q̃ de illo actu fieri potest. qz quicq̃d fit cōtra cōscientiam formatā/ edificat ad gehennā. etiā si sit cōtra consciam erroneā. Et hec est rō. qz cū in pctō duo sint scz auersio ⁊ cōuersio. Penes ꝑmū iudicatur q̃litas siue grauitas peccati. qm̃ auersio a deo est in pctō quasi formale. ⁊ ꝓuersio ad creaturā q̃si materiale. Quāuis ergo leuare festucā de terra videat leue vel indifferēs. si tamē fiat contra cōsciam est pctm̃. qz tūc in aīo spernit realiter bonū incōmutabile. ⁊ ita fit auersio a creatore. ¶ Scdo modo ex cōplacētia que in illo actu possit capi ⁊ capetur. Unde Aug. Nullū pctm̃ adeo veniale est qd̄ nō fiat mortale dū placz ¶ Tertō mō ex dispositōe seu pcliuitate que exinde cōtrahitur. qz p frequentē lapsum in venialia. disponit homo ad mortale. Et ꝓm B intelligit illud dictū Gregō. Uitasti grādia vide ne obruaris arena. Hoc autē dicit qz sepe de minimis peccatis dū freq̃nter fiunt ⁊ sic quasi contēnūt/ venitur ad magna. Sicut de modica scintilla surgit quādoq̃z magnus ignis. ¶ Quarto mō ex pgressu. quia quādo insurgit veniale/ si nō pbibet possit pgredi vsq̃z ad mortale. Non q̃ ipm veniale. vt supra tactū est in sua substātia fieret mortale. sed qz ex ipso occasionaliter fieret pgrediendo mortale. vt patet in primis moribꝫ q̃ inter venialia cōputātur. Sed quādo delectatio conualescit in tantū q̃ cōsensus accedit/ iam est peccatum mortale.

Unde sumatur numer⁹ ⁊ sufficientia septē vicioꝝ capitaliū

Notandū insup q̃ vt aliqualit supra tactū est septē sunt pctā seu vicia capitalia. scz supbia. inuidia. ira. acedia. auaricia. gula. luxuria. quorū sufficiētia seu numer⁹ pōt colligi. Uolūtatē enī hūanā frequēter cōtingit deordinari. Aut ergo deordinat qz appetit quod nō est appetendū. aut deordinat qz refugit qd̄ nō est refugiendū. ¶ Si prio mō. aut appetit qd̄ nō est appetendū interi⁹. ⁊ tūc peccat peccato supbie seu vane glorie. Aut appetit qd̄ nō est appetendū exteri⁹ ⁊ tūc peccat pctō auaricie. Aut appetit qd̄ nō est appetendū inferi⁹ quale est corpori delectabile Et istud iterum est in duplici differētia. Quia aut illud delectabile qd̄ sic inordiate appetit/ tēdit ad ꝓseruatōem indiuidui. ⁊ tūc peccat pctō gule Aut tēdit ad cōseruatōēz speciei vt coit⁹ ⁊ tūc peccat pctō luxurie. ¶ Si scdo mō. qñ scilz volūtas deordinat refugiēdo qd̄ nō est refugiendū. Aut illud nō refugiendū refugit ꝓm puersum instinctū potētie ratōnalis. ⁊ tunc peccat peccato inuidie. Aut illud refugit ꝓm puersum instinctuz potētie irascibilis. ⁊ tunc peccat peccato ire. Aut illud refugit ꝓm puersum instinctū potētie cōcupiscibilis. ⁊ tūc peccatur peccato acedie. ¶ Et sic patz q̃ qz suut q̃tuor principalia appetibilia in q̃bus voluntatē humanā deordinari contingit. ⁊ tres solū sunt vires seu potentie aīe ꝓm q̃rum instinctum est fuga. ideo tātūmodo sunt septē peccata seu vicia capitalia.

Duplici modo septem vicia capitalia se ostendūt. nunc palam. nunc palliate.

Notandū insup q̃ ista vicia septē seu peccata capitalia/ qñq̃z palā ⁊ publice se ostendūt. vt qñ directe fiunt. qñq̃z vero sub q̃dā specie boni palliata se ingerūt ⁊ decipiūt Uñ supbia qñq̃z sic sibi ꝑsuadet. Uolo preesse vt possim p desse Inuidia sic sibi ꝑsuadet. bona alijs nō cupio nec opto ne in ꝑsperitate successuū nimis extollant. Ira vero sic ꝑsuadet Non debeo mala mihi illata tolerare/ ne mihi inferri consuescāt. Acedia sic sibi ꝑsuadet. Ad hoc mihi in laboribus parco ne indiscrete aliquid aggrediēs deficiā et indiscretōis arguar. Auaricia s.c sibi per

suadet. mihi multa adhuc cōgregāda ve/
niunt/ne ꝓpter casus fortuitos qui supue
nire pñt in inopiā incidā. ⁊ sic furtū rapi
nā vel aliud iniustū ꝑmittā. Gula sic sibi
ꝑsuadet. Corp⁹ meū cibis ⁊ potib⁹ delica
tis nutrio. quatin⁹ in sanitate cōseruetur
fortius qꝫ efficiat vt sic aptius sit ⁊ valen
tius ad deo seruiēdū. Luxuria sic sibi per
suadet. nō est malū aliq̄nto tpe ad libitū ⁊
ꝑplacētiā viuere/et postea fortit penitere

Septem uicia capitalia septem ferocib⁹ bestijs cōparātur.

Notandū ꝑterea q̄ ꝑdicta septē
vicia seu pctā capitalia septem
tā ferocib⁹ qꝫ immūdis bestijs
cōparari cōsueuerūt. Supbia
seu vana gloria cōpat leoni. Inuidia cō/
parat cani. ira compat lupo. Acedia com
pat asino. Gula ꝑpat vrso. Luxuria com
patur porco. Auaricia cōpatur ericio ¶
Similit etiā compari cōsueuerūt septem
grauib⁹ infirmitatib⁹. Supbia seu vana
gloria compatur corpis inflationi. Inui
dia compatur lepre. Ira compatur fren
si. Acedia compatur lethargie. Auaricia
cōpatur hydropisi. Gula compatur epi/
lentie. Luxuria compatur febri ¶ Et in/
sup notandū ⁊ bñ ꝓsiderandum. q̄ ista se
ptem pctā seu vicia capitalia : deuota ac
frequēti passionis christi meditatiōe /cu
rant. Nam q̄ debite ea que ipe domin⁹ no
ster Jesus christ⁹ in sua sacratissima pas/
sione egit ⁊ sustinuit cōtemplat/ repiet q̄
be septē mortifere pestes/ibidē mirabilit
curant. Etenī sui sacri capitis in cruce hu
millima inclinatio/curat supbiam. Sui
sacri lateris aptio curat inuidiā. Oro sua
pro inimicis curat iram. Portatio crucis
curat acediā. Traditio sui spūs patri. sui
corpis cruci. sue matris discipulo. ⁊ suaꝫ
vestiū suis crucifixorib⁹ curat auariciam
Potatio aceti ⁊ fellis curat gulā. Et sua
flagellatio curat luxuriā ¶ Notandū in/
sup q̄ predictoꝫ peccatoꝫ/ vnum ex alio
nascit. quod sic apparet Superbia enī qꝫ
omnes ꝑcellere vult ⁊ appetit. stati quādo
aliquē sibi equari videt aut timz. in se do
lere ⁊ ꝓturbari incipit. ac exinde ꝓtra illū
ad ipm suū bonū quo sic eū sibi equari ti
met/impediendū ac diminuendū mouet
⁊ sic ex supbia nascit inuidia. Inuid⁹ ve/
ro quia de facili ei cui sic inuidet irascitur
et cōtra eū quasi toto spū cōmouet. ido ex
inuidia nascit ira. Cum autē sic cōtra ali
um cōmotus ⁊ iratus vindictā de illo ap
petat/⁊ se vindicari querat in quo si eum
deficere cōtingat/in aio suo cōtabescit et
contristat. ideo ex ira nascit quedā menta
lis tristicia que a doctorib⁹ acedia nuncu
patur. Cum vero sic animo tristis ⁊ cōta
bescens cōsolatōem ⁊ quandā sui exalta/
tōem quā in seipso nō habet/ in rebus ex
teriorib⁹ querat. ⁊ quāto plura cōgregare
poterit/maiorē se habitur sperat. ideo ex
acedia nascit auaricia Auarus autē quia
bonis temporalibus abundat. et sic ea que
ad delectatiōem in cibis ⁊ potib⁹ faciunt
facilius compare ⁊ ad sui libitum habere
potest. ideo ex auaricia nascit gula. Gula
vero ꝓpter ventris repletōem/variasqꝫ ci/
borū ⁊ potuū delectabiliū species quib⁹
reficit/facillime despumat in libidinem.
ideo ex gula nascitur luxuria. ¶ Notādū
insup q̄ plura predictoꝫ septē viciorum
seu peccatoꝫ capitaliū dicūtur radices et
initia seu cause alioꝫ diuersis tamē respe
ctibus ¶ Supbia enī primo dicit radix
et initiū oīs peccati ꝓpter tres causas seu
rationes. Primo ꝓpter causam q̄ in omni
peccato inuenit. scz ꝓtemptus dei qui est
quedā causa omnis peccati. Iste autē con
temptus est auersio a creatore. que in om
ni peccato est. qꝫ in omni peccato/ prepo/
nitur bonū cōmutabile bono incōmuta/
bili. Iste contēptus nō nisi ex supbia ꝓ/
cedit. ⁊ ex ea qꝫ maxime. Et ideo dicit q̄ si
cut sine charitate alie virtutes nihil sunt
ita sine superbia alia vicia nihil sunt. Ab
strahe supbiā ⁊ habebis grām. Quia su/
pbis deus resistit. humilib⁹ autē dat gra/
tiā. Secundo dicit supbia radix ⁊ initiū
omnis peccati/quia fuit primū peccatorū
Hoc enī peccato peccauit prio diabolus
in celo ⁊ prim⁹ homo in paradiso. Tertio
dicit supbia radix ⁊ initiū omnis peccati/
qꝫ ex ea ēm ꝑpus ⁊ posterius hoc est medi
ate vel immediate / nascūtur alia vicia et
peccata. vt aliqualiter supra ostensum est
in notabili immediate precedēti ¶ Libi
do etiā prout Augusti. ponit dicit causa
omnis peccati sed alio respectu propter sci
licz inordinatā delectatōem que ex ipsa li
bidine habetur in creatura. que delectatio
inordiate afficit ⁊ attrahit animā et auer
tit a summo bono Est enī libido volūtas

improba qua mouet aia rōnalis ad hoc q̄ inordinate delectet in creatura. Et ex hac libidine omnia alia peccata fm prius ⁊ posterius. hoc est mediate vel immediate. alia tm via seu ordine q̄ a superbia insurgūt. ¶ Cupiditas etiā sicut ponit apostolus radix dicit oim malorū. quasi eodē respectu iuxta suū eē sicut dicit libido iuxta suū. Nam sicut libido vt statim dictū est dicit causa omnis peccati, ꝓter inordinatam delectatōem que ex ipsa libidine habet in creatura que delectatio inordinate afficit ⁊ attrahit aiam ⁊ auertit a summo bono. sic cupiditas in suo esse dicitur radix oim malorū/ ex inordiato amore. qui ex ipsa cupiditate habet ad creaturā. qui inordinatus amor similit afficit ⁊ attrahit animā ⁊ a summo bono auertit. Et q̄ inordinato amore omnia alia peccata fm prius ⁊ posteriꝰ hoc est mediate vel immediate. alia tamē via seu ordine q̄ a supbia ⁊ q̄ a libidine insurgūt ⁊ oriunt. ¶ Luxuria etiā fm Cassianū dicit radix oīs peccati. quia carnales delectatōnes sunt nobis naturales. ⁊ ad naturalia ꝓni sumꝰ et inclinati. ac eis cum difficultate resistimꝰ. Attracta igit ⁊ affecta p luxuriam aia in oia alia vicia faciliter ⁊ sine ꝓsideratōe ac moderamine. fm tamē prius ⁊ posterius hoc est mediate vel immediate ex vno. scz in aliud plabitur. alia tamē via ⁊ ordine q̄ p supbiam ⁊ q̄ p libidinē ⁊ q̄ p cupiditatē. ¶ Possent ista pfusius declarari sed quantū ad breuitatē huiꝰ tractatuli cōuenit. satis sint q̄ tacta sunt. q̄ amplioza videre voluerit doctores habeat solennes. ⁊ inter ceteros beatū Thomā secunda secunde. ⁊ summā de vitijs ⁊ virtutibus.

R

De septē vitiis capitalibus in speciali. Et primo differentia inter superbiā ⁊ inanem gloriam:

Istis sic prenotatis dicēdū venit de quolibet predictorū septē viciorū capitaliū in specie seu in pticulari. Et primo de supbia. Circa quā notandū est q̄ licet cōiter nō fiat distinctio inter supbiam ⁊ inanē gloriā. immo ponat inanis gloria filia supbie Grego. tamē inter eas differentiā ponit. immo supbiā dicit regina ⁊ matrē omniū viciorū. Quod intelligendū est grego. accepisse prout superbia cōsideratur fm quandā redundantiā et generalitatē quam habet in alia peccata inquantū scz ex ipsa omnia peccata oriri possunt. Et hoc duplici via seu ratione. Uno modo per se ⁊ directe inq̄ntum scilz alia peccata ordinātur ad finē superbie q̄ est propria excellentia ad quā potest ordinari quicq̄d homo indebite ⁊ inordinate appetit. Alio modo indirecte ⁊ quasi p accidens remouēdo prohibēs. inquantū scilz per supbiam. homo legē diuinā contēnit. p quam ꝓhibetur a peccādo ⁊ transgredit mandata. Intelligit tamē hoc q̄n do illa transgressio mādatorū fieret ex cōtēptu. Nam fieri posset ex ignorantia vel infirmitate. q̄ ibi nō esset supbia. Ut igitur semper natura ipsorū viciorū clarius elucescat, pcedatur hic opinionē greg. insequēdo. ¶ Differētia autē que cōiter int supbiam ⁊ inanē gloriā assignat est. quia licet in vtraq̄ sit immoderatꝰ ⁊ inordinatus proprie excellētie appetitus/ qui scilz nō est fm rectam ⁊ debitā ratōem/ in hoc tamē differunt. quia supbia excellentiā, p priam inordinate appetit. Inanis vero gloria excellētie, ꝓprie manifestatiōem. ita q̄ supbia proprie cōsiderat inquātum ille inordinatus, ꝓprie excellētie appetitus habet ab intra etiāsi nō ab extra, pgrediatur. Inanis gloria trāsit ab extra. q̄ illaz excellentiā appetit ab extra apparere ⁊ in ore aliorum apparere ⁊ manifestari.

De superbia in pticulari, put distinguit ab inani gloria ⁊ ponitur quasi regina aliorum viciorum.

Dicetur ergo primo de supbia. que sic vt aliqualit tactum est. fm Augusti. diffinitur. Supbia est puersus proprie celsitudinis appetitus. Dicit etiā August. q̄ superbia omnibus hominib⁹ inuidet scilicz supioribus. quia eis nō equat. Paribus quia sibi equat. Inferiorib⁹ ne sibi equētur. ¶ Dicit etiā supbia omnis peccati radix ⁊ initiū, ꝓter tres ratiōes supra in penulti. cap. immediate pcedenti tactas.

Grego. xxxi. li. moraliū quatuor species supbie assignat. Prima est cū homo bonum q̄d habet/ estimat se a seipso habere Secūda species est cum homo bonū q̄d habet/ sibi desup datum credit. sed tamē se reputat illud, p suis meritis accepisse. Tertia species est cū homo iactat se ha/

bere bonū quod non habet. Quarta species est cum homo despectis ceteris appetit singulariter videri habere bonū quod habet. ¶ Et est aduertendū q̃ hic iactantia accipitur quantū ad interiorē cordis arrogantiam. Quia si capetur iactantia quātum ad exteriorē actum quo quis falso se diceret vel laudaret habere bonū qd nō habet/magis proprie ptineret ad peccatum inanis glorie ⁊ etiā ad peccatū mēdacij q̃ ad peccatum supbie prout sumit hic ⁊ a beato Gregorio. ¶ Istarum autē quatuor specierū numerus ⁊ sufficientia sic sumit. Dictum est supbiam esse inordinatū proprie excellētie appetitū. Omnis autē excellentia accedit homini ratōne alicuius boni quod habet. Bonū autem quod habet homo/ tripliciter potest cōsiderari. Uno modo fm se. alio modo ex parte cause qua habet. tertio modo ex parte modi ipm bonum habendi. Respectu primi certū est q̃ quanto bonū quod quis habet maius est/ tanto p hoc maiorem excellentiā consequit. Ex quo cōtingit q̃ homo cuius appetitus inordinate vel vltra modū sibi conueniētem / in suā propriā excellentiā tendit/ sibi in animo suo attribuit bonū quod nō habz vel maius q̃ habet ⁊ tunc est tertia species supbie supra posita. que est scilicz cū quis iactat se habere bonū quod non habet. Respectu secūdi certum est q̃ quādo homo bonū quod habet. habet ex seipso. ipse excellentius habet q̃ si haberet ab alio. Et ex hinc procedit. q̃ homo cuiꝰ appetitus inordinate ⁊ vltra modū debitum et sibi cōueniente in suam propriā excellētiam tendit. illud bonum quod habet ab alio/ estimat in suo animo ⁊ sibi attribuit habere a seipo. Et quia duplicit aliquis potest esse causa boni sui. Uno modo efficienter. alio modo meritorie. fm hoc sumūtur due prime species supbie supra posite. Nam si homo illud bonū quod a deo habet/ estimet ⁊ reputet se a semetipso habere ⁊ sic efficienter/ tūc est prima species superbie supra posita. Si vero illud bonum quod a deo habet/ estimet se ⁊ reputet a deo habere/ sed suis meritis. ⁊ sic meritorie ⁊ tunc est secūda species. Respectu tertij certū est q̃ quāto aliq̃s bonū quod habet excellentiori modo q̃ alij possidet tanto p hoc maiorē excellentiam consequitur. Et hinc est q̃ homo cuius appetitus inordinate ⁊ vltra modū debitum ⁊ sibi conuenientē in suam propriā excellentiam tēdit/ illud bonū quod habet. estimat in suo animo ⁊ sibi attribuit excellētius habere q̃ ceteri. ⁊ tunc est quarta species supbie supra posita. scilicz cū quis despectis ceteris appetit singulariter videri habere bonū quod habet. ¶ Ex quibus apparet clara sufficientia specierū superbie per Grego. assignata. ¶ Est tamen aduertendum q̃ fm diuersos doctores. plures ⁊ alie assignātur superbie species. Hyeronimus assignat ingratitudinē speciē superbie. August. dicit q̃ se excusare de peccato cōmisso/ ad superbiam ptinet. Etiā presumptō qua quis tendit ad assequendum aliq̃d quod est supra se/ ad superbiā ptinere videtur. Bernardus etiā duodecim gradus ponit supbie qui sunt. curiositas. mentis leuitas. inepta leticia. iactātia. singularitas. arrogantia. presumptō. defensio peccatorꝝ. simulata confessio. rebellio. libertas. peccandi consuetudo. ¶ Sed qui debite considerat omnes huiusmodi species seu gradus ad quatuor species p Grego. vt tactum est assignatas/ reduci possunt/ et sub eis comphendūtur. ¶ Nam ꝑma ingratitudo de qua loqtur Hyeronimus/ reducit ad primā speciem quia ingratus sibi proprie ⁊ in effectu attribuere videtur habere a semetipo illud bonū quod ab alio habet/ cū illud recognoscere nolit. Excusatō de peccatis. de q̃ loqtur Augusti. proprie ptinet ad tertiā speciē quia sic se excusans videtur se iactare habere bonū quod nō habet scilicz bonum innocētie. Presumptō autem qua quis tēdit in id quod supra ipm est/ proprie ad quartā speciē ptinz. fm quā quis appetit p̄ alijs singularit videri ¶ Duodecim vero gradus superbie quos ponit Bernarꝺ. licet fm quid ⁊ fm modū accipiendi ipsius Bernarꝺ. ad supbiam ptineant. nō omnes tamen accipiūtur fm ipsam propriā naturā seu essentiā] superbie cui assignātur. Sed sumūtur aliqui tam fm diuersas hominū cōditōes. q̃ fm cōparatōem ad gradꝰ hominū qui vel sunt maiores vel equales vel mīores. Non solum etiā in dictis duodecim gradib tangunt species alique supbie. sz etiā quedā ipam supbiam antecedētia ⁊ quedā cōse-

quentia. ¶ Sumūtur etiā predicti duodecim grad⁹ supbie a Bernardo assignati p̄ oppositū ad duodecimū grad⁹ humilitatis. quos btūs Benedictus in sua regula ponit. ¶ Prim⁹ eni gradus humilitatis ab ipo beato bñdicto assignatus est corde⁊ ope semp humilitatē ostendere defixis in terrā aspectib⁹ Contra quē ponit Bernar. p̄mū gradū supbie. curiositatem Nam iuxta quod dicit Mens homis sui ipius incuriosa. quod ex priorū merito/rū vana estimatōe procedit. aliorū cōiter curiosa efficit. ⁊ iā vel ad ea que ad ipam nō spectāt immoderate cognoscenda. vel mores viciaq̄ alio⁊ inquirēda se trāsfert hincinde oc̄los vagari. capiteq̄ erecto ac aurib⁹ suspensis incedere incipit. ¶ Secund⁹ gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est. vt pauca ꝓbat rationabilia q̄s loquat ⁊ nō clamosa voce. Contra quā ponit Bernar. scōm gradū supbie. leuitatē mentis quā ex gradu precedēti oriri ponit. Nā vt dicit anim⁹ hominis nulla sui cura aggrauatus. duꝫ mores ⁊ vicia alio⁊ curiose circūspicit in quandā leuitatem ⁊ instabilitatē transit. Nam dū nūc aliquos sibi supiores aspicit iam se supari dolet ⁊ p̄ inuidiā tabescit Dum vero nunc alios sibi inferiores cernit/ p̄ quandā vanā excellentiā pueriliter hilarescit. Nunc pauca ⁊ mordacia loquitur. nūc multa ⁊ inania. nūc risu. nunc luctu plena ¶ Tertius grad⁹ humilitatis a beato benedicto assignat⁹. vt quis nō sit facilis aut prompt⁹ in risum. Cōtra quē ponit bernar. tertiū gradū supbie ineptā leticiā. quam ex duob⁹ gradib⁹ immediate precedētibus oriri dicit. Nam dū p̄ curiositatē ad animi seu mētis leuitatē q̄s deuenit ⁊ gaudiū quod ex sui presumptōne concepit per tristiciam quā interdū de alienis bonis ꝓtrahit interpolari metuit statī ad remediū false consolatōis confugit. ita vt bene sibi conscius. vel sui oblit⁹ vel ab omni culpa absolutus putet. Nunc apparet in fronte hilaritas. nūc in signis scurrilitas. nūc ad iocū pronitas. nūc vanitas in incessu. nūc facilitas in risu ¶ Quartus gradus humilitat⁹ a dicto beato benedicto assignatus est taciturnitas vsq̄ ad interrogatōem. Cōtra quē ponit bernardus quartū gradū superbie Jactātiam quā ex precedenti gradu oriri dicit. Nam dū mente in ineptam leticiā resoluta. vanitas crescere⁊ grossescere inceperit iam necesse est vt laxato sinu ab extra erūpat. querit tunc quib⁹ omne quod sentit effundat p̄uenit interrogantē. nō querenti respondet. Nunc querit ⁊ soluit. nūc ieiunia laudat. cōmendat vigilias. somnia p̄fert ⁊ visiones ¶ Quintus gradus hūilitatis a beato benedicto assignatus est tenere quod habz cōis obseruātia. Contra quē btūs bernar. quintū gradum supbie ponit singularitatē quā ex precedēti gradu oriri dicit. Turpe eteni esset ei qui se supra ceteros extollit ⁊ iactat/ nisi pl⁹ vel aliter q̄z ceteri/ aliq̄d speciale ageret/ quo vltra eos apparere possit Talis plus sibi de aliquo pticulari bono q̄ se facere estimat blanditur. q̄z si decies plus in cōitate faceret Pallorē suum in vultu/ ⁊ maciē in manib⁹. ⁊ talia que in seipso videre potest/ speculatur ad sua particularia strenuus. ad cōmunia piger. vigilat in lecto. ⁊ dormitat in choro. et huiusmodi ¶ Sextus gradus humilitatis a dctō beato benedicto assignatus est credere ⁊ pronunciare se omnibus viliorem. Cōtra quē ponit beruardus sextū gradū superbie. arrogantiā. quam ex precedēti gradu oriri dicit. Nam cū q̄s talia opa sic singulariter agit. iam apō simpliciores eius fama seu opinio crescere incipit q̄ ipsa ei⁹ opa que videt probant. q̄ discernere nesciūt qua intentōne procedāt. sicq̄ dū miser ille ab alijs beatificat. apud se in errorē inducit. Credit enim qō audit. sed quid intendat nō attendit. ⁊ dum plus de seipso alijs q̄z sibi credit. non solū verbo aut operū ostentatione probitatē demonstrat. sed interno etiam sui cordis affectu se alijs sanctiorem credit ⁊ reputat. ¶ Septim⁹ grad⁹ hūilitatis ab ipso beato benedicto assignat⁹ est se ad omnia indignū ⁊ inutilem credere ⁊ confiteri. Contra quem ponit bernarō. septimū gradū superbie. p̄sumptōnem quā ex precedenti gradu oriri dicit. Nam q̄ se in animo alios p̄cellere putat. q̄modo eē potest q̄n plus de se q̄z de alijs presumat. Talis prim⁹ in conuētib⁹ residet. prim⁹ in consilijs respondet. Non vocat⁹ accedit. non iussus se intromittit. q̄c quid ipe fecerit recte factū. q̄cq̄d vero nō fecerit inordinate factū reputat. si vt optat ñ p̄mouea⁊ supiorē suū aut iuidū aut

deceptuz iudicat. in minoribus obedire indignat. quia ad maiora se reputat idoneum. ¶ Octauus gradus humilitatis a dctō beato Benedicto assignatus est cōfessio peccatorum. Contra quem ponit Bernarō. octauū gradū supbie. defensionem pctōrū. quā ex precedenti gradu oriri dicit. Eteni qui se faciliter ad omnia ingerit / ipossibile quasi est quin aliquādo deficiat. cū ergo talis a suo supiore corrigi ceperit: culpā suā qz habere nō putat/ nō agnoscit z tūc in varias pctōrum suorum excusatōes se ponit. aut enim fecisse negat. aut fecisse cōfitetur. sed q; bñ fecit. aut si male se fecisse fateatur. dicit tamē q; nō multū male. etsi multū male/q; nō mala intentiōe. etsi iterū de mala intentōe cōuincat aliena se dicit suasiōe peccasse. Et quomodo tal' q; apta defendit. malas sui cordis cogitatōes reuelaret? ¶ Non⁹ gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignat⁹ est. Pro obediētia in duris z asperis patientiā amplecti Contra quē ponit Bernardus nonū gradū superbie. simulatā cōfessionē quā ex precedēti gradu oriri dicit. Nam qui vt tactū est. sic ex arrogantia z pſumptiōe peccata sua excusant. si vt interdū cōtingere potest de manifestioribus culpis arguant sciētes q; si defenderēt nō crederetur eis. ad subtiliora se cōuertunt argumenta defensiōis verba respondēdo dolose cōfessionis. Hunc eteni vultum demittūt. corpus pſternūt. lacrimas sibi si possunt extorquēt. suspiria z gemit⁹ emittūt. Sed si eis leuis aliqua contumelia aut exigua pena inferat. iam suā simulatōem dissimulare non valentes/murmurare frendere irasci z cōturbari incipiūt ¶ Decim⁹ gradus humilitatis a dicto beato Bñdicto assignat⁹ est Ut cum obediētia quis se subijciat maiori. Contra quē ponit Bernarō. decimū gradū supbie. rebellionē quā ex precedenti gradu oriri dicit. Cum eni sic simulate suā culpam cōfitens penā sibi impositā impatiēter sustiet secz iā ab alijs notari: ac suam falsitatē conspici. z exinde suam opinionē z laudem diminui videt. grandem in corde suo supbo cōfusionē habet valde tūc difficile est talē huiusmodi vniuersorū iudicijs tacitū adhescere. sed mox frontosus impudēs. z quasi despatus in rebellionē corruit. Et qui prius solū fratres contēpserat. iam impudēter z potenter inobediēs etiā cōtemnit magistrū. Undecim⁹ gradus hūilitatis a dicto beato Benedicto assignatus est. Ut q̄s voluntatē propriā nō delectet implere. Cōtra quē ponit Bernar. vndecimū gradū supbie libertatē peccādi quā ex preceden ti gradu oriri dicit. Nam cum subdit⁹ magistrū vel supiorem nō timere incipit. nec primos seu fratres. aut sodales habet q̄s vereat in quadā securitate maioriqz libertate ad sua desideria implenda pfluit. in ipsisqz adimplendis delectat. z q̄ꝫ uis forsitan nō penitus in principio dei formidine abiecta quasi vadū tentans/ illicita cum quodā timore pficiat. postmodū tamen pedetētim in viciorū gurgitē intrat ¶ Duodecim⁹ gradus humilitatis a dicto beato Benedicto assignat⁹ est. vt q̄s deum timeat. z memor sit omnium q̄ precepit. Contra quē ponit Bernard⁹ duodecimū gradū supbie. cōsuetudinē peccādi quā ex precedenti gradu oriri dicit Nā postqz terribili dei iudicō/prima flagicia impunitas seqtur. tunc p quandā frequētiā malorū actuū/homo in quandā peccandi cōsuetudinem trahitur. Ex hincqz carnalibus desiderijs absorptus. ratiōisqz ac timoris dei oblitus. indifferēter suis libitis vtitur. Nec ab illicitis cogitandis z pagēdis restringitur. sed quicquid sibi in corde. in ore. ī manu occurrit. machinat. garrit. z opatur malivolus quidē magniloqu⁹ facinorosus ¶ Istorū duodecim graduū numerus ex hoc accipitur quia homo per superbiā cōmuniter iniuriatur. Vel deo. vel homini cui debet esse inferior. vel homī cui debet esse par. Set primi gradus determinātur fm iniuriā que per superbiā fit homini cui quis debet esse par. Quatuor alij sequentes gradus determinātur fm iniuriam /que per superbiam fit homini cui quis debet esse inferior. Duo vero vltimi gradus determinātur quantū ad iniuriam que p supbiam immediate deo fit. Et notāter dicit immediate quia etiā alij gradus redūdāt in deū. sed nō īmediate īmo mediāte primo ¶ Gradus autē dicūtur quia a minori ad maiorem fit progressus. Etiam propter grauedinem peccatorū que iuxta illos gradus cōmittuntur. Primus enim grad⁹ malus est. secūdus peior. z sic ascen

dendo vsqz ad vltimũ qui reperietur esse pessimus omniũ. Unde iniuria que fit respectu paris est minor. illa que fit respectu superioris est maior. sz illa que fit respectu dei est maxima propter quod predicti gradus taliter ordinantur.

De uicio seu peccato inanis glorie.

Nunc dicendũ est de inani gloria quã Grego. ponit esse ꝑmũ vitiũ capitale. Que sic describitur. Inanis gloria est inordinat⁹ appetitus laudis. glorie. ⁊ honoris Finis enĩ principalis inanis glorie est manifestatõ ꝓprie excellentie. Inanis glorie septẽ a beato grego. xxxi. li. moral'. filie assignantur. scilz inobedientia. iactantia. hypocrisis. ostentio ꝑtinacia. discordia nouitatũ presumptio. Quaꝝ numer⁹ seu sufficientia sic sumit Finis inanis glorie vt supra dictũ est. est manifestatio ꝓprie excellẽtie. Ad manifestatõem autẽ proprie excellentie/potest quis duplicit tẽdere. Uno mõ directe alio mõ indirecte. Si directe aut fit ꝑ verba. aut fit ꝑ facta. Si ꝑ verba tũc est iactãtia Si ꝑ facta. Aut illa facta sunt vera ⁊ aliquã ammiratõem importantia alias nulla cõsequeret gloria. ⁊ tũc est nouitatũ ꝑsumptio. Nam eas solent hoies magis ammirari. Si autẽ per facta ⁊ aliquã ammiratiõem vt dictũ est habentia. sed tamẽ nõ vera immo ficta. ⁊ tũc est hypocrisis. Si autẽ tendat homo ad manifestatiõem ꝓprie excellentie secũdo modo scilz indirecte. Et hoc potest cõtingere q̃druplicite. scilz vel quantũ ad intellectũ. vel quantũ ad voluntatẽ. vel quantũ ad locutõem. vel quantũ ad factũ. Si ꝑmo modo scz quantũ ad intellectũ. ⁊ tũc est. ꝑtinacia. ꝑ quã scz homo ad suã excellentiam ostẽdendã nimis innitit sue proprie sententie nolens cedere sententie meliori Si secũdo modo scilz quãtũ ad volũtatẽ ⁊ tunc est discordia ꝑ quã scz homo ad suam excellentiã ostentandã/nõ vult a propria volũtate discederet in alium seu in alio cõcordet. Si tertio modo. scz quãtũ ad locutõem ⁊ sic est cõtentio. ꝑ quã scilz homo ad suam excellentiã ostẽtandã. clamose verbis contra aliũ litigat volẽs vincere ⁊ obtinere Si quarto modo scilz q̃ntũ ad factũ et sic est inobediẽtia. ꝑ quã scz homo ad suam excellentiã ostẽtandã. nõ vult exequi preceptũ superioris /ne exequẽdo videatur in aliquo inferior.

De uicio seu peccato inuidie.

Subsequẽter de inuidia tractãdum venit. Que fm Augusti. est dolor seu odiũ felicitat⁹ alienę. Scõm vero Johã. damascenũ. est tristicia de alienis bonis Et dicit inuidia a nõ videndo quia scilz bona alioꝝ videre nõ potest seu non libenter videt. Et quia displicentia boni alteri⁹ que interius habetur. potest quodãmodo ꝑ actũ visiõis exterius denotari seu ꝑcipi/ ideo ꝓprie dicitur inuidia a nõ vidẽdo id est nõ libenter videndo. Nã sicut dicit Seneẽ. Quicquid mente fugim⁹/ ingestum oculis vitvidemus. Et ideo illa interior displicentia/proprie inuidia dicitur. Ipsi⁹ autem inuidie quinq̃ ꝑ grego. assignãtur filie. xxxi. li. moral'. scilz odiũ. susurratio. detractio. exultatio in aduersis proximi. afflictio in eius prosperis. Quarũ numerus seu sufficiẽtia sic accipit. In conatu enĩ inuidie. q̃ scz aliquis cõtra alium inuidia in animo motus/ ipam ad effectũ ꝑducere nititur/aliq̃d est tanq̃ principiũ aliquid tanq̃ mediũ. aliquid tãq̃ terminus seu finis. Illud autẽ qd est tanq̃ ꝑnciꝑiũ/est vt primo inuidus apd alios verbo diminuat gloriã seu famã homis. Et hoc potest cõtingere duplicit. Uel in occulto. ⁊ tunc est susurratio. que est q̃ aliquis malũ occulte de suo proximo dicit. eius famã denigrando. Et iuxta Isidoꝝ dicitur a sono locutõnis quia ꝓprie fit in aure ⁊ secrete. nõ in facie hominũ. Uel tẽdit inuid⁹ gloriã alteri⁹ diminuere in manifesto seu in aperto. ⁊ tũc est detractio q̃ est q̃ aliquis apte malũ de suo proximo dicit. eiusq̃ famam denigrat. ledit ⁊ diminuit. Et tamen circa ista duo peccata advertendũ. quia fm Thomã ipsa in materia conueniũt et etiam in forma siue modo loquendi. quia vtrobiq̃ malũ de proximo occulte dr. Et intellige hic occulte id est nõ audiente eo de quo sic malũ dicitur. Et hinc est q̃ propter istam similitudinẽ vnum pro alio sepe sumitur. Differunt tũ in specie respectu finis ad quẽ fertur intẽtio. Nã ꝑncipal' intẽtio detractor⁹

est famā proximi denigrare. Uñ illa preci
pue mala de proximo pfert. ex quib ipse
primus infamari possit vel eius fama di
minui. Susurronis vero intētio princi
palis est illū / cui sic inuidet / p mala q̄ de
eo dicit. ab amicitia alio ꝓ separare Detra
ctor etiā prie est qui apte ⁊ in facie homi
nū / mala de aliquo loqtur. Susurro aūt
ad ptem ⁊ secrete ⁊ q̄si in aure vt iā tactus
est Illud autē qd est tanq̄ mediū / est quo
inuidus facto p se nec p aliū cōmodum ⁊
vtilitatē seu profectū alterius īpediat seu
diminuat. Et tūc aut illud facere ⁊ adim
plere potest. Et tūc exinde venit ⁊ oritur ex
ultatio in aduersis primi. aut nō. et tunc
exinde venit ⁊ oritur afflictio in psperis
primi. Illud autē qd in inuidia est tanq̄
term in⁹ seu finis cōsistit in ipso odio / qd
inuidus de psona cui inuidet habet. Hā
sicut bonū quod delectat causat amorem
sic illud qd contristat causat odiū. ¶ Est
tamē pro clariori p̄missoꝝ intellectu ad
uertendū q̄ afflictio in psperis primi / du
pliciter pōt cōsiderari. Uno mō fm quā
dā generalitatē q̄ scz de aliqs de psper
alicui⁹ inq̄ntū habet aliquā gloriā seu fa
mā tristatur. Et tūc afflictio in psperis p
primi / nō est filia inuidie Immo est ipa in
uidia met. Alio mō magis pticularit in
q̄ntum scz quis de psperis proximi q̄ ipe
nitebat impedire tristat. inq̄ntū scz cōtra
suū conatū eueniūt ⁊ tūc est prie filia iui
die. Exultatio enī in aduersis primi non
est directe idem qd inuidia. sed ex ea seqt
⁊ nascit exultatio de malo eiusdē. ¶ Est
etiā notandū q̄ est quedā inuidia que in
ter grauissima peccata ꝓputat. scz inuidē
tia fraterne gratie. q̄ scz aliquis nō solū
de bono primi dolet. sed etiā de ipso au
gmento gratie dei qd ipse primus habet
Et hmōi inuidia ponitur pctm̄ ꝓtra spi
ritūsanctū. Quia p hmōi inuidiā / homo
quodāmodo videt spūisancto inuidere.
eo q̄ in suis opib glorificat. Et ideo po
nitur hmōi inuidia spēs peccati in spm̄
sanctū. vt latius infra videbit vbi de pec
cato in spm̄sanctū aget. ¶ Notandū etiā
q̄ licet interdū inuidia zelus nominet. et
interdū pro zelo accipiat. est tñ inter ea re
alis differentia. Pro quo sciendū q̄ tristi
cia de alienis bonis / potest quatuor mo
dis seu causis cōtingere. Uno modo q̄ñ
aliquis dolet de bono alicui⁹ inquātū ex
eo timet sibiipsi vel alijs bonis viris no
cumētū puenire. ⁊ talis tristicia nō est in
uidia ⁊ pōt esse sine pctō Scdo mō q̄ñ ali
quis dolet de bono alterius. nō inq̄ntū il
le alter illud bonū habet. sed ex eo inq̄ntū
ipse q̄ inuidet sil'e bonū in se nō habz. im
mo sibi deest pretendo tamē ad bonū finē
⁊ ista tristicia non est inuidia. sed est prie
zelus. ⁊ si iste zelus sit circa bona virtuo
sa seu honesta. laudabilis est. Juxta illd
i. ad Corin. xiij. Emulamini spūalia Si
aūt sit de bonis tēpalibus. pōt esse ⁊ cum
pctō ⁊ sine pctō iuxta hominis sic zelātis
intentiōem. ¶ Tertio modo q̄ñ aliqs de
bonis alterius dolet seu tristatur inq̄ntū
ille cui illd bonū accidit est īpo bono in
dign⁹. Et ista tristicia nō pt prie oriri ex
bonis ꝓtuosis seu honestis. ex quib ali
quis iustus ⁊ ꝓtuosus effici pōt. qz iā q̄
dammodo sibiipsi repugnaret. Si vero
oriatur ⁊ veniat ex bonis tempalibus / cū
fm doctrinā fidei tpalia bona q̄ īdignis
pueniūt. ex iusta dei ordinatōe disponāt
vel ad eoꝝ damnatōem. ⁊ hmōi bona tē
palia quasi nihil sint in cōpatōe ad bona
futura que seruātur bonis. iō hmōi tristi
cia phibetur. Juxta illud psal. Noli emu
lari in malignātib. nec zelaueris facien
tes iniquitatē. Et alibi Pene effusi sunt
gressus mei. qz zelaui sup iniqs / pacē pec
catoꝝ videns. ¶ Quarto mō q̄ñ aliquis
dolet seu tristat de bonis alterius. inquā
tum scz ille alter īpm in dictis bonis ex
cellit seu excedit. Et hec tristicia est prie
inuidia ⁊ est semp praua ⁊ pctm̄. qz dolet
de eo de quo gaudendū est. scilz de bono
proximi. Et sic proprie accipitur hic.

De uitio seu pecca

Jcendū inde venit (cato ire
de ira que fm Augu. sic descri
bitur. Jra est vlciscendi libido
Scdm ꝓ cassiodoꝝ sic descri
bitur. Jra est immoderatus animi mot⁹
cōcitatus ad penā seu vindictā. Et intel
ligitur hec diffinitio. nō de ira que proce
dit seu denomiatur p zelū. que est quādo
quis cōtra ipsa vicia mouetur fm ordinē
rationis ad bonū finē. quia etiā interdū
homo sibiipsi propter sua peccata et vi
cia irascitur. sed intelligitur de ira proce
dit ⁊ nomiatur pviciū. de qua etiā solum
hic agendū est. ¶ Jra enī duplex habz eē

scilicz nature ⁊ mortis. Quo ad esse natu re nō est ꝓprie nisi passio quedā. rōne cui⁹ passionis sic pure seu absolute cōsiderate ira nō est peccatū. immo magis est pena. Quo vero ad esse mōris seu morale / in quantū illa passio deordinat a debito or dine rōnis debitoqz fine. tūc dicit ⁊ īpor/tat viciū ⁊ pctm̄. Nam ira isto modo nō dicit purā passionē. īmo quandā actōem qua deordinat homo ⁊ q̄ntū ad deū ⁊ q̄n tum ad primū. Vult enī a se vindictā ex. q̄rere quā nō debet nisi a deo vel a iudice cōstituto expetere. Vel illam vindictā ex/ erceri appetit ꝓtra illū q̄ nō meruit. vel vl tra id quod meruit. vel non ꝓm legitimū modū ⁊ ordinē. vel nō ꝓpter debitū finem ¶ Greg. xxxi. li. mora. sex assignat ire fili/ as. q̄ sunt rixa. tumor mētis. ꝓtumelia. cla mor. indignatio. blasphemia. ¶ Quarū numer⁹ seu sufficiētia sic accipit. Tripli/ citer pt ira ꝓsiderari. vno mō ꝓm qd ē in corde. scdo mō, put est in ore seu locutōe. tertio mō prout est in facto seu ope Quo ad primū modū scz inquātū ira est in cor de nascuntur duo vicia. Unū in respectu ad illū ꝓtra quē homo irascit qz scilz eum quodāmodo abhorret ⁊ indignū reputat vt sibi tale vel tale q̄d fecerit. ⁊ tūc est indi gnatio. Aliū viciū qd inde nascit est ī re/ spectu ad ipm̄ hoīem met q̄ irascit. inq̄n/ tum scz in aio suo / diuersas vīdicte vias excogitat. ⁊ talib⁹ excogitatiōib⁹ aīm suū replet. ⁊ tūc est tumor mētis. Quo ꝓo ad scdm modū scz inq̄ntum ira oñdit in ore seu locutōne hoc cōtingere pt dupliciter. Uno modo quādo homo suā demōstrat irā p verba inordinata. ꝓfusa alta ⁊ indi/ gnatiua. ⁊ tūc est clamor. Alio mō q̄ñ su/ am demōstrat irā in verba iniuriosa, prū pendo. Et hoc itep duplicit. Nā vel illō fit in deū aut sanctos. Et tūc est blasphe/ mia. Aut fit in primū ⁊ tūc est ꝓtumelia. Quo ad tertiū modū scz inq̄ntū ira oñdi tur in ope scz quādo pcedit vsqz ad factū ⁊ tūc oriunt rixe. p quas hic intelligūtur ⁊ accipiūtur oīa nocumēta q̄ facta occasi one rixe primis inferri solēt. vt sunt pul/ satōes pcussiōes ⁊ hmōi ¶ Et īsup aduer tendū q̄ (vt supra aliq̄liter tactū est) Ali/ qd viciū potest esse filia vnius vicij capi/ talis. et nihilomin⁹ interdū ex alio vicio capitali pcedere ⁊ hoc diuersis respectib⁹ ⁊ cōsideratiōib⁹. sicut in hoc pñti ꝓposito blasphemia inq̄ntū aliqs in eā ex delibe/ rata mente prorūpit / tunc pcedit ex sup/ bia homīs contra deū se erigentis Unde Ec clesiast. x. Iniciū supbie hois apostatare a deo id est ab eius veneratōe seu honora tione recedere. Inquantū vero hō nō ex deliberata mēte. sed ex quadā cōmotione seu furore animi / in blasphemiā prūpit. sic procedit ex ira ⁊ est filia ire. ¶ Siliter tumor mētis nō accipitur hic pro vana ⁊ superba excogitatiōe ꝓprie excellētie qua q̄s animū suū implet. qz tunc idē esset in effectu quod supbia. sed accipit hic pro q̄ dam interiori conatu siue excogitatōe ho minis / vindictā ex ira appetētis ⁊ in aio excogitātis Similiter posset dici de odio quod ex ira nasci potest. cum tñ ponat ex inuidia nasci. ⁊ ei⁹ filia sit. sicut supra de/ claratū est capitulo īmediate precedenti. ¶ Utꝝ aūt teneatur q̄s iniuriā sibi factā inimico req̄renti remittere distinguendū est. Ex iniuria enī tria oriri solēt. Primū est rancor in affectu. Scdm rācoris sig/ nū in effectu. Tertiū est actio cōtra iniu/ riantē. Primū tenet q̄libet stati remitte/ re. etiā si nō rogetur Scdm tenetur quis remittere si rogetur. s. veniā petēti. ⁊ iuxta suā facultatē emēdare pato. Tertiū nō te netur q̄s remittere ¶ An aūt ille cui facta est iniuria debeat amicitiā q̄rere. Scien/ dū est q⁹ duplex est debitū. primū est neces sitatis scdm est pfectōis. Quantū ad pri mū scz debitū necessitatis sine quo scz nō est salus. iniuriat⁹ nō tenetur recōciliatō/ nem ⁊ amicitiā q̄rere. Quantū vero ad se cundū debitū dicit Chrysos. q⁹ talis iniu riatus dz reconciliatōem ⁊ amicitiā que/ rere ⁊ hoc maxime vt exinde duplicē coro nam accipiat. Unā qz iniuriā passus est. alterā quia prius rogauit ¶ Notandum postremo quo ad hoc capitulū. q⁹ redde/ re malum pro malo / est fragilitatis. redde re malum pro bono est peruersitatis. red dere bonum pro bono est eq̄tatis. redde re bonum pro malo est charitatis.

De vitio seu pec/ cato acedie. Y

Subsequē: er dicēdum venit de acedia. que ꝓm aliquos sic de/ scribitur. Acedia est de virtu/ tū laudabili exercitio / vtriusqz

hominis languida deiectio. Aliter sic describitur. Acedia est diffidentia de propriis viribus ⁊ dei auxilio quo ad ardua bona implenda. Scōm alios sit Acedia est torpor mētis bona inchoare aut pficere negligent. ¶ Notandū aūt q̄ Isidor acediā a tristicia distinguit dicēs tristiciā esse inquātū homo recedit a bono ad q̄ tenet tanq̄ a graui ⁊ laborioso. Acedia vero dicit esse inq̄ntum homo ab illo bono diuino seu spūali/se cōuertit ad quietē indebitā Grego. vero acediā tristiciam noīat. ⁊ vt videt cōueniētius. qz tristicia de se: fm quā aliq̄s a graui laborioso ope recedit vel fm quā aliquib aliis cauſ tristatur/nō est viciū speciale ab aliis distinctū. Sed tunc solū speciale viciū dicit/inq̄ntū homo cōtristat de bono diuino seu spūali. ⁊ tūc clarū est ad rōem acedie pti/nere q̄ se ex eo ad q̄etem indebitā cōuertit inq̄ntum scz bonū diuinū seu spūale aspnatur Et fm hec duo noīa/habetur ꝓprie ratio acedie. qz inq̄ntum est auersio a bono diuino ex eo q̄ graue estimat tūc dicit tristicia. sed inq̄ntum est spreto ipo bono diuino cōuersio ad creaturā scz ad quietē indebitā. ex eo qz leuis estimat ⁊ placens rōne hui dicit acedia Ex quib patet q̄ h viciū inq̄ntū est vel dicit tristicia/ oppo/nit leticie spūali. Sed put est ⁊ vocat acedia. opponit virtuti fortitudinis. q̄ cōsistit in arduis aggrediēdis ⁊ in sustinendis aduersis. Et denoīatur acedia ab acedine. qz p eam aīa quandā habz acedinē quandāq̄ gustus spūalis indispositōem de bono diuino seu spūali difficili. ¶ Sz fm beatū Greg. xxxi. li. moral. sex assignātur acedie filie. scz malicia. rācor. pusillanimitas. desperatio. torpor circa p̄cepta. euagatio mētis circa illicita. Quarū numer seu sufficiētia sic accipi potest. Cum enī iuxta ph̄m in Ethi. nullus diu absq̄ delectatōe possit cū tristicia manere. ⁊ vt tactū est: acedia sit tristicia de bono diuino tāq̄ de graui ⁊ laborioso. euenit q̄ acediosus tendit ⁊ laborat ad hoc q̄ a sua tristicia se eximat ⁊ liberet seu recedat. Duplici autē via pōt aliquis a tristicia recedere. Uno modo vt a cōtristātib recedat Scdo modo vt ad alia in quib delectari possit trāseat. Sicut fm eundē ph̄m cōiter videt q̄ illi homies qui nō pūt in delectatōnibus spūalibus gaudere. se transferunt ad delectatōes corpales. Respectu p̄mi membri. in recessu seu fuga a cōtristātibus. talis ꝓcessus attēdit. Nam primo homo ipsa cōtristantia fugit. Scdo intēdum vltra progredit ita vt ipsa que tristiciā ingerūt impugnet. Respectu itez primi istoz duoz scz fuge ꝓtristantiū bona spūalia de quib acedia tristat: sunt vel ipse finis scz deus. vel ea bona q̄ ordinātur ad ipm finem. Fuga autē ipsius finis fit p desperatōem. Eorū autē bonoz q̄ sunt ad ipm finē: siquidē sint ardua. vtputa ea que subsunt ꝓsilis euāgelicis. fuga fit p pusillanimitatē Si vero nō sint ardua sz solum q̄ ptinēt ad cōmunē iusticiā. fuga fit p torporē circa precepta. ¶ Respectu secūdi istoz duoz duplicit fit ipsoz bonorum spūaliū impugnatio Qñq̄ enī fit indirecte. ꝓtra scz homies qui ad ipa bona spūalia inducūt ⁊ tunc est rancor. Qñq̄ vero vlterius se extendit directe scz ad ipsa etiā spūalia bona que ꝓtristāt In quorū detestatōem aliq̄s ex ipsa tristicia adducitur. ⁊ tūc est ꝓprie malicia. ¶ Respectu secundi mēbri principalis inq̄ntū scilz aliquis ꝓpter tristiciā bonorū spūaliū se ab ipsis bonis spūalibus ad delectabilia exteriora transfert/ponitur filia acedie/ euagatio mētis circa illicita. ¶ Est tamē hic aduertendū vt clarius p̄dicta intelligant q̄ malicia nō capitur h̄ in sua generali acceptōne/fm quā est quoddā genus omniū viciorum. sed capit pro quadā pticulari malicia q̄ quis vt tactū est bona spūalia impugnat inq̄ntū ex ipsis ꝓtristat Sil'r rācor nō accipit hic vt ꝓmunit accipit scilz pro odio/sz pro q̄dam animi radicata indignatōe/ qua q̄s ꝓtra hoies ipm ad bona spiritualia inducētes mouet/ inquantum scilz illa bona spiritualia ipsum cōtristant ¶ Est etiam notādum q̄ Isidorus aliam differētiam quam vt supra tactum est ponit seu assignat inter tristiciam ⁊ acediam. Alias etiā ipsius tristicie. ⁊ acedie filias assignat. Nam tristicie ponit quatuor esse filias/que sunt rācor. pusillanimitas. amaritudo. desperatio. Acedie vo septē ponit esse filias q̄ sunt. ociositas. somnolentia. importunitas mētis. curiositas. verbositas. inquietudo. corporis instabilitas. Sed iste filie sic p Isidoz assignate reducunt ⁊ in effectu idem sunt cum illis quas greg. assignat. Nam

prius Greg. ponit rancorē esse filiā acedie quā ⁊ tristiciā nomiat. et sic quo ad ꝗ Isidorus cū eo cōcordat Sil'r ⁊ respectu amaritudinis. qz est ꝓprie quidē effectus rancoris. Quo vero ad pusillanimitatē Isidorus sil'r cū Greg. in effectu ꝯcordat licet vario mō Ociositas āt ⁊ somnolētia ēs assignat Isidorus filias acedie cōprehendūt ⁊ reducūt ad torporē circa precepta. quā assignat Greg. filiā acedie. Nam ociosus in bono spūali p̄cepta pretermittit. somnolētus ꝯo ea negligenter implet Alie vero quiēs filie ēs assignat Isidor⁹ ex acedia oriri ptinēt ⁊ reducūtur ad euagationē mentis circa illicita quam ponit greg. filiā acedie. que quidē euagatio fm quod in ipsa arce mētis residet. volentis se importune ad diuersa diffundere vocatur īportunitas mētis. Scōm aūt q̄ illa euagatio mētis ptinet ad vim cognitiuā ꝛ curiositas. Inquantū aūt se vagando diffundit ad locutiōem dicit verbositas. Inquantū vero respicit vagationem corporis/ p quā cōiter indicat vagitas mentis hoc cōtingit dupliciter. Vel respectu corporis in eodē loco manētis. sed p varios ⁊ inordinatos membrorū mot⁹ se vage ⁊ instabiliter agentis ⁊ tunc est inq̄etudo corpis. Vel respectu corpis se p diuersa loca vage agitātis seu discurrētis. ⁊ tūc est instabilitas. licet etiā instabilitas possit fm vagā ⁊ inconstantē mutabilitatē ⁊ variatiōem ꝓpositi accipi. Et sic patet q̄ grego. ⁊ Isido. in effectu cōcordāt ¶ Est tamen p clariori dictorū intellectu aduertendū. q̄ nō omis motus acedie est pctm̄ immo frequēter in viris sanctis inueniūtur aliqui impfecti motus acedie. Sicut⁹ enī acedie quādoq̄ēs est in sola sensualitate propt repugnantiā carnis ad spūm. et tunc est solū peccatū veniale. Qñq̄ ꝯo p tingit vsq̄ ad rōem que cōsentit in fugā ⁊ horrorē. ⁊ detestatōnē boni diuini. carne omino cōtra spm̄ pualente ⁊ tūc acedia ē pctm̄ mortale ¶ Est etiā aduertendū q̄ vbi in supioribus dictū est acediā esse tristiciā de bono spūali. nō est accipiendū bonū spūale cōmuniter. quia tūc acedia nō haberet rōem spēalis vicij. cum omē vicium refugiat spūale bonū virtutis sibi opposite. Similit etiā inq̄ntū acedia refugit bonū spūale prout est laboriosum vel molestū corpi. aut delectatiōis impeditiuū. nō distinguitur ab alīs vicijs carnalibus. quibus alicūs quietē ⁊ delectatōnem corpis querit. Sed proprie acedia. dum vicīū speciale ponitur. put hic/ est tristicia mētalis/ de bono spūali diuino. vel in bonū diuinū ordinato. ea sola rōne/ qua in bonū diuinū ordinatur. cū cōsensu rōnis in ipsius boni fuga horrore ⁊ detestatiōe. Nam mentē homis adeo oportz bono diuino de necessitate inherere. vt non cōtristetur fugiat. horreat. seu detestet ea que sibi propt deū imminēt faciēda.

De vicio seu peccato auaricia. Et ḡre ꝛ idolorū seruitus. z

Nunc trāseundū est ad declarationem auaricie q̄ sic fm tullīū describitur Auaricia est immoderatus amor habendi. Secūdum vero Bern. sic describitur. Auaricia est quarūlibet rerū insatiabilis ⁊ inhonesta cupido. Auaricia secūdū Apl'm dicitur idolorū seruitus. quia auarus ꝓprie in effectu ⁊ ope exhibet creature scz pecunie illud qd̄ deberet creatori. ⁊ p̄cipue fidem spem ⁊ dilectōem. Nam ibidē tanq̄ in eo vnde sibi spēale auxiliū. puenturū credit suā principaliter spem ꝯstituit. exinde in ardorē dilectōis transit. Et in hoc specialiter rep̄hendūtur auari quia reivilissime scz pecunie que de terra venit ⁊ accipitur ⁊ ꝓprie terra est. quā natura infimā ordiauit/ tantū amorē suū exhibent ⁊ impēdūt. Et hinc in eccl'iast. dicitur q̄ auaro nihil est scelestī⁹. Et hoc ꝓpter quatuor causas ¶ Primo qz vix est scelus seu vicium ad quod perpetrandū auaricia nō inducat. vt sunt furta. homicidia. proditiōes. piuria. ⁊ cetera huiusmodi. ¶ Secunda qz est contra legem nature seu humanitatis qua quisq̄ alteri tenetur quod sibi vellet fieri. ¶ Tertio quia est cōtra legem vniuersalem in omibus rebus existentē. pr̄ quam se dari ⁊ cōmunicari volūt. immo quodāmodo ꝯpellunt. Auari vero eas captiuas detinent ne cōmunicari possint. Quarto est contra legē diuinā scriptam. Unde Luc. vi. Estote misericordes sicut pater vester misericors est. ¶ Utrum autem liceat cuiq̄ thesauros condere. Notandum q̄ dupliciter thesaurisari potest. Uno modo ex affectu auaricie. absq̄ omni intentione necessitatis ꝓprie vel alene

et hoc modo thesaurisare est omnibus p/
hibitū. Alio modo thesaurisari potest ex
pnidentia. ⁊ hoc itez duplicit. Uno mō
vel cōsideratiōe necessitatis. ⁊ sic cōcedit
parentib⁹ seculariby. ob necessitatē filioz
educandoz. vel filiaz cōiugio tradenda/
rū. nō tñ ditandaz. sed debito ꝓuato mō
iuxta statū psone. Alio mō ex cōsideratōe
publice vtilitatis. vtputa regni defendē/
di. vel cultus dei ampliādi: ⁊ sic cōcessuz
est regib⁹ ⁊ dñis tpalib⁹ thesaurisare. Per
sonis vero ecclīasticis particularib⁹ pro/
prie nūq̄ thesaurisare licet. nec etiā pecu/
niā tenere/ intētiōe seruādi. Unde Ambro.
Aurez hz ecclīa: nō vt seruet sed vt eroget.
¶ Ex pdictis patet q̄ duplex est amor pe
cunie tēpaliū. Un⁹ respectu necessitatis.
Alius respectu supflui. Cōtra primū phi
bet dñs pfocātē solicitudinē. Cōtra scōz
phibet thesaurisatiōem ¶ Auaricie autē
per Greg. xxi. li. moraliū. septē assignant
filie. q̄ sunt. proditio. fraus. fallacia. piu/
riū. inq̄etudo. violentia. cōtra misericor/
diā obduratio. Quaz numer⁹ siue suffi
cientia sic sumi potest. Auaricia vt dictū
est. est supfluus amor hñdi diuitias. Ista
ergo supfluitas seu excessus/ aut est in ip
sas diuitias retinendo: et ex hoc orit ob/
duratio cōtra misericordiā. qua scilz cor
homis/ misericordia nō emollit vt de di/
uitiis suis subueniat miseris ⁊ indigenti
bus: Aut iste excessus seu supabūdantia
est in accipiēdo seu in acquirēdo pecuni/
as. Quod itez potest cōsiderari duplicit
Uel. s. inquantū est in affectu vel inq̄ntū
est in ope seu effectu. Si prio mō scz q̄n/
tum est in affectu. sic ex auaricia orit inq̄e
tudo. inq̄ntū scilz auaricia ingerit hoī ni
miā solicitudinē curasq̄ supfluas. Aluā
rus enī vt dicit Eccl̄iast. v. nō implet pe
cunia. Si scōo mō scilz inq̄ntū est in ope
seu effectu. ⁊ hoc itez duplicit cōtingere
potest. Uel enī in ista ĩmoderata ⁊ indebi
ta acq̄sitiōe vtit q̄s vi vel dolo. Si vtatur
vi tūc est violentia. Si vtatur dolo hoc
itez triplicit fieri pt. Uel enī fit ipse dol⁹
in verbo. Et siquidē verbum sit simplex
tunc est fallacia Si autē ipsi verbo adda
tur cōfirmatio iurameti tūc est piurium.
Si autē cōmittatur ipe dolus in ope tūc
velerit quantū ad res. ⁊ sic est fraus. Uel
eriquantū ad psonas. ⁊ sic est pditio. vt
patet de iuda qui p auariciā pdidit xpm.

¶ Isidorus autē nouē ponit filias aua/
ritie. que sunt. mendaciū. fraus. furtū. p/
iuriū. turpis lucri appetitus. falsum testi
moniū. violentia. inhumanitas. rapaci/
tas. Et sic apparet q̄ Isidor⁹ tres ponit
filias auaricie quas etiā Grego. ponit. et
sex de quib⁹ Grego. nullā facit mentōem
Sed qui debite cōsiderat iste sex filie q̄s
sic assignat Isidorus. reducūtur ⁊ cōpre/
hendūtur sub illis quas assignat Grego.
Nam mendaciū ⁊ falsum testimoniū que
proprie nō differūt abinuicē nisi sicut ge
nus ⁊ spēs. etenī falsum testimoniū nihil
aliud est q̄ quedā specificatio mendacij/
cōtinent sub fallacia. sicut ⁊ furtū que est
quedā specificatio fraudis cōtinetur sub
fraude. Appetitus autē turpis lucri pti/
net ad inq̄etudinē ⁊ sub ea cōprehendit.
Rapacitas autē cum sit species violentie
sub violentia cōtinetur. Inhūanitas ve
ro idē est proprie qd̄ indurato contra mi
sericordiā. ¶ Est etiā notādū q̄ auaricia
que ꝓprie est immoderata cupido circa di
uitias ⁊ specialiter pecunie. ex eo quia per
pecuniā omnia alia habētur ⁊ recupantur
iuxta quod dicitur. pecunie obediūt om/
nia. dupliciter pōt ꝓsiderari Uno modo
circa acceptōem ⁊ acq̄sitiōem pecuniarū
inquantū scz aliquis pecuniā adq̄rit vl/
tra debitū aliena surripiendo vel indebi/
te retinendo. Et hoc modo opponit aua
ricia iusticie. Alio modo ꝓsiderari potest
prout importat immoderātiam circa ite
riores affectōes diuitiaz. puta cum quis
nimis amat vel desiderat diuitias. aut ni
mis delectatur in eis. etiā si forsan nō ve/
lit cape aut retinere aliena. Et hoc modo
auaricia oppōitur liberalitati que hmōi
affectiōes moderatur. Et licet vterq̄ isto
rum modorū hic accipitur/ magis ꝓprie
tamē auaricia secūdo mō accipitur ¶ Et
etiā notandū q̄ philosoph⁹ in Eth. mul
ta ponit genera hominū vicioso⁹ vicijs
ad auariciā spectantib⁹. que sub filiabus
supra enūeratis nō videtur cōprehendi.
videlicet. parcos tenaces. ꝛ innihiles. illi
berales opatōes opantes. de meretricio
pastos. vsurarios. aleatores. mortuorū
spoliatores. latrones. Sed circa hoc tam
pro iam dictis q̄s pro dicendis est adner/
tendū q̄ licet in cōmuni vsu loquēdi idē
reputetur aliqd̄ peccatū esse filiā alicui⁹
alterius vicij seu peccati/ ⁊ esse ei⁹ speciem

est tamen magna differētia. ita q̃ aliū est peccatū habere filias ⁊ aliud peccatū habere species. Species enī alicui⁹ peccati seu vicij capitalis oportet semp ad idem genus vicij ptinere. Filias vero non. imo ad finē alicui⁹ vicij possunt etiā peccata alteri⁹ generis ordinari ⁊ ex eo oriri. Illa autē peccata q̃ sic ex alio oriūtur ⁊ ad ipz ordinātur fm appetitū finis. proprie dicūtur ei⁹ filie. sicut gratia exēpli in materia pñti. Proditio ⁊ fallacia ponunt ⁊ debito filie auaricia. qz ex ipsa oriunt preci pue fm appetitū finis vt qñ scz fit pditio vel fallacia ad pecunias ⁊ diuicias adq̃rēdas Et tñ pditio ⁊ fallacia p se cōsiderate nō sunt proprie species auaricie nec proprie ad genus auaricie ptinēt. Ad ꝓpositū igit reuertēdo/illa que(vt tactū est) ponit phs sunt magis spēs auaricie quā illiberalitatē vocat. q̃z sint ei⁹ filie. licet tamē aliqui eoꝝ possint ad filias supra enūerata reduci. vt sub ipis effectualit ꝯprehēdant. vtputa latrocinīū sub fraude. parcitas ⁊ tenacitas sub obduratōe cōtra miserico rdiā etiā sic ad auariciā ptinere videt Potest enī aliq̃s illiberalis seu auar⁹ dici ex eo q̃ deficit in dando. Et siquidē qz parum dat vocat parcus. si autē qz nihil dat. tūc dicit tenax. si aūt qz cū magna difficultate dat. tunc vocat lzimibilis quasi lzimi venditor qz. scilz de paruis/magnā vim facit. Qñq̃z etiam dicit illiberalis vel auarus qz excedit in accipiendo Et ꝗ iterū dupliciter. Uno modo qz turpit lucrat. vel scz vilia ⁊ fuilia opa p illiberales opatōes exercēdo. Uel qz de aliquib⁹ viciosis actibus lucrat. sicut de meretricio vel aliquo hmōi. Uel qz lucrat de eo qd̄ gratis deberet cōcedere. sicut vsurarij Uel qz lucrat parū cū multo labore. Alio mō qz iniuste lucrat vel de viuis vim inferendo. sicut latrones. vel mortuos spoliādo vel ab amicis p deceptōem auferendo sicut aleatores Et intellige hec oñia iuxta supra tacta quādo. scz ex īmoderato amore lucri fiunt seu pcedūt Et sic pz ꝯcordātia eoꝝ q̃ ponit phs cū illis q̃ ponit greg.

⁊ De vitio seu peccato gule.

Nunc dicendū est de vicio gule. Que sic fm August. describit Gula est immoderata cibi auiditas Uel sic gula est vorax edacitas. nature finib⁹ nō contenta. Et est aduertendū q̃ gula nō dicit/seu denotat quēlibet appetitū edendi vel bibendi sed solū inordiatū. Qui ex eo inordinat⁹ dicit q̃ recedit a debito ordine rōnis. Nec viciū gule in substātia seu q̃ntitate cibi proprie cōsistit sed in cōcupiscētia nō regulata rōne. Et ideo si aliq̃s excedat in quātitate cibi/ nō propt cōcupiscentiā sed qz illud sibi necessariū eē existimat/ hoc nō ptinet ad vitiū gule. sz ad aliquā impiciā. Sed tūc ptinet ad gulā. quādo aliq̃s ꝓpter cōcupiscentiā cibi delectabilis/sciēter excedit mēsurā edendo. Et hic accipitur cib⁹ etiā pro potu Notandū insup q̃ Greg. xxx. li. moral. v. esse spēs gule assignat sub his vbis. Sciēdū est. quia q̃nq̃z nos modis viciū gule tentat. Aliqñ nāq̃z indigētie tēpora ꝓuenit. Aliqñ ordinē tpis seq̃tur. sed cibos lautiores querit. Aliqñ etiā quelibet sumēda prepari accurati⁹ expetit. Aliquādo autē ⁊ qualitati ciboꝝ ⁊ tēpori cōgruit. sed in ipsa quātitate sumēdi. mēsurā refectōnis excedit. Nonnūq̃z vero ⁊ abiecti⁹ est quod desiderat. ⁊ tñ ipo estu immensi desiderij deterius peccat. Et cōtinent in hoc versu. Prepere laute nimis ardent studiose Quaꝝ speciem numer⁹ ⁊ sufficiētia sic sumi pt. Gula vt dictū est importat inordinatā cōcupiscentiā edēdi In esu aūt duo cōsiderant scz vel ipse cib⁹ q̃ sumit. vel ipsa ei⁹ sumptio. Respectu ꝑmi. s. ipi⁹ cibi q̃ sumit/ triplex pt concupiscētie inordinatio cōtingere. scilz vel q̃ntū ad substantiā cibi. vel q̃ntū ad qualitatē cibi. Uel quātum ad quantitatē cibi. Quantū ad primū cōtingit cōcupiscētie inordinatō qñ scz querūtur cibi lauti. i. preciosi. Et tūc est scda species supra posita. denotata p illud verbum versus supra positi. laute. Quantū ad scm cōtingit concupiscētie deordinatio quādo scilz cibi nimis accurate ⁊ delitiose prepant. Et tunc est tertia species supra assignata. denotata p illud verbū. studiose. versus ꝑnomiati. Quantū ad tertiū cōtingit ꝯcupiscentie deordinatio. quando excedit in nimis cōmedēdo. Et tūc est quarta species supra assignata. denotata p hoc verbum. nimis. Respectu secūdi mēbri principalis/scilz ipsius sumptōnis cibi. potest dupliciter concupiscētie inordinatio cōtingere. scilz vel

quantū ad tempus ipius sumptōnis vel quantū ad modū. Quantū ad primū cōtingit cōcupiscentie inordinatio. quādo preuenit debitū tps seu debita hora ꝓmendi. Et tūc est ꝑma species supra assignata. denotata p hoc verbū. pre propere Quantū ad scōm cōtingit ꝓcupiscentie inordinatō. scz qn̄ nō seruat debit⁹ mod⁹ in edēdo. Et tūc est ꝗnta species supra assignata denotata per hoc verbū. ardēter.

¶ Notandū insup q Grego. xxxi. li. moraliū quinq assignat gule filias q̄ sunt. inepta leticia. scurrilitas. immūdicia. multiloquiū. hebetudo sensus circa intelligentiam. Quaꝝ numer⁹ seu sufficiētia sic sumi pōt Hula vt supra tactū est ꝓprie cōsistit circa immoderatā cōcupiscentiā q̄ est in cibis ⁊ potib⁹. Et ideo illa vicia q̄ ex īmoderata cōcupiscētia cibi ⁊ pot⁹ consequūtur seu oriunt. cōputant inter filias gule. Ipsa autē vicia q̄ ex īmoderata ꝓcupiscētia cibi ⁊ potus insurgūt seu oriunt cōsideranť dupl'r. Vel insurgūt ex pte aīe vel insurgūt ex pte corpis. Si insurgunt ex pte aīe. hoc pōt cōtingere q̄dupl'r. s. vel primo ex tū ad rōem. cuius acies ex cibi ⁊ pot⁹ īmoderātia hebetat. ꝓpter scz ciborū ⁊ vini fumositates/caput hois pturbantes. Et hinc ponit filia gule ebetudo sensus seu mentis circa intelligentiā. sicut ⁊ ecōtrario abstinētia cōfert ad sapiētie preceptōem. Vel scōo quantū ad vim appetitiuā seu appetitū. q̄ sopito gubernaculo rōnis p ipam cibi ⁊ pot⁹ immoderātiam multiplicit deordinat ⁊ in varias transit dissolutōes. Et hinc ponit inepta leticia filia gule. ex eo q oēs inordīate passiōes ad leticiā ⁊ tristiciā ordinant vt dicit phs Vel tertō quantū ad inordinatōez discretōis circa debitū modū pferendi verba. q̄ freqntissime ex īmoderātia cibi ⁊ pot⁹ cōtingit Et hinc multiloquum assignat filia gule. Iuxta qō dicit Grego. in pastorali. Nisi gule deditos īmoderata loq̄citas comitaret/diues ille q̄ epulat⁹ q̄tidie spēdide dicit in lingua graut⁹ non arderet Vel quarto q̄ntū ad inordinatōez discretōis circa gestus ⁊ actus exteriores Nā sicut ex īmoderātia cibi ⁊ potus puenit in ipa discretōe defectus ⁊ inordinatō circa debitam ⁊ moderatā plationē verboꝝ. ita sil'ter puenit in ipa discretōne deordinatio circa exteriores gestus. Et hinc ponitur scurrilitas filia gule q̄ est quedā vana iocularitas querēs hoīes ad risum ⁊ cōplacentiā cōmouere. ex defectu discretōis seu debite puisiōis proueniēs. Quantū aūt respectu scōi mēbri pricipalis de vitijs. s. q̄ ex pte corpis insurgūt. certū est q ex ipa inordinata ⁊ īmoderata cibi ⁊ pot⁹ cōcupiscentia ⁊ sumptiōe/freqntissime sequūtur emissiones inhoneste supfluitatū. Et hinc est q immūdicia ponitur filia gule.

¶ Est tamē aduertendū q si ex ipsa supfluitate cibi ⁊ potus/ cōtingat emissio supfluitatū p modū seminis natural. tunc immūdicia licet etiā ad gulam ptinere videat/ inq̄ntum scz materiā ministrat. magis ꝓprie tamē ptinet ad pctm̄ libidīs seu luxurie. Si cōtingat emissio aliaꝝ superfluitatū. vt vomitus ⁊ vacuatōnū fetidarū ⁊ hmōi. tunc immūdicia ꝓprie ad viciū gule ptinet. ¶ Est etiā aduertendū q hebetudo quantū ad eligibilia/ nō est ꝓprie filia gule. īmo cōiter in omni pctō inuenit Sz hebetudo sensus circa speculabilia/ maxime etiā ex gula puenit/ propt rōem iam tactā scz propt fumositates caput pturbātes. ⁊ tūc prope est filia gule. Sil'r leticia que est de actu pctī iuxta illō puerbioꝝ. ij. capitulo Letātur cū malefecerit. ⁊ que prope ex habitu peccādi pcedit/ nō est filia gule īmo ad omne peccatū conseqū potest. Sed illa leticia q̄ est vaga dissoluta ⁊ incōposita/ qō iportat hoc verbū inepta. maxime orit ex inordinata sumptiōe cibi ⁊ potus. ⁊ isto mō assignat filia gule. Similiter est quedā scurrilitas q̄ ex volūtate seu appetitu luxurie ⁊ quedā ex appetitu inordinato lucri seu pecunie pcedit. dum scz querit psona p quandā vanā iocularitatē/ ad risum seu cōplacentiā pmoueri. vel ad ipam facilius ad actū venereū pmouendū. vel ad aliq̄d cōmodi ab ea cōsequendū. ⁊ istis modis magis ptinet ad illa vicia scilz luxurie ⁊ auaricie. Sed illa scurrilitas que ex immoderata cōcupiscētia ⁊ sumptōe cibi ⁊ potus procedit iuxta modū sat⁹ supra declaratū ē ppa filia gule

¶ De vitio seu peccato luxurie.

Sequitur de luxuria que sic describitur Luxuria est ex immūdis desiderijs veniēs lubrica mētis ⁊ carnis prostitutio. Scōm alios sic de/

scribitur Luxuria est libidinose voluptatis/appetitus. Et intelligas hũc libidinosum appetitũ qũ est et cõsensu ratiõis. sic scz ꝙ ipsa rõ cũ cohibere posset. nõ tñ cohibet/ qz tũc talis libidinosus appetitus est pctm̃ mortale. Adhuc fm alios sic describit. Luxuria est corpis incõtinentia et pruritu carnis originẽ ꝛtrahẽs ¶ Notandũ ꝙ sicut sepe supradictũ est. magna differẽtia est ponere aliqd̃ pctm̃ filiã alterius vicij ⁊ illud ponere eius spẽm. Qd̃ manifeste apparet in isto vicio seu peccato luxurie. Nã vt clare videbitur istud viciũ aliqua habet pctã tanq̃ filias ea scz q̃ ex eo oriũtur fm p̃cipue appetitum finis Licet tñ fm ꝓpriũ esse ad ipm viciũ /nõ pertineãt. Habet etiã spẽs que ꝓprie ad ipm luxurie viciũ ptinẽt ¶ Octo igit fm Bre go. xxi. li. moraliũ assignant filie luxurie scz Cecitas mẽtis. incõsideratio. incõstãtia. precipitatõ. amor sui. odiũ dei. affectꝰ pñtis seculi. horror seu desperatio futuri ¶ Quaꝝ numerꝰ seu sufficiẽtia sic sumi potest. Certũ est ꝙ fm doctrinã phoꝝ qñ inferiores anime vires seu potẽtie ad sua vehemẽter obiecta afficiũt ⁊ se applicant cõsequẽs est ꝙ superiores aĩe vires in suis actib̃ impediant seu deordinant. Maxime autẽ p viciũ luxurie/appetitus ꝛcupiscibilis q̃ est vna de inferiorib̃ potentiis aĩe vehemẽter afficit ⁊ intẽdit suo obiecto scz delectabili venereo. ꝓpter suã scz vehementiã delectatõis. Ex quo cõsequẽs est ⁊ cõiter cõtingit ꝙ maxime p cõcupiscentiã luxurie. rõ ⁊ voluntas que sunt superiores aĩe vires/impediũtur seu deordinant ¶ Ratiõis autẽ quatuor sunt actꝰ in agẽdis. Primꝰ quidẽ actꝰ est simplex intelligentia q̃ ipsa ratio aliquẽ finẽ apprehendit vt bonũ. Et hic actus p cõcupiscẽtiaz luxurie impeditur. Iuxta illud Dañ. xiij. Species decepit te. Et illud. Cõcupiscẽtia subuertit cor tuũ. Et q̃ntũ ad hoc ponit filia luxurie cecitas mẽtis. Secũdus actus rõnis est cõsiliũ de his q̃ sunt agenda propter finẽ. ⁊ hic etiã actus p cõcupiscẽtiã luxurie ĩpedit. Et q̃ntũ ad hoc ponit filia luxurie p̃cipitatio. q̃ prout hic sumit importat subtractiõem cõsilij. q̃ndo scz homo ex luxurie vehemẽtia p impetũ voluptatis seu passiõis. nõ adhibito ꝛsilio ad aliquid agendũ subito ⁊ inordinate ferit. Tertiꝰ actus rõis est rectũ iudiciũ de agendis Et hic etiã actus p cõcupiscẽtiã luxurie impedit. Vt de senib̃ luxuriosis dicit Dañ. xiij. Auerterũt sensum suũ vt nõ recordarẽtur iudicioꝝ iustorũ. Et quantũ ad hoc ponit filia luxurie/ incõsideratio. que put hic sumit importat defectũ recti iudicij. qñ scz homo ex luxurie vehemẽtia. in recte iudicãdo deficit. qz scilz contẽnit vel negligit attẽdere ea ex quib̃ rectũ iudiciũ ꝓcedit. Quartꝰ aũt rõis actꝰ est p̃ceptũ qd̃ ipsa ratio facit de aliqd agẽdo. Et iste etiã actus p cõcupiscentiã luxurie impedit. inq̃ntum scz hõ ex impetu ipsiꝰ cõcupiscẽtie impedit ne exeq̃tur illd̃ qd̃ rõ decernit eẽ faciendũ. Et fm hoc ponit filia luxurie incõstãtia. q̃ prout hic sumit importat recessum a bono ꝓposito et cepto ꝓpter aliquid qd̃ inordinate placet qd̃ maxime causat vehemẽtia luxurie. per quã homo trahit ad repudiãdum qd̃ recte prius acceptauerat. qd̃ ex sui defectu venit. qz cũ posset illi impulsui luxurie resistere nõ resistit/eo scz ꝙ nõ tenet firmit et cõstãter se in bono concepto.. Ita ꝙ cecitas mentis est defectus circa actum simplicis intelligentie. Precipitatio est defectus circa actũ consilij. Incõsideratõ est defectus circa actũ iudicij. Incõstãtia est defectus circa actũ precepti. Qui sunt q̃tuor ꝑncipales actus rõis circa agibilia q̃ maxime p delectatõem q̃ in actibus venereis est /q̃ totã animã absorbet impediunt vt tactũ est. ¶ Ex parte aũt voluntatis/duplex est actus quẽ p cõcupiscentiã luxurie deordinari cõtingit. ¶ Unus est appetitus finis. Et q̃ntũ ad hui actꝰ deordinatõnẽ ponit filia luxurie. amor sui Inquantũ scz homo proveneréa delectatõe quã inordinate appetit ⁊ cõcupiscit/ seipsum inordinate diligit. ⁊ ea que ad dictam delectatõem seu cõplacentiã ꝛferũt sibi ꝓcurat ⁊ querit. ¶ Et p oppositũ respectu ipiusmet actꝰ volũtatis ponit alia filia luxurie. odiũ dei. Qd̃ importat quãdam dei ac suoꝝ mandatoꝝ in animo displicentiã ⁊ cõtemptũ. inquantũ scz ipaz delectatõem venereã sic cõcupitam/ non prohibet ¶ Alius actꝰ voluntatis est appetitus eoꝝ que sunt ad finẽ. Et quantũ ad huius actꝰ deordinationẽ ponit filia luxurie. affectus presentis seculi. Inquãtum scz homo p amplioꝰ ⁊ diutioꝰ/ venerea delectatõe ad sui libitũ fruẽdo/ pñs sclm

et ea que in eo sunt/ inordinate diligit et in eis ꝓplacet. ¶ Et p oppositū respectu istiusmet actꝰ ponit alia filia luxurie. desperatio futuri seculi. Quia dū homo vt preferet/nimis delectatōibꝰ carnalibꝰ detinet/nō curat ad delectatiōes spūales que ꝓpria ad gaudia futuri seculi ptinent ⁊ disponūt puenire. ĩmo eas fastidit ⁊ quodā modo despat. ¶ Est tū aduertendū ꝙ Isidorus quatuor ponit ex ipsa luxuria orientia. que sub pdictis filiabꝰ comphendi nō vident. scz turpiloqia. verba scurrilia. verba ludicra stultiloqia. Sz q̄ bene cōsiderat pdicta q̄tuor sub pcedentibus cōtinent. Nā ipsa quatuor q̄ sic ponit Isidorus/nō sunt nisi quidā inordinati actus exteriores. ⁊ adhuc pcipue ad locutiōem ptinētes. que ex ipa vi cōcupiscētie luxurie oriunt. In qua locutōe pōt ex vi ipsiꝰ luxurie aliq̄d inordinatū esse quadrupliciter. vel ꝓpter materiā. vel ex pte cause. vl quantū ad finē. vel q̄ntū ad sentētiā. Si quantū ad materiā tūc sunt turpiloquia. Cum enī ex abundātia cordis os loq̄tur luxuriosus cuiꝰ cor turpibꝰ cōcupiscētijs est plenū/de facili in turpia verba prūpit quod ꝓprie ptinet ad incōsideratōem. Ex pte vero cause. Cū (vt dictū est) cōcupiscētia luxurie maxime incōsideratōem ⁊ pcipitatiōem causet. cōsequēs est ꝙ prūpere faciat in verba leuiter ⁊ incōsiderate dctā que scurrilia dicunt. Quantū vero ad finem. Cū luxuriosus ex vi sue cōcupiscētie delectatōem querat. cōsequēs est vt verba sua ad immoderatā delectatōem ordinet ⁊ sic in verba ludicra prūpat. que propie ioculatoria dicunt ad luxuriā maxime ptinētia. Quod ꝓprie ad amorē sui pertinere videt. Quātū vero ad sententiā seu grauitatē verboꝝ. cū ꝓcupiscētia luxurie incōsideratōem mētis quandā causet. cōsequens est ꝙ rectū iudiciū/ debitāq̄ grauitatē/in verbis impediat ex q̄ fit vt luxuriosus in stultiloqia prūpat. vtpote ꝓbis suis delectatiōes quas appetit q̄buscūq̄ alijs rebus pferēs seu preponēs ¶ Est etiam aduertēdum ꝙ amor sui nō capit hic sub quadā sui generalitate. q̄ntū scz se extendit ad quecūq̄ bona que aliq̄s sibi ipsi appetit. qz isto respectu amor sui nō est filia luxurie. ĩmo cōmune oīm pctōꝝ pnciplū. Sed capit hic quadā speciali acceptōe seu cōsideratōe Inquātū scilz aliq̄s ꝓpter suā complacentiā ⁊ delectatōem/ inordinate appetit ⁊ ꝓcupiscit delectabilia carnis venerea. ⁊ tūc est propꝛie filia luxurie. Siliter incōstantia inq̄ntū opponit cōstantie. put ipa cōstantia est ꝑs fortitudinis ⁊ circa ardua ⁊ terribilia versat/nō est filia luxurie. Sed hic ponit filia luxurie inquantū opponit cōstātie que habet in abstinēdo a delectatōibꝰ venereis. que ꝓprie ptinet ad continentiā. q̄ ponit pars tpantie Et isto modo incōstātia ponitur propꝛie filia luxurie. inq̄ntū scz ex ipsius luxurie cōcupiscētia/orit ⁊ causat. ⁊ p eaz emollit cor homis ⁊ effeminatū redditur Et ita de alijs supra tactis suo mō Quia vt supra tactū est nō refert aliqua vicia ex vno vicio oriri ꝙm appetitū finis. ⁊ eadē vicia ad genera aliorꝝ viciorum ptinere. ¶ Species vero luxurie cōiter assignāt septē. scz simplex fornicatio. stuprū. adulteriū. sacrilegiū. icestus. raptus. pctm̄ cōtra naturā Quaꝝ specieꝝ numerꝰ seu sufficientia/sic sumi pōt. Pctm̄ luxurie in ꝗ propꝛie cōsistit. ꝙ aliq̄s delectatōe venerea vtitur nō ꝙm rectā rōem ⁊ debitū modū. Quod q̄dē cōtingere potest dupliciter Uno mō respectu materie in q̄ hmōi delectatio querit seu sumit. put ĩ ea est deordinatō Alio modo respectu ipsiꝰ materie que licet debita existat. nō seruātur tm̄ circa eā debite circūstātie Et qz circūstantia de se inq̄ntū scz circūstātia nomē dat seu imponit spēm actui morali. ideo eiꝰ spēs nō cōiter a circūstātijs ĩmo sumit ab obiecto. qō est materia actus. ideo oportuit spēs luxurie assignari a parte materie seu obiecti in habēdo scilz respectū ad ipsam materiā vel obiectū. Circa ipsam aūt materiā. in qua exercet actus venereꝰ/ potest aliquid nō cōuenire recte rōni dupliciter Primo modo respectu propꝛie esse ipsiꝰ materie scz recipiētis. que propꝛie in actu venereo p materia reputat ⁊ recipitur. inquātū scz ipa materia/repugnātiā habet ad finē debitū. propt quē actus venereus exerceri debet. eo scz ꝙ p eam impedit generatio prolis. ⁊ tūc est vna specieꝝ luxurie. scz pctm̄ ꝓtra naturā. quod hic accipitur seu sumitur p oīmi actu venereo. ex q̄ nō potest generatio hūana sequi. Uel in quantū ipsa materia repugnantiā habet ad debitā educatōem directōnem ⁊ pmotionē prolis iam nate. inquātū scz p eam

A

impedit debitus ordo educatōis directō
nis ⁊ pmotōis ipsius plis suscepte. ⁊ tūc
est alia species luxurie. scilz simplex forni
catio Secundo mō inquantū ipsa mate
ria in q̄ exercet actus venereus potest esse
nō ꝓueniēs recte ratiōi. Non quidē et eē
sui seu de directo. sed p quendā indirectū
respectū eorū que circa ipam materiā fiūt
tam in se q̄ꝫ in cōpatōe ad alios hoīes Et
hoc itez pt cōtingere dupliciter. Prio
quidē mō ex pte ipi⁹ materie scz femie. cui
aliqs cōmisceat. qz scz nō seruat ei debit⁹ ⁊
cōgru⁹ honor. ⁊ tūc est alia spēs luxurie. s.
incestus q̄ est cōcubit⁹ cū ꝓsanguinea vel
affine. in quo ipius femie tā respectu sui
sueq̄ fame ac nomis. q̄ꝫ in respectu sue p
geniei honorificentia q̄ꝫ plurimū leditur
et quo apparet q̄ graui⁹ sit pctm incest⁹
q̄ꝫ pctm simplicis fornicatōis. Alio mō
ex pte illi⁹ in cuius ptāte est ipa femia. Et
hoc itez tripliciter. Vel respectu femie q̄
est in ptāte viri. ⁊ tūc est alia spēs luxurie
scz adulteriū/ qō cōmittit cū violatōe ma
trimonij. Aut respectu femine q̄ est in po
testate patris. ⁊ tūc est stuprū quod ꝓmit
tit in deflorādo ⁊ corrūpendo virginem
que cōiter in ptāte patris ꝓsistit. Aut re
spectu femie in speciali. vt ita dicatur dei
potestate existentis tanq̄ꝫ scz suo cultui et
seruitio specialiter deputate ⁊ dedicate. ⁊
tūc est alia species luxurie scz sacrilegium
qō ꝓmittit cū psona religiosa ⁊ deo sacra
B ta. ¶ Et aduertat hic pro intellectu pmis
sorū q̄ species supra dicte luxurie magis
ex parte femine diuersificari ponūtur. q̄ꝫ
ex pte viri. quia in actu venereo femina se
habet quasi patiēs/ ⁊ p modum materie
vir autē p modū agentis. Et vt supra ta
ctum est/ spēs luxurie nō pnt cōueniēter
nisi fm drām seu diuersitatē materie assi
gnari. Quia diuersitas materie habz an
nexam diuersitatē formalē obiecti q̄ acci
pit fm diuersos modos repugnantie ad
rectam rōnem debitūq̄ ordinē ⁊ modū q̄
in actib⁹ venereis cōmittūt. ¶ Est etiam
aduertendū q̄ licet in supra scripta speci
erū luxurie assignatōe/ meretriciū nō trā
siens in graniorē spēm intelligat sub sim
plici fornicatōe comphensum. aliqui ta
men inter ipsa duo/ realem differētiā assi
gnāt. dicentes fornicatiōem simplicē esse
soluti cum soluta quodāmodo sibi inui
cem determīate associatis ⁊ appropriatis.
Meretricium vero dupliciter fieri dicūt.
Uno modo p vagā libidinē hincinde cū
diuersis. nūc cū ista nūc cū alia peccādo.
Alio modo cū publice venali cōcubēdo.
¶ Est etiā aduertendū q̄ aliq̄ nō ponūt
sacrilegiū de p se ꝓpriam spēm luxurie. qz
vt dicūt nō proprie de se ptinet ad luxuri
am fm seipam. Sed solū posset poni ei⁹
species inq̄ntū ordinaret ad finē ipsius.
Sed nec adhuc ponūt tūc ipm sacrilegi
um spēm determinatā luxurie qz vt dicūt
pt cōcurrere cū diuersis aliaꝫ spēcum lu
xurie supra tactarū vt gratia exempli Si
quis abutat psona sibi fm spiritualē co
gnatōem cōniūcta. cōmittit sacrilegium
p modū incestus seu quendā spūalem in
cestū. Si aūt abutat deo sacrata tūc eo re
spectu q̄ est sponsa christi cōmittit sacri
legiū p modū adulterij seu quoddā spūa
le adulterium. Eo vero respectu q̄ est sub
spiritualis patris cura ⁊ ptāte cōmittit sa
crilegiū p modū stuprī seu quoddā spūa
le stuprū. Et si violentia inferat/ cōmitte
tur sacrilegiū p modū raptus seu quidā
spūalis raptus. q̄ grauissime etiā in solo
conatu p leges ciuiles punit. Cōmunior
tamē vsus ⁊ opinio habet q̄ sacrilegium
ponit determinata spēs luxurie ⁊ cōmit
titur vt supra declaratū est. ¶ Est etiā ad
uertendū q̄ peccati ꝓtra naturā quattuor
cōiter species seu modi assignant. Prim⁹
est quādo absq̄ omni cōcubitu/ causa de
lectatiōis veneree/ pollutio pcuratur. Et
vocatur proprie mollicies. pertinetq̄ ad
peccatū immūdicie veneree seu lubricose
Secūdus modus est si fiat p cōcubitum
ad rem nō eiusdem speciei. Et vocat pro
prie bestialitas. Terti⁹ mod⁹ est si fiat cō
cubitus ad rem eiusdē speciei sed non ad
debitū sexum. vt puta masculi ad mascu
lum vel femine ad feminā. Et vocat pro
prie peccatū zodomiticū Quartus mod⁹
est si fiat cōcubitus ad rem eiusdem speci
ei ⁊ debiti sexus. sed non fiat in debito in
strumēto. vel alias fiat mōstruosa q̄dā de
ordinatio ⁊ vilitas in modis ꝓcubendi.
¶ Est etiā aduertendū q̄ concubitus cō
iugalis fm aliquas circūstantias potest

fieri cum peccato vel mortali vel veniali. Et cõiter dicti ꝓcubitus assignat triplex modus scz licitus fragilis. ĩpetuosus Licitus itez fit triplicit scz vel causa prolis suscipiẽde ad honorẽ dei z cultum Vel cã reddendi debitum. dum exigit. Vel causa fornicatõis vitande. nõ quidẽ in se sed in cõiuge. Prim⁹ est pietatis. scõs est iustitie. tertius est cautele. Et in his nullũ dicit esse peccatũ. Fragilis est quãdo fit causa delectatõis. Et tũc distinguit. Quia si amor illius delectatõnis sit ita feruẽs ꝙ preponat deo. tunc est pctũ mortale. Si vero nõ preponat deo. tũc est pctũ veniale. Quinq; modis fit cõcubit⁹ impetuosus. Impetuosus est q̃ ex sola libidine proueniẽs metas ratõis z honestatis trãscendit. qõ fit quinq; modis Prio modo ꝑ quasdã meretricias blãdicias. ad magꝭ exaturandã libidinẽ Secũdo modo quãdo fit cõtra naturalẽ modũ Tertio modo quãdo fit tempe. phibito vt magnaz solennitatũ ecclie et vigiliaz. Quarto mõ quãdo fit ĩ loco phibito. vtputa ecclesia vel cimiterio. Quinto modo cum ad pregnantẽ partui vicinã. vel ad eã que in fluxu menstruoso est acceditur.

Quomodo ex speciebus z filiab⁹ septẽ viciorũ capitalium alia etiam peccata oriantur.

Generaliter autez circa ꝑdictas tam filiaz q̃ specieꝛ omniũ supradictoz septẽ vicioz seu peccatoz capitaliũ assignatiões z declaratões. Notandũ est ꝙ licet cuilibz predictoz vicioz nõ sint assignate nisi filie z species supradicte declarate. qõ non aliter fieri debuit. qz vt sepe supra tactũ ẽ nulli vicio capitali debent pctã alia quecũq; pro filiab⁹ aut specieb⁹ assignari. nisi illa q̃ fm precipue appetitũ finis cuiuslibet vicij ꝑmanet magis principalit ex eo oriũtur z descendũt. vel que ad ipsi⁹ vicij genus z naturã magis ĩmediate ꝑtinent. Sũt tamẽ alia peccata/ ex ipsis septẽ vicijs capitalib⁹ oriẽtia. z ad genus seu naturã eoz ꝑtinentia. que tñ nec tanq; filie. nec tanq; species eoz assignãtur. ex eo qz nõ primarie z principalit ex eis oriũtur/ z descendũt. nec ita immediate ad ea pertinẽt/ ĩmo magis ꝓprie ex ipsis filiab⁹ vel specieb⁹ suis oriũtur z descendũt. Ita ꝙ proprie loquendo/ pñt magis dici ramusculi orientes z principalib⁹ ramis ipsoz septem viciorũ capitaliũ. ex quib⁹ itez ramusculis q̃ debite exãrez voluerit/ reperet virgulas alias seu folia iterũ nascẽtia fm qualitates psonaz circũstãtiasq; modorum faciẽdi necnõ temporaz ac locoz. Vt gratia exempli. Ex inobediẽtia que ponitur pria filia inanis glorie nascit seu pcedit rebellio. Ex iactãtia que ponit alia ĩpsius inanis glorie filia. nascit seu pcedit fastus z põpositas. tã gestuũ q̃ vestiũ q̃ hmõi plurium Ex discordia q̃ ponit alia filia ĩanis glorie nascit seu pcedit scisma z bellũ. Et itez ex bello homicidia. mutilatões. incarceratões z hmõi. Ex contumelia que ponit filia ire nascitur seu pcedit subsannatio. derisio. maledictio. z sic de pluriby alijs que pmptũ est repire. que omnia cognoscere nõ est inutile. ĩmo expediens ꝑmaxime curã animarũ hñtib⁹ ac alijs viris litteratis. vt magis ꝑpenderez attẽdere possint ꝓprias radices z origies singuloz peccatorũ. Et sic facili⁹ z melius tam in respectu sui q̃ respectu eoz q̃s in cõfessionib⁹ audiũt/ possint tentatiõibus resistere. radicesq; eaz ꝑncipales ac fomẽta euellere z dissipare. Et ista hic ad longũ declarare nõ patit intenta hui⁹ tractatuli compẽdiosa breuitas Qui ꝑo ampliora ac magis ꝑticularia videre voluerit. recurrat vt iã supra tactũ est. ad scõaz secunde beati Tho. necnõ ad illã summã notabilem de vicijs. que a nõnullis summa regis nũcupatur.

Quod non semper vicia seu peccata capitalia/ eorũq; filie z species/ peccata mortalia existunt

Est tamen circa supradictã septem peccatoz seu viciorũ capitaliũ declaratõem aduertendũ. ꝙ licet ipsa septẽ vicia capitalia cũ suis filiab⁹ z specieb⁹ supra etiam specificatis pro pctis mortalib⁹ assignẽt. z frequẽtius in naturã z actũ pctĩ mortalis transeãt Non tamẽ semp peccata mortalia existunt. ĩmo nonnũq; fm aliquas circũstantias z q̃litates ꝓmitti possunt ꝙ nõ nisi peccata venialia sunt. Et licet per nõnullos istud ample declaratũ sit. z specialiter bene. diffuse. z elegant ꝑ beatum Tho. secũda secũde sue summe. ex q̃ mul/

ta in hoc octauo tractatulo dictorũ sum/
pta sunt. ac etiã bene ⁊ succincte in que/
dã solẽni tractatu. q̃ compẽdium theolo
gie nũcupatur, cui⁹ iniciũ veritatis theo/
logie sublimitas. ad q̃s attenta breuitate
huius dicti tractatuli. rationabilit̃ venie
bat faciẽda remissio Tamẽ qz nõ omnes
libros hñt/ interdũ qz nõ facile ab aliqui/
bus repiunt̃/ ne omino istud qõ poterit
cõsciẽtias plurimo ꝓ a multiplicib⁹ scru/
pulis releuare/ hic inderermiatũ ꝑteriret̃.
expediẽs visum est ac cõgruũ hic aliq̃ mõ
explicare. ⁊ pro maiori parte dicendorũ/
iuxta effectũ eorũ que circa hoc in supra/
dicto cõpendio theologie ponũtur. Et q̃
in simili vt supra dictũ est ampliora ⁊ spe
cialiora videre voluerit. ad alios docto/
res specialiter ad ipsam secundã secunde
beati Thom̃. recurrat.

D **Quando superbia**

Quando superbia sit peccatum mortale.
Procedendo. igit̃ iuxta ordinẽ
ceptũ hui⁹ tractatuli fm quem
insequẽdo beatũ Greg. fit di/
stinctio inter supbiam et vanã gloriã. est
sciendũ q̃ supbia prout accipit̃ hic ⁊ po/
nit̃ regina ⁊ mater oim vicio ꝓ/ cum suis
quatuor specieb⁹. quas etiam vt supra ta
ctũ est ponit Greg. est de suo genere pctm̃
mortale. qz est inordinat⁹ ⁊ puersus appe
tit⁹ ꝓprie excellẽtie. sibi indebite attribu/
ens que nõ hz. vel alio mõ ⁊ intẽtione q̃z
habeat Que omia tñ intelligẽda sunt qñ
ex delibato iudicõ seu ꝓsensu rõis ꝓcedũt

Quando uana glo

Uria sit peccatum mortale.
Vana gloria/ ex suo genere est ve
niale peccatũ. Quia gen⁹ ope/
ris scz mortale/ sumit̃ ex obiecto
Uanũ ãt fm se nõ est obiectũ mortal' pec
cati sed venialis Unde cum vana laus sit
hui⁹ pctí obiectũ/ pz q̃ nõ sp vana gl'a est
mortale pctm̃. Sz alijs respectib⁹ est va/
na gl'a mortale pctm̃. qõ dupl'r cõtingere
ꝑt. Uno mõ rõe finis. ꝓter quẽ laus ipsa
appetit̃. op⁹ nãq̃z tale est. q̃le est illõ ꝓter
qõ appetit̃ Alio mõ rõe opis in se in quo
laus ipa q̃ritur. ¶ Circa ꝑmũ modũ ad/
uertendũ est q̃ q̃druplici fine laus appeti
põt. Prio ad vitandũ malũ infamie. qõ
põt homo ꝑ suspitõem vel detractõez ali
orũ aut alias ĩcurrere. sicut samuel se lau/
dauit primo regũ. Secũdo ꝓter vtilita/
tem aliquã spũalem. vt esset gloria dei vel
edificatio proximorũ sicut Paulus se cõ
mendauit. Tertio propt̃ lucrũ auaricie.
vel aliquẽ aliũ finẽ seu actũ peccati mor/
talis sicut pharizei q̃ deuorabãt domos
viduarũ simulantes lõgam oratõem. Ut
habet̃ Math. xxiij. Quarto propter ali/
quẽ finem seu actum venialis peccati si/
cut quãdo quis laudari appetit eo q̃ va/
ne in laude delectatur. Primũ est proui/
dentie. secundũ est charitatis. tertium est
mortale peccatũ. Et idẽ intelligendũ est
de omni ope ⁊ actu cuius finis q̃ princi/
paliter intẽditur est mortale peccatũ. q̃r/
tum est veniale si illa delectatõ que in lau
de habet̃/ sit venialis. ¶ Circa scõm mo/
dum ratiõe scilz opis propt̃ qõ ipsa laus
queritur/ est aduertendũ q̃ tria sunt gene
ra operum per que laus ipsa queri potest
Uel enĩ sunt opa illicita vel sunt opa vir
tuosa. Uel sunt opa indifferentia. Si ꝑ
prima opa scz illicita queritur laus. tunc
vana gloria est tale peccatũ quale est illõ
opus illicitum ꝑ quod q̃ritur. Nam si il/
lud opus illicitũ sit mortale. tũc vana glo
ria erit mortalis. Si sit veniale tunc va/
na gloria erit venialis. Si q̃ratur laus ꝑ
secunda opa scz virtuosa. hoc iterũ potest
cõtingere dupliciter Quia vel appetitus
laudis/ adiũgitur seu supuenit operi vir/
tuoso tãq̃z incidens ⁊ nõ principaliter in
tentus. sicut sepe in cantu ⁊ aliquando ĩ/
mo frequẽter in predicatõne alijs q̃z san/
ctis opib⁹. Et tunc vana gloria nõ est ni/
si peccatũ veniale. Uel ipsa laus est finis
principalit̃ intẽtus in ope virtuoso. ipsi
q̃z actui virtuoso ꝑstitut⁹. ita q̃ illõ opus
virtuosuz opans ibi ꝓstituit finẽ vltimũ
sui opis. Et sic est vana gl'a pctm̃ mortl'e
qz tũc ĩheretur eiṽt finiṽltio Circa qõ ad
huc aduertẽdũ est q̃ mai⁹ ẽ pctm̃/ gl'ari de
bonis spũalib⁹ q̃z de bonis tpalib⁹. qz bo
na spũalia min⁹ hñt motiuũ vanitat⁹ ⁊ va
ne delectatõis eo q̃ min⁹ appent ab extra
q̃z tpalia. Si q̃ratur laus ꝑ ẽtia opa. s. in/
differentia vt est hr̃e diuitias vel vestes p̃
ciosas. tũc si illa opa vlteri⁹ nõ ꝓgrediãtur
in deteri⁹ nisi ĩ solã laudẽ hñdã. vana gl'a
nõ erit nisi veniale pctm̃. Si ãt talia opa vl
tra ĩ deteri⁹ ꝓgrediãtur de secz ordiata vt
sunt occasio mortal' pctí. vtputa qñ mlier

ornatu meretriceo ad alliciēdos homīes animasq; capiēdas se prepat. vel sint illa opa de se indifferētia ex prohibitōe supiōris effecta illicita vt torneamētar hmōi ⁊ tunc vana gloria est peccatū mortale

E

Quādo inuidia sit peccatū mortale ⁊ quando nō.

INuidia ex suo genere est peccatum mortale. Cum enī inuidia put in supioribus dictū est/ sit dolor de felicitate seu bono alterius. gaudiūq; de malo alieno. clarū est q̄ directe cōtrariat charitati. vt prime ad corin. xiij. Caritati autē nihil est cōtrariū quod nō sit pctm̄ mortale. ¶ Est tamē aduertendū q̄ interdū illud peccatū quod ex suo genere est mortale. potest ꝑm aliquas sui q̄litates solū esse veniale. Vtputa quādo in solo prio motu cōsistit. Vel propter aliquā aliā intentionē extra suā rōnem trahitur. ¶ Pro q̄ sciēdū est q̄ quadrupliciter potest dolor de alieno bono/homini accidere ¶ Prio mō prout est primo prim⁹ motus ex natura proueniēs. q̄ interdū etiā ex ipsi⁹ nature corruptōe/in aliq̄bus plus ⁊ frequētius ꝓuenit Sunt enī aliqui ex sue corruptione inordinate nature/magis ꝓni ad motus inuidie q̄ alij. vt in simili est videre inter diuersos canes. Et iste dolor seu motus inuidie nullo modo est peccatum qr tales motus prio primi/nō sunt in potestate nostra. Et ita intelligēdū est respectu quorūcūq; alioꝝ vicioꝝ seu pctōꝝ de omnibus primo primis motib⁹ naturalibus. vbi tm̄ delectatio seu cōsensus nō se adiūxerit. qr tunc posset in pctm̄ vel veniale vel mortale trāsire. ¶ Secūdo mō potest ille dolor seu tristicia de bono alieno esse. scdo prim⁹ motus. quando scz fit in sensualitate/sine tamen cōpleta deliberatiōe. etiā si tali dolore seu passione afficitur. quod propie cōtingit quando ille secūdo prim⁹ motus nō ita cito ab inicio remouet sicut posset. remouet tamē ante plenū cōsensum. imo quodāmō displicere incipit Et tūc inuidia nō est nisi veniale peccatū. Et ita (q̄ bene aduertat) intelligēdū est etiā generalit in omnibus alijs vicijs seu peccatis. Qui autē dicant primo primi mot⁹ ⁊ secūdo primi motus declarabit aliqualit infra. vbi de peccatore niali aget ¶ Tertio pōt ille dolor seu illa passio in aīmo accidere q̄ nihilominus propter aliquā aliā intentōem trahit extra suā propriā rōem. suāq; ꝓpriā naturā. vtputa q̄ndo dolor ille seu tristicia de alieno bono/insurgit alicui ex bona rōe seu causa. sicut quādo aliq̄s de bono seu prosperitate alterius dolet. vt quia efficit potens vel alias. qr illud videt in alteri⁹ detrimentū ⁊ p̄iudiciū redūdare. vel scz anime proprie met illius q̄ illud bonū habz vel reipublice. vel aliquaꝝ bonaꝝ psonarum q̄ affligi nō merēt. Et talis dolor seu mot⁹/bon⁹ est. nec pctm̄ est cū maius bonū magis sit appetendū. ¶ Quarto mō pōt ille dolor seu tristicia de bono alteri⁹ accidere ⁊ haberi ex certa sciētia ꝓsensuq; deliberato volūtatis. ⁊ sine iusta ac rōnabili causa. Et isto modo inuidia est semp peccatū mortale. ¶ Et p ista pōt etiā clarevideri quādo detractio est pctm̄ mortale vel veniale. Nam si malū de aliq̄ dicat ad bonū finē p impediēdo scz q̄ malū alteri faciat. vel p sua correctōe. vel rōne officij qd incūbit. vel prohibēdo testimoniū veritati. vel hmōi. ⁊ tunc detractio nō est pctm̄. dum tamē puersa volūtas ex deliberato ꝓposito nō se adiūgit. Si vero dicat malū de alio ex quadā solū leuitate loq̄ndi. sicut sepe cōtingit/ ⁊ malū quod dicit nō vergat in magnū damnū seu p̄iudiciū illius de q̄ ōr aut sue fame. ⁊ tūc detractio est pctm̄ veniale. Posset tm̄ illō dānū seu p̄iudiciū tā graue eē q̄ illa leuitas loq̄ndi non excusaret. qr vnusq̄sq; maxime in talibus grauib⁹ ⁊ respectu aliorum debz ponere custodiam ori suo.

Quādo ira sit peccatum mortale ⁊ quando non. 5

IRa ex suo genere ē pctm̄ mortale qr iuxta supi⁹ vbi de ira actū ē Ira est īmoderat⁹ aī mot⁹/ꝓcitās ad penā ꝓuocāti inferendā. Hic aūt mot⁹ ꝓriat caritati. q̄ vt hēt. i. ad Cori. xiij. Nō irritat. nō cogitat malū.

Ira tm̄ vt eē supra aliq̄lit tactū ē/ mltiplicit ꝓsiderari pt. Vno mō put īportat seu denotat p zelū q̄ q̄s ꝓtra vicia mouet ⁊ ipsa detestat Et hec ira nō ē pctm̄ sz magis ē pfectōnis. imo p istū modū pt eē sibimet q̄s irasci. Quid enī (vt dicit glosa sup illud psal. Irascimi ⁊ nolite peccare) est hō penitēs. nisi sibiipi irascēs Alio mō pt ira ꝓsiderari put dicit ⁊ importat q̄ndā erga

primū affectus remissionē. p quā scz hō nec de malo primi dolet nec de ei⁹ bono gaudet. licet etiā non doleat de bono. nec gaudeat de malo eius. sed est ei ⁊ erga euz indifferens. Et hec species ire nō est mortale peccatū sed est impfectio quedā caritatis. Nisi tñ vbi primus esset in extrema necessitate qz tūc sub pena peccati mortalis tenetur homo sibi succurrere si potest Alio mō pt ira cōsiderari put dicit ⁊ importat quādā impatientiā actualē absqz tamē reali appetitu vindicte. Et tal' motus etiā deliberatiu⁹/est solū pctm̄ veniale. Quia sicut pz ex supradictis ire descriptōib⁹ nō habz cōpletā rōem ire Alio mō potest ira cōsiderari put dicit ⁊ importat actualē impatiētiā/etiā cū appetitu vindicte. Et hoc triplicit' cōtingere pt Quādoqz enī hoc a naturali cōpletione seu dispositōe pcedit sicut est in melācolicis ⁊ in seniby. In quib⁹ fm phm cōtinue mouetur natura. propt' qd semp turbulenti existunt. Et talis ira nullū est pctm̄. cum sit motus naturalis Qñqz etiā est hoc ⁊ pcedit ex appetitu subito ⁊ nō pfecte deliberato. Et talis ira nō est nisi veniale peccatū. sicut alij ꝓmi motus. Qñqz āt est hoc ⁊ pcedit ex volūtate deliberata cōsensuqz pfecto Et talis ira est semp pctm̄ mortale

Quādo acedia sit

A pctm̄ mortale. ⁊ quādo non Cedia ex suo genere est veniale pctm̄. Quia fm supius tacta/ acedia in effectu nō est nisi tedium de bono spūali laborioso. Hoc āt de se nō opponitur caritati. sed solū dicit q̄ndam feruoris caritatis diminutiōem. in qua feruoris caritatis diminutiōe ꝓsistit omne pctm̄ veniale Multiplicit' pt tedium de bono spūali ꝓtingere Uno modo put est sol⁹ mot⁹ naturalis laborē abhorrens. ⁊ talis motus nullū est pctm̄. qz tal' motus nō est in nostra ptāte. Alio modo put est motus appetitus de ope spūali laborioso cōtristati. Et talis motus etiāsi appetitus ille sit deliberatiu⁹. nō est nisi peccatū veniale. qz cōsensus in illō quod de sui natura nō est nisi veniale peccatū/ nō est nisi veniale Alio mō pōt istō tediū de bono spūali laborioso tale eē/ taliterqz vltra motū naturalē motūqz appetit⁹ trāsire. ꝓ p illō hō illa adimplere dimittit q̄ sue salati vel ex vi p̄cepti vel alias necessaria sunt. ⁊ tunc est pctm̄ mortale. Pōt adhuc istō tediū in grau⁹ trāsire ⁊ tantū eē ꝓ ex omissiōe ipsi⁹ boni spiritual' laboriosi difficultateqz ipm aggrediēdi hō in q̄ndam sue vite displicētiā inducitur ⁊ ex inde in despatōez cadit Et tale tediū est peccatū mortale. acceditqz ad pctm̄ in spiritūsanctum Et adhuc grau⁹imo grauissimū si illō tediū illaqz displicentia vite in tantū crescat ⁊ pcedat. ꝓ q̄s sibiipsi manus inijciat ac se occidat. nā tūc tal' simil' erit iude qui se p despatōez laqo suspēdit

Quando auaricia

Q sit peccatum mortale. B

Jrca auariciā autē/q̄ iusta supius dicta/est imoderat⁹ amor hñdi. Est ꝓsiderandū/ꝓ iste imoderat⁹ amor/cōsistere pōt. vel in appetendo. vel in adq̄rendo. vel in retinendo. Si ī appetēdo. hoc itez q̄nqz modis ꝓtingere pt. Uel enī appetūtur aliena appetitu cōpleto ⁊ deliberato ac absoluto. q̄ etiā in actū ⁊ op⁹ si adesset facultas transiret ⁊ pcederet ⁊ tūc est mortale pctm̄. Uel appetūtur appetitu sil'it' ꝓpleto. deliberato ⁊ absoluto illicita. vtputa hō se idignū hñficio aliq̄ eccl'iastico vel officio sentiēs ⁊ cog̃scens. vel sentire ⁊ cognoscere debēs illō hñficiū eccl'iasticū vel illō officiū sciēter appetituqz delibato ⁊ absoluto appetit. ⁊ tūc etiā est pctm̄ mortale Uel appetūtur p̄dicta scz aliena vel illicita. appetitu eē ꝓpleto ⁊ delibato. sz nō tñ puro ⁊ absoluto. sz ꝓditionato. vtputa si talia sine di offensa ac iiuria primi hz̄i possent Et tūc vel nullū ē pctm̄ vel ē veniale. siue tal' cōditio actualit' exp̄sse addatur siue habitu alit' intēdatur Qd tñ itelligēdū ē. dūmō scz p tales appetit⁹ seu desideria/ hō nō se vane pascat ac pdat seu intermittat facere illō bonū ad qd aliūde tenetur Uel ñ generet ī corde suo aliq̄s malos mot⁹ seu habit⁹. q̄s q̄ñ voluerit remouere ñ possit. qz tūc possz eē mortale pctm̄ Uel appetūtur nō ncēria ⁊ supflua. eē q̄ꝫuis ñ aliena nec de sui natura illicita. appetitu nimis ardēti. ⁊ tali ꝓ mēs ex h̄ q̄dāmō suffocata/ ipeditur omnino a cōsideratōe diuinoꝝ. ac eoꝝ que ad suam salutē spectant. Et hec est illa perniciosa cura seu solicitudo que in euangelio ꝓhibetur ⁊ est pctm̄ mortale

Vel appetūtur seu desiderant nō necessaria ⁊ superflua. nimio appetitu sed tm̄ tali q̄ est īfra dei amorē ⁊ timorē. qr talia sic appetēs nec ꝓpter ea deo displicere vellet. nec etiā impedit a cōsideratōne eorꝝ q̄ ad suā salutē ꝑtinēt. ⁊ hoc est nisi pctm̄ veniale. Quinimo possit talis amor seu appetit⁹ ita moderat⁹ esse q̄ nō esset pctm̄. imo talem principaliter finē ⁊ intētionē habere q̄ esset meritor⁹ ¶ Si vero respectu secūdi mēbri principalis ille īmoderat⁹ amor habendi nō solū consistat in appetitu sz vltra transeat scz in acquirēdo Et hoc iterum pōt cōtingere triplicit. Vel enī acq̄runt res iniuste ⁊ indebite indifferēter a quocūq̄ ⁊ quocūq̄ modo fieri potest. vt p furta. rapinas. iniusticias. extorsiones aliasq̄ fraudes ⁊ vias illicitas ⁊ tunc est peccatū mortale. Vel adquirūtur res respectu adq̄rentis ⁊ illi⁹ a quo adq̄ritur de suo esse nō illicite. nisi qr p artem seu officiū aut aliud opus illicitū adq̄rūt. qō de p se etiā sine adq̄sitiōe ⁊ lucro esset peccatum mortale. vt est in meretricibus. in falsas mercātias sciēter vendētibus. ⁊ vsurariis ⁊ hmōi. ⁊ tunc est pctm̄ mortale. Vel adq̄runt p artem aut officiū seu opus qō licet de se sit illicitū. nō est tm̄ de per se nisi pctm̄ veniale. Ut est in istis ioculatoribⁿ. qui p cōplacētia principū vel populi ad lucrū habendū. ociosa. iocosa. ⁊ interduz mēdosa. salua tm̄ aliqua honestate dicūt. vel diuersas corporꝝ gesticulatōes faciūt ⁊ tūc nō est nisi veniale pctm̄. Nisi tamē ꝓpter solā talis dissolutionis delectatōez homo se ex toto talibⁿ darz/ tūc enī eēt peccatū mortale. Et notāter ōr propt solā talis dissolutōis delectatōem. qr si quis ꝓpter necessitatē se etiā ex toto talibⁿ daret et applicaret/ suā p talia sustentatōem querens. cū aliā artem seu aliū modū lucrādi nesciret vel nō haberet. nō eēt talis in statu dānando ꝝ reputand⁹. ¶ Si vero respeccu tertij mēbri principalis amor ille hn̄di immoderatus cōsistat in retinēdo. hoc iterꝝ potest quinq̄ modis contīgere. Vel enī sciēter ⁊ animo retinēdi retinent ea que q̄s restituere tenet. vtputa quia cōtra voluntatē eius ad quē spectat/ detinere se scit vel credit. ⁊ tunc est pctm̄ mortale. Et intelligit quis animū retinendi habere/ qm̄ non habz ꝓpositū ⁊ volūtatē restituēdi vel ꝓcordandi tēpor loco. licz facultas sibi suppetat vel qm̄ sibi suppetet Vel retinētur illa q̄ ad necessitatē alicui⁹ ⁊ suorū. siue p̄scisam siue f̄m sui stat⁹ vel dignitatis vel facti qō iuste nfanu tenet ꝓgruētia ⁊ condecētia faciūt ⁊ spectāt. ⁊ tūc nullū est pctm̄. Vel retinētur superflua siue sit respectu necessitatis p̄scise retinētis. siue necessitatis congruētie sui status ⁊ dignitatis. ⁊c. vt supra tactū est. Et hoc tēpe extreme necessitatis alicui⁹ de q̄ noticia habet. ⁊ cui de p̄dictis superfluis succurri potest ⁊ non succurrit. ⁊ tūc etiā est peccatū mortale. Quia homini in tali necessitate constituto/ tenet homo succurrere non solū de sibi superfluis. verētiā de sibi necessarijs. respectu quidē manutenētie sui status vel dignitatis. ⁊c. Sz non de his que simpliciter ⁊ p̄scise p sua vita necessaria sunt. Quia in tali casu homo magr̄ tenetur proprie suevite succurrere q̄ aliene Vel retinētur superflua modo stati declarato supra. declarato etiā extra vel citra extremā necessitatē alteri⁹ cuiuscūq̄. Sz h̄ fit ex quadā insatiabili cupiditate ⁊ ardore hn̄di Cui⁹ insatiabilitatis seu ardoris signū euidens est. q̄ q̄s res poti⁹ penes se putrescere ⁊ depire dimittit. q̄ q̄ vtiliter alijs liberalit distribuit ⁊ dispēsat. ⁊ tunc etiā est pctm̄ mortale. Vel retinētur superflua ex immoderato seu inordinato amore habendi. Non tm̄ ita insatiabili ⁊ ardēti sicut stati supra tactū est. sz solū quadā īmoderātia seu inordinatione. q̄ modicū non tm̄ in totū a medio virtutis scz largitatis deficit ⁊ declinat. ⁊ tunc est peccatū veniale. Nisi tamē vt supra stati dictū est apparerz homo in extrema necessitate cōstitut⁹ cui succurri possz ⁊ deberet. ¶ Ex p̄missis apparet q̄ auaricia ex suo genere est pctm̄ mortale. Etiā vt in superioribⁿ tactū est. ab ap'lo idolatrie compat. Non qr sit de spē illi⁹ pctī. cū non hēat aliquē actū ei⁹. sz qr aliq̄d idolatrie sil'e facit scz creature ꝓuiēdo poti⁹ q̄ creatori. vt lati⁹ supra vbi de auaricia agit declaratū est.

¶ Quando gula est peccatū mortale ⁊ quādo non.

Gula ex suo genere ē pctm̄ vēiale. qr appetit⁹ comedēdi vel bibēdi/ ex sua rōe ñ subiacz dñio volūtat⁹ Circa tm̄ istō gule pctm̄ qō iuxta in superioribⁿ dicta. est īmoderatus edendi

appetitus seu immoderata cibi auiditas
¶ Est aduertendū q̄ ānq̄z modis potest
iste immoder⁹ appetitus cōtingere seu
cōsiderari. ¶ Uno modo put est solūmō
naturalis. sicut naturaliter hō comedere
z bibere appetit dū famescit z sitit Et hic
appetitus nō est pctm̄. īmo nec etiā dele/
ctatio naturalis que ipm appetitū in ipa
cibi sumptōe cōsequit seu ꝓmittit est pec
catū. z hoc inquantū ordinatur supra de
fectū nature cōtrariū. quia hec naturalia
sunt. nec in ptāte nostra cōsistūt. Et ideo
nec in talibus est meritū vel demeritum.
¶ Uel illi appetitui seu desiderio natura
li qui quodāmodo necessitatis est. supad
iungit quidā appetitus delectatōis z vo
luptatis in cibo. z tūc est solū pctm̄ venia
le. ¶ Et hoc vez est nisi ille appetit⁹ eden
di vltra pgrederetur. sic scz q̄ propter illā
delectatōem seu voluptatē/ que sic sibi su
padiungitur/ fieret sine q̄cūq̄z necessitate
trāsgressio p̄cepti eccl'ie vel superiorīs. vt
puta q̄ solueretur ieiuniū p eccl'iam indi
ctū Uel religiosus cōtra phibitōez in suo
ordine sub p̄cepto factā ꝓmederet carnes
vel hmōi. nam tūc essz pctm̄ mortale. Et
notāter dicitur sine necessitate qz si hmōi
trāsgressiōes/ ex necessitate fierēt. vt puta
nimie senectutis vel nimie iuuētutis. vel
infirmitatis. vel laboris necessarij z hmōi
tunc nō esset pctm̄. īmo posset illa necessi
tas talis esse q̄ quis hmōi precepta obs/
uando peccaret. In talib⁹ tamē obseruā/
tijs ad quas hō ex ecclesie p̄cepto vel voto
vel inuūctōe penitētie tenetur. z ꝓpter ne
cessitatē aliquā eas adiplere nō pt. bonū
est petere licētiā a suo plato. vl'a suo cura
to. vel a suo confessore. ¶ Uel nisi ille ap
petitus edēdi eēt cū tanta libidine z ardo
re q̄ hō nimio z finali affectu/ illi delecta/
tōni cibi inhereret. ita vt preponerz amo
ri z timori dei. z tūc est peccatum mortale
¶ Uel nisi q̄ ille appetit⁹ vel illa delecta
tio in talē ꝓsuetudinē ducitur/ q̄ facit to/
tā vitā hois talib⁹ delectatiōib⁹ occupari
z deputari Et hic posset eē pctm̄ mortale
Immo sunt talia ita pctō mortali vicina
q̄ ebrietas ab apl'o inter mortalia pecca/
ta ꝓputatur. ¶ Ebrietas tñ q̄ñz est pctm̄
veniale. vt q̄ñ vltra necessitatē q̄s accipit
sed hoc est ꝓm mēsurā impceptibilē. Qñ
vero egreditur q̄s a mēsura pceptibili. q̄
scz ꝓm rōem bñ ordinatā discerni pōt Et
hoc in tali mēsura ex q̄ euertitur stat⁹ mē/
tis. hocq̄z effrenata quadā libidine fit. vt
scilz qñ hoc dei amori z timori ꝓponitur.
Tūc ebrietas est pctm̄ mortale. Si q̄s ātem
aliū inebriat ita scilz eū ad potū inuitās/
vt intēdat statū mentis ei⁹ euertere/ z hoc
facit in ei⁹ nocumentū/ peccat mortaliter
Quia tūc magis sibi aufert q̄z si auferret
aliq̄ tēpale. quia vsum ratōnis ei tollit.

Quādo luxuria sit peccatum mortale. z quando non. 5

Luxuria ex suo genere est pecca
tum mortale. qz est cōtra illud
p̄ceptū decalogi. Nō mechabe/
ris. Circa tamē istō pctm̄ luxu
rie/ que iuxta in superiorib⁹ tacta/ est libidi
nosa q̄dā circa act⁹ venereosos voluptatis
cōcupiscētia/ est aduertendū q̄ cōcupiscē
tia ipa luxurie dupliciter cōtingere seu cō
siderari pōt Uno modo prout est solū in
corde. Alio mō put etiā ab extra ꝓsistit in
ope ¶ Quantū ad primū modū pōt hoc
itez cōtingere tripliciter Prio mō put ip
sa cōcupiscētia in solo prio motu ꝓsistit.
z tūc nō est nisi veniale pctm̄. Pro q̄ itez
sciendū est. q̄ differentia est inter primos
motus virtutis generatiue. z prios mot⁹
virtutis nutritiue. Nā pmus mot⁹ in vir
tute generatiua est semp pctm̄. nō autē sic
est in virtute nutritiua. qm̄ potētia cōcu/
piscibilis nō tantū corrupta est in virtu/
te nutritiua sicut in ꝓtute generatiua. Se
cūdo mō pōt ipa ꝓcupiscētia ꝓsiderari p
ut ipz motū naturalē seq̄tur ꝓsensus ī de
lectatōez licz nō in op⁹ z sic ē pctm̄ morta
le. Et itelligitur ħ/ siue ille ꝓsensus ī dele/
ctatōe sit respctū suiipi⁹met/ siue sit respe
ctu alioz. vt puta qñ hō cogitādo (vt iter
dū ꝓtigere pt) ad delectatiōz quā aliq̄ alij
in actu venereo hñt/ delctātur ī se. z in illa
delectatiōe hñda/ ex deliberatiōe ꝓsentit.
etiāsi forsan ex se ñ veller illū actū venereū
exercere. Et notāter ōz ꝓsensus in delctā/
tōem qz si delctātio vt q̄ñq̄z fit/ īsurgeret.
z in illā delectatōz hō ex deliberatōe ñ cō
sentiret. nō eēt tūc nisi veniale pctm̄. Ter
tio mō ipa ꝓcupia cōsiderari pt put eē ex
deliberatōe ꝓsentit in op⁹ z tūc ē mortale
pctm̄. etiāsi p tūc ñ trāseat ī actū ab extra
¶ Respctū vo scōi mēbri pncipal'sez p/
ut cōcupia luxurie ꝓsistit ab extra in ope
hoc itez cōtingere pt dupl'r. Uno modo

prout ipsa cōcupiscentia trāsit ⁊ progre/
ditur in actū venereū/cōpletū ⁊ consum/
matū. ⁊ tunc cōstat esse peccatū mortale.
Alio modo prout ipsa cōcupiscētia tran
sit ⁊ pgredit in aliquos act⁹ disponentes
ad ipm actū venereū. vel ipm circūstātes
seu cōcomitantes. Et hoc itē cōtingere
potest triplicit. vel enī hoc fit p visum. vl
p linguā. vel per tactū. Si prio mōvt qñ
scz ipsa cōcupiscētia ab extra visu pascit.
vt qñ ḋs animo ⁊ fine cōcupiscendi mu/
lierē/in ipsam pspicit ⁊ attendit. ⁊ tūc est
peccatū mortale. Nam illō vt dicit Aug.
nō est titillari. sed plene libidini ꝯsentire
Juxta illō Math. v. Qui viderit mulie/
rem ad ꝯcupiscēdū eā iam mechat⁹ est eā
in corde suo. Et notāter dicit. ad cōcupi/
scendū eam. qm̄ si aliquis mulierē inspi/
ceret vt rem pulcrā. ⁊ nō in deterius pce/
deret. tūc puum vel nullū esset pctm̄. vel
solū esset pctm̄ curiositatis. Si vero se/
cūdo istoꝝ triū vltimoꝝ modoꝝ fieret. vt
qñ quis mulierē ꝓpter libidinē pcaretur.
vel colloḋa familiaria secū habet. vel per
verba adulatoria ⁊ deceptiua/ attrahere
conat. ⁊ tunc est peccatū mortale. Si ꝯo
tertio istorū triū modorū vltimoꝝ fieret.
quod fit p oscula amplex⁹/hmōiḋ mulie
rum cōtrectatiōes. Et tūc est etiā peccatū
mortale. ⁊ tanto grauius q̄to magis per
talia libido accendit. ꝓpter nimiā approxi
matōem ad ignē. Et vocat ab apl'o turpi
tudo. Quod tamē ita accipi debet. si pre/
missa ex libidine seu ꝓpter libidinē fiant.
Nam tāgere mulierē/imo ⁊ osculari. non
libidinis intentōne. sed ex necessitate/seu
quadā honestate vt interdū fit. nō eēt pec
catū. dummodo nihil sit in intentiōe cor
ruptū ¶ Premissa etiā omnia intellige. ni
si p sacramētū matrimonij cū debita mo/
ratiōe. debitisḋ circūstātijs. supra vbi
de peccato luxurie actum est aliqualit' de/
claratis/excusarentur.

K

De peccato in spi/ritūsctm̄ ⁊ diuersis ipi⁹ pctī acceptionib⁹

Expedita igit iuxta ordinē in B
tractatulo exponendoꝝ decla/
ratiōe quarte diuisiōis peccati
mortalis. que (vt supra tactuꝫ
est) p septē vicia capitalia sumit. ipsoꝝḋ
septē viciorū capitaliū explicata natura.
venit nūc aliq̄liter circa vnā pticulā ter/
tie diuisionis peccati mortalis supra eti/
am posite tāgendū. scz in spiritūsanctū.
¶ Circa quod sciendū est/ꝓ licet omnia
essentialia. omnibus trib⁹ psonis sanctissi
me trinitatis equalit' cōueniant cōiter tm̄
attribuit seu appropat psone patris po/
tentia. psone filij sapiētia ⁊ psone spūssan
cti bonitas Et ex hinc insurgit. ꝓ illi qui
peccant ex infirmitate que ꝓprie cōtrariat
potētie/ dicūtur peccare in patrē. i. cōtra
patrem. Qui enī peccāt ex ignorātia que
proprie cōtrariat sapiētie. dicūtur pecca/
re in filiū. Qui enī peccant ex ꝓpria mali
cia que ꝓprie opponit bonitati/dicūt pec
care in spm̄sctm̄ ⁊ est ꝓprie peccare ex pro
pria malicia. quando voluntas scit ⁊ pōt
alicui malo resistere. ⁊ tm̄ ex sola malicia il
lud eligit. Et quo clare apparet pctm̄ in
spm̄sanctū graui⁹ esse alijs peccatis. que
in patrē ⁊ filiū cōmittunt. cū maius sit ⁊
graui⁹ peccare ex propria malicia. q̄ ex in
firmitate vel ignorātia. De qua ipi⁹ pctī
in spiritūsanctū grauitate/latior fiet ifra
declaratio. Et quia generalit' oia peccata
tam in superiorib⁹ declarata q̄ alia. vl' ex
infirmitate. vel ex ignorātia. vel ex propa
malicia cōmittūtur. nō fuit necesse specia
lem de ipsis qualitatib⁹ peccatoꝝ tracta/
tum facere. nisi solū de illo peccato in spi/
ritūsanctū/quod vltra alia peccata q̄ndā
specialitatē quandā q̄ grauitatē impor/
tat ¶ Circa quod pctm̄. ꝓ clariori nature
eius declaratiōe ⁊ intellectu/ ⁊ eo ꝓmari/
me qꝫ multi frequēter de ipso loquūt qui
ꝓriā eius naturā nō intelligūt. est aduer/
tendū/ꝓ triplex de isto peccato in spiritū
sanctū reptitur positio seu acceptio ¶ Alli
qui enī vt Hilarius Ambros. Hieroni.
⁊ Chrysost. ponūt ⁊ dicūt peccatū in spi/
ritūsanctū esse. qñ ad lrām aliqua blasse/
mia cōtra spm̄sanctū dr. siue spūssanct⁹
accipiat fm ꝓ est nomē essentiale toti tri/
nitati cōueniēs. quelibet enī psona spūs
est ⁊ sanctus. siue prout est nomē speciale
vni⁹ in trinitate psone. Et fm hāc accep/
tiōem distinguit in euangelio Math. xij.
Blasfemia in spm̄sanctū. ꝯtra blasfemiā
in filiū homis. vbi exemplū de ista blasse
mia habet de iudeis que illa q̄ xps in vir/
tute spūsctī opabat/ attribuebāt princi/
pi demonioꝝ. ⁊ ideo dicūtur in spm̄san/
ctū blasphemasse. ¶ Augusti. ⁊ aliqui eū
sequentes dicūt ⁊ ponūt peccatū in spm̄

quantū ad tempus ipius sumptōnis vel quantū ad modū. Quantū ad primū cōtingit cōcupiscentie inordinatio. quādo preuenit debitū tps seu debita hora ꝓmendi. Et tūc est ꝑma species supra assignata. denotata p hoc verbū. pre propere Quantū ad scōm cōtingit ꝓcupiscentie inordinatō. scz qn̄ nō seruat debit⁹ mod⁹ in edēdo. Et tūc est ꝗnta species supra assignata denotata per hoc verbū. ardēter.

¶ Notandū insup q Grego. xxxi. li. moraliū quinq assignat gule filias q̄ sunt. inepta leticia. scurrilitas. immūdicia. multiloquiū. hebetudo sensus circa intelligentiam. Quaꝝ numer⁹ seu sufficiētia sic sumi pōt Hula vt supra tactū est ꝓprie cōsistit circa immoderatā cōcupiscentiā q̄ est in cibis ⁊ potib⁹. Et ideo illa vicia q̄ ex īmoderata cōcupiscētia cibi ⁊ pot⁹ consequūtur seu oriunt. cōputant inter filias gule. Ipsa autē vicia q̄ ex īmoderata ꝓcupiscētia cibi ⁊ potus insurgūt seu oriunt cōsideranť dupl'r. Vel insurgūt ex pte aīe vel insurgūt ex pte corpis. Si insurgunt ex pte aīe. hoc pōt cōtingere q̄dupl'r. s. vel primo ex tū ad rōem. cuius acies ex cibi ⁊ pot⁹ īmoderātia hebetat. ꝓpter scz ciborū ⁊ vini fumositates/caput hois pturbantes. Et hinc ponit filia gule ebetudo sensus seu mentis circa intelligentiā. sicut ⁊ ecōtrario abstinētia cōfert ad sapiētie preceptōem. Vel scōo quantū ad vim appetitiuā seu appetitū. q̄ sopito gubernaculo rōnis p ipam cibi ⁊ pot⁹ immoderātiam multiplicit deordinat ⁊ in varias transit dissolutōes. Et hinc ponit inepta leticia filia gule. ex eo q oēs inordīate passiōes ad leticiā ⁊ tristiciā ordinant vt dicit phs Vel tertō quantū ad inordinatōez discretōis circa debitū modū pferendi verba. q̄ freqntissime ex īmoderātia cibi ⁊ pot⁹ cōtingit Et hinc multiloquum assignat filia gule. Iuxta qō dicit Grego. in pastorali. Nisi gule deditos īmoderata loq̄citas comitaret/diues ille q̄ epulat⁹ q̄tidie spēdide dicit in lingua graut⁹ non arderet Vel quarto q̄ntū ad inordinatōez discretōis circa gestus ⁊ actus exteriores Nā sicut ex īmoderātia cibi ⁊ potus puenit in ipa discretōe defectus ⁊ inordinatō circa debitam ⁊ moderatā plationē verboꝝ. ita sil'ter puenit in ipa discretōne deordinatio circa exteriores gestus. Et hinc ponitur scurrilitas filia gule q̄ est quedā vana iocularitas querēs hoīes ad risum ⁊ cōplacentiā cōmouere. ex defectu discretōis seu debite puisiōis proueniēs. Quantū aūt respectu scōi mēbri pricipalis de vitijs. s. q̄ ex pte corpis insurgūt. certū est q ex ipa inordinata ⁊ īmoderata cibi ⁊ pot⁹ cōcupiscentia ⁊ sumptiōe/freqntissime sequūtur emissiones inhoneste supfluitatū. Et hinc est q immūdicia ponitur filia gule.

¶ Est tamē aduertendū q si ex ipsa supfluitate cibi ⁊ potus/ cōtingat emissio supfluitatū p modū seminis natural. tunc immūdicia licet etiā ad gulam ptinere videat/ inq̄ntum scz materiā ministrat. magis ꝓprie tamē ptinet ad pctm̄ libidīs seu luxurie. Si cōtingat emissio aliaꝝ superfluitatū. vt vomitus ⁊ vacuatōnū fetidarū ⁊ hmōi. tunc immūdicia ꝓprie ad viciū gule ptinet. ¶ Est etiā aduertendū q hebetudo quantū ad eligibilia/ nō est ꝓprie filia gule. īmo cōiter in omni pctō inuenit Sz hebetudo sensus circa speculabilia/ maxime etiā ex gula puenit/ propt rōem iam tactā scz propt fumositates caput pturbātes. ⁊ tūc prope est filia gule. Sil'r leticia que est de actu pctī iuxta illō puerbioꝝ. ij. capitulo Letātur cū malefecerit. ⁊ que prope ex habitu peccādi pcedit/ nō est filia gule īmo ad omne peccatū conseqū potest. Sed illa leticia q̄ est vaga dissoluta ⁊ incōposita/ qō iportat hoc verbū inepta. maxime orit ex inordinata sumptiōe cibi ⁊ potus. ⁊ isto mō assignat filia gule. Similiter est quedā scurrilitas q̄ ex volūtate seu appetitu luxurie ⁊ quedā ex appetitu inordinato lucri seu pecunie pcedit. dum scz querit psona p quandā vanā iocularitatē/ ad risum seu cōplacentiā pmoueri. vel ad ipam facilius ad actū venereū pmouendū. vel ad aliq̄d cōmodi ab ea cōsequendū. ⁊ istis modis magis ptinet ad illa vicia scilz luxurie ⁊ auaricie. Sed illa scurrilitas que ex immoderata cōcupiscētia ⁊ sumptōe cibi ⁊ potus procedit iuxta modū sat⁹ supra declaratū ē ppa filia gule

¶ De vitio seu peccato luxurie.

Sequitur de luxuria que sic describitur Luxuria est ex immūdis desiderijs veniēs lubrica mētis ⁊ carnis prostitutio. Scōm alios sic de/

prout ipsa cōcupiscentia trāsit ⁊ progre/
ditur in actū venereū/cōpletū ⁊ consum/
matū. ⁊ tunc cōstat esse peccatū mortale.
Alio modo prout ipsa cōcupiscētia tran
sit ⁊ pgredit in aliquos act⁹ disponentes
ad ipm actū venereū. vel ipm circūstātes
seu cōcomitantes. Et hoc itē cōtingere
potest triplicit. vel enī hoc fit p visum. vl
p linguā. vel per tactū. Si prio mōvt qñ
scz ipsa cōcupiscētia ab extra visu pascit.
vt qñ ḋs animo ⁊ fine cōcupiscendi mu/
lierē/in ipsam pspicit ⁊ attendit. ⁊ tūc est
peccatū mortale. Nam illō vt dicit Aug.
nō est titillari. sed plene libidini ꝯsentire
Juxta illō Math. v. Qui viderit mulie/
rem ad ꝯcupiscēdū eā iam mechat⁹ est eā
in corde suo. Et notāter dicit. ad cōcupi/
scendū eam. qm̄ si aliquis mulierē inspi/
ceret vt rem pulcrā. ⁊ nō in deterius pce/
deret. tūc puum vel nullū esset pctm̄. vel
solū esset pctm̄ curiositatis. Si vero se/
cūdo istoꝝ triū vltimoꝝ modoꝝ fieret. vt
qñ quis mulierē ꝓpter libidinē pcaretur.
vel colloḋa familiaria secū habet. vel per
verba adulatoria ⁊ deceptiua/ attrahere
conat. ⁊ tunc est peccatū mortale. Si ꝯo
tertio istorū triū modorū vltimoꝝ fieret.
quod fit p oscula amplex⁹/hmōiḋ mulie
rum cōtrectatiōes. Et tūc est etiā peccatū
mortale. ⁊ tanto grauius q̄to magis per
talia libido accendit. ꝓpter nimiā approxi
matōem ad ignē. Et vocat ab apl'o turpi
tudo. Quod tamē ita accipi debet. si pre/
missa ex libidine seu ꝓpter libidinē fiant.
Nam tāgere mulierē/imo ⁊ osculari. non
libidinis intentōne. sed ex necessitate/seu
quadā honestate vt interdū fit. nō eēt pec
catū. dummodo nihil sit in intentiōe cor
ruptū ¶ Premissa etiā omnia intellige. ni
si p sacramētū matrimonij cū debita mo/
ratiōe. debitisḋ circūstātijs. supra vbi
de peccato luxurie actum est aliqualit' de/
claratis/excusarentur.

K

De peccato in spi/ritūsctm̄ ⁊ diuersis ipi⁹ pctī acceptionib⁹

Expedita igit iuxta ordinē in B
tractatulo exponendoꝝ decla/
ratiōe quarte diuisiōis peccati
mortalis. que (vt supra tactuꝫ
est) p septē vicia capitalia sumit. ipsoꝝḋ
septē viciorū capitaliū explicata natura.
venit nūc aliq̄liter circa vnā pticulā ter/
tie diuisionis peccati mortalis supra eti/
am posite tāgendū. scz in spiritūsanctū.
¶ Circa quod sciendū est/ꝓ licet omnia
essentialia. omnibus trib⁹ psonis sanctissi
me trinitatis equalit' cōueniant cōiter tm̄
attribuit seu appropat psone patris po/
tentia. psone filij sapiētia ⁊ psone spūssan
cti bonitas Et ex hinc insurgit. ꝓ illi qui
peccant ex infirmitate que ꝓprie cōtrariat
potētie/ dicūtur peccare in patrē. i. cōtra
patrem. Qui enī peccāt ex ignorātia que
proprie cōtrariat sapiētie. dicūtur pecca/
re in filiū. Qui enī peccant ex ꝓpria mali
cia que ꝓprie opponit bonitati/dicūt pec
care in spm̄sctm̄ ⁊ est ꝓprie peccare ex pro
pria malicia. quando voluntas scit ⁊ pōt
alicui malo resistere. ⁊ tm̄ ex sola malicia il
lud eligit. Et quo clare apparet pctm̄ in
spm̄sanctū graui⁹ esse alijs peccatis. que
in patrē ⁊ filiū cōmittunt. cū maius sit ⁊
graui⁹ peccare ex propria malicia. q̄ ex in
firmitate vel ignorātia. De qua ipi⁹ pctī
in spiritūsanctū grauitate/latior fiet ifra
declaratio. Et quia generalit' oia peccata
tam in superiorib⁹ declarata q̄ alia. vl' ex
infirmitate. vel ex ignorātia. vel ex propa
malicia cōmittūtur. nō fuit necesse specia
lem de ipsis qualitatib⁹ peccatoꝝ tracta/
tum facere. nisi solū de illo peccato in spi/
ritūsanctū/quod vltra alia peccata q̄ndā
specialitatē quandā q̄ grauitatē impor/
tat ¶ Circa quod pctm̄. ꝓ clariori nature
eius declaratiōe ⁊ intellectu/ ⁊ eo ꝓmari/
me qꝫ multi frequēter de ipso loquūt qui
ꝓriā eius naturā nō intelligūt. est aduer/
tendū/ꝓ triplex de isto peccato in spiritū
sanctū reptitur positio seu acceptio ¶ Alli
qui enī vt Hilarius Ambros. Hieroni.
⁊ Chrysost. ponūt ⁊ dicūt peccatū in spi/
ritūsanctū esse. qñ ad lrām aliqua blasse/
mia cōtra spm̄sanctū dr. siue spūssanct⁹
accipiat fm ꝓ est nomē essentiale toti tri/
nitati cōueniēs. quelibet enī psona spūs
est ⁊ sanctus. siue prout est nomē speciale
vni⁹ in trinitate psone. Et fm hāc accep/
tiōem distinguit in euangelio Math. xij.
Blasfemia in spm̄sanctū. ꝯtra blasfemiā
in filiū homis. vbi exemplū de ista blasse
mia habet de iudeis que illa q̄ xps in vir/
tute spūsctī opabat/ attribuebāt princi/
pi demonioꝝ. ⁊ ideo dicūtur in spm̄san/
ctū blasphemasse. ¶ Augusti. ⁊ aliqui eū
sequentes dicūt ⁊ ponūt peccatū in spm̄

sanctū esse finalem impenitentiā. quādo
scz aliqs in peccato mortali vsq; ad mor-
tem inclusive pseuerat. qz vt dicunt talis
in spm̄ sanctū blasphemare videt. qō qui
dā dicunt nō solū verbo oris fieri posse.
sed etiā verbo cordis ⁊ verbo operis. Nec
vno solū. imo multis ⁊ multotiēs. Et di-
cunt q̄ verbū sic acceptū dicit eē blasphe
mia ꝓtra spm̄ sanctū. qz est ꝓtra remissio-
nem pctōꝝ q̄ fit p spm̄ sctm̄ q̄ est charitas
patris ⁊ filij. ¶ Alij ⁊ tertij ponūt ⁊ dicūt
pctm̄ in spm̄ sctm̄ eē. qn̄ ex certa malicia.
id est ex ipsa deliberata electōe mali pecca
tur. qō ex ip̄roba volūtate liberi arbitrij
pcedit. qz vt tactū est peccat tūc cōtra bo-
uitatē que attribuit ⁊ appropat spiritui
sctō. ¶ Et in ꝓposito pñti fm cōem vsum
loquēdi ⁊ ponendi accipit isto tertio mō
seu fm istā tertiā acceptōem. Quia capiē
do iuxta primā acceptōem seu p̄mū mo-
dū ponēdi. magis ꝓprie est pctm̄ speciale
ad infidelitatē ptinēs q̄ opponit ꝓfessio-
ni fidei. Juxta vero scōam acceptiōez seu
scōm modū ponēdi. p̄t ad omia vicia pti
nere ⁊ in omi genere pctī contingere. etiā
in pctis a principio ex infirmitate vel ex
ignorātia cōmissis. imo p̄t cōtingere ho-
minē in peccato mortali mori vel ex incu
ria. vel negligētia penitēdi. vel subito. vl
ex improuiso. Et ideo iuxta hāc tertiam
acceptōem seu ip̄m tertiū modū ponendi
fiet hic declaratio de ipso pctō in spm̄ san
ctū. ¶ Circa qō itez p veraciori intellectū
est aduertendū q̄ nō omē pctm̄ qō ex cer
ta malicia cōmittit/ dr esse pctm̄ in spm̄
sanctū. put hic ⁊ cōiter accipit. Dupliciter
enī ꝓtingere p̄t aliquē ex certa malicia. i.
ex ipsa electōne mali peccare. Uno mō ex
inclinatōe habitus viciosi seu assuefactō
ne. imo fm aliquā circūstātiā ex ꝓpria sci-
entia ⁊ deliberatōne q̄ tñ nō peccaret in
spm̄ sctm̄. imo illō (vt tactū est) in q̄libet
genere peccati cōtingere p̄t. Alio mō pōt
q̄s ex ꝓpria malicia peccare ex eo scz q̄ ipe
scienter ⁊ p cōtemptū abijcit ⁊ remouet a
se illud qō in eo poterat electōem seu con
tinuatōem pctī impedire Et cū oia q̄ pec
cati electōem seu cōtinuatōez ipedire pos
sunt ⁊ impediūt/ sint ꝓprie effect⁹ spūssctī
in hoīe. ideo ille q̄ vt tactū est ipsa sic pec
cati electōem seu cōtinuatōem impedien
tia a se sciēter ⁊ per cōtemptū abijcit ⁊ re-
mouet. dicit ex ꝓpria malicia ⁊ in spm̄ san
ctū peccare. Et ita ꝓprie accipit in hoc p-
posito etiā fm cōem acceptōem ex propa
malicia peccare. put adhuc inferi⁹ lati⁹ de-
clarabit. ¶ Qui⁹ autē pctī in spm̄ sanctū
fm Augusti. ⁊ cōem acceptōem ponūt eē
sex spēs. s. despatio. p̄sumptio. īpenitētia.
obstinatio. impugnatio veritatis agnite
inuidētia fraterne gratie. Quaꝝ nūerus
seu sufficiētia sic sumit⁹ pctm̄ in spm̄ san
ctū. put (iuxta supra tacta) hic. ⁊ cōiter ac-
cipit/ fit ⁊ cōmittit p remotionē seu cōtē-
ptū eoꝝ p q̄ homo ab electōe pctī seu cō
tinuatōe qō idem est in effectu/ p̄t impe-
diri. Illa autē que sic hoīem ab electōne
peccati impedire seu ratrahere pñt proce
dūt seu oriunt vel ex pte diuini iudicij. vl
ex pte donoꝝ dei. vel ex pte ipsi⁹ pctī met.
In iudicio autē diuino duo insunt scilz
iusticia ⁊ misericordia. Respectu miseri-
cordie ex qua cōsurgere hz spes ex cōside-
ratiōe scz diuine misericordie peccata re-
mittētis ⁊ bona premiātis. Qui hāc spem
que hoīem ab electōe peccati retrahere et
impedire habz a se p cōtemptū remouet ⁊
abijcit nō sperās scz deū pctā debite peni
tenti remittere vel le. peccat p primā spēm
pctī in spm̄ sctm̄ q̄ est despatio. Respectu
vero iusticie ex q̄ cōsurgere debz timor ex
ꝓsideratiōe scz diuine iusticie recte ⁊ rigi-
de pctā punietis. Qui hunc timorē q̄ me
rito hominē ab electōe ⁊ cōtinuatōe pctī
impedire ⁊ retrahere hz. a se p cōtemptū
remouet ⁊ abijcit sperās scilz seu p̄sumēs
gloriā sempiternā sine meritis vel etiā si
ne penitētia adipisci. peccat p scōam spe-
ciē peccati in spm̄ sctm̄ q̄ est p̄sumptō Et
intelligant hec sane iuxta declaratōez sta-
tim tactā. Nam pctm̄ despatiōis ⁊ p̄sum-
ptōis put hic sumit⁹/ nō cōsistit in hoc q̄
q̄s dei misericordiā vel iusticiā nō credat
qz tūc non ptinet ad pctm̄ in spm̄ sctm̄ p
ut hic sumit⁹. sz potiꝰ ptineret ad pctm̄ in
fidelitatis. Sz cōsistit in hoc q̄ ipsa dei
misericordia vel iusticia cōtemnit⁹ seu vi-
lipēdit⁹. ¶ Respectu āt scōi mēbri princi-
palis scilz donoꝝ dei q̄bz hō a peccato re
trahit⁹ ipsa duo principalit⁹ sunt. Primū
est agnitio veritatis fidei q̄ maxime hoīez
habet ab electōe pctī retrahere seu īpedi-
re. quā q̄ a se scient⁹ ⁊ p ꝓtemptū abijcit ve
ritatē. s. agnitā īpugnādo vt licenti⁹ pecca
re valeat. peccat p q̄ntā spēm pctī in spm̄
sctm̄ q̄ est īpugnatio veritatis agnite Alio

donū dei ab electione pctī impediēs seu retrahēs/est auxiliū interioris grē diuinitus collate. cōtra quā ponit sexta species peccati in spm̄sanctū. scz inuidētia fraterne gratie.dū scz aliquis nō solū psone fratris seu primi inuidet.q̄ nimo inuidet etiam gratie dei crescenti ⁊ apparēti in mūdo. ¶ Respectu vero tertij mēbri principalis.i.pctī in se duo sunt principaliter q̄ hominē a peccando impedire seu retrahere possunt ⁊ debēt. Primū est inordinatio. turpitudo ac vilitas actus pctī in se. Cuius debita cōsideratio/solet in homie penitentiā inducere de pctō cōmisso. Et cōtra hoc homo peccat p tertiā spēz pctī in spm̄sanctū scz p impenitētiā. Scōm est puitas ⁊ breuitas boni seu delectationis quā aliq̄s in pctō querit ⁊ inuenit. Cui⁹ ꝓsideratio inducere solet hominē ad hoc q̄ eius volūtas in pctō nō firmet. Et cōtra hoc peccat homo p quartā spēm pctī in spm̄sctm̄ scz p obstinatōem. Et intelligant ista duo sane. nō enī hic sumit impenitētia prout dicit pseuerātiā in peccato mortali vsq̄z ad mortē inclusiue. qz iā nō esset speciale pctm̄.sed q̄dā pctī circūstantia que eēt ⁊ cōtingere posset in q̄libz peccato vt aliqualiter supra in scōa acceptōne pctī in spm̄sctm̄ tactū est. Sz accipit hic impenitētia fm q̄ importat ꝓpositū non penitēdi ⁊ est ꝓprie respectu ꝑteritoꝝ. Similiter obstinatio nō capit hic p pseuerātia seu cōtinuatōne in pctō.sed qñ homo suū ꝓpositū in hoc firmat q̄ vult peccato inherere.⁊ est ꝓprie respectu futuroꝝ. Juxta illō Hieremie.viij. Nullus est q̄ agat penitētiā.i.agere velit sup pctō suo dicēs quid feci q̄ntū ad primū Oēs ꝓuersi sunt ad cursum q̄si equus impetu vadēs ad p̄lium q̄ntū ad scōm. ¶ Est etiā aduertendū q̄ Bernardus in li.de precepto ⁊ dispēsatōne ponit.q̄ nolle obedire/est resistere spūisctō Glosa etiā ordinaria leuitici.vij dic.q̄ simulata penitētia/est blasphemia spūsctī Scisma etiā recte ꝓtra spm̄sctm̄ ꝓmitti videt. nāq̄z p eū ecclia vnit. Que tria non vident sub sex spēb pctī in spm̄sctm̄ supra declaratis comp̄hendi. Sz q̄ bene cōsiderat predicta tria sub ipsis speciebus effectualiter continētur ⁊ comp̄hendūtur.⁊ ad ipsa reduci possunt. Utputa nolle obedire ptinet ⁊ reducit ad obstinatōem. Silī ratio penitētie ptinet ⁊ reducit ad ipenitētiā ⁊ sub ea cōtinet. Scisma ptinet ⁊ reducit ad inuidentiā fraterne gratie.q̄ quam gratiā membra ecclesie vniūt

Quare irremissibile.

¶ Est ē notandū q̄ pctm̄ in spm̄sctm̄ dicit cōiter irremissibile iuxta illud ꝓbū xpi Qui peccauerit in spm̄sctm̄.nō remittet ei in hoc seculo.neq̄z in futuro Qd̄ sic pt intelligi Et fm oēs tres acceptōes peccati in spm̄sctm̄ supra positas Juxta enī scōam acceptōez q̄ est Aug.claꝝ ē q̄ finalis ipenitētia quā ponit pctm̄ ī spm̄sanctū realiter est irremissibile. qz nullo mō remittit. Quō enī remitteret pctm̄ mortale in q̄ vsq̄z ad mortē pseuerat? Nō enī hic ī hac vita cū de eo nulla penitētia habitat facta sit.nec etiā in vita futura. vbi nullo⁹ loc⁹ est misericordie.sed pure iusticie. vbi etiā q̄s meritorie penitere nō pt. Scōm ātem alias duas acceptōes scz ꝑmā ⁊ ꝛtiā dicit etiā pctm̄ ī spm̄sctm̄ irremissibile. Nō qz nullo mō remittit. sed q̄ntū est de se et sui natura/hz meritū nō remissiōis.meretur q̄z q̄ nō remittat. Et hoc duplr. Uno mō q̄ntū ad penam Alio mō q̄ntū ad culpā. Quātū ei ad penā certū est. q̄ q̄ ex ignorātia vel infirmitate peccat minorē penā merēt maiorēq̄z q̄dāmō excusatōez hz vñ ei⁹ pena minui debeat.q̄z q̄ ex certa malicia peccat. Ut grā exēpli.ad ꝓpositū ꝓbi xpi supra iuxta ꝑmā acceptōez pctī in spiritūsctm̄ allegati Judei q̄ blasphemabāt in xpm tāq̄z filiū hoīs/vocādo eū voracē vini potatorē ⁊ pblicanoꝝ amatorē. maiorē excusatōez hre poterāt ꝓpter ifirmitatē carnis quā in ipo xpo aspiciebāt. ⁊ sic minorē circa hoc penā merebāt/ iō dicti sunt a xpo blasphemasse in filiū qd̄ remissibile ē. Sz qñ ipaz diuinitatē q̄ etiā erat in xpo blasphemabāt.curatōz.s.ifirmitatū.eiectōes demonioꝝ. illūiatōes cecoꝝ. ⁊ alioꝝ opa miraculoꝝ que sunt proprie opa diuinitatis. ⁊ nō nisi p spm̄sctm̄ fieri poterant.attribuēdo diabolo.nullā excusatōz hēbāt vñ pena eoꝝ minui mereret. Et iō tūc dicti sunt a xpo blasphemasse ī spm̄sanctū. Qd̄ peccatū ñ fuit ad lrāz cis remissum.neq̄z in hoc seculo neq̄z in futuro.ūmo fm expositōez Crisos.p illo pctō penā passi sunt ⁊ ī pñti vita p Romanos ⁊ in futura vita apd̄ īferos. Quātū āt ad culpā d̄z peccatū ī spiritūsanctū irremis/

sibile ex ipsa dispositōe remittēdi Sicut enī aliqs morbꝰ corpalis fm sui naturaz incurabil' ōr. qñ in se hz illō p qō tollunt ea et qbꝰ morbꝰ curari pt. vtputa qr tollit virtutē nature vel inducit fastidiū cibi et medicine. licet deꝰ sua gratia et miraculo posset illuz morbū curare. ita suo mō iste morbꝰ spūalis q pctm in spm̄sctm̄ ōr fm suā naturā incurabilis ⁊ irremissibilis dicit ex eo scz q de sui natura excludit ⁊ abijcit ab homine illa p q̄ fit peccatoꝝ remissio. Non tm̄ ꝓpter hoc intelligēda est oīno pclusa via sanatōis ⁊ remissiōis. fm oīpotētiā ⁊ misericordiā dei. p quā aliqñ tles q̄si miracl'ose spūalit' sanāt. licz raro ⁊ difficult'. De nullo enī q̄diu durat hec vita despandū ē. ꝓsiderata. s. oīpotētia ⁊ misericordia dei. Sz ꝓsiderata natura ⁊ cōditiōe pctī. aliq filij diffidētie dicūt vt hētur p apl'm ad epl'. v. ¶ Sū t alij alio mō istā irremissibilitatē pctī in spm̄sctm̄ exponētes. sz effectualit' iuxta ea q̄ supra notata sunt. Notāt eī q hoc nomē irremissibile triplicit' sumi pt. Uno mō negatiue scz q nullo mō remitti pt. Et isto mō peccatū angeli ⁊ dānatoꝝ irremissibile dicūt Alio mō puatiue qō scz ex se cōgruētiam nō hz q remitti debeat. licz ex congruētia diuine bonitat̄ remitti possit Et hoc mō omne pctm̄ mortale irremissibile dicunt Tertio mō ꝓrie q. s. ex se iportat ⁊ īcludit dispositōez ꝓriā ad remissionē. Et h̄ mō pctm̄ in spm̄sctm̄ irremissibile dicunt. qr iportat ex se ⁊ includit dispositōez ꝓriantē grē remittēti pctm̄. p despatōz scz vel p̄sumptōez aut alias eiꝰ spēs Et iuxta istū modū ponēdi capiūt etiā nūeꝝ seu sufficientiā ser specieꝝ pctī in spm̄sctm̄ supra enūeratāꝝ. hoc scz mō. In remissiōe eī vt dicūt tria ꝓcurrere hñt videlicz. ipe remittēs. ille cui remittit' ⁊ dispositō remittēdi in eo cui remittit'. In ipo remittente duo sunt. s. mia ⁊ iusticia Cōtra pmū q̄ꝝ peccat' p despatōez. ꝝ scōm p p̄sumptiōez In eo cui remittit' duo eē ꝓuenit scilz dolorē de ꝓmisso. ⁊ ꝓpositū vlterior de nō ꝓmittēdo. Cōtra pmū q̄ꝝ peccat' p obstinatōez. Cōtra scōz p finalē ipenitētiā Dispositō ꝓo remittēdi ī eo cui remittit' duplex ē. s. cognitio veri. ⁊ amor boni Cōtra pmū q̄ rū peccat' p ipugnatōz veritat̄ agnite Cōtra scōm p inuidētiā fraterne grē. Et accipit' hic final' ipenitētia put ī supioribꝰ declaratū ē. nō quidē put iportat ꝓtinuatōnē in pctō vsqꝝ in finē. nā sic in q̄libz peccato mortali ꝓtingere pt. sz negatiue. put scz dicit seu iportat ꝓpositū nō penitendi Et isto mō ē spēs pctī in spm̄sctm̄ ¶ Breuiter vt iā tactū est iste vltimꝰ modꝰ ponēdi in effectu reincidit ī ea q̄ supiꝰ dicta et declarata sunt. Sed iō hic inseri placuit vt legentes cape possint qō eis magis sedebit ⁊ placebit.

De peccato actuali vēiali. Et circa ipz in generali occcurrē. A

Expedita igit'/iuxta ice (tibꝰ. ptū huiꝰ octaui tractatꝰ p̄ñt̄ libelli ordinē/ declaratōe duoꝝ principaliū mēbroꝝ prie diuisiōis pctī supra tacte ⁊ posite/ scz pctī originalis. ⁊ pctī actualis mortalis. Nunc de alio tertō mēbro principali eiusdē diuisionis. s. de pctō actuali veniali/aliq dicēda veniūt. Et prio q̄d sit ⁊ vñ dicat'. Secūdo de diuers' eiꝰ noibꝰ seu appellatōibꝰ. Tertio de aliquibꝰ ipsiꝰ peccati effectibꝰ.

Quid sit peccatuz veniale. et vnde dicatur.

Peccatū veniale fm Aug. est q licet penā mereat. nō tm̄ hoiem vsqꝝ ad reatū ꝓpetue mortis grauat seu obligat. sz facile indulget. ¶ Pro q̄ ad maiorē declaratōez sciēdū est q licet diffinitō Aug. in supioribꝰ pctō mortali attributa. s. qō est dictū vel factū vel ꝓcupitū ꝗ legē dei seu legē eternā. pctō actuali in generali seu tāq̄ generi/ ab aliqbꝰ attribuat. ⁊ sic fm eos posset etiā pctō veniali fm tm̄ maius ⁊ minꝰ ꝓpetere seu ꝓuēire. Scōz tm̄ btūz Tho. pria scōe sue summe. illa diffinitio sic supra pctō mortali attributa. magis ꝓprie ipsi pctō mortali cōuenit. Nā in eo est pfecta rō pctī. quā pro prie dicta diffinitio īportat. Nā vt ōt idē doctor q pctm̄ veniale dicat' pctm̄. hoc solū est fm ipfectā rōem pctī. imo in ordine ac respectu ad pctm̄ mortale pt eo mō peccatū veniale dici pctm̄ sicut accūs ī ordine ac respectu ad subam ōr ens. i. fm ipfectā rōem entis. Pctm̄ enī veniale ex se nō fit seu ꝓmittit' ꝗ legē. Nā hō inq̄ntū venialiter peccās/ñ facit q lex phibz. nec pter mittit illō ad qō lex ex pcepto obligat. qr iā non peccaret venialiter sed mortaliter.

Sed facit pter legē. qz. s. non obfuat modū rationis quē lex intēdit. Et ideo vt dicit idē btūs Tho. diuisio pcti in mortale z veniale. non est diuisio generis in spēs. que eqliter rationē ipsi⁹ generis pticipēt sz solū est diuisio analogi in spēs. s. rationē generis fm pius z posteri⁹ pticipātes. ¶ Pro quo adhuc notādū q̄ duplex ē regula hūane volūtatis Una ppinq̄ q̄ est ipsa hūana rō. Alia est pria regula scz lex eterna q̄ est q̄si rō dei. Et p ꝓpatiōez ad istas regulas sumit z attēdit rectitudo volūtatis. z ois ꝓmēsuratio cuiuscūq̄ act⁹. que talis dz esse. vt volūtas nō decliner a suis extremis. s. a deo pricipio z a deo fine. Ut videlz oia a deo se habere cognoscat et in deū oia referat. aq̄ rectitudie z cōmēsuratōe. tāto efficit peior z deterior. Et hinc (vt tactū est) sumit rō pcti mortalis z pcti venial fm scilz diuersitatē inordinatōis q̄ cōplet rōem peccati. Duplex ei est inordiatio. Una p subtractōem pricipij z finis ordis scz dei Et hec inordinatio facit pctm̄ mortale. qn̄. s. anīa p pctm̄ deordinat vsq̄ ad auersionē ab vltimo fine. q̄ etiā principiū ordis est. z cui p caritatē vniri debem⁹ Alia inordinatio est. q̄ saluato ipso pricipio z fine ordinis. fit inordinatio solū circa ea q̄ sunt circa ipm principiū z finē Et hec inordinatio facit solū pctm̄ veniale. qz tūc anīa non deordinat p pctm̄ vsq̄ ad auersionē ab vltimo fine. q̄ vt iā dictū est etiā ipz pnciplū ipsi⁹ ordis est. Et dat ipe btūs tho. ex m̄ de inordinatōe cōpletiōis q̄ ꝓtingit in aliq̄ aīmali. Nā si illa inordinatio pcedat vsq̄ destructōez vitalis pricipij. tunc seqtur mors. Si vero saluo pricipio vitali/ sit solū quedā inordinatio hūoz tūc solū quedā est egritudo ¶ Dicit ātem pctm̄ veniale a venia. ex quo insurgit q̄ aliq̄ rationē hui⁹ imponētes dicunt. triplici ꝓsideratōe seu respectu/ aliqd pctm̄ dici veniale. s. ex euētu ex cā. ex genere. Ex euētu quidē qz realit veniā ꝓsecutū est Et hinc est qd dicit Amb. q̄ omne pctm̄ intelligendo etiā de mortali/ p penitētiā fit veniale Sz ista cōsideratio seu acceptio pcti venialis larga ē. nec ppositō cepto bn̄ ꝓueniens. Et cā vero. qz illd pctm̄ licet forsan ex suo esse mortale existat. hz tn̄ in se seu ipportat aliqd. vn̄ veniā conseq̄ possit. non quidē ex se simplr sz ex q̄dā cā indirecta: Quia scz hz in se seu ipportat aliqd/ suam culpā diminuēs. vt sunt pctā q̄ infirmitate vel ignorātia cōmittunt respectu eorū q̄ cōmittunt ex ppria malicia. Et ista adhuc cōsideratio seu acceptio non cōgruit nro ppositō. Et genere āt. qz illd pctm̄ de se nō tollit ordinē ad vltimū finē. z sic nō meret penā eternā. Sz qz aliquā inordinationē z obliqtatē a recta regula ipportat meret penā sed tēpalē. vt iā satis supra expositū est. ¶ Et fm istā acceptōem/ intelligunt ea que iā hic de pctō veniali tractata sunt z tractabūt. Nā fm ipam ꝓsideratōem seu acceptiōez/ distinguit z diuidit pctm̄ veniale ꝑ pctm̄ mortale. dū cōit dicit q̄ pctō actualiū/ aliū est mortale aliud veniale. Que differētia seu distinctio inter pctm̄ mortale z veniale/ sumit ex obiecto seu ex pte obiecti. Cū enim vt iā supra aliqliter tactū est. volūtas peccātis fertur in alqd qd fm se repugnat caritati que ē principiū vite spūalis. z p quā homo ordinat ad vltimū finē scz deū. tūc illd peccatū ex suo obiecto seu rōne sui obiecti hz q̄ sit mortale ex genere siue sit ꝑ deū directe. vt puta ꝑ eius ppriā dilectōz z honorē vt sunt infidelitas. hereſ. blasphemia et hmōi. Siue sit ꝑ deum indirecte. vt puta cōtra dilectiōez primi. quā vult z pcepit. sicut homicidiū adulteriū. z sil'ia. Cū vero volūtas peccātis fert in id qd in se continet q̄ndā inordinatōem. que tn̄ nō contrariat dilectioni dei et primi sicut sunt/ verbū ociosum risus supflu⁹. z alia hmōi tūc illud pctm̄ ex suo obiecto seu rōne sui obiecti/ nō hz qd sit mortale ex genere sz solū veniale. Et hoc est idē in effectu cuz illo qd cōiter dr/ q̄ pctm̄ mortale est libido seu voluptas in creatura supra deū. i. plus q̄z deo vel eq̄ vt deo. z veniale est cōplacētia seu voluptas in creatura infra vl citra deū. i. q̄ nō plus q̄z deo nec eq̄ sicut deo. qz scz nō vellet q̄s illi finalr adhere/re. vel propt illd deo displicere. aut scient ꝑ ei⁹ pcepta z mādata q̄cq̄z facere.. Pro āpliori isup tā dicēdoz q̄z etiā iā dictoz z spēaliter supra vbi actū est qn̄ vicia capitalia mortalia z qn̄ venialia existāt. declratōe. est sciēdū. q̄ qz act⁹ morales/ n̄ solū

recipiūt rōem boni et mali ex obiecto seu rōne obiecti. sed etiā ex aliqua dispositōe seu intentōne agētis: qñqz ꝯtingit q̄ ille actus q̄ alias ex suo genere scz rōe sui obiecti/cēt pctm̄ veniale. ex pte dispositiōis ipsius agētis efficit mortale. Uel qz ipse agēs in illo cōstituit suū finē vltimū Uel qz illō ad aliq̄d aliud ordīat qō ex suo genere pctm̄ mortale existit. Utputa gr̄a exempli. Si iuxta supra tacta/aliq̄s de dilectōe alicui⁹ boni ꝯmutabilis/ quā citra deū haberet/intātū trāsiret. q̄ illi tali bono cōmutabili/tanq̄ ibi suū vltimū finē cōstituēs adhereret. iā illō quod alias ex suo genere nō esset nisi veniale pctm̄. ex ipsius agētis dispositiōe seu intentōe fieret mortale. Uel in alio exēplo met supr⁹ posito. vbi q̄s verbū ociosum qō de suo genere nō est nisi veniale/ordinaret ad adulteriū cōmittēdū. tūc verbū ociosum esset pctm̄ mortale. Et ꝓm hoc ꝓprie hūt intelligi illi quatuor modi/q̄bus pctm̄ veniale ōr efficī mortale. supra/vbi de peccato mortali actū est/specificati ¶ Sil'r etiam ex opposito contingere p̄t q̄ ille act⁹ q̄ alias ex suo genere scz rōne sui obiecti esset pctm̄ mortale. ex pte seu dispositiōe agētis fit veniale. ꝓpter hoc scz q̄ act⁹ est īpfectus id est nō pfecte a rōe q̄ est primū actuum moraliū directiuū seu regulatiuū principiū/deliberat⁹. Sicut de subitis seu primis motib⁹ infidelitatis vel blasphemie aliis exēplificari posset. Uel etiā iuxta in supiorib⁹ tacta de inuidia. q̄ ex suo genere/rōneqz sui obiecti est pctm̄ mortale. cū sit dolor ⁊ displicētia de bono alteri⁹ q̄ recte cōtrariat charitati. Si tm̄ in motu īpfecto ⁊ nō plene a rōne deliberato ꝯsistat. manet solū pctm̄ veniale. Et sic de pluribus exēplificari posset de q̄b⁹ magis ī loco iā allegato. vbi qñ vicia capitalia. mortalia vel venialia existāt actū est. ¶ Q̄ aūt tā in supiorib⁹ q̄z in seq̄ntib⁹ vbi de pctō mortali ⁊ de pctō veniali agit/ addit hoc nomē actuale. cū tm̄ plura sunt pctā tam mortalia q̄z venialia. q̄ in non faciēdo seu omittēdo consistūt. q̄ cōiter pctā omissionis appellant. rō principalis fuit/ad clari⁹ denotandā dr̄am inter pctm̄ originale. ⁊ pctm̄ nō originale qō cōiter p actuale ab originali distinguit. qz nō nisi actu ab extra vel ab actu q̄dā interiori volūtatis cōmittit. qō nō sic est in pctō originali. vt sat⁹ in supiorib⁹ declaratū est. ¶ Circa que pctā omissiōis q̄ntū ad pñtē materiā spectat/est aduertēdū q̄ omissio eorū scz ad q̄ hō tenet. quia alias ꝓprie nō esset omissio. aliqñ cōtingere pōt/ ex sola inaduertentia seu obliuiōe. vtputa gr̄a exēpli Cū aliquis hora debita qua tenet ire ad eccl'iam/obliuiscit ire. ⁊ talis omissio nullū vel modicū est pctm̄. qz iā extra actū volūtatis est Adhuc si illa obliuio ex aliqua alia causa vel occasione. siue ꝓpinq̄ siue remota p̄cedente. circa quā hō ꝓuidere poterat ⁊ debebat/cōtingeret/esset maiꝰ peccatū circa illa/q̄z circa īpam omissionē in se. Aliqñ vero cōtingere p̄t omissio ex aliquib⁹ alij⁹ caus⁹ seu occasionib⁹/q̄ tm̄ non sunt in ptāte hoīs. vtputa in exēplo iam cepto. Si aliq̄s ꝓpter grauē infirmitatē/ vel alias contra suā voluntatē detent⁹ seu impedit⁹/nō iret ad eccl'iam hora q̄ tenet ⁊ tūc ipsa omissio nō hz rōem pctī. imo nec ꝓprie in isto casu dz dici omissio. Aliqñ autē cōtingere p̄t omissio ex caus⁹ vel occasionib⁹. que subiacēt volūtati hoīs. ⁊ tūc omissio habet rōem peccati Quia tūc semper oportz q̄ illa causa seu occasio in q̄ntū est voluntaria/habeat aliquē ad minus interiorē actū voluntatis. qō potest cōtingere seu cōsiderari dupl'r. Uno mō qñ ille act⁹ interior volūtatis directe ferr̄ in īpam omissionē. vtputa in exēplo iam tacto. Aliq̄s hora debita q̄ tenet/ omittit ire ad eccl'iam/solū qz vult nō ire vitās laborē vel hmōi. ⁊ tūc talis actus volūtat⁹ ꝓprie ⁊ de p se ptinet ad omissionē Uolūtas etenī cuiuslibet pctī ꝓprie ⁊ de p se ad illud pctm̄ ptinz. eo q̄ volūtariū est de rōne pctī. intātū vt dicat Aug. peccatū adeo volūtariū esse. q̄ si nō sit volūtariū/pctm̄ nō est. Alio modo cōtingere seu cōsiderari p̄t qñ scz ille act⁹ valūtat⁹ ñ ferr̄ directe ī īpam omissionē. sz ferr̄ in aliqō aliō p qō ꝯtigit omissio illi⁹ ad qō q̄s tenet. Et iste vocat act⁹ exterior ⁊ de p accñs. Qō iterū dupl'r considerari p̄t. Quia vel illō in qō sic ferr̄ ipsa volūtas /est ipsi omissioni cōiunctū. vtputa ꝯtinuādo exēplū iā ceptū Aliq̄s omittit ire ad ecclesiā hora debita q̄ tenet quia tūc vult ludere vel bibere. et ludit vel bibit. certū est q̄ ille act⁹ ludēdi vel bibēdi illa hora. est actus cōiunct⁹ illi omissioni. Uel illud in qō voluntas ferr̄ nō est ipsi omissioni ꝯiūctū. sz est p̄cedēs

et remotũ/vtputa Aliquis vult diu vigilare de sero ⁊ vigilat/ ex quo contingit q̃ omittit ire ad ecclesiã hora matutinarũ. certũ est q̃ ipse actus vigilãdi de sero/ nõ est cõiunctꝰ ipsi omissioni. Ex q̃bꝫ ptz q̃ licet ipa pctã omissionis de ꝑ se et simplr ꝓsiderata/ possint esse absq̃ aliquo actu ab extra. respectu tñ actũ tã interiorꝫ ipsius volũtatis ⁊ de ꝑ se/ q̃ꝫ exteriorꝫ ⁊ de ꝑ accñs nõ sunt sine aliquo actu. Et exinde actualia dici pñt. ¶ Per iam hic tacta ꝑt quisq̃ apud se ꝓpẽdere/ qñ pctã omissionis sunt mortalia vel venialia. vel grauia vel leuia. ꝓsideratis scz obligatõe q̃ quis ad aliq̃d faciendũ tenet. et necessitate vel vtilitate illius ad qõ sic tenet. et caus seu occasionib ex quibus omissio contingit

De natura primorum motuũ ⁊ quando peccata existant.

Q Via vero omne pctm̃ actuale siue mortale siue vẽiale/ cõiter a primis motib ortũ habz. immo ipsi primi motus int pctã venialia cõputant. In omni enĩ tentatõe est cõiter iste successus. q̃ prio insurgit ꝑmus motꝰ. quẽ seq̃t delectatio. ⁊ exiñ consensus. Ordo enĩ tentatiõis hic cõiter est q̃ ꝑ tria successiue in pctm̃ inducimur. s. suggestiõe. delectatõe. ꝓsensu. ita q̃ ꝑ suggestionẽ que siue ab extra. vt a diabolo ⁊ mũdo. cuiusmodi tentatio nõ est pctm̃ sz materia exercẽde virtutis. sine ab itra vt a fomite. q̃ nobis inest/ ꝓcedat/ excitat primus motꝰ. ⁊ ibi tentatio inchoat. ꝑ delectatõz ꝓgredit. ⁊ ꝑ ꝓsensum ꝓsummat. q̃ tñ ꝓsummatio itelligat de ꝓsensu in actũ nã aliquẽ est repire ꝓsensum in delectatõnẽ/ in quo licz ꝓsistat pctm̃. nõ tñ ibi prope dr tẽtatio ꝓsummari. vt latꝰ infra declarabit. Ideo ꝑ clariori intellectu tã iam dictorꝫ q̃ꝫ etiã dicendorũ (venit aliq̃d de ipsis ꝑmis motib delectatõe ⁊ ꝓsensu/ in generali tãgendũ. ¶ Pro quo sciendũ q̃ anima sensibilis duplicẽ habet potentiã Unã apprehensiuã. aliã motiuã. Apprehensiua itꝫ diuidit in apprehensiuã de foris. ⁊ in apprehẽsiuã de intus seu ab intra. ¶ Vires apprehẽsiue de foris seu ab extra sunt quinq̃ sensus ꝑticulares siue exteriores. s. visus auditus. gustus. odoratus tactus. Et sunt vires apprehẽsiue passiue. qr sensatio fit in ipsis sensib/ ab intra suscipiẽdo ⁊ nõ ab extra mittendo. Et sunt isti sensus/ solũ ꝓceptibiles rerũ singulariũ. ⁊ nõ vniuersaliũ. Et hñt oẽs vnam originẽ/ a sensu cõi. a quo veluti linea a centro excũt. Et ad causandũ in eis debitã sensificatõem/ quatuor oportet cõcurrere. s. obiectũ pñs. mediũ deferens. et dispositũ organũ cõueniẽs ⁊ sanũ. ⁊ actualem aĩe intentõem Et in multis cõueniunt ⁊ differũt adinuicẽ. q̃ pro materia ꝑsenti nõ est necessariũ exp̃mere. ¶ Vires autẽ apprehẽsiue ab intus/ sunt q̃nq̃ potẽtie interiores anie sensibilis. q̃ sunt sensus cõis. imaginatio. estimatio. fantasia. ⁊ memoria. Et sunt etiã oẽs iste q̃nq̃ potẽtie passiue. quia ab int suscipiẽdo apphendũt ⁊ patiunt a formis rꝝ singularium. Et sunt etiã circa ꝑticlaria tm̃ ¶ Et est sensus cõis potẽtia que oim sensuum ꝑticulariũ obiecta apprehẽdit. Nam aliꝫ sensus similitudines suorꝫ sensatorꝫ ad sensum cõez reducũt. quo mediãte. de singulorum ꝓprietatib iudicãt ⁊ discernũt. Quia ꝓm iudiciũ sensus cõis/ apprehendimꝰ nos videre qñ videmꝰ. ⁊ audire qñ audimꝰ. ⁊ sic de alijs ¶ Virtus autẽ imaginatiua/ est potẽtia apphẽsiua. in q̃ imaginatões rꝝ sensibiliũ reseruant. Ista virtꝰ plus abstrahit q̃ꝫ sensus. qm̃ sensus non accipit formã rei nisi ipsa re pñte. Imaginatio vero formam rei reseruat. re etiã ipa absente Et in ꝗ differt a sensu cõi qr sensus cõis indiget pñtia rei exterior. sicut sensus ꝑticular. imaginatio ꝛo nõ Ista virtꝰ vocat thesaurꝰ formarꝫ. qm̃ sicẽ dictũ est dictũ est forme rꝝ a ꝑticularib sensib recepte in ea retinẽt ⁊ seruant. Et de istis duab potẽtijs sufficiãt que dicta sunt summati/ ꝑ intellectu dicendorꝫ retigisse. Qui ampliora ⁊ etiã de alijs tribus potẽtijs q̃sierit/ ad philosophũ recurrat.

De vi sensibili motiua spiritualiter.

Ris sensibilis motiua/ q̃ndoq̃ꝫ mouet spũalr. qñz corpalr Qñ mouet spũalr/ dr appetitiua. q̃ etiã duplr mouet. s. aut diligẽdo aut odiẽdo. Juxta q̃ diuidit in cõcupiscibilẽ. ⁊ irascibilẽ. ꝑ q̃s aĩa appetit bonũ vel insurgit cõtra malũ. Et exiñ oriunt q̃tuor affectões. s. gaudiũ spes dolor. timor. De sensualitate. Sensualitas etiã est vis aĩe

sensibilis motiua. ⁊ ad idē mouet ad qd̄ vis cōcupiscibilis ⁊ irascibilis. sz ab eis differt. ¶ Prio qz sp appetit q̄ delectabilia sunt corpi. ⁊ q̄ ei nociua sunt refugit. Concupiscibilis vero ⁊ irascibilis/ bene versant̄ ⁊ mouēt. etiā circa bonū vel malū nō delectabile nec nociuū corpi. Secundo qz sensualitas/ magis corpi cōiungit̄. estq̄ magis ad carnem depssa Et sicut in brutis ita in hoīe/ suo ꝓprio motu mouet̄ nec aliq̄ lege stringit̄. quin sp in appetitu rex ad corpꝰ ptinētiū/ mouea. ¶ Mobilius tm̄ est in hoīe q̄z in brutis qz in hoīe ei cōuenit aliq̄liter subiectā esse ⁊ obediētē voluntati ⁊ rōni. Sed cōcupiscibilis ⁊ irascibilis/ cōiungūt̄ rōni. ⁊ put sunt in homine rōne frenant̄ ac regūt̄ virtutib q̄ in ipsis fundāt̄. vt tpantia q̄ est in ꝛcupiscibili. ⁊ fortitudīe q̄ est in irascibili. ¶ Vis sensibilis motiua/ mouēs corpalit̄. diuidit̄ in virtutē naturalē. in vitalē. in aīalez ¶ Prima scz naturalis motiua est humox mediātib arterijs q̄ radicātur in epate. ⁊ hoc p spm̄ naturalē. Scōa scz vitalis/ est motiua pulsuū mediātib arterijs. q̄ radicant̄ in corde. ⁊ hoc p spm̄ vitalē. Tertia scilz aīalis est motiua mēbrox mediātib neruis. q̄ radicant̄ in capite. ⁊ hoc p spm̄ aīalē. Et fm istox diuersitatē vt videt̄ dicit̄ spūs naturalis vitalis. ⁊ aīalis. qui tm̄ vnꝰ ⁊ idē est i suba. licz fm cōpatōez dictorum motuū/ diuersificet̄ in ratione.

De aliquibus potentijs anime rationalis.

Et insup sciendū q̄ quātū ad pñtem materiā spectat ⁊ sufficit/ potētie aīe rōnalis fm phz principalit̄ seu primaria diuisiōe diuidūtur in cognitiuā quā theologi intellectū vocant. ⁊ ī motiuā quā theologi affectū noīant. Tūc enī potētia aīe/ intellectꝰ ōr/ qm̄ est apprehēsiua. Et volūtas ōr qm̄ est motiua. ¶ Itē sciendū q̄ aīa q̄sdā vires hz/ separatas a corpe. ⁊ fm q̄s nō innititur corpi. licz eis vtat̄ vtēte corpe. vt sunt velle ⁊ intelligere. Quasdā vero hz insepabiles a corpe maxime respectu hoīs q̄ntum ad opatōem. qz scz aīa extra corpus/ eax opatōem exercere nō ptvt sunt vires sensibiles de q̄b supra Habz etiā aliq̄s quo ad se dūtaxat vt sunt rō. volūtas. libex arbitriū. Aliq̄s vero hz q̄b corpi pmiscet̄. vt sunt vis naturalis. vitalis. ⁊ aīalis. de quibus supra tactum est.

Vis motiue anime rationalis diuiditur.

Et insuper sciendū. q̄ vis motiua aīe rōnalis/ diuidit̄ p impatiuā/ in consiliatricē/ in affectiuā/ ⁊ in cōsiliatricē ⁊ affectiuā sil̄. ¶ Prima est libex arbitriū ⁊ sinderisis. scōa est rō. tertia est volūtas. q̄rta ōr ipse intellectus practicus. De tribus primis solū exigit materia presens facere mentionē

De libero arbitrio

Libex arbitriū fm Augu. ōr facultas rōis ⁊ volūtatis. q̄ eligitur bonū gratia exīstēte ⁊ malum gratia desistēte. In q̄ diffinitōne/ ponit̄ rō vt cōsiliariꝰ. ⁊ volūtas vt impans. Rō enī dicit aliq̄d eē bonū vel malū. ⁊ volūtas facere vel nō facere īpat. Et q̄ etiā diffinitōe ac etiā ipsa liberi arbitrij denoīatōe/ clax est q̄ libex arbitriū/ rōez ⁊ volūtatē comphēdit. Arbitriū est ipsiꝰ rōis. libertas āt est ipsiꝰ volūtatis. ¶ Est tm̄ circa hoc aduertendū q̄ libex arbitriū duplicit̄ considerari pt. Uno mō simplr fm se ⁊ suā eēntiā. ⁊ tūc libex arbitriū/ nihil addit supra rōem ⁊ voluntatē. Et isto mō ꝛsiderādo/ nō ꝓprie sibi cōpeteret diffinitio supra posita. nec ꝓprie tūc deberet dici vis aīe rōnalis īpatiua Alio mō pōt cōsiderari fm q̄d ⁊ fm q̄ndā relatiōem. et tūc aliq̄ mō addit vltra rōem ⁊ voluntatē nō q̄dē q̄ in rōe ⁊ volūtate ponat aliquā nouā q̄litatē esse. sz solū q̄ndā liberā ⁊ naturalē aptitudinē ⁊ facultatē concurrētie rōnis ⁊ volūtatis ad aliquē actū. ⁊ tūc ꝓprie sibi cōpetit diffinitio pdicta. q̄ scz ē facultas siue ꝛsensus volūtatis ⁊ rōnis. Et īportat seu dicit illa facultas/ q̄dam dominiū ad aliq̄d disponendū ⁊ faciēdū q̄d nō est rōis tm̄ nec voluntatis tm̄. nisi alia cōcomitāte ⁊ cōtradicēte. Sicut per q̄dam exēplū. ex cōcursu virtutis manꝰ ⁊ virtutis oculi/ resultat potestas scribēdi. ad q̄d tm̄ altera īpax virtutū p se nō sufficeret. Sic ex cōcursu rōis ⁊ volūtatis/ resultat q̄dā libertas/ siue quoddā dñium ad aliq̄d disponēdū ⁊ faciēdū. ad q̄d altera īpax p se nō sufficeret. Et istud propē dicitur libex arbitriū. ⁊ tunc ꝓprie ōr vis

motiua aīe rationalis impatiua (est

De sinderisi quid

Sinderisis/ est vis motiua seu potētia naturalis aīe rational/ que sp nata est figi in supiorib/ naturalit mouēs ⁊ stimulans ad bonū ⁊ abhorrēs malū. ⁊ in istis nunq̄ est errās. nec fm sinderisim est peccare Et dicūt aliq̄ sinderisim eē ꝓsciaz vel conscie iudiciū. Et dicit etiā vis impatiua qz sp de se ipat ⁊ inclinat ad bonū.

De rōne quid est

Ratio dicit ipsa vis motiua aīe rōnalis ꝓsiliatrix ⁊ discernit cōferēdo int bonū ⁊ malū. ⁊ inter bonū ⁊ melī. cōpando sczvnū ad altez Et ōr simul cognitiua ⁊ motiua Cū enī iudicat aliq̄d eē bonū vel malū ⁊ ibi sistit. tūc dicit cognitiua. Si vero vlterī pcedat iudicādo aliq̄d bonū vt sczfiat. vl malū vt euitet/ tūc ōr eē motiua Si vero adhuc amplī pcedat ⁊ nō solū iudicat aliq̄d eē bonū vt fiat. sz cū hoc etiā illud fieri appetat. tūc iā trāsit in libez arbitriū/ qō cōprehēdit rōem ⁊ volūtatē. vt supra dictū est. ¶ Nec vis aīe. s. rō diuidit in ptē supiorē ⁊ in ptē inferiorē Pars supior/ cōiter rō supior noiat. Et ps inferior rō inferior. Et licz iste due ptes idem sint in re ⁊ eēntia. diuersificant tn fm rōz suaz opationū seu officiorz ac etiā suarū dispositionū. sicut diceret de eodē oculo nūc sursum nūc deorsuz aspiciēte. Supior enī ps rōis seu supior rō diuinis ⁊ eternis intēdit. inferior vero de trāsitoriis iudicat ⁊ ea disponit. Itē supior ps rōis innitit ⁊ rōcinat p leges seu p rōes diuinas ⁊ eternas. vtputa hoc est faciēdū vel nō faciēdū qz de pcipit vel phibet. Nec hz motū circa res trāsitorias ⁊ tpales/ nisi inqn tū ad eas p modū ꝓsilij rōes eternas ⁊ diuinas deducit. Inferior vero ps innitit ⁊ rōcinat p leges ⁊ rōnes hūanas. vtputa tale q̄d faciendū est vel nō faciēdū. qz honestū vel inhonestū est. Vel qz rei publice expedit vel nō expedit. Itē supior ps regit ⁊ hinc vocat supior inferior vero regitur ⁊ hinc vocat inferior. Sup ps ꝓpat hoī ade. ⁊ sibi cōiter attribuit ꝓsensus. qz dū rō ad supiora ꝓuertit/ purgat ⁊ illūiatur. dūq̄z rōes et'nas cōspicit/ in bono fortificat ⁊ vigorat Inferior vo ps ꝓpat mulieri eue. qz dū rō ad hec īferiora ꝓuertit/ ⁊ circa res corpales versat. iā p sensualitatē cui ꝓiūcta est/ molliri incipit ⁊ sepe ab eis allicit ⁊ trahit. Videt enim sibi sp pomū porrigi. i. illecebrā/ q̄ est carnalis concupiscentia ⁊ delectatio/ vicinam habet.

De voluntate et quadam eius diuisione.

Voluntas ōr vis affectiua motiua. imo int motiuas pcipua. cū sit generalis motrix oīm viriū. Cū enī intellect apphendit aliq̄d vt bonū/ vel vt ꝓueniēs. volūtas viribz affixis ipsis organis sensuū/ impat. sicut est visui ad videndū. auditui ad audiēdū. et sic de alijs sensibz Sil'r in motu localiv volūtas impat ꝓtuti aīali motiue mēbrorz. ⁊ ꝓtuti q̄ est in neruis. ⁊ ita mouet ad ambulādū ⁊ currēdū ⁊ hmōi silia ¶ Int potētias aīe nulla est liberior. qz nec obligatur organo. nec cogit obiecto ꝓpter qō dicit Aug. q nihil adeo in nr̄a ptāte est/ sic volūtas. Et diuidit in voluntatē naturalē ⁊ in deliberatiuā Pria scz naturalis dirigit p sinderisim. Scda vero. s. deliberatiua dirigit p rōem. Et sunt idē in eēntia sed differūt in modo appetēdi seu volēdi Naturalis ei sp inclinat ⁊ instigat ad bonū honestū. ⁊ remurmurat ꝗ malū. qz cuz p sinderesim dirigat. immutabil'r appetitus ei ad brītudinē inclinat. ¶ Deliberatiua ꝓo p rōis deliberatōez/ aliqñ adheret bono aliqñ malo. ⁊ put appetit facere hoc vel illō/ ōr deliberatiua. Et fm iudiciū rōis p quā dirigit pt ad malū inclīari qz sepe ꝓtigit rōez in deliberādo deficere

In primi mot sint peccata ⁊ que.

Stis sic pīsuppositis vidēdū nunc occurrit de ipsis pmis motib an. s. sint pctā ⁊ que. Qō in effectu est q̄rere. an in sensualitate possit esse pctm̄/ cuz ipsa sensualitas hmōi motuū prīcipiū sit ⁊ subiectū. Circa qō varij sunt modi dicēdi. sed q̄ntū ad hūc tractatū sufficit/ tāget cōior Pro cui declaratōe est adhuc vltra supī notata sciēdū. q sensualitas in hoc ꝓposito dupl'r ꝓsiderari pt. Uno mō in se et simpl'r. ⁊ isto mō sensualitas in furiosis ⁊ infantib sicut ⁊ in alijs hoīb eē ōr. im/

mo isto mõ ꝓsiderãdo/ĩ ea(vt dicit Aug. vtq̃ supra tactũ est)cũ brutis cõicamus. Et isto mõ accipiẽdo/in sensualitate nullo mõ ꝑt eẽ ꝑctm̃. Alio mõ ꝑt sensualitas considerari nõ ĩa simplr. sz q̃dãmõ respectiue/put scz est q̃dãmõ ad rõem ordinabilis ⁊ ab ea ꝓsuasibilis Et isto mõ considerãdo. qñ ꝓtigit sensualitatẽ ad illicitũ moueri/⁊ sic q̃dãmõ a regula iusticie deordinari/talis eiꝰ deordinatio/hz rõz peccati. inq̃ntũ tm̃ ꝑctm̃ dicit ⁊ ĩportat q̃ndãrõez vicij q̃ndãq̃z deordinatiõez/q̃ ꝑt esse via ad opꝰ phibitũ ⁊ vitupio dignũ. Nõ tm̃ inq̃ntũ ꝑctm̃ dicẽ culpã. qz actus vicious/ea sola rõe ꝺr culpa q̃ est a voluntate Et iuxta hũc duplicẽ modũ ꝓsiderãdi verificat illõ qꝺ a nonnullis dicit. q̃ est aliq̃s actꝰ ꝓprius sensualitatis simplr ꝓsiderate/q̃ nõ est ꝓpriꝰ actꝰ sensualitatis inq̃ntũ hũana ¶ Est etiã sciẽdũ q̃ vt ex supra tactis satis elici ꝑt/triplex in aia q̃ntũ ad hanc materiã spectat/repitur eẽ motꝰ seu appetitꝰ. s. naturalis. sensitiuus. rõnalis. Motꝰ ãt aie put hic accipitur/nihil aliꝰ est/q̃z aie incliatio in aliq̃d. ⁊ iõ illis anie viribꝫ seu potẽtijs/q̃bꝫ incliatio nõ cõuenit/ñ attribuitur ꝓprie motꝰ Incliatio ãt est in appetitu/q̃ mouet ĩ aliq̃d agẽdũ vel hñdũ. ⁊ iõ actꝰ appetitiuꝰ vtutũ. aie mõtus ꝓprie vocãtur. ñ ãt actꝰ vtutũ apphensiuꝰ. ¶ Motꝰ seu appetitꝰ naturalis est quẽ ñ imaginatio gignit seu causat. sz ipsa q̃litatũ naturaliũ dispositio q̃bꝫ naturales aievires/suas actões exercẽt Occurritq̃z iste motꝰ repẽte ⁊ q̃si subito. vt eẽt dare ecm̃ in repẽtino motu seu appetitu cibi. vel alteriꝰ delectabilis. Hic motꝰ ĩ nullo rõni subiacet. nec obedit. sz nec voluntas sup eo ꝓcũq̃z hz dominiũ. cũ naturalis sit. ⁊ sit extra genꝰ moris seu morale. et iõ nec in eo ꝑctm̃ eẽ ꝑt. Et licz effectualit in sensualitate sit/prio mõ cõsiderata. nõ tm̃ cõiter noiatur motꝰ sensualitatis. sz motus naturalis ex eo qz(vt tactũ est)ad naturaliũ q̃litatũ actionẽ conseq̃tur Et vocatur iste motꝰ ab aliq̃bꝫ prio ꝑmꝰ motus ¶ Motꝰ ãt seu appetitꝰ sensitiuꝰ est/q̃ ex ꝑcedẽti imaginatõe/vel ꝑcedẽti motu naturali conseq̃tur. ⁊ vocatur iste motꝰ scõo ꝑmꝰ. qz est ille motꝰ/q̃ prio pꝰ motũ naturalẽ/ de q̃ statũ supra/ isurgit seu occurrit Et attribuitur iste motꝰ sensualitati scõo mõ considerate. inq̃ntũ. s. hũana ⁊ ad rõz ordinabilis Et isto mõ sumẽdo sic describitur. primꝰ motus est motꝰ sensualitatis ꝓm impulsum fomitis. tendẽs ĩpetuose ad fruitionem creature delectabilis Huiusmodi ꝑmi motꝰ sensualitatis/ q̃dãmodo ĩ nr̃a ptãte sunt. ⁊ q̃dãmodo ñ. Si enĩ q̃libet eoꝝ/singillatim ꝓsiderẽt. sic ĩ ptãte nostra sunt. qz quẽlibet eoꝝ possumꝰ ꝓuidẽdo declinare ⁊ ĩpedire ne insurgat. Si aũt oẽs simul considerẽtur. ñ sunt ĩ ptãte nostra. qz licz ĩpedire possumꝰ ne iste vel ille insurgat/ non ẽ tm̃ in ptãte nr̃a facere q̃n aliq̃s isurgat. immo dũ vni obuiare nitimur/ex altera pte ꝑt aliꝰ motꝰ surrepe. Nõ enĩ ꝑt eẽ simul intẽtio volũtatis retinẽtis ꝯ diuersa ĩ actu Ut dari ꝑt exẽplũ de nauta qui singula foramia sue nauis obstruere ꝑt ne q̃ illa aq̃ intret. Sz nõ ꝑt oia simul obstruere vt aq̃ nusq̃z intret. Et ratio est qz huiusmodi ꝑmi motꝰ sensualitatis sicut sunt pctã. ita sunt pena pctĩ. s. originalis. ⁊ ideo merito dicũtur venialia. qz hoc ipo venia digna sunt. ¶ De tertio motu seu appetitu scilz rationali dicetur infra/ vbi de delctãtione ⁊ ꝓsensu tãgetur ¶ Est insuper notãdũ. q̃ triplex ĩ respectũ ad ipsam volũtatẽ reperitur dr̃na actuũ. ⁊ itellige siue intio ꝝ siue extio ꝝ. vt eẽ motꝰ interiores comphẽdãtur ¶ Aliq̃ eĩ sunt super q̃bꝫ ipa volũtas nullũ hz dñiũ. neq̃z completũ neq̃z ĩcompletũ. imo q̃netiã eos singillatim considerãdo. nullo modo sunt in ptãte nr̃a. vt sunt actꝰ q̃s volũtas ñ soluz non ĩperat. sz nec ĩpedire aut repmere ꝑt. vt sunt primi motꝰ naturales. de quibꝫ supra. Et ĩ talibꝫ nullũ est pctm̃. nec vẽiale. nec mortale. Et ratio ẽ. qz nullꝰ actꝰ/ ponitur ĩ genere morꝭ seu moralis. nisi habita consideratione ad volũtatẽ q̃ est principiũ omniũ actuũ moraliũ. Et hinc est/q̃ ibi dicitur genꝰ moris incipere. vbi primo dñiũ volũtatis inuenitur. ¶ Alij sunt actꝰ in q̃bus voluntas dominiũ quoddã habet/ non quidẽ completũ ⁊ perfectũ sz incompletũ ⁊ imperfectũ. vt sunt actus q̃ non per imperiũ ipsius rationis pcedũt. sed tamẽ potest eos voluntas si voluerit impedire et reprimere. non quidẽ ne insurgant. sed ne vlterius vsq̃z scilicz ad delectationẽ ⁊ consensum procedant. quales sunt actꝰ qui precedũt apprehẽsionẽ rationis. Et istoꝝ actuũ dicit volũtas cãnõ q̃dẽ de q̃ se. qz nõ impat. sed de q̃ acci/

S

dens. qz non impedit cū impedire possit
Et isto modo dicit volūtas causa primo
rū motuū. Et in talibus si deordinatō cō
tingat. rōem pcti habet. nō q̄dem peccati
pfecti ⁊ cōpleti. vt est pctm̄ mortale. sz tā
tum incōpleti ⁊ impfecti q̄le est pctm̄ ve
niale. ¶ Alij sunt actꝰ in quibꝫ voluntas
cōpletuz ⁊ plenū habet dominiū. vt sunt
actus q̄ ex eiꝰ impio pcedūt. ⁊ q̄ non solū
apprehēsionē. sed etiā deliberatōem rōis
sequūt. Et in istis cōsistūt actus virtutis
vel peccati mortalis. nisi ex electōe proce
dat. Electio āt nō nisi ex impio volūtatꝭ
pgredit. Et ideo nō pt esse virtꝰ vel pctm̄
mortale: nisi in illis actibꝫ q̄ ex impio vo
lūtatis pcedūt. Et hmōi actuū dicit volū
tas eē causa de p se ⁊ simplr. qz vt tactū est
ipsos impat. Et de istis actibꝫ latior in se
quētibꝫ venit faciēdus sermo. Et fm hāc
distinctiōez intelligi ⁊ accipi debz/ dū scri
ptū repitur q̄ omne pctm̄ est in voluntate.
nō enī est intelligendū q̄ sit in voluntate
tanq̄ in subiecto. sed tanq̄ in causa vt ta
ctū est de p se ⁊ simplr vel de p accīs ¶ Ex
T precedētibꝫ clare liq̄re pt/ qn̄ p̄mi motus
seu motus sensualitatis pctā sunt. ⁊ que.
¶ Motus enī seu appetitꝰ naturalis/ q̄
dicit prio primus/ nullo mō est pctm̄. qz
vt satis supra declaratū est. volūtas nul
lū sup eū dominiū habet. neq̄ cōpletum
neq̄ incōpletū. nec est ī ptāte nr̄a ¶ Mo
tus seu appetitus sensitiuꝰ q̄ scdo p̄mꝰ dr
⁊ pprie sensualitati attribuit. cū talis mo
tus vt tactū est/ ipsa sensualitas sit prici
piū ⁊ subiectū. pctm̄ est sz veniale. Pctm̄
quidē tū pter q̄ndā inordinatōez quan
dāq̄ delectatōez annexā q̄ in eo est. tū qz
quodāmō volūtariꝰ est. nō quidē fm se. sz
qz a volūtate q̄ sup eo dominiū licet incō
pletū habz. ⁊ q̄ sp fm iudiciū rōis moue
ri debz. ip̄m dū pnitit/ nō stati rep̄mit Vl
sez inq̄ntū pt impediēdo. vel nō cōsenti
re deliberādo. vel cogitationē in aliud di
uertendo. Veniale q̄dē. qz illō dominiū
qō sic sup hmōi primū sensualitatis mo
tū ipsa volūtas hz: nō est dominiū cōple
tū/ nec est in eiꝰ plenaria ptāte. illō ad qō
sic ille motus seu appetitus sensualitatis
inclinat/ a se stati abijcere. et ideo ī eo nul
la potest esse rō pcti mortalis. sed solū ve
nialis. ¶ Aliā rōem quare in sensualita
te mō quo supra cōsiderata/ pt esse pctm̄.
sed nō mortale assignāt alij. q̄ licet in effe
ctu in idē cū supra tacta redire videat/ ad
maiorē tamē declaratōem/ ⁊ qz frequēter
diuersi intellectus diuersis rōnibꝫ mouē
tur/ visa est non debere omitti. Et est ista.
qz aliter viciat ⁊ deordinat mortale pecca
tū. ⁊ aliter veniale. Mortale enī viciat et
deordinat deordinatōe pfecta ⁊ psumma
ta/ respectu finis vltimi. que deordinatō
consistit in auersione ab ipso vltimo fine
qui est deꝰ. ac eius cōtēptu cū deliberato
consensu. que oia solꝰ sunt rōis. cū (vt se
pe in supioribꝫ dictū est) eiꝰ sit actꝰ humā
nos regulare/ ⁊ in finem vltimū dirigere
Deordinatio vero peccati venialis/ non
est deordinatio pfecta ⁊ cōsummata sz so
lū inchoata. nō enī hz pcti deordinatō in
potentia inferiori cōsummari sed solū in
choari ⁊ in potētia supiori fit cōsumma
tio. Et hinc est q̄ in rōne que est potētia
superior/ psistit peccatū mortale. In sen
sualitate vero q̄ est potētia inferior/ nō cō
sistit nisi veniale. ¶ Et intelligant predi
cta etiā de p̄mis motibꝫ/ actuū phibitoꝝ
quoꝝ sez delectatio ⁊ cōsensus/ ⁊ a fortio
ri actꝰ exterior/ de suo genere sunt aut esse
possunt pctā mortalia. Nam de alijs/ q̄ꝝ
delectatio cōsensus ⁊ actus/ de suo genere
nō sunt nec esse pōt nisi pctā venialia: ri
diculū esset q̄rere/ ⁊ nō bene sanū dicere ⁊
ponere/ eorū primos motꝰ que in sensua
litate sunt: peccata mortalia esse ¶ Ex q̄ U
bus oīnibus liquet q̄ licet ipe prim̄ mo
tus sensualitatis/ non hēat rationē mor
talis peccati/ pt tū ad pctm̄ mortale pcur
rere/ immo vix sine eo pōt pctm̄ mortale
pmitti Licz aliq̄ alit dicere ausi sint/ disti
guētes circa hoc duo genera pctōꝝ. s. spi
ritualia/ q̄rū aliq̄ pcigere dicūt circa obie
ctū apphēsuz a sensualitate/ ⁊ a talibꝫ rōz
inferiorē sine sensualitate ñ peccare/ vt ex
emplificāt ī odio felicitatꝭ aliene ī se Aliq̄
ꝓ pcigere dicūt/ ñ circa obiectū a sensua
litate apphēsum/ ⁊ ī talibꝫ rōez iferiorē si
ne sensualitate peccare posse/ vt indebita
curiositate scie Carnalia āt sp dicūt circa
obiectū sensualitatꝭ cōtigere/ ⁊ iō in his/
rationē iferiorē nūq̄ sine sensualitate pec
care Sz q̄ bñ radicē ⁊ originē cuiuslibet
pcti inuestigare voluerit: repiet nullū eē
pctm̄/ ī q̄ ipiꝰ sensualitatꝭ motꝰ ñ cōcurrat
imo q̄n ī eo pp̄inq̄ vel remote ichoet Oc
to āt cōiter assignāt rōes seu cause/ q̄re bō
pnior est ⁊ pcliuior ad malū q̄ ad bonū

¶ Prima causa est. qr vt dicit sapiẽs corpus qd corrũpit/aggrauat aiaz/eã. s. trahens ad malũ. ⁊ nõ sic erigẽs ad bonũ Scõa cã est qr vt dicit Augu. plus valet malũ inolitũ q̃ bonũ insolitum. qd sic exponi pt. Plus valet. i. fortius est ad mouendũ scz ⁊ attrahendũ malũ inolitũ id ẽ naturale ⁊ innatũ. q̃ bonũ insolitũ. i. non cõsuetũ ¶ Tertia causa est. qr naturalr facilius est descendere q̃ ascendere. ĩmo magis trahit vnũ deorsum q̃ decem sursum ¶ Quarta causa est. qr cõiter ea q̃ nos ad malũ incitãt ⁊ inducũt. nobis pñtia sunt Finis vero ⁊ p̃miũ virtuꝭ nobis absens est ¶ Quinta causa est. qr plures circumstãtie ad bonũ actũ reqrunt/ q̃ ad malũ. immo bonũ fit nisi ex cõcursu oĩm circũstantiarꝝ ad illd debitarꝝ. malũ ꝯo cõtingit ex defectu vni⁹. ¶ Sexta causa est. qr cõtinue ad nostꝝ principiũ scz ad nihilũ tendim⁹ ¶ Septia causa est. qr fomes q̃ nos ad malũ mouet ⁊ pnos facit/ sp ĩtra nos est. gloria vero quã q̃rim⁹ extra nos. ¶ Octaua causa est. qr vires anie ad diligendũ tpalia/ sunt actiue. ad ea vero que sunt grẽ ⁊ glorie sunt quodãmõ materiales ⁊ passiue. Virtutes eteni p modũ adquisitõis haberi nõ pñt. sed solũ p modũ receptionis. quia malũ ex nobis ipsis et per nos facere possumus. Bonũ vero facere nõ nisi gra dei adiutrice valeamus.

De natura delectationis ⁊ an sit pctm̃ ⁊ quod.

Expeditis his q̃ circa prios motus sensualitatis dicẽda occurrebãt/ venit aliqd de delectatõne tangendũ. an scz sit pctm̃ ⁊ qd. Pro q̃ intelligẽdo expediẽs est aliq̃s ex multꝭ et varijs delectationũ diuisionibꝫ spẽb. q̃ p nõnullos assignari solẽt q̃ntũ ad pñtẽ materiã sufficit/declarare ¶ Una igitur inter ceteras diuisio ponit. q̃ delectationũ/aliq̃ sunt corpales ⁊ sensitie. alie sunt spũales seu intellectuales. ¶ Delectationes corpales ⁊ sensitiue dicunt. q̃ in appetitu sensitiuo et de bono sensibili seu bono ꝯm sensum fiũt Spũales vero seu intellectuales sunt. que in appetitu intellectiuo ⁊ de bono intelligibili seu bono ꝯm intellectũ cõsistũt. Certũ est eni/ delectationẽ/ freq̃nter apprehẽsionẽ rõis seq. apprehẽdentis scz aliqd tanq̃ bonũ ⁊ cõueniẽs. ad quã rõis apprehẽsionẽ/ nõ solũ cõtingit ꝯmouerí appetitũ sensitiuũ per applicationẽ ad aliquã rem pticularẽ. verũ etiã appetitũ itellectiuũ. q̃ proprie nihil aliõ est q̃ volũtas. p applicationẽ ad aliqd intelligibile. ⁊ ꝯm hoc in appetitu intellectiuo est delectatio. sicut ⁊ eẽ pt in appetitu sensitiuo. Sed in hmõi istorũ appetituũ delectatões/ multũ iterest. Nã delectatio appetitus sensitiui/ sp est cum aliq̃ trãsmutatõne corpali. ⁊ isto respectu ꝓprie debet accipi ⁊ intelligi/ dũ cõiter ꝯz delectatio quedã passio esse. q̃ tuis etiã et de delectatõibꝫ intellectualibꝫ ita intelligi possit. sz nõ ita ꝓprie Qõ tũ in vtrisq̃ delectatõibꝫ intelligẽdũ est capiẽdo passionẽ nõ ꝓprie ⁊ stricte. put scz ꝯuenit passionibꝫ corruptiuis ⁊ in malũ tendẽtibꝫ. vt egritudies. tristicia. timor ⁊ hmõi Sz large ⁊ q̃dãmodo ĩproprie. put scilz dicit q̃ndã corpalẽ alteratõez seu aĩe affectiõez Delectatõ vero appetit⁹ intellectiui/ de se sp est sine trãsmutatõe corpali. qr ꝓprie nihil aliud est/ q̃ simplex mot⁹ volũtatis/ se ad aliqd cõplacẽter applicãtis Et hĩc dicit Aug. q̃ cupiditas ⁊ leticia/ nihil aliõ est q̃ volũtas in eis cõsentiẽs q̃ volum⁹. ¶ Prime delectatões scz corpales ⁊ sensitiue/ licet a corpe ⁊ sensu denoĩent/ sunt tñ delectatões totius cõpositi. Nã in eis est tam corpis q̃ anime delectatio. Corpis qdẽ ꝓter apprehensionẽ sensus q̃ est virtus in organo corpeo/ ⁊ qui non nisi mediãte organo corpis apprehẽdere potest/ ex q̃ apprehensiõe dum (vt tactũ est) fit de bono ⁊ conueniẽti ꝯm sensum/ seq̃tur quedã virtutis appetitiue q̃es in eo qd amat seu optat/ ⁊ hinc creatur illa delectatio corpal'. Anime ꝯo tã ex eo q̃ oẽs hmõi vires appetitiue ⁊ apphẽsiue in ea ꝯsistũt/ q̃ eẽ ꝓpt apphẽsionẽ ipi⁹ rõis q̃ similit illd idẽ qd p sensum tãq̃ sibi bonũ ⁊ ꝯueniẽs apphẽsum est/ etiã tãq̃ bonũ ⁊ ꝯueniẽs toti corpi apphendit Si eni rõ nihil apphẽderet/ tũc ꝓprie ñ eẽt delectatio/ vt esset dare ectm̃ in infantibꝫ ⁊ in insensatꝭ/ q̃ꝫ licet sensus suũ obiectũ tanq̃ sibi bonũ ⁊ ꝯueniẽs apphẽdere possit/ et ex hinc (vt tactũ ẽ) seq̃ q̃dã ꝓtut⁹ appetitiue in eo qd amat ⁊ desiderat/ q̃es. qr tũ in eis ratio nihil apprehẽdit nec diiudicat/ ⁊ sic nec se delectari intelligũt aut cognoscunt/ ideo proprie delectari non dicũtur

Et hoc est ī effectu qd̄ p aliquos dicitur. q̄ ad ppriā delectatōnem. tria hūt cōcurrere. scilicet duo/ quorum est coniunctio seu applicatio delectabilis/ vtputa appetentis/ ⁊ illi⁹ quod appetitur/ et tertiū est hmōi cōiunctiōis seu applicatōis cognitio. Et quo insurgit/ q̄ cōiter dicit delctationē ppie nō sine cognitione fieri. nec p ppie delectatōem esse. vt iā exēplificatum est. Nec mirū si in hmōi delectatiōib⁹ totius cōpositi seu totius hoīs/ dicātur sensus ⁊ rō q̄uis diuerse sint eōr opatōnes circa idē delectari. Nā certū est/ q̄ sicut idē potest p sensum et p rōem apprehēdi. ita cōtingere potest illud idem fm sensum et rōem cōsiderari. ⁊ ex hinc puenire. q̄ sensus ⁊ ratio circa illd̄ idē delectabūt. sz nō fit eodē modo. Nā sensus in eo in quo delectat/ solū delectat inq̄ntū illud apphendit tanq̄ bonū ⁊ cōueniēs. ⁊ sic delectabile in sensu. rō vero in illo eodē delectat sed solū inq̄ntū illud apprehēdit in rōne boni vel cōueniētis ad regimē ⁊ sustentatōnem totius corporis. Et intelligātur p̄dicta de inferiori pte rōis seu de inferiori rōne qr̄ superiori rōni/ delectatio nō attribuit. sed solū cōsensus in actū. q̄ deliberationē seq̄tur. vt lat⁹ infra tanget. Secunde vero delectatōnes scz spūales ⁊ intellectuales/ sunt delectatōes solius aīe qr̄ in eis nulla est necessaria apphēsio seu opatio sensus. vt facile est considerare.

y

De alia diuisione delectatōis

Alia diuisio repitur. q̄ delectationū aliq̄ sunt spūales. aliē carnales. Nec h accipit spūalitas ⁊ carnalitas put stat supra. inq̄ntū scz solā aīe vel corpis delectatōem īporter. sed vt capit apostol⁹ distinctōez faciēs inter hoīem spūalem ⁊ carnalē. i. ad Cho. iij. ⁊ ī plurib⁹ alīs loc̄

De delectatiōe spirituali

Delectatio spūalis put hic accipit est. q̄ est in deo creatore. vel ppter deū

In creatore q̄dē. qñ scz homo in eo directe delectat cōsiderando scz ⁊ cōtēplando suā immēsitatē. maiestatē. ⁊ virtutē. et bonitatē ⁊ hmōi. Iuxta illud psal. Memor fui dei ⁊ delectat⁹ sum. Et illd̄. Delectare in dño. ⁊ dabit tibi petitōes cordis tui.

Propter deū vero. qñ scz aliq̄s in aliquo bono alio a deo. siue sit itellectuale siue corpale debite delectat. nō tm̄ illic sistendo. sed delectatōem illā/ pure in deū reflectēdo. vt si q̄s (exēpli gratia) in scientia sibi data delectaret. inquantū se p eā in deū. ad laudēq̄ suā ⁊ sui nōis exaltatōem pficere posse speraret. vel ī aliq̄ re magna pulcra vel admirabili. manuducēdo p illud intellectū suū in ammiratōem ⁊ dilectionē infinite potētie. sapiētie ⁊ bonitatis dei. Iuxta illd̄ psal. Delectasti me domine in factura tua ⁊ in opib⁹ manuū tuarū exultabo. Et de hmōi delectationib⁹ nō est hic lōgior ptrahēd⁹ sermo. tum qr̄ materiā pūtē ppie nō cōcernunt. nisi inq̄ntū spēm diuersam a carnalib⁹ constituunt. de q̄b⁹ hic tractādū venit. tū qr̄ hmōi delectatōes spirituales/ nō solū pctā non sunt. sed meritorie. īmo tāte eē possent q̄ ad magnā pfectōez hominē ducerent.

De carnali

Carnalis vero delectatio q̄ put hic sumit et a spūali de qua stat̄ tactū est distinguit/ pt iuxta supra tacta tā de bono intelligibili q̄ de bono sensibili esse. duplex itē q̄tū ad hunc tractatum sufficit repitur. Una naturalis alia volūtaria. Naturalis put a volūtaria distinguit ⁊ stricte capiēdo (nā large sumēdo delectatio etiā voluntaria naturalis dici pt) est cū vna q̄q̄ vis aīe/ in suo obiecto qd̄ tāq̄ sibi bonū ⁊ cōueniēs apprehēdit delectatur/ vtputa rō in cognitōe veri/ visus in coloribus/ maxime medijs Audit⁹ in sonis mediocrib⁹ ⁊ sic de alijs. Et licz talis delectatio vix vnq̄ haberi possit/ q̄n in ea sit aliq̄s concursus rōnis ⁊ volūtatis. īmo vt supra tactū est nō ppie alias delectatio dici deberet/ tamē (vt ī simili supius de prio motu insensualitate dictū est) in se cōsiderata nullā importat seu respicit rationis vel volūtatis opationē. immo proprie nihil aliud est q̄ quedā naturalis virtutis appetitiue quies in aliquo bono sibi cōuenienti amato seu desiderato vt posset poni exemplum de delectatione que habetur in calefactiōe post magnū frigus vel potu post vehemētem sitim. Et huiusmodi delectatio sic cōsiderata/ de se nec laudabilis nec vituperabilis est. Quia vt freq̄nter supra tactū est. q̄ actus dicūtur virtuosi vel defectiui/ hoc hūt a rōe ⁊ volūtate. inquantum scz ab eis imperātur vel cōsentiūtur

¶ Uolũtaria vero delectatio est proprie que apprehẽsionẽ rõnis conseq̃t. Cũ enĩ ratio aliq̃d tanq̃ bonũ conueniẽs appre hendit/causat in ea quidã mot⁹ seu appe titus ad illd sic apprehẽsum. quẽ conseq̃ tur delectatio. q̃ propẽ nihil aliud est nisi quedã volũtatis cõplacẽtia. in eo q̃ sic ip sa rõ apprehẽdit. Et hic mot⁹ seu appeti/ tus rõis/est ille mot⁹ seu appetit⁹ q̃ rõnal' noĩat. de q̃ supra vbi de primis motibus sensualitat⁹ actũ est/fiebat a motu seu ap petitu naturali. a motu seu appetitu sen sitiuo. distinctõ. Et licet hmõi delectatio volũtaria vt stati sũpra tactũ est possit eẽ large sumendo natural' dici. hic tñ solum mõ ꝓsiderat inq̃ntũ a rõne q̃ volũtatẽ re/ gulare habet. iuxta qd infra lati⁹ declara/ bit. impat aut cõsentit. z inq̃ntũ ipa volũ tas in cui⁹ libertate erat apprehẽsionẽ et motũ rõnis seq̃ vel nõ seq̃/ ꝓpter qd hmõi delectatio volũtaria appellat. ad ipaz eti/ am mouet z inclinat. qz sub ista ꝓsidera/ tiõe z non alias venit hic de hmõi delectã tione. an scz pctm̃ sit z qd inuestigãdum.

Z ¶ Nũc igitur ad ꝓpositi cepti declaratõz accedẽdo/hmõi rationis apphẽsio. z eti/ de delectatio volũtaria conseq̃ns aut est debite regulata debiteq̃ mẽsurata. vt scz sit in rẽ licitã/z q̃ntũ dz. z qũo dz. vt exẽ/ plificari possz de delectatione etiã ĩ se bo nax opationũ. ĩmo etiã ad magz materiã declarandã/in actu venero. in legitio tñ matrimonio/z cũ debitis circũstãtijs. vl' delectatione cibi z pot⁹ z huiusmodi. etiã post apprehẽsionẽ rationis ꝓtingẽtib⁹. z talis delectatio non est pctm̃. Nec eĩ pos/ sibile eẽt aliquẽ hũanit⁹. sine aliq̃ sensibi li z corpali delectatione viuere ¶ Aut hu iusmodi delectatio volũtaria sic rationis apphẽsionẽ ꝓseq̃ns/non ẽ debite regula ta z moderata. ĩmo defectiua z inordiata vtputa qz est in rẽ illicitã. vel qz debitam mẽsurã aut debitũ modũ excedit. qd et vi cio fomite mouẽte ꝓcedit. ꝓpter qd z vi/ ciosa dicit Et hoc itex ꝓtingere pt dupli citer. ¶ Aut enĩ illa rationis apprehẽsio z exhinc delectatio volũtaria ex ipsa con/ sequens. est z fertur circa aliq̃d qd ex suo genere solũ est pctm̃ veniale. z tũc siue ra/ tio supior vere vel interpratiue (iuxta qd infra latius declarabitur) consentiat. siue non. huiusmodi delectatio de se non est nisi veniale pctm̃. vt essz in verbo ocioso vel risu superfluo. z huiusmodi. Notãter dicitur de se. qz ex circũstãtijs posset effici mortale. vtputa propt nimiã libidinem aut contẽptũ. aut qz cũ intẽtione ĩ aliqd aliõ qd de suo genere eẽt pctm̃ mortale. p ut supra ĩ pluribꝫ locis. maxie vbi mẽtio facta est qũo pctm̃ veniale possit mortale effici. satis declaratũ est. ¶ Aut illa ratio nis apprehẽsio/z exhinc ipam conseq̃ns delectatõ/est z fertur circa id qd de suo ge nere est mortale pctm̃ Et hic magz aduer tendũ venit. Tũ qz de huiusmodi delecta tione maior ẽ difficultas/qũo z qd pctm̃ sit. Tũ qz circa eã maior est diuersitas po sitionũ doctorũ. q̃ tñ licet in suis modis ponẽdi diuersi videãtur. effectualiter co/ incidũt. Est igitur circa hoc distictio ali/ q̃rũ bñ cõmunis. Quia si huiusmodi de lectatio non est morosa. tunc non est nisi veniale pctm̃. Si vero morosa fuerit/ est pctm̃ mortale. Intelligẽtes vt dicunt de mora consensus in delectationẽ z non de mora tpis. Notant⁹ dz in delectationẽ. qz de consensu in actũ/nullũ eẽt dubium ¶ Sz istd latiori indiget declaratione Tũ qz iste mod⁹ ponẽdi inuere videtur/eẽ ali quã delectationẽ morosam mora tpis. q̃ non ẽ morosa mora consensus. De q̃ tñ/ an sit pctm̃ z qd. ñ satis videtur exp̃mere Tũ qz sic simpliciter dicere consensuz in delectationẽ eẽ pctm̃ mortale. ñ est vsq̃q̃/ q̃ vex. eteni (vt infra videbitur) ẽ consen sum in delectationẽ sub aliq̃ q̃litate repi/ re. qd ñ erit nisi pctm̃ veiale. ¶ Et ideo p ipa declaratione q̃ntũ ad pñtẽ tractatum sufficit faciẽda. ẽ aduertẽdũ q̃ iuxta posi tionis supra dicte effectũ. positionẽq̃ cõ mũiorẽ/ huiusmodi delectatio q̃ s. c cira id qd de suo genere pctm̃ mortale existit est z fertur/ĩ triplici dr̃na reperitur Una q̃ dẽ ñ morosa. nec mora tpis. nec mora cõ/ sensus Alia morosa/mora tpis/ sed ñ mo ra consensus Et alia morosa mora cõsen sus/qd tñ intelligendũ venit de consensu delibato ¶ Est insup aduertẽdũ q̃ ꝓmu/ nit p oẽs doctores pctm̃ delectationis p̃ cipue morose/ rationi attribuitur z in ea dicitur esse Cũ enĩ (vt sepe supra dictũ ẽ) ratio sit directiua hũanorũ actuũ/ z non solũ exterioꝝ sed etiã interioꝝ passionũ. quotienscumq̃ ratio/ in illarũ interiorũ passionũ directione deficit/ merito dici/ tur peccatum in ipsa ratione (inquãtum

earū directiua) esse sicut etiam qñ deficit in directione exteriorū actuum. Cum igitur (vt etiam supra tactum est) delectatio sit quedā anime passio. ⁊ p cōseqns eiꝰ directio ⁊ regulatio/ad eiꝰ rōnem ptineat. et sit circa ipam delectatiōez. nō possz ꝓprie indirectō contigere/ q̄n ex defectu rōis p cedat. clarꝫ est oēm indirectōez q̄ circa delectatōez cōtingit/rōni debere iputari Et hinc dicit pctm̄ delectatōis in rōe eē. imo amplius. cū delectatio licet sit in vi appetitiua tāq̄ in prio ⁊ primo pricipio. sit nihilominꝰ etiā in rōe tāq̄ in pricipio motiuo. habeatq̄ ipa ratō (vt iā in effectu tactū est) nō solū directōez circa seipam. sed etiā circa oia obiecta inferiorꝫ aīe viriū/q̄ p eā dirigi pñt. cōseqns est/indirectiōez ⁊ irregularōem q̄ circa delectatōnem cōtingit. cū nō nisi rōis cōsensu vel defectu cōtingere possit. debere ipsi rōi iputari sicq̄ pctm̄ delectatōis ī ea esse ¶ Est insup admaiorē sup positi cepti declaratōz aduertendū. q̄ licet ꝓprie loq̄ndo/pctm̄ delectatōis pcipue moꝛose/q̄ (iuxta supra tacta) dicit ipe cōsensus in delectatiōem/ possit etiā ad rōem superiorē dici ptinere Tum p mo qꝛ vt in superioribꝫ satis tactū est/ licet ipsa rō superior ⁊ inferior fm rōnem suarū opationū ⁊ officiorꝫ diuersificent. sunt tm̄ idē in re ⁊ eēntia ⁊ sic vix possibile sit/rōnem ipam inferiorē circa aliq̄d ⁊ gra materie de q̄ sermo/circa delectatōes cōcurrere. q̄ etiā ipa rō superior effectualiter ꝓcurrat Tum scdo. qꝛ ipa rō superior/q̄ regulis legis diuine ⁊ eterne q̄ superior est innitit/ regulare hz ipam rōnem inferiorē. q̄ solū regulis legis hūane q̄ inferior est intēdit Et iō vix est possibile/ipam rōem inferiorē circa indirectōez delectatōis deficere/ q̄n vere scz impando. vel interptatiue scz reprimere negligēdo/ipa rō superior cōsentire dicat. Tum tertō qꝛ nihil est de q̄ rō inferior q̄ (vt tactū est) regulis legis inferiorꝫ intēdit/ iudicare possit. de q̄ nō eē ipsa rō superior q̄ regulis legis superiorꝫ/ ⁊ ad quā leges alie reduci hñt innitit/ iudicare etiā valeat. Quicq̄d eī. (vt cōiter ꝓ) iudicio rōis inferiorꝫ subiicit. subditur etiā iudicio superiorꝫ ⁊ nō ecōtra. Et hic (vt iā tactū est) ipe cōsensus in delectatōz si facta inq̄sitione circa ipm p leges diuinas ⁊ eternas hō in eo pseuerauerit. ad ipsam rōem superiorē dici possit ptinere Tm̄ ꝓprie delectatio ipsa in ipsamq̄ delectatōnem cōsensus/solū rōni inferiori attribuunt. Cōsensus vero in actū seu actꝰ executionē/ipsi superiori rōni. Et ratio est quia rōni superiori (vt magis infra declarabit) ꝓter supremitatē legis cui innitit/ refuatur iudicium finale ⁊ supremū de eo q̄ in actibꝫ hūanis vltimū occurrit. q̄le est ipe actꝰ seu ipsius actꝰ executio. Ā vltra actū seu actus cōplementū/nō est vlterior progressus. Ipsi vero rōni inferiori que non intendit nisi circa legē inferiorē cōuenit etiā iudiciū. sed non finale. imo solū qdam pambulū respectu aliquorꝫ q̄ ad ipsum actū seu ipsiꝰ actꝰ executionē ordinātur. quales sunt ipa delectatio. ⁊ in ipam delectationē consensus. Et idō ipsi ratio in inferiori attribuit ⁊ non superiori Etiā proprie delectatio ⁊ consensus in delectationē/non sunt actꝰ diuersi fm genꝰ. q̄ diuersitatē potētie exigāt. sz dr̄nt solū p deliberatū ⁊ non deliberatū sicq̄ non ē incōuenies vtrūq̄ rationi inferiori attribui. ¶ Et ī sup aduertendū q̄ magna respectū terrenorꝫ seu hūanorꝫ actuū/est inter motus superioris rationis ⁊ motꝰ iferioris rōnis ⁊ exhinc volūtatis/varietas ¶ Appēhēsio nāq̄ inferioris rationis q̄ (vt sepe dictū est) de se ⁊ p se ipsis actibꝫ negocijs hūanis disponēdis ⁊ regulādis intendit dupliciter se hr̄e pt. ⁊ fm hoc etiā dupliciter pt eā motꝰ volūtatis seq̄. Uno modo simpliciter ⁊ absolute Cū scz ipa ratio subito aliq̄d appēhēdit. ⁊ extīn statī/ sine aliq̄ discussione/ illō sic p eā apprehēsuz/ tāq̄ bonū vel malū conueniēs vel nociuū. delectabile vel non delectabile ⁊ huiusmodi/diiudicat Si igit talē subitā rationis appēhēsionē/ indiscussamq̄ diiudicationē/volūtas in vnū vel aliud se inclinādo seq̄tur/tūc dicit volūtas non delibata. et motꝰ seu appetitꝰ non delibatꝰ. Alio modo inq̄sitiue. cū scz ipa ratio postq̄ aliq̄d sic vt pterit appēhēdit de illo sic p eā apprehēso/an vt tactū est bonū vel malū. conueniēs vel nociuū. delectabile vel non delctābile existat/ratiocinādo inuestigat. tūc si talē appēhensionē ⁊ inuestigationē voluntas seq̄t. dicit volūtas delibata ⁊ motus seu appetitꝰ delibatꝰ ¶ Rationē vero superiorē. qꝛ vt etiā supra tactū est actibꝫ ipsis ⁊ negocijs terrenis ⁊ hūanis de se ⁊ p se non intēdit. ⁊ nūq̄ in obiecta iferiorū

anime viriũ que p ipam etiã dirigi habẽt
ferk. nisi solũ inq̃ntũ de ipk rões diuinas
z et'nas cõsulit. qõ clax est fieri nõ posse.
nisi p modũ inuestigatõis z deliberatõis
nũq̃ respectu ipõx actuũ z negociox ter
renox z hũanorũ/ seq̃tur motꝰ aliq̃s nisi
delibatꝰ. Et notãt'or hic dũ de ipa rõe su
pior fit mẽtõ/ respectu obiectox iferiox
aie viriũ/ ac negociox terrenox z hũano
rũ. Nã respectu sui ppriũ obiecti/ aliq̃n bñ
hz subitũ z inordiatũ motũ. qõ nõ est pñ
tis specl'atõis declarare ¶ Quia etiã sepe
qõ in supiorib dictũ est. in subsequẽtib
forsan repeti cõtinget/ rõem ipam ad ali
q̃d moueri z se applicare vel ꝓsentire/ qõ
tñ ppriũ videt eẽ volũtatis/ est aduerten
dũ. q cũ ipsa rõ (vt supra tactũ ẽ) sit virtꝰ
non solũ cognitiua. z sic delibatiua. verũ
etiã motiua. impare est eiꝰ actꝰ. non tñ ab
solute. sz p̃supposito actu ipsiꝰ volũtatis p
modũ cuiusdã motionis. Nec ei cũ iuxta
supius tacta diuidit ratio in supiorẽ por
tionẽ z inferiorẽ. accipit ratio put distin
guit ꝯ volũtatẽ. sz p tota pte aie intellecti
ua. q intellectũ z volũtatẽ ꝓhendit. Im
mo amplius. isti duo actꝰ. s. rationis z vo
lũtatis (qõ bñ notãdũ est) seiuicẽ p̃uenire
ac sup se inuicẽ serri pñt. freq̃ntq̃ p̃ueni
unt z ferũtur. Aliq̃n etenĩ ipsa ratio devo
lẽdo ratiocinatur z deliberat. z ipa etiã vo
lũtas/ aliq̃n de ratiocinãdo volitionẽ hz
seu ratiocinari vult. Aliq̃n etiã contingit
motũ volũtatis a motu rationis p̃ueniri z
moueri. z tũc motꝰ ille volũtatis/ ꝯ motꝰ
rationalis. z econuerso etiã motũ rationis
a motu volũtatis p̃ueniri z moueri Et tũc
motꝰ ille rationis/ ꝯ motꝰ volũtarius Jõo
q̃ ãt sic in istis casib dicũtur seu appellã
tur isti motꝰ. qz spvirtꝰ pozis actꝰ seu mo
tꝰ/ remanet ĩ actu seu motu seq̃nti. Et fm
hoc in ratione inuenitur peccatũ. vel put
eiꝰ defectꝰ est volũtariꝰ. vel put actꝰ eiꝰ est
principiũ actꝰ volũtatis Impare tñ est essen
tialiter actꝰ ipsiꝰ rationis. iuxta qõ supra
tactũ ẽ Duplr ãt huiusmodi ipandi actũ
ipa ratõ exercere pt z solet. Uno modo ab
solute p modũ cuiusdã intimationis seu
denũciationis. z q̃si perverbũ indicatiui
modi. vtputa tale q̃d faciẽdũ est vel ñ fa
ciẽdũ. bonũ est tale q̃d facere vel non face
re z huiusmodi. Alio modo per modũ cu
iusdã motionis seu incitationis. et q̃si p
verbũ ipatiui modi. vtputa fac hoc vel ñ
fac hoc. Et licet vt iã in supioribꝫ aliq̃lit
tactũ est ipsa ratio ĩ ipk actib hũanis seu
passionib interioribꝫ p huiusmodi mo
dũ directionis. intiationis vel incitatio
nis/ sit ipans z p̃mũ mouẽs. ipa tñ volũ
tas q̃ ad exercitiũ z executionẽ actꝰ/ est p
mũ mouẽs in viribꝫ aie. ¶ Ex sic p̃nota
tox seu presuppositox effectu/ colligi pt.
q circa huiusmodi delectationũ de q̃bus
hic agitur q̃. s. circa illõ sunt qõ ex suo ge
nere peccatũ mortale existit directionẽ ip
sa ratio interdũ supior. iterdũ inferior. et
ꝯsecutiue ad eã ipsa volũtas seu volũtatis
motꝰ. sex modis seu sub sex q̃litatib hre
pt. Uno modo vt abijciẽs seu recusans.
Alio modo vt p̃ceps vel subita. Alio mo
do vt rep̃mẽs. Alio modo vt inaduertẽs
Alio modo vt negligens. Et alio modo/
vt exp̃sse ꝯsentiẽs Qui sex modi seu sex q̃
litates/ applicari pñt. ĩmo effectualr cor
respondẽt/ tã principali distinctioni tri
mẽbri superius ad hoc ppositũ posite. q̃z
etiã aliquib positionib z distinctionib
bñ ꝯmunib nonnullox doctorũ in hac
materia loquentiũ Et q̃rũ oĩm adinuicẽ
applicatione z declaratione. sufficiẽs q̃n
tum ad pñtez tractatũ spectat/ resultabit
ipsius materie declaratio z intellectus
Hũc igitur ad ppositũ. cuz sensualitas/ il
lecebra. i. carnali z voluptuosa delectatio
ne/ rationẽ inferiorẽ tangere z pulsare in
cipit. seu (qõ idẽ est) illecebra in appetitu
sensitiuo vel put interdũ iuxta qõ in su
pioribꝫ monstratũ est ꝯtingere pt. in ap
petitu intellectiuo insurgere incipit. A

¶ Vt abiciens seu
recusans. ¶ Aut ratio ipa iferior/ stati q
huiusmodi sic insurgẽtẽ illecebrã seu car
nalẽ z voluptuosam delectationẽ p̃cipit
z agnoscit/ eã ex consideratione z applica
tione ad legẽ seu regulã humanã. vtputa
qõ est ꝯtra virtutẽ moralẽ. z sic viciosa vl
inhonesta. vel huiumodi oĩno a se abij
cit z repellit. vel forsan vtraq̃ ratio ꝯcur
rẽter scz inferior ex ipsa (vt stati tactũ est)
consideratione z applicatione ad legẽ seu
regulã hũanã. z ratio supior ex considera
tione z applicatione ad legẽ z regulã diui
nã z eternaz. qõ concurrẽter fieri pt/ oĩno
abijciũt z repellũt. Et tũc in vtroq̃z istox
duorum casuũ/ dicitur ratio/ prio sex mo
dox supra tactorũ seu sub pria qualitate

se habere. scilicz vt abijciens seu recusans Qui modus seu qualitas se habendi. cōmuni ipsi rationi inferiori attribuit. qz istud cōius ipsa ratio inferior ex seipsa facit. Et tūc nullū est in rōne peccatū. Immo nec tūc ꝓprie dici debet delectatio. sed potius quedā delectatōis oblatio. z quedā passio seu pena peccati originalis Et si pctm̄ aliqd̄ existat. hoc solū est in ꝑmo motu sensualitatis. de quo satis in superioribus actum z declaratū est.

Vt preceps uel subita

Aut hmōi sic insurgētis illecebre seu carnalis z voluptuose delectatiōis apprehēsionē seqtur quidā preceps z subit z ante quācunqz ꝑhabitam deliberatōez ipsius rōnis inferioris in ipam illecebrā seu carnalē delectatōem ꝛsensus. ex ipsi rōnis propt̄ viciū fomitis corruptiōe/ ꝓueniēs. quo casu ꝓprie surreptio fieri dicitur z appellat̄. Et tūc ratio/ dicit̄ secundo ex modorū supra tactorꝫ seu sub secunda qualitate se habere. scz vt preceps vel subita. qui modus seu q̄litas se habēdi (vt clarū est) soli ratōi inferiori attribuēd est Corrūdetqz iste modus seu ista qualitas prio mēbro principalis distinctōnis trimēbris supius ad hoc propositū posite. Nam talis illecebra seu carnalis delectatio/ sic in se z ꝓ se considerata/ est nō morosa. nec mora tempis. nec mora ꝛsensus Estqz tunc peccatū solū veniale ¶ Qz aūt primo talis illecebra seu carnalis delectatio sit nō morosa mora tempis/ apparet/ propter subitam z precipitē z sic minimā predicti cōsensus ipsius rōnis inferioris duratōez in eā. Nā si circa eā/ ratō ipsa inferior vltra predictū suū subitū z ꝑcipitē cōsensum. vel ipsa forsan rō supior aliter se haberet. vtputa vel magis immorādo/ vel exp̄ssius cōsentiendo. iam tūc/ ex isto modo seu ista scōa qualitate recederet/ et ad aliquē alioꝫ quatuor modorꝫ seu aliarum quatuor qualitatū trāsiret. vt statim infra declarabit̄. Et ideo hic notāter additū est. sic in se z ꝓ se ꝛsiderata Qz etiam talis illecebra seu carnalis delectatio sit nō morosa mora cōsensus (capiēdo tū ꝛsensuz, put iuxta duas distinctōes supi in hac materia positas. z maxie iuxta primā capit̄ z capi debet. cum ōr consensus in delectatōem pctm̄ mortale esse. scz pro cōsensu deliberato) apparet/ respectu etiā vtriusqz rōis ¶ Et prio respectu inferioris. propt̄ talis sui cōsensus subititatē et precipitatiōez. quib ipsa rō inferior. a recurrēdo ad proprīū suū actū qui est deliberare z rōcinari. et sic a debite in se circa talem sic insurgentē illecebrā seu carnalē delectatōem deliberādo legesqz z regulas humanas q̄bus innitit̄ cōsulendo/ impeditur. Et sic proprie cōsentire saltē deliberate cōsentire/ dici nō debet. Immo q̄ talis subitus mot seu talis qualitas se habendi ipsius rōis inferioris/ ꝛsensus dicatur z appellet̄/ hoc est valde improprie z impfecte. z valde large. Sed ideo ita dicatur. qz cum ipsa rō (vt sepe tactū est) sit virtus cognitiua z sit deliberatiua. vt est possibile/ ipam rōem inferiorē sic circa talem illecebrā seu carnalē delectatōem q̄n tūcunqz subito z ꝑcipitāter cōmoueri et se applicare. quin aliqualit̄ (vt adhuc magis infra declarabitur) diiudicet. propter ipam diiudicatōem quodāmodo cōsentire dicat̄. licet improprie z impfecte. vt sup̄ declaratū est. Et propter istud dum vt ꝑfertur in supioribꝫ de ꝛsensu in delectatōnē. put hic intelligit̄ peccatū mortale esse notāter z exp̄sse ad differentiā isti subiti z ꝑcipitis rōnis inferioris ꝛsensus. additum est illud verbū deliberato Qd̄ etiā secūdo talis illecebra seu carnalis delectatio/ non morosa fit mora cōsensus/ respectu ipius rōnis supiorꝫ ptz. qz cum ipa ratio inferior/ p ea que iā dicta sunt/ dicatur a recurrēdo ad suū ꝓprīū actū qui est deliberare z rōcinari. z sit a debite in se circa talem sic insurgētē illecebrā seu carnalem delectatiōem deliberādo. legesqz z regulas humanas quib innitit̄ cōsulendo p talem sui dicti cōsensus subititatē z ꝑcipitatōem impedita. a fortiori z p ampli a recurrēdo ad iudiciū rōnis supiorꝫ impedita. dici z reputari debet. z ex cōseqnti etiā ipa ratio supior q̄ ab inferiori ratōne cōsulta non fuit similiter debite circa talem sic insurgentē illecebrā seu carnalē delectatōem deliberādi. ad legesqz z regulas eternas quib initiur z que altiores sunt/ recurrendi tempus z occasionē seu motiuū nō habuisse dici z reputari debet Et sic ipa ratō supior/ nullo modo necvere nec interp̄tatiue cōsentiens dici z reputari debet.

26 **Vt reprimens**

Aut huiusmodi illecebrã seu carnalem ⁊ voluptuosam delectatõem sic insurgentẽ ipamq; rõem inferiorẽ pulsare/ ⁊ iam forsan attrahere incipientẽ/ ratio supior ex se: ex consideratõe legis seu regule eterne/ vtputa p̃cepti diuini vel offense dei/ statĩ reprimit. ⁊ tunc dicit ratõ/ tertio sex modorum supra tactorũ seu sub tertia qualitate se habere. scz vt reprimens. q̃ modus seu q̃litas se hãdi/ ipsi soli rõi supiori attribuendus est. Correspondetq; etiã iste modus seu ista q̃litas/ primo mẽbro ipsius principalis distinctiõis trimẽbris supi ad hoc ꝓpositũ posite. Nam tũc talis illecebra seu carnalis delectatõ/ nõ est morosa. nec mora tpis. nec mora cõsensus. Est etiã solũ pctm̃ veniale. Q̃ aũt talis illecebra seu carnalis delectatio/ nõ sit morosa mora tpis. patz de se ex dictis. qr stati a rõne supiore reprimit. Q̃ aũt nõ sit morosa mora ꝯsensus/ capiẽdo tm̃ cõsensum put stati supra tactũ est. p cõsensu scz deliberato. ⁊ q̃ in hac materia mortale pctm̃ dicit. patet qr licet rõ ipsa inferior/ a tali sic insurgente illecebra seu carnali delctãtione pulsata fuerit. ⁊ forsan vt cõtingere potest/ eã quodãmodo acceptauerit ⁊ retinuerit. nec resistere de se. se disposuerit Et ꝓterea quidã impfect⁹ et indeliberat⁹ ei⁹ consensus interuenisse dici põt/ ꝓter qd pctm̃ est veniale. attm̃ qr regulationi supioris rõnis sic (vt tactũ est) talem insurgẽtem illecebrã seu carnalem delectatõez statim reprimẽtis ilico obedit. seqz ab ea regulari pmittit. nõ dicit proprie ⁊ deliberate consentire. Eteni ratio inferior int/dum stati ⁊ immediate nõ recurrẽdo scilz ꝑ tunc ad leges ⁊ regulas hũanas q̃b innitit/ pt a legib⁹ seu regulis diuinis ⁊ eternis regulari ⁊ cõuerti. Quia ⁊ si eis principalit ⁊ vt regulãs nõ intẽdat. p directũ tamen ⁊ vt fm eas regulata intendere potest ⁊ sepe intendit.

Vt expresse cõsentiens Aut hmõi sic insurgẽtẽ illecebrã seu carnalẽ ⁊ voluptuosam delectatiõem post ipsi⁹ rõnis apprehẽsionẽ/ ipsa ratio supior nõ solũ nõ reprimit. ĩmo in eã expresse cõsentit. Et tũc dicit ratio vltio sex modorũ supra tactorũ seu sub vltima q̃litate se habere. scilz vt expresse ꝯsentiens. Qui modus seu q̃litas se hãdi/ vtriq; rationi diuersis tm̃ respectib⁹ vt ex statim sequentib⁹ apparebit attribuendus est. In quantũ eteni ex inde causat peccatũ mortale. imputari ⁊ attribui debet rõni supiori. In quantũ vero iuxta materiã p̃ntem cõsensus in delectatõem dicit. debet ratõni inferiori attribui. Correspondetq; iste modus seu ista qualitas tertio mẽbro ipsius principalis distinctiõis trimẽbris supius ad hoc propositũ posite. Nã tunc talis illecebra seu carnalis delectatio/ quantumcũq; modicũ teneat/ sicq; forsan non morosa sit mora tẽpis/ est morosa mora consensus. Estq; tũc pctm̃ mortale etiãsi desit plena voluntas pficiendi actũ. ĩmo vbi forsan expressa volũtas nõ pficiendi adesset. Maxime si feratur ille cõsensus/ in ipam illecebrã seu carnalem delectatõnem/ tamq̃ in rem aut opatõem seu actũ sup quo vel circa quem/ illa illecebra seu carnalis delectatio sic insurgit ⁊ versat. ⁊ qui talis illecebre seu carnalis delectationis esset principale obiectũ. iuxta qd modicũ infra/ magis declarabit. Nã tũc primo est verus ⁊ exp̃ssus rõnis supioris in ipam illecebrã seu carnalẽ delectatõez cõsensus qui semp in talibus delectatõnib⁹ que circa ea sunt. q̃ ex suo genere mortalia existũt. iuxta tamẽ modificatõem statĩ tactã est pctm̃ mortale. Nã semp in talib⁹ ⁊ circa talia. delectatio morosa. mora talis cõsensus tale pctm̃ est q̃lis eẽt ipe realis actus. Quia tunc ratio superior sic expresse in talem illecebrã seu carnalem delectatõem q̃ est in creatura ꝯsentiẽdo/ se a vera delectatõe quẽ est in deo circa quã solum intẽdere deberet sciẽter auertit qd sine contẽptu facere nõ potest. cũ nunq; expresse (vt in supiorib⁹ mõstratũ est) in aliquid circa tales res carnal⁹ ⁊ terrenas consentire possit. ꝯsentireq; dicatur/ nisi deliberata. Deliberata ãt facere nõ potest. q̃n leges ⁊ regulas diuinas ⁊ eternas quib⁹ innitit/ consuleret vel cõsulere omiserit ⁊ negleterit. Et sicvere vel interp̃tatiue contẽpserit. Et etiam tũc in talem illecebrã seu carnalẽ delectatiõem ipsius rõis inferioris consensus exp̃ssus. quia in talib⁹ carnalib⁹ ⁊ terrenis p̃ ipaz rõem inferiorẽ apprehẽsis. ⁊ circa q̃ se applicat nunq; ratõ supior q̃ vt supra dictũ ẽ de se ⁊ ex se circa

talia nō intendit proprie cōsentire dicit.
nec cōsentire pr/nisi ipa etiā rōne inferio/
ri realiter deliberata ⁊ cōsentiente. Sed
bene econtra cōtingere potest. Immo p/
prie loquendo talis expssus ipsi⁹ rōis su/
pioris in talē illecebrā seu carnalem dele/
ctationē ꝯsensus/nihil aliud est/q̄z q ip/
sa rō supior /dictā rōem inferiorē i hmōi
illecebrā seu carnalē delectatōem delecta/
ri ac ipam ab ea nō reprimere seu retrahe
re. ac cū ea in tali delectatōe cōcurrere ve/
re ⁊ expresse deliberata ꝯsentiat. Et hinc
est q licet interdū put iam in supioribꝫ ta
ctū est/ipsa ratio superior in illecebrā seu
carnalē delectatōem vere ⁊ expresse seu in
terpratiue cōsentiat. tūcq̄z talis illecebre/
seu carnalis delectatōis/q̄ tūc vere/mora
consensus morosa est morosaq̄z dicit pec
catū possit ad ipam rōem supiorē dici p/
rinere. quia tū ipa supior nō proprie ex se
nec ad se hoc facit. illudq̄z etiā nō nisi ipa
similiter rōne inferiori deliberata ⁊ cōsen
tiente proprie facere possit. hinc est q pec
catū morose delectatōis/cōiter ⁊ ꝓprie di/
cit ad rōnez inferiorē ptinere. put ample
in supioribꝫ declaratū est. Et hic est talis
proprius ⁊ deliberat⁹ cōsensus. de quali
tam iurta sepe dictas duas distinctiōes ī
supioribꝫ positas. q̄z etiā cōiter intelligit
dū dicit consensus in delectatōem. pecca
tum mortale esse.

¶ Vt negligens

Aut huiusmodi sic insurgentē illecebrā
seu carnalem ⁊ voluptuosam delectatōez
post ipius rōis apprehēsionē/ ipsa rō su/
pior nō reprimit. sed nō etiā expsse in eaz
consentit. Et respectu isti⁹ casus pōt se rō
duplici modo seu sub duplici q̄litate hr̄e
Uno modo seu sub vna q̄litate qua talē
illecebrā seu carnalē delectatōem quā sic
ratō supior nec reprimit. nec etiā in eā ex
presse cōsentit/ rō inferior post sufficien/
rem deliberatōem debitāq̄z aiaduersionē
piculi ⁊ peccati qō exinde imminet ⁊ incū/
bit/retinet ⁊ circa eā immorat. nec eā ipsa
ratio supior ex diuine ⁊ eterne legis ⁊ re/
gule consideratōne est diligēs reprimere.
Et tūc dicit ratio quīto sex modoz supra
tactoz seu sub quīta q̄litate se habere. scz
vt negligēs. Qui modus seu q̄litas se ha
bendi/licet q̄z plurimū ⁊ principali⁹ (vt ex
statim sequētibus apparebit) rōis inferi/
oris in eo ꝯsensus occurrat et opet attri/
buendus est supiori rōni. qz p istū modū
seu p istā qualitatē se hñdi rōis supioris/
causat pctm̄ mortale. qō aliqs nō eet Lor
responderq̄z etiā iste mod⁹ seu ista q̄litas
tertio mēbro principalis distinctiōis tri
mēbris supius ad hoc ꝓpositū posite Hā
tunc talis illecebra seu carnalis delectatō
quantūcūq̄z modicū forsan vt ī simili su/
pra dictū est teneatur sicq̄z nō morosa sit
mora tempis/est morosa mora cōsensus.
Estq̄z tunc (vt iā dictū est) pctm̄ mortale
etiā si desit plena volūtas pficiendi actū.
immo put supra in simili dictum est. vbi
forsan expssa volūtas nō pficiēdi adesset.
maxime si vt ibi etiā dictū est/talis reten/
tio ipius illecebre seu carnalis delectatō/
nis in ipa rōe inferiori/⁊ negligētia repri
mendi in ipa rōne supiori/esset tāq̄z in rē
aut opatōnem seu actū/sup quo vel circa
quē ipsa illecebra seu carnalis delectatio
insurgit ⁊ versat. ⁊ talis illecebre seu car/
nalis delectatōis esset principale obiectū
iurta qō modicū infra magis declarabit.
Tunc enī est vtriusq̄z rōnis in talē illece
brā seu carnalē delectatōem ꝯsensus scilz
expressus ipius rōis inferioris. qō patet
de se ex dictis/ipsius etiā rōis supioris. li
cet nō verus et expssus. interpratiu⁹ tū et
eq̄ualens. attēta tali deliberatōe piculiq̄z
⁊ peccati aduertētia seu animaduersione
qz q̄ aduisatus ⁊ deliberat⁹ phibere pōt ⁊
nō phibet/cōsentire videt. Qui quidē cō
sensus interpratiuus ⁊ eq̄ualens ipsi⁹ ra/
tionis supioris/quādo est circa ea vel su/
p eis que de suo genere peccata mortalia
existunt/est semp peccatū mortale. qz licz
tūc nō sit expssus dei cōtemptus/factiu⁹.
seu actiuus ⁊ positiu⁹. est tamē interpratī
uus. pmissiuus. ⁊ eq̄ualens. pmittens scz
post talē sufficientē deliberatōem. talē q̄z
aduertentiā seu animaduersionē piculi ⁊
peccati. ⁊c. teneri a rōne inferiori/illa que
statim respui aut rephmi debuerāt. Et enī
ratio supior/quotiēs nō dirigit seu cohi/
bet aliquē actū. vel aliquā passionē inte/
riorez alicui⁹ peccati mortalis. ⁊ hoc post
sufficientē deliberatōem ⁊ aduertētiā ta/
lis piculi/talisq̄z peccati quod sic immi/
net ⁊ incūbit. siue tūc de lege seu regula di
uina ⁊ eterna actu cogitet siue nō dz con/
sentire ⁊ contēnere. Sz diuersimode Hā
cū de ipsa lege seu regula diuina et eterna

actu cogitat. tunc vere ⁊ realiter cõtemne re ꝓ. vereqꝫ ⁊ realiter contẽnit. Cum ꝓ o de ipa lege seu regula diuina ⁊ eterna actu nõ cogitat. quia hoc nõ nisi ex sua negli gẽtia ⁊ omissione puenire potest. cũ de ea in tali casu cogitare deberet. p omissionẽ ⁊ negligẽtiam contẽnere cũ talis omissio ⁊ negligentia in ipsa rõe supiori post suf ficientẽ deliberatõem/ nullo mõ/ sine ꝓo ⁊ effectuali contẽptu. licet interptatiuo/ esse ⁊ cõtingere possit. ⁊ hic etiã effectiue ⁊ interptatiue est talis cõsensus de q̃li tã iuxta sepe dictas duas distinctiões in su pioribꝫ positas. qꝫ etiã cõiter intelligitur dum dicitur cõsensus in delectatõem pec catum mortale esse.

Vt inaduertens

D Alio modo sub alia q̃litate respectu isti⁹ met casus statim tacti/ pt se rõ habere. q̃ scilz hmõi sic insurgentẽ illecebrã seu car nalem delectatõem/ quã sic post ipius rõ nis apprehẽsionẽ/ ipa rõ supior nec rep mit nec etiã in eã expsse consentit/ ipsa rõ inferior retineat. ⁊ circa eam immorek. sz hoc fit ante sufficientẽ deliberatõez. debi tamqꝫ aduertentiã seu aiaduersionẽ picu li ⁊ peccati. qõ exinde iminet ⁊ incũbit. ĩ mo q̃ sic dictã illecebrã seu carnalẽ dele ctatõem ipsa ratio inferior retineat ⁊ cir ca eã immorek facit quasi suspẽsa ⁊ nõ bñ aduertẽs. nec debite/ ad suũ propriũ actũ q̃ est deliberari ⁊ rõcinari/ recurrens. seqꝫ eleuãdo leges seu regulas hũanas quibꝫ innitit consulens. vel si forsan ad dictum suũ ꝓpriũ actũ recurrerit. seqꝫ leuando le ges seu regulas hũanas cõsuluerit/ nõ tñ plene naturã ⁊ graued:nẽ ipsius piculi ⁊ peccati ex se cognoscit ⁊ aduertit. Etenim (quod p istius materie intellectu bene cõ siderandũ est) ratio ipa inferior/ bene po test circa talem illecebrã seu carnalẽ dele ctatõem/ sicut ⁊ circa alias interioris ani me passiones/ quãdoqꝫ versari ⁊ immora ri. considerãdo ⁊ rõcinãdo in se/ q̃ tale q̃d accõmodũ est vel cõueniẽs corpi vel hu iusmodi. Ex ipsa respectu talis illecebre seu carnalis delectatiõis aut alteri⁹ interi oris anime passionis/ nõ recurret ad suũ propriũ actũ q̃ est deliberare ⁊ ratiocina ri. Nec se eleuabit/ considerãdo ⁊ attẽden do circa piculum ⁊ peccatũ. qõ in sic ille cebre seu carnaliter delectãdo. ac circa ta lem illecebrã seu carnalem delectatõnem vel aliquam aliã interiorem anime passi onem imorando/ imminet ⁊ incũbit Vel si forsan ad dictũ suũ propriũ actum re currat/ seqꝫ circa dictum piculum seu pec catum cõsiderando ⁊ attendendo eleuet. non tamen ex se naturã ⁊ grauedinẽ ip si⁹ piculi ⁊ peccati plene cognoscet ⁊ aduer tet. Et tunc in isto scilz casu dicitur ratio quarto sex modoꝫ supra tactorũ seu sub quarta qualitate se habere scz vt inaduer tens. Qui mod⁹ seu qualitas se habendi ipsi soli rõni inferiori vt exstati subseq̃n tibus apparere poterit attribuendus est. Correspondetqꝫ iste mod⁹ seu ista q̃litas scdo membro principalis distinctõis tri membris sup hoc ad ꝓpositũ posite Nam tũc talis illecebra seu carnalis delectatio/ dicit morosa mora tpis. ⁊ nõ morosa mo ra cõsensus. Estqꝫ tunc solũ veniale pec catum. Ex enĩ morosa sit mora tpis pz de se: ex dictis ⁊ ex natura casus qui poni tur scz ꝓpter immoratiõem ipsi⁹ rõnis in feriorꝫ circa eã Nam si ipsa ratõ inferior circa ipam nõ immorarek. sed eã ex se sola aut cõcurrent cum rõne supiori/ statim a se abijceret. iam ipa ratio/ se nõ isto quarto modo seu sub ista quarta q̃litate. sed prio modo seu sub prima q̃litate supra posita (vt satis ibi declaratũ est) se haberet. Vel si a ratõne supiore sola talis illecebra vel carnalis delectatio/ statim rep merek. iam ipsa ratio se nõ isto etiã quarto modo seu sub ista quarta qualitate. sed tertio modo seu sub tertia q̃litate supra etiã positꝫ (vt etiã ibi satis declaratũ est) se hẽret. Sz q̃ talis illecebra seu carnalis delectatõ sit nõ morosa mora consensus: capiendo tñ cõsensum put sepe supra tactũ est in hac materia capi. dum scz ponit cõsensus in delectatõem. peccatũ mortale esse Hoc sa tis etiã respectu vtriusqꝫ ratõis patz ex iã statim dictis. ⁊ etiã p aliqua eorũ que in supioribꝫ/ in declaratiõe secũdi modi seu secũde qualitatis se habẽdi ipius ratiõis tacta sunt. Nam prio/ respectu ipi⁹ in feriorꝫ ratiõis. licet p talem eiusdẽ in di ctam illecebrã seu carnalem delectatõem immoratiõem videat ⁊ dici possit quidã eius impropri⁹ ⁊ impfectus in ipam ille cebrã ⁊ cetera interuenire consensus pro pter quẽ est peccatũ veniale. nõ tamen de bet talis cõsensus proprius perfectus ac

deliberat⁹ dici aut reputari. qz vt ex iam dictis apparet/añ sufficientē deliberatō/nem debitāqz piculi ⁊ pctī aduertētiā seu aīaduersionē. ⁊ sic anteqz (vt iam dictū ē) ipsa ratio inferior ad suū ꝓpriū actū q̄ est deliberari ⁊ rōcinari debite recurreret/ leges qz seu regl'as hūanas quib⁹ innitit cōsulerz. vel forsan anteqz naturā ⁊ grauedinē ipius piculi ⁊ pctī plene cognosceret ⁊ aduertereret. talis ei⁹ īmoratio talisqz īpropriūs ⁊ īpfectus ꝛsensus cōtigit. q̄ oīa tñ dictā ipius rōnis inferioris immoratōez dictūqz impropriū ⁊ impfectū precedere debuissent. ⁊ omino necessaria sunt añqz talis eius īmoratio talisqz cōsensus dici possit diciqz debeat verus ⁊ pfect⁹ esse. ex/inde pctm̄ mortale ꝛtingere posse ¶ Hec etiā in isto casu respectu ipsi⁹ superioris rōnis debet talis illecebra seu delectatō morosa/ mora consensus reputari. Quia vt sepe in simili supra tactū est. ex q̄ ipa ratō inferior q̄ sic circa talem illecebrā seu carnalem delectatōem immorek/ facit q̄si suspensa ⁊ nō bñ aduertēs nec debite añ talem immoratōem ad suū propriū actum q̄ est deliberari ratiocinari. recurrēs seqz piculū seu peccatū quod īminebat ⁊ incūbebat considerādo ⁊ attendēdo. leges qz seu regulas humanas q̄bus innitit cōsulendo eleuās a minori dz dici ad iudiciū superioris rōnis que altior ⁊ sublimior est eam scilz cōsulendo recurrisse ⁊ se eleuasse Et sic nō mirū si īpa rō superior/ que de se ⁊ p se circa tales actus carnales ⁊ terrenos nō intendit/ nec se sp ex seipa circa eas leges seu regulas diuinas ⁊ eternas cōsulēdo applicat. q̄si suspēsa ⁊ nō bñ aduertēs ⁊ sic indeliberata ⁊ p consequēs nec vere nec interptatiue cōsentiēs debz in hoc casu dici ⁊ reputari. Etiā vt iā tactū est natura istius q̄rti modi seu istius q̄rte q̄litatis se habēdi rōnis/ vt videre clarz est/ hoc de se habet ⁊ importat. cū expsse importet rōnem inferiorē circa talem illecebrā seu carnalem delectatōez ante sufficientē deliberatōem debitāqz aduertentiā seu aīaduersionē piculi ⁊ peccati qnod exinde imminet ⁊ incūbit/ immoratā esse. Nā si poneret īpa rō inferior sic post sufficientē deliberatōnem. debitāqz aduertentiā piculi ⁊ peccati īmorata fuisse. iā vt in simili statī tactū est nō iste q̄rtus mod⁹ seu ista q̄rta q̄litas se habendi īpius rōis esset. sed vnus duoz modorū seu qualitatū immediate explicatoz. scz vel sextus vel q̄ntus: Et intelligant hec oīa hic statī supra p̄dictorum sex modorū seu sex qualitatū se circa delectationē habēdi īpius rōnis tractata principaliter de consensu in delectatōem cogitatōis. i. q̄ habet cogitādo. Nā talis consensus (vt sepe supra tactū est) principaliter ad rōem inferiorez ptinet sicut ad īpam ptinet cogitare. i. act⁹ īpse cogitatōnis. ⁊ etiā ad īpm q̄ est cogitare vel non cogitare in q̄ntū accipit vt ad illā actōem ordinat. Quod notāter ōz. Nā est quēdā aliū cōsensum in delectatōem repire. s. in delectatiōez actus seu opis. maxime dū ille actus seu illō opus est in fieri. q̄ consensus in talē delectatiōem sicut ⁊ īpe cōsensens in illum actū seu op⁹/ ad solā rōnem superiorem spectat ⁊ non ad inferiorem.

¶ Vtrū cōsensus in delectatiōem sit semp peccatum. ⁊ quod: 2

Q Uia in supius tractatis ⁊ spēaliter modicū supra/ in declaratione sex modorū seu sex q̄litatū/ se circa delectatōem habēdi īpius rōnis/ sepe de cōsensu in delectatōz facta est mentio/ interdūqz tactū qūo consensus etiā verus ⁊ deliberatus. ⁊ etiā īpsius rōnis superioris in delectatiōem/ nō sp est pctm̄ mortale. Pro hui⁹ necnō aliquorū ex precedētib⁹ maiori declaratōe. q̄nqz rememorāda ⁊ aduertēda veniūt ¶ Primū q̄ oīs delectatio habz aliq̄d propriū ⁊ principale obiectū/ circa q̄ ferē ⁊ versat Hec enī aliter vt clarū est possit delectatō causari ⁊ haberi. si nō circa aliq̄d principaliter ferret ⁊ versaret ¶ Scōm q̄ etiā iuxta dictū phī/ omis delectatō siue sit in appetitu sensitiuo. siue in appetitu intellectiuo. siue (vt modicū supra tactū est) sit in cogitatōe solū. siue in actu seu executōne actus/ aliquā opatōez cōsequit. Eteni (vt in superiorib⁹ declaratū est) omis delectatio/ ex triū concursu causari hz ⁊ causatur. scz ex boni ⁊ conueniēs p vim appetitiuam adeptōe. ⁊ ad eā applicatione. prout scz tale bonū ⁊ cōueniens/ sentit vel q̄litercūqz pcipitur. que duo sunt. scz īpm bonū ⁊ conueniēs q̄ sic sentit ⁊ pcipit. ⁊ īpa vis appetitiua que sic illud sentit ⁊ appetit ⁊ tertij. scz cognitōis talis adeptōis ⁊ applicatōnis. Hūc igit ad propositum

clarum est istud fieri nõ posse. ḋn primo! (vt iam tactum est) ibi sit aliqd̃ proprium & principale obiectũ scz illud bonũ & cõueniens qd̃ sic adipiscit̃ & applicat. ḋnetiã scdo ibi sit aliqua opatio scz tã illa ipius boni & conueniẽtis adeptio & applicatio que sine aliqua opatiõe fieri nõ potest. q̃z etiã ipius actualis talis adeptõis & applicatõis cognitio q̃ etiã quedã opatio est. imo ipsa propria opatio eẽ de se qõdã bonũ & conueniẽs est. Exẽpli gratia. Delectat̃ aliquis in visione alicui⁹ rei pulcre. vel in gustu alicui⁹ rei sapide seu saporose. vel in rememoratiõe alicui⁹ magni honoris habiti. vel aliqua simili cogitatiõe clarũ est in tali delectatiõe tria cõcurrere. scz Primo ipam rem que sic delectabilit̃ videtur vel gustat̃ vel rememorat̃ vel cogitatur. & illa est illius delectatiõis proprium & principale obiectũ. Scdo ipam vim appetitiuã. que p quandã opatiõem vt puta talem visionẽ. gustationẽ rememoratõez vel cogitatõnem/illã rem tanq̃z suũ obiectum cõplacent̃ adipiscit̃ & sibi applicatum habz & in eo quietat̃. Et tertio cognitionẽ illius adeptõis & applicatõnis. q̃ si nõ interueniret nulla ꝓprie esset delectatõ vt satis in supioribꝰ exẽplificatũ est de infantibꝰ & insensatis. Ex quibꝰ iterũ videri potest. quõ delectatio q̃libet/ põt ad duo compari seu referri. vel scz ad illd̃ proprium & principale obiectũ circa qd̃ vel in q̃ sic versat̃. vel ad illã opatõem quã sic cõsequit̃ ¶ Tertiũ aduertendũ. ꝙ etiã ipse cõsensus in delectatõem/qui multũ amplꝰ q̃z ipsa sola delectatio ponit & importat. q̃ q̃z (vt in supioribus pluries tactũ est) ipi rationi semp attribuit̃. conseq̃t̃ etiã si inueniat/quandã aliã ipius rõnis opatõez scz quandã diiudicatõem seu rõcinatõez Nec enĩ (vt clarꝭ est) ratio ipsa in delectationẽ aliquã cõsentire posset. nisi ꝑ ius eꝰ apprehẽsionẽ de ea quodãmodo diiudicaret seu rõcinaret̃. Ista aũt diiudicatio seu rõcinatio/nõ est aliud nisi quidã ipsius ratõnis actꝰ interior in mente existẽs/ qui ꝓprie fieri nõ potest nisi per modũ cuiusdã cogitatõis seu meditatiõis. que in hoc ꝓposito pro eodẽ accipiũtur & reputãtur. Et hinc est ꝙ talis ipius rõnis diiudicatio seu rõcinatio/valde frequẽter & q̃ si cõiter cogitatio dicit̃ & appellat̃. imo vt modicũ supra tactũ est/quãdo consensus in delectatõem principaliter rõni inferiori attribuit̃. intelligẽdum est de delectatõne que est in cogitatõe & nõ de illa q̃ inest actu seu actus executõe ¶ Quartũ aduertendũ ꝙ quãdoq̃z cõtingere potest/ꝙ aliqua opatio erit metipm proprium & principale delectatõis obiectũ. sicut posset esse aliq̃ alia res ab extra. qꝛ forsan illa operatio (vt iam tactũ est) accipiet̃ a rõne vt bonũ & finis in aliquo aliq̃s delectãdo req̃escat. iuxta exemplũ iam positũ. cogitabit aliquis de aliq̃ magna complacẽtia quã alias habuerit/vel in visione alicuius rei pulcre. vel in gustatiõe alicuius rei sapide vel hmõi. & in ista cogitatiõe seu rememoratõe delectabit̃. certũ & clarũ est ꝙ ista delectatio habet pro suo proprio principali obiecto/illã opatõem que sic cogitat̃ & rememorat̃. scz illã visionẽ vel illam gustatõem vel hmõi ¶ Quintũ aduertendũ ꝙ amplꝰ cõtingere potest scilz ꝙ illamet ꝓpria opatio quã defacto ipsa delectatio consequet̃/erit proprium & principale illꝰ met delectatõis obiectũ. scilicz vis anime appetitiua cuꝰ est proprie delectari in illam opatõem sicut in quoddã sibi bonũ & cõueniẽs complacẽdo reflectet̃. Vt gratia exempli iuxta casum/ iam supra tactũ Cogitabit aliquis rememorando de aliq̃ magna complacẽtia quã alias in aliqua re vel in aliqua opatõe habuerit. & in ista cogitatõne seu rememoratõne delectabit̃ nõ quidẽ ꝙ illam delectatõem quã sic habebat reflectat in illã rem seu in illã opationem de q̃ sic cogitabat. sed in ipam ꝓpriã met cogitatõem quã sic habebit. vt puta quia delectabit̃ ex eo solum ꝙ sic cogitat. vel quod sic rememorat̃. certũ & clarum est/ ꝙ in isto casu/ ista delectatio habet pro suo proprio & principali obiecto ipammet cogitatõem circa quã versatur. ¶ Hũc igit̃ predicta ad propositũ applicando. Triplex repitur cuiusliber delectationis/proprium & principale obiectũ Aut enim delectatõ sic aliquã (vt semp fieri iã tactum est) opationẽ sequens Et vt fmo ꝑ aliquod ꝑticulare exemplũ & ꝙ iuxta supra tacta cõmunius contigit/ clarius ꝓcedat/ponatur. iuxta casum iã pluries superius tactũ. ꝙ aliquã cogitatõem consequat̃. ¶ Aut igitur talis delectatio habz pro suo proprio & principali obiecto/ aliquã rem ab extra que tunc forsan cogitat̃

Aut habet pro suo proprio ⁊ principali obiecto/aliquā aliā opatiōez quasi rem q̄ cogitat. Aut habz pro suo proprio ⁊ principali obiecto ipammet cogitatiōez circa quā actualiter versat. ¶ Si primo modo q̄ scz delectatō illa sic cogitatōem aliquā consequēs pro suo proprio et principali obiecto habeat rem aliquā ab extra q̄ cogitatur/sic scz/q̄ licet talis delectatio circa illam cogitationē verset. non tamen ex principali ipius cogitatiōis intuitu. nec in sola reflexione ad eam. sed principali intuitu/principaliqz reflexione/in ipam rē que sic cogitat. Et tunc quādo talis delectatio ⁊ etiā consensus in actum peccatū sit ⁊ quale/satis ex eis que modicū supra circa naturā ipius delectatōnis tractata sunt/perpēdi potest cōsiderando scilz (vt ibi tactum est) an talis delectatio sit naturalis. an volūtaria. ⁊ an sit circa rem licitā aut illicitam. ⁊ an sit moderata aut īmoderata. ⁊ an talis cōsensus sit verus ⁊ expressus. aut interp̄tatiuus ⁊ equiualēs et an sit ipius rationis supioris vel solū inferioris. ⁊ hmōi que ibi diffuse explicata sunt. ¶ Si vero secūdo modo. q̄ scz illa delectatio p̄ suo proprio ⁊ principali obiecto habeat aliquā aliam opatiōem que cogitat. sic scilz q̄ ex̄uis vt iam statim tactum est/talis delectatio circa talem cogitationē versetur. nō tamen ex principali ipius cogitatōis intuitu. nec in sola reflexione ad eam/sed principali intuitu principaliqz reflexione in ipam aliam opatōem que sic cogitat. Et tunc si talis opatio sic cogitata que est p̄ prīū et principale obiectum illius delectatiōis/sit de se pctīū veniale. tunc cōsensus etiā verus ⁊ deliberatus in talem delectatōem que sic circa talem delectatiōem versatur nō erit nisi veniale peccatū. Si autē illa opatio sic cogitata que est p̄ prium ⁊ principale obiectū illius delectatōis/sit peccatū mortale. tūc etiā consensus verus ⁊ deliberatus in delectatōem que sic circa talem cogitatōem versatur/etiā si tunc iuxta quod modicū supra declaratū est nō assit voluntas deliberata perficiendi actū si facultas adesset erit peccatū mortale. quia q̄ homo in cogitatione talis opatōnis principali eius intuitu/principaliqz reflexione in eā delectet/non cōtingit nisi ex eo q̄ eius affectus seu appetitus est in illā opatōem sic cogitatā inclinatus. Et ideo etiā q̄ in talem delectatōem cōsentiat/nihil aliud est q̄z q̄ ipse ex deliberatiōe eligat seu in hoc consentiat/q̄ affectus suus seu appetit⁹ in illam opatōem sic cogitatā inclinatus p̄maneat ⁊ persistat. Nullus enī delectat nisi in eo q̄ suo affectui seu appetitui est conforme. Qꝫ autē aliquis ex deliberatōne eligat seu consentiat q̄ affectus su⁹ seu appetitus his que peccata mortalia sunt conformet/ est peccatū mortale. Et ideo talis cōsensus in talem delectatiōem que circa cogitatōem opatiōis peccati mortalis tali respectu versatur/est peccatū mortale. ¶ Si vero tertio modo. q̄ scilicz illa delectatio p̄ suo proprio ⁊ p̄ncipali obiecto/habeat ipammet cogitatiōem circa quā actualiter versat. sic scz q̄ ipsa delectatio circa talem cogitatōnem feratur in se principaliqz ipsius cogitatōnis intuitu principaliqz reflexione in eam. vtputa iuxta supra tacta. q̄ quis in talem cogitatōnem ex eo solum q̄ sic cogitat delectetur. Et tūc quia talis cogitatō etiā si versetur circa rem aut opationem que de se peccatum mortale existat/ nō est tamē de se peccatū mortale. immo vel veniale tantū Ut puta. cum aliquis vt interdū cōtingit/vane ⁊ inutiliter cogitat. vel omīno sine peccato. vtputa cum aliquis vtiliter. sicut p̄ predicando vel disputando de tali re vel opatione cogitat. ideo consensus etiā verus ⁊ deliberatus in talem delectatiōem/ nō est peccatum mortale. sed solum iuxta quod iam tactū est. vel veniale tantū vel nullum Quia q̄ homo etiā ex deliberatōne suum affectū seu appetitu ⁊ in his que de se peccata nō sunt. vel nō nisi venialia eligat vel consentiat esse inclinatū. nō potest esse peccatū mortale de se. nisi alie circumstantie concurrerent. quia cogitatio quecunqz sit in seipam solum reflexa nisi alia vt iam tactū est cōcurrerēt/ nunqz de se et fm se est peccatū mortale. ¶ Et quia istud nōnullis posset aliqualiē intricatū seu obscurum videri. Ad clariorem intelligētiam exemplificāt doctores respectu duorum vltimorū mēbrorū istius distinctionis hic immediate supra posite de cogitatione fornicatōnis. Et enī vt dicunt cogitans de operatōne seu actu fornicationis. sic cogitando/ duobus p̄ncipaliter respectibus delectari potest Aut enim

sic cogitando/ in ipsa sua cogitatõne de/ lectabitur in respectu ⁊ reflexione ad ip/ sum actũ seu ipam operatõem fornicatõ/ nis. quam sic cogitat. sic scilz ꝙ principa li intuitu talis operatõnis fornicatõnis. principali ꝗ reflexione in eam in tali co/ gitatõne delectatur Aut sic cogitando in ipsa cogitatõne delectatur/ solo respectu solaꝗ reflexione in ipam suam cogitatio nẽmet. ex eo solum scilicz delectatus ꝙ sic cogitat. Si primo modo: tunc cõsensus deliberatus in talem delectatõem que sic sup tali cogitatõne fornicatõis versatur/ etiam si desit voluntas deliberata pficien di actum/ est peccatũ mortale. quia talis consensus iuxta quod statim supra decla ratum est/ nihil aliud est ꝗ ꝙ ex delibera/ tione quis eligat seu consentiat ꝙ affect⁹ suus/ seu appetitus pmaneat et persistat inclinatus in fornicatõem. quod est pec catum mortale. cum fornicatio de se pec/ catum mortale existat. Ex deliberatione etenim (vt sepe supra tactũ est) eligere seu cõsentire/ ꝙ affectus suus seu appetitus pmaneat ⁊ psistat inclinatus in aliquid. seu cõformetur alicui quod de se peccatũ mortale existit. est peccatũ mortale. Si se cundo modo delectet. cum talis cogitatõ de se ⁊ fm se non sit peccatũ mortale. im/ mo/ vt supra tactum est possit vtiliter vt pro predicãdo vel disputando de fornica tione haberi. sic nec etiam consensus deli beratus in talem delectatõem/ erit pecca/ tum mortale. sed veniale tantũ. vel forsan nullũ. quia vt etiam sepe supra tactũ est/ ex deliberatõne eligere seu cõsentire affe/ ctum suũ seu appetitũ esse inclinatum in aliquod/ seu conforme alicui. quod de se et fm se peccatũ mortale nõ existat. nõ est etiam mortale peccatũ. ¶ Et propter ista in declaratõne vltimi ser modorũ seu ser qualitatũ se circa delectatõnem habendi ipius rationis supra positorũ/ notanter addita est illa clausula. maxime si feratur ille consensus in ipam illecebrã seu carna lem delectatõem/ tanꝗ in rem aut opera/ tionẽ/ seu actum sup quo vel circa quem ipsa illecebra seu carnalis delectatõ sic in surgit ⁊ versatur. et qui talis illecebre seu carnalis delectatõis esset principale ob/ iectum vt est ibi videre. Et intelligantur semp in omibus premissis iuxta quod la te in modicum supra tactis declaratũ est. consensus verus et deliberatus esse. quã/ do scilicz ratio superior in huiusmodi de lectatõnibus expresse consentiendo con/ currit. vel eas post sufficiẽtem deliberatõ nem debitãꝗ aduertẽtiã seu animaduer/ sionẽ periculi et peccati quod inde immi net ⁊ incumbit reprimere negligit. ¶ Et hec quo ad ea que circa materiã delectatõ nis et consensus in eam. an scilz ⁊ quan/ do: et qualia peccata existant/ ex dictis do ctorum quantũ ad hunc tractatum spe/ ctare et sufficere visum est/ recolligi et eli ci potuerunt.

¶ De consensu in actum an sit peccatum. ⁊ quod. B

Qlia vero prout in superioribꝫ vbi de hac presenti materia sci licet de natura primorũ motu/ um delectatõnis et consensus in actum peccati/ tractari incepit/ actum est. licet iam proxime mõstratũ est possit circa consensum deliberatũ in delectatõ/ nem peccatũ mortale formaliter insurge/ re et contingere. Immo cõmunius iuxta tamen modificationes modicum supra positas/ insurgat ⁊ contingat. nõ propter ea tamen in tali consensu in delectationẽ adeo est completa tentatõ/ quin vlterius progredi possit scilicz vsqꝗ ad ipm consen sum in actum exteriorẽ. immo in ipso so lo consensu in actum exteriorẽ dicat ten/ tatio suppleri. vltraꝗ progredi non pos/ se. cum non videatur quid vltra consen/ sum in actum exteriorẽ ipsa tentatio ope rari posset. propter istud ⁊ etiam seruan/ do ordinem predispositũ/ post expositio nem ⁊ declaratõnem nature et qualitatis iporum primorũ motuũ/ ipius ꝗ delecta tionis. venit aliqualit de natura et quali tate ipius consensus in actum tractandũ et declarandum. ¶ Circa quod primo re memorandũ venit. ꝙ iam modicũ supra scz de ipsa delectatõe ⁊ de consensu in eã. cui pti rõnis attribuant tractatũ est aliq̃ liter tãgi incepit. scz ꝙ consensus in actũ seu actus executõem/ semp rõni superiori attribuitur. fm tamẽ ꝙ in ipsa ratõne vo lũtas includitur. propter quod iuxta su perius tacta consensus ille voluntar⁹ di citur. Et causa est. quia iam ibi etiam ali qualiter apiri incepit. Cum enĩ cõsensus in aliq̃d/ de se importet vel presupponat

quoddā iudiciū de eo in quod sic cōsenti
tur. nec enī aliter cōsensus proprie in ali/
quid fieri posset. nisi p pri⁹ de illo in quo
sic consentiť/eiusqꝫ qualitate ⁊ natura q̄/
dammō iudicatū esset. ⁊ in omni iudicio
(quod bene considerandū venit) vltima
sentētia ad supremū auditoriū seu iudica
toriū spectet ⁊ ptineat. cum insup (vt etiā
sepe supra tactū est) omniū negociorꝫ seu
opationum humanarꝫ iudiciū/ ad rōem
siue superiorem siue inferiorē spectet. fm ta/
men respectū ad duplicē regulā fm quaꝫ
omnes opationes humane (vt sepissime
etiā dictū est) regulari habent. scilꝫ vel re/
gulam legis humane que sumiť ex rebus
creatis quas naturaliter homo cognoscit:
cui regule ratio inferior innitiť. vel regu/
lam legis diuine que sumiť ex rebus eter/
nis ⁊ increatis ad quas homo spirituali
ter inclinať. cui regule/ ratio superior inni/
titur. ⁊ ita sit q̄ ipsa regula legis diuine.
sit superior. immo suprema/ ⁊ p cōsequens
supremū auditoriū ⁊ iudicatoriū. vltima
qꝫ sentētia ad illā ptem rationis ptineat.
que sic ipsi regule legis diuine que supre
ma est innitiť. que est ps superior seu rō su/
perior. Cum pterea de pluribꝫ seinuicē con
sequētib⁹ occurrit iudicandū/ finale iudi
ciū finalis qꝫ sententia sit de illo quod in
tali consecutōe seu cōcursu est vltimū vl/
timoqꝫ occurrit. Et ī negocijs humanis
vltimū quod sequiť ⁊ occurrit/ sit ipse rea
lis actus seu ipius act⁹ executio. Et p cō/
sequens iudiciū de ipso actu/ seu act⁹ ipsi
us executōe. sit iudiciū finale sententiaqꝫ
finalis/ ⁊ sic ad supremū auditoriū seu iu
dicatoriū ptinens. Seqtur manifeste q̄ ad
ipam rōnem superiorem ad quā sic (vt ta
ctum est) iudiciū supremū finalisqꝫ sentē
tia negociorꝫ seu opatōnū humanarꝫ spe
ctant iudiciū de ipso actu seu ipsius act⁹
executōne spectat ⁊ ptinet. ⁊ p consequēs
etiam cōsensus in ipm actū seu ipius act⁹
executionē quando interuenit. cum non
nisi vt tactū est post iudiciū supremū ac
finale/ de ipso actu habitū/ interuenire pos
sit. Ex quo iterū sequiť q̄ (vt etiā in supi/
oribus sepe est tactū) q̄tienscūqꝫ talis ip/
sius ratōnis superioris cōsensus. siue ver⁹
⁊ expressus. siue equiualēs ⁊ interp̄tatiu⁹
in actuꝫ aliquē qui ex suo genere vel aliq̄
circumstātia peccatū mortale existit. iter/
uenit. talis cōsensus est peccatū mortale.
Quia semp talis ipius rationis superioris
in talem actū peccati consensus/ etiā si ip
se realis actus iuxta tamen modificatio/
nē modicū infra tangendā/ nō proceder
seu subsequerek/ est tale peccatū quale eēt
ipse realis actus Et ratio iā quodāmodo
in superioribus tacta est. ex premissisqꝫ su/
mi pōt. ¶ Et primo respectu consensus. 7
veri ⁊ expressi ipius rationis superioris.
Nam ipsa ratio superior ad quā/ vt sic sta/
tim tactū est/ talis cōsensus in huiusmo/
di actū qui de se ex suoqꝫ genere vel ex ali/
qua circūstantia peccatū mortale est per/
tinet. nullo modo in dictū verū ⁊ exp̄ssum
consensum inclinari posset/ quin pus de
ipso actu eiusqꝫ natura ⁊ qualitate deli/
berauerit ⁊ iudicauerit. alias vt supra ta/
ctum est nō esset verus ⁊ expressus consen
sus. Deliberare autē ⁊ iudicare marie cir
ca tales actus humanos nō potest. nisi re
gulam legis diuine ⁊ eterne cui sic inniti
tur/ consulat. Consulta autē regula legis
diuine ⁊ eterne/ in talem actū qui sic de se
ex suoqꝫ genere vel ex circūstantia aliqua
peccatū mortale existit/ consentire nō po
test. quin ipam regulā ⁊ legē diuinā ⁊ eter
nam/ actu ⁊ realiter contēnat ⁊ spernat. se
qꝫ ab ea totaliter ⁊ fm habitum auertat.
Actu autē ⁊ realiter/ regulam legis diui/
ne ⁊ eterne contēnere ⁊ spernere/ seqꝫ ab ea
totaliter ⁊ fm habitū auertere non potest
quin peccatū mortale existat. Seqtur er/
go predicta simul adaptādo ⁊ applicādo
q̄ ipsa ratio superior in talē actum peccati
mortalis vere ⁊ exp̄sse p̄sentire non pt/ q̄n
petū mortale existat ¶ Respectu ꝯo con
sensus ipius rōnis superioris equalentis ⁊
interp̄tatiui hoc idē patz. qr talis act⁹ qui
sic de se/ ex suoqꝫ genere vel aliqua circum
stantia/ peccatū mortale existit. cū de ipso
supremū ⁊ finale iudiciū vt sepe supra ta
ctum est ad ipam rōem superiorē spectet
⁊ ptineat. committi non potest. nec in rea
lem executionē deduci. q̄n ipsa ratio supi
or/ negligens fuerit ipm ipedire. volūta/
tēqꝫ respectu illi⁹ regulare ⁊ rep̄mere. ⁊ per
conseqns/ quin etiā regulā legis diuine ⁊
eterne actu ⁊ realiter si tūc de ea actu cogi
tabat. vel per modū cuiusdā inexcusabi/
lis obmissionis et negligentie. si tunc de
ea non cogitabat. cum in tali actu cogi/
tare debuisset. contempserit et spreuerit/
ac se ab ea totaliter. et secundum habitum

auerterit Et ex hinc dicit beatus Thom̃: prima secũde sue summe: q̃ rõ supior/ in ipm actũ peccati consentire dicit/ non solum qz fm rões eternas semp moneat ad agendũ. sed etiã qz fm rõnes eternas nõ dissentit. ¶ Ad ꝓpositũ etiam istoꝝ dicit Aug. de trinitate. Non potest pctm̃ efficacit ꝑpetrandũ mẽte decerni. nisi illa mẽtis intẽtio penes quã summa ptãs z mẽbra in opus mouẽdi vel ab ope cohibendi (loquẽs de ratiõe supiori, put etiã volũtatẽ iuxta quod iã dictũ est includit) male actioni cedat vel seruiat. Prout hec latius modicũ supra. z specialit in declaratione quinti sex modoꝝ seu sex qualitatũ se circa delectatõem habẽdi ipius ratiõis declarata sunt. Que ibi tacta/ pñt ad hoc propositũ/ respectu cõsensus ipsius rõis supioris in ipm actũ applicari Et adhuc ꝓpli⁹ z efficaci⁹. cum nõ tãta culpa ipi rõni supiori imputari habeat. nec facilit tam graue peccatũ insurgat/ dũ ipsa vere z expresse aut equiualenter z interꝑtatiue in delectatõem que in sola cogitatõe cõsistit z versat consentit. sicut qñ vere z expsse aut eq̃ualenter z interꝑtatiue in ipsum actũ peccati cõsentit ipsi⁹ q̃z actus executionẽ. ¶ Notant in ꝑmissis vbi respectu ꝓsensus ipius rõis supioris/ in id qõ de se ex suoq̃z genere vel aliqua circũstantia est pctm̃ mortale. de auersione a regula legis diuine z eterne/ facta est mẽtio. addita sunt ista verba. totalit z fm habitum. Et enĩ auerti a regula legis diuine z eterne (prout iam in supioribus vbi p̃cipue de hac pñti materia nature peccati venialis tractari incepit aliq̃liter declaratũ est) dupliciter cõtingere põt ¶ Vel scz totaliter id est fm habitũ. qui ꝓprie in hoc ꝓposito nihil aliud est/ q̃z quedã inordinatio mẽtis z intentõis dispositio/ ponẽs seu constituẽs alterũ finẽ. Qõ fit z cõtingit in oĩ actu qui de se suoq̃z genere aut aliq̃ circũstantia/ hz et importat/ qõ pctm̃ mortale existat. licet forsan ꝑ tunc talis inordinata mentis et intentõis dispositio/ non attenderet neq̃z occurreret. Et ex hinc etiã (vt iã satis declaratũ est) consensus rõnis supioris in talẽ actum/ est mortale pctm̃. quia sine tali auersiõe/ non potest in talẽ actũ interuenire ¶ Vel cõtingit tal auersio/ nõ totaliter. i. nõ fm habitũ sz in actu solum. i. ꝑ illo actu q̃ fit seu exercet respectu cui⁹ est bñ aliq̃lis a regula ipius diuine et eterne legis inordinatio. sz non tãta nec talis mẽtis et intentionis indispositio/ q̃ aliũ finem ponat seu constituat Et sic est et cõtingit in oñi actu/ qui de se ex suoq̃z genere seu aliq̃ circũstantia/ nõ habet seu ipportat qõ pctm̃ mortale existat. sed solũ veniale. Nã si illud vsq̃z adeo ꝑcederet/ q̃ illa auersio iuxta qõ expositũ est/ esset totalis et fm habitũ. aliũq̃z finẽ ponens z constituẽs. statim a natura peccati venialis excederet et in naturam pctĩ mortalis trãsiret. vt ibi satis expositũ est et exẽplificatũ. Et ex hinc similit consensus rationis supioris in talẽ actũ/ q̃ sic de se ex suoq̃z genere aut aliqua circũstantia non habet q̃ sit pctm̃ mortale. sed solũ veniale. nõ erit etiã nisi pctm̃ veniale. qz sine illa totali et fm habitũ auersione et cũ sola quadã inordinatione. potest in talẽ actũ interuenire. vt satis ex dictis cõcipe est ¶ Et intelligant pmissa q̃ scz ꝓsensus rationis supioris in actũ qui de se ex suoq̃z genere aut aliqua circumstantia pctm̃ mortale existit/ est pctm̃ mortale. Etiã si (vt iã supra tactũ est) actus ille in quẽ sic ipsa ratio supior consentit/ realit ab extra nõ subseqꝛet seu adipleret. Si tm̃ h̃ non ex pte ipi⁹ rationis supiorĩ ipi⁹ q̃z volũtatis. vtpote se p⁹ dictũ consensum iã sic in illũ actũ seu illi⁹ act⁹ executionẽ pstitũ ampli⁹ aduisantis et ĩmutãtis. sed ꝓter defectũ possibilitatĩ facultatĩ vel alicui⁹ alterius opportunitatis aut circũstãtie/ contigeret. Nã licet tũc/ realit et effectu/ tal act⁹ non subsequeret z adimpleretur: ꝓposito tamen et affectu/ quantũ ad incursũ pecati mortal/ subsecut⁹ ꝛ et adimplet⁹ Et hinc commũiter ꝛ q̃ volũtas ꝑ facto reputat. Iuxtaq̃z istud ꝓprie intelligendũ venit illõ dictũ xpi Math. v. Omis qui viderit mulierẽ ad concupiscẽdũ eã/ iam mechat⁹ ẽ eã in corde suo ¶ Ex oĩbꝫ sic supi⁹ circa hãc pñtẽ materiã/ nature et q̃litatis primoꝝ motuũ. delectationis et consensus in actũ pctĩ tractatĩ/ ea quodãmodo epilogando habetur qũo prim⁹ mot⁹ primo primus ipsius sensualitatis q̃ naturalis dicitur/ nullũ peccatũ est. Secõ vero primus motus eiusdẽ/ qui ex fomite procedit/ peccatum veniale existit. Delectatio autem siue morosa siue non morosa: mora temporis. Dum tamen non

3

K

sit morosa mora consensus/ p rōem scilz
supiorem vere ⁊ realiter/aut interptatiue
⁊ effectualiter deliberati. quod contingit
in secundo tertio ⁊ quarto sex modorum
seu sex qualitatū se circa delectatiōem ha
bendi ipsius ratiōis supioris supius de/
claratis etiā si dicta delectatō sit ⁊ feratur
circa ea que de se ex suo q genere vel ex ali
qua circūstātia/peccata mortalia existūt.
est solum peccatū veniale. Delectatio ve/
ro morosa mora cōsensus/per ratōem scz
supiorem vere ⁊ expresse aut interptatiue
et effectualiter deliberati qd contingit in
quinto ⁊ vltimo pdictorum sex modorū
seu sex qualitatū se habēdi ipius rōis. ⁊c.
Necnō etiā consensus in actū. quādo ta/
men (vt sepe supra tactū est) sunt ⁊ ferunt
sup his que de se ex suo q genere aut ex ali
qua circūstantia peccata mortalia existūt
sunt etiā peccata mortalia ¶ Et ad istud
propositū/ per modū exempli applicant
doctores licet diuersimode/ tentatōnem
que fuit in pmis parētibus. Ex quo q di
ctis/ potest sensualitas ipsa/ serpenti cō/
parari. Ratō vero inferior vt iam in supi
oribus tactū est/mulieri eue. Et ratō su/
pior viro ade. ¶ Cum igit in ipsa primo
motu. secūdo tamen primo/ipius sensua
litatis illecebra insurgit. quod nō nisi ex
fomitis corruptiōe puenit. ⁊ quasi cū ser
pēs/comestionē pomi eue suggessit. ideo
q tunc peccatū solum veniale est ⁊ leuissi
mū. ¶ In delectatōe vero nō morosa mo
ra cōsensus/qui scz ꝓsensus sit p rōem su
piorem vere ⁊ expresse aut interpretatiue
⁊ effectualiter deliberatus. quātū cum q
ista dicta delectatio sit forsan morosa mo
ra tempis/quantūcūq etiā ipsa rō inferi
or iuxta predictos scōm tertiū ⁊ quartuz
sex modorū seu sex q̄litatū se hñdi. ⁊c. vel
circa talē delectatōem/ nō bene aduertat.
vel subito aut impropōie etiā in eā cōsen
tiat. tunc mulier sine viro/ipo q ignoran
te/cōmedere dicit. Ideo q tūc solum pec
catū veniale est. qr q in delectatōe pecca/
tum mortale interueniat/a consensu viri
scz ratōis supiorīs. vero ⁊ expsso aut int/
pretatiuo ⁊ effectuali ⁊ nō alias procedit
¶ In delectatōe vero morosa mora ꝓsen
sus interptatiui ⁊ effectualis. quādo scilz
ratio ipsa supior iuxta quintū sex modo/
rū predictorū seu sex qualitatū se habēdi
ipius ratōis ⁊c. talē delectationē rep mere
negligit. tūc mulier sola/sed tamē viro sci
ente comedit. ⁊ tūc licet vir non ꝓmedat.
propter illū tamē eius ꝓsensum interpta/
tiuū ⁊ effectualē/peccatū mortale efficit.
etiā si (vt sepe dictū est) desit volūtas pfi/
ciendi actū. ⁊c. Quia mulier bñ potest si/
ne viro ꝓmedere. mortaliter autē sine viri
ꝓsensu vero ⁊ expresso/aut interptatiuo ⁊
effectuali/non potest peccare. ¶ In dele/
ctatione vero morosa/mora ꝓsensus veri
⁊ expssi. quando scilz ratio ipa supior/ iu
xta vltimū sex modo predictorū seu sex
qualitatū se habendi ipsius rationis. ⁊c.
vere ⁊ expresse consentit. tunc vir non so/
lum consentit. sed sicut ⁊ mulier comedit
⁊ etiā si desit voluntas pficiendi actū. ⁊c.
est peccatū ⁊ grauius q in casu precedēti
Grauius etenī est in talem illicitam dele
ctationē vere ⁊ expresse consentire. q nō
reprimēdo/interpretatiue ⁊ effectualiter
ꝓsensum prebere. ¶ In consensu vero in
actum peccati seu ipsius actus executio/
nem/ qui (vt late supra declaratū est) soli
rationi supiori attribuitur. est ac si vir nō
solū sicut ⁊ mulier ꝓmederet. sz q̄dammo
do ac si iuberet ⁊ pciperet. ⁊ tūc etiā si iu/
xta supius tacta/talis actus realiter ab ex
tra non pcederet ⁊ seq̄ret/ est pctm̄ morta/
le. Et adhuc graui q in casib pcedētib
inq̄ntū scilz (vt etiā supra monstratū est)
graui est ī actū pctī seu ipsi act executio
nem q in solā ei delectationē ꝓsentire ¶
Vel alit dici possz q scilz in delectatione
morosa mora ꝓsensus veri ⁊ expssi ipius
rōis supiorīs de q̄ statū supra vir ñ ꝓme/
dit sicut mulier. sz solū ꝓmestioni mlieris
ꝓsentit sicut supra dictū ē fieri ī delctātio
ne morosa mora ꝓsensus interptatiui et
effectual eiusdē rōis supiorīs Estq ꝓpter
hmōi ꝓsensuz vere ⁊ expssuz/pctm̄ morta
le. sz gui vt iā tactū ē q ī tali ꝓsensu int
ptatiuo ⁊ effectuali. inq̄ntū. s. graui ē ve/
re ⁊ expsse in aliqd malū ꝓsentire q inter
ptatiue ⁊ effectualr. Sz ī ꝓsensu ipius rō
nis supiorīs in actū pctī seu in ipi act exe
cutionē. etiāsi vt stati dictū ē talis act rea
lit ab extra ñ pcederet ⁊ seq̄ret. vir ñ solū
ꝓsentit sz sicut ⁊ mlier ꝓmedit. ⁊ tūc ē ten
tatio de se ꝓsummata ⁊ pfecta Et ītelligāt
he exēplificatōes iuxta supius declarata.
q̄ñ. s. hmōi delectatōes/cōsensus q ī actū
sunt ⁊ ferunt super his que de se ex suo q
genere aut ex aliqua circūstantia peccata

mortalia existũt. ¶ Et hec quo ad talem materiam nature primorũ motuum delectatiõis ⁊ consensus in actũ ordinis q̃ ⁊ pgressus tentatõnis. inquantũ de eis ad propositũ huiꝰ octaui tractatus istius libelli tractandũ occurrebat/ dicta sufficiant. Qui latiora videre voluerit habz vt in supioribꝫ in simili tactũ est/ doctores plurimos. tam magistrũ in. ij. sentẽtiarũ q̃ alios sup dicto passu tractãtes. q̃ etiã btũz Thõ. pma ⁊ scda scde pt̃ sue summe

2 De tribus ad gra/

Quitatem peccati conferẽtibus. Alia vero iam recẽter/ ⁊ etiã tn supioribꝫ maxime in declaratõne nature ⁊ qualitatis peccati mortalis/ dictũ ⁊ mõstratũ est. quo nõnũ q̃ actꝰ aliq̃s q̃ de sui forsan natura ex suo q̃ genere peccatũ nõ esset/ vel forsan veniale solũ/ ex intẽtionis corruptiõe/ vel rõe remorsus conscientie seu aliqua alia circũstãtia/ potest pctm̃ mortale effici. Eapropter ⁊ etiã ad clariorẽ semp cognitionẽ distinctõnis seu nature peccati venialis a pctõ mortali/ circa cuius declaratiõem p̃ sens principalit materia versat. visum est expediens de his tribꝫ hic summatim aliqua pstringere. De intentõe ac fine actionis seu opatõis. De esse sui natura ⁊ qualitate conscientie. De natura q̃litate ac numero circũstantiarum.

De intentiõe ac fi

ne actionis seu operatõnis. Circa primũ est aduertendũ q̃ intentio in generali put hic et in materia morali. s. virtutis ⁊ peccati sumitur sic describit. Intẽtio est actus voluntatis in aliquẽ finẽ tendẽtis. p aliquid vel aliq̃ ad illũ finem ordinata Dicit enĩ intentio q̃si in illud tentio Hã intentio semp respicit aliq̃d vt finẽ fm. s. q̃ illõ est terminꝰ volũtatis. Ex quo clare apparet q̃ intẽtio de se importat ⁊ denotat quandã distantiã illiꝰ quod sic intendit. Et ideo quãdo volũtas ferꝰ ⁊ intẽdit ĩmediate in aliq̃d etiã si illõ sit finis vltimus quẽ tũc sibi cõstituit. terminꝰ q̃ ipsius volũtatis q̃ p tũc habet. non dicit tamẽ ꝓprie esse intẽtio. sed q̃ñ affectꝰ seu voluntas in aliq̃d tãq̃ finẽ vltimũ quẽ sibi tũc constituit. vel tãq̃ ad illũ finẽ ordinatũ ferꝰ ⁊ tendit. nõ immediate sed mediãtibus aliꝫ p q̃ in illud in qõ sic ferꝰ ⁊ tendit nitit̃ puenire tũc proprie est intentio. Vt gratia alicuiꝰ exẽpli ferꝰ ⁊ tendit principaliter affectus alicuiꝰ seu volũtas i suam finalẽ salutẽ. ⁊ propter ipam facilius assequẽdam intẽdit corpus suũ domare ⁊ spũi subijcere ⁊ vt hoc cõgruentiꝰ ⁊ cum saniori cõsilio ⁊ auxilio facere possit/ intẽdit religionẽ aliquã intrare. ⁊ p hoc faciẽdo ad aliquẽ locũ talis religiõis ire. Iste talis respectu salutis sue q̃ est vltimus finis/ quẽ tũc sibi cõstituit. respectu etiam domatiõis sui corpis ac ingressus religionis. q̃ sunt fines medij ad illũ scz finẽ vltimũ ordinati/ dicit ꝓprie habere intẽtõz. Respectu vero additõis talis loci illiꝰ religionis. licz sit quedã volũtatis dispositio. nõ tamẽ proprie dicit eẽ intẽtõ ¶ Ex precedẽti intẽtiõis in generali descriptione clare ⁊ facilit̃ elici pt/ descriptio intentionis recte. p additionẽ scilz istoꝝ verborum debitũ ⁊ debito modo. Et etiã intentionis puerse seu corrupte. per additionẽ oppositoꝝ seu ꝓtrarioꝝ ꝟboꝝ scz indebitum ⁊ indebito modo Sic tũ q̃ in descriptione intẽtionis recte/ illa duo ꝟba scilz debitũ ⁊ debito modo cõiũctim accipiantur. cũ ipsa duo ad hoc q̃ intẽtio sit recta necessario hẽant cõcurrere. In descriptõne vero intentõnis puerse seu corrupte/ illa duo verba opposita scilicz indebitũ ⁊ indebito modo/ accipiãtur diuisim cum alterum eorum ad hoc q̃ intentio puersa vel corrupta existat p se sufficiat Etenim (vt sepe dictũ est) plura necesse est ad virtutem cõcurrere q̃ ad viciũ immo p defectum vnius eorũ que necessario ad virtutem reqruntur/ transitur in vitiũ ¶ Super q̃bus quantũ ad intelligẽtiam naturez effectus intentiõis respectu eorum q̃ iam in hoc octauo tractatulo huiꝰ libelli circa materiã peccati mortalis ⁊ peccati venialis tractata sunt ⁊ tractabunt̃ spectare ⁊ sufficere videtur. subijciuntur hic aliqua regule notabiles. ¶ Prima regula est. Ex fine principaliter intento id est respectu finis vltimi/ qui principaliter in aliquo actu intenditur. actus ille attendi considerari. et iudicari habet. ad hoc scilicz q̃ dicatur ⁊ iudicetur bonus vel malus. meritorius vel demeritorius. Iuxta quod intelligi ⁊ applicari pt dictũ cbrisk

D

Mathei.vi. Si fuerit oculus tuus simplex totū corpus tuū lucidū erit. Ubi iuxta August. per oculū significat intentio Et ītelligitur hec regula de his maxime actibus/qui alias ex seipsis sunt indifferentes.i.qui de suo ꝓprio esse/ꝓpriaq; natura/sine cōcursu alterius cause seu alterius circūstantie/ nō habent q̄ sint boni vel mali Ut gratia exempli leuare festucā de terra.vel mouere manū. Nam si tales actus de ꝓprio suo esse propriaq; natura haberēt q̄ essent boni vel mali aliter esset dicendū.vt clare p regulas sequētes videri poterit ¶ Scēda regula. Actus de seipso malus/ex fine bono principaliter intento nō efficit bonus. Ut gratia exēpli. Furari vel depredari.q̄ sunt actus de se mali etiāsi ea principaliter intētione ad hūcq; principaliter finem fiant.vt exinde in dei honore fiat elemosina.nō propter hoc boni efficiūtur. ¶ Tertia regula ⁊ opposita Actus de seipso bonꝰ/ex fine malo principaliter intēto/efficitur malꝰ. Ut grā exēpli. De elemosina vel orōne vel p̄dicatōe que principaliter propter vanā gloriam. mundanā.vel propter lucrū tpale habendū.⁊ adipiscendū vel hmōi fieret Et ratō diuersitatis istarū duarū regularū ex descriptōe intētionis recte ⁊ intētionis peruerse seu corrupte supra positis aliisq; etiā ibidem dictis clare apparet. Quia ad intentionē rectā/ duo reqrunt scz q̄ tendentia volūtatis sit in finē debitū.⁊ q̄ sit per media ad illū finē debito modo ordiata. Ad intentōem vero peruersam seu corruptam sufficit defectus vel malicia in vno istorū scz vel q̄ finis principaliter intētus sit de se malus. vt potuit tertia regula. Vel q̄ media p que ad illuz finē tendit sint de se mala vt ponit scēda regula. ¶ Quarta regula. Una ⁊ eadē principalis intētio finalis.i.in aliquē finem principaliter tendens.plures actus se inuicē consequētes etiā diuersimode ⁊ distanter abinuicē factos/potest in bonū ⁊ ad meritū.vel ī malum ⁊ demeritū informare. Ut grā exēpli Respectu intentōis recte intendit aliq̄s vnū solidū pro deo in elemosinā / p duodecim sibiinuicē succedentes dies elargiri.⁊ dare sic scilz q̄ qualibet die dabit vnū denariū. Si a casu contingat istū hoīem datōnē aliquorū istorū denariorū p aliq̄b istorū duodecim dierū obliuisci ⁊ ītermittere.⁊ in alios dies repare ⁊ facere. donatio ista/nihilominꝰ sic in aliis diebꝰ facta propter primā principalē intentōez erit meritoria.de intentōne vero peruersa/facilius est dare exemplū cū facilius cōtingere possit ¶ Quīta regula Finē sub fine seu intentiōez sub intētione/pōt quis ad meritū vel demeritū seu meritorie aut demeritorie qd̄ idem est/ponere cōsentire ⁊ habere.dictos q̄ fines seu intentōnes/sic sibiinuicē subordinatos/p̄t vna ⁊ eadem principalis ⁊ finalis intētio/in bonū vel malu ⁊ meritū vel demeritū informare. ¶ Ut gratia exēpli. Respectu principalis ⁊ finalis intentōis recte. intendit aliq̄s ire ad forū ad hūc finē/ q̄ ibi emat medicias. ipsas autē medicinas ad hunc finē emit/ vt ab aliqua infirmitate cureť. Ad hūc vero finem ab illa infirmitate curari desiderat.vt aptius ⁊ melius deo seruiat Clarū ⁊ certū est/q̄ in isto casu/omnes iste p̄cedētes voluntates ⁊ intentiōes/ quē sic circa istos diuersos fines ferūtur ⁊ tēdunt/ per illā principalē ⁊ finalē intentiōem/ aptiꝰ ⁊ melius deo seruiēdi.in bonū ⁊ ad meritum informanť.⁊ propter eā/bone ⁊ meritorie existūt.immo in tali casu qñ scz voluntas in aliquos fines seu intētiōes sic sibiinuicē ad aliquē principalē ⁊ vltimū finē subordinatos principaliter propter ipm principalem ⁊ vltimū finē ferť ⁊ tendit.licet illi fines seu intentiones/ plures sint ⁊ diuersi.nō tamen proprie debet dici nec proprie est nisi vnꝰ et idem ipiꝰ volūtatis motus Et intelligūtur hec in ista regula dicta.etiā si tēpe realis executōnis seu adimpletōis illorū actuū ūip quibus sic dicte precedētes volūtates seu intentionis ferūtur ⁊ tendūt/illa principalis ⁊ finalis intentio non realiter ⁊ de facto in mente haberet. Utputa quia p tunc/ vel nō occurreret vel non attenderet. sufficit eni q̄ p̄cesserit ⁊ in habitu habeat Ut verbi gratia in exēplo stati posito detur q̄ ille talis qui sic ab aliqua infirmitate curari desiderat/vt aptius ⁊ melius deo fuiat tēpe quo emit medicinas ad hoc vt a dicta sua infirmitate curari possit.⁊ tempe quo predictis medicinis ad dictā suā curationē emendis ad forū vadit/⁊ illā principalem ⁊ finalem intentōez aptius ⁊ melius deo seruiendi nō realiter ⁊ de facto in mente habeat.q̄ tūc forsan vt dictum est

vel non sibi occurrit vel non attendit. nihilominꝰ tamen/ cũ per prius eã habuerit/ & adhuc in habitu (vt ꝑsupponit) habeat. illa principalis & finalis intẽtio/ aptius & melius deo seruiẽdi/ istos actꝰ emẽdi medicinas & eundi ad foꝛ. seu volũtates & intentões que sup ipsis ferunt informabit & bonos et meritoꝛios efficiet: ac si tũc illã principalẽ & finalẽ. intẽsius. aptius. & melius deo seruiẽdi in mẽte realiter & de facto habuisset. ¶ Respectu veꝛo principalis & finalis intentõis puerse seu coꝛrupte/ facilius (vt statim in regula precedẽti tactũ est) dari potest exẽplũ. ¶ Intelligant etiaꝫ predicta respectu tamẽ principalis & finalis intentõis recte/ actuumq; bonoꝝ & meritoꝛioꝝ. dum tamẽ inter dictos actus seu fines/ sic sibi ad vltimũ finẽ principalit intẽtũ subooꝛdiatos. & sup quibꝫ hmõi precedẽtes voluntates seu intẽtiones sic ferunt & tendũt. nõ intueniat seu intendat aliquis actus seu finis ex seipso: suaq; ꝓpria natura/ illi fini sic principaliter intẽto quoad meritũ difformis & oppositus. & qui voluntatẽ seu intentõem que sup ipm ferit & tendit posset puertere seu coꝛrũpere. Pro quo aptius declarãdo/ ponit sexta regula. ¶ Sexta regula. Quotienscũq; int plures actꝰ seu fines sibiinuicẽ ad aliquẽ finẽ vltimũ alias ex seipo bonũ & meritoꝛiũ principaliter intentũ subooꝛdiatos interuenit/ seu intendit aliquis actꝰ seu finis illi fini sic principaliter intẽto ex seipso suaq; ꝓpria natura quoad meritũ difformis & oppositus. volũtatemq; seu intentõem que sup ipm fertur & tendit puertens & coꝛrumpens/ talis actus seu finis mediꝰ sic interueniens. nõ informat ad meritũ p illã pncipalez intẽtionẽ illius finis vltimi sic de seipso meritoꝛij. quin potiꝰ ipam principalem & finalẽ intẽtionẽ oñesq; alios fines seu intentõnes precedẽtes. etiã alias ex seipsis bonos & meritoꝛios deformat & quodãmodo depꝛauat. ¶ Verbi gratia. Intendit aliq̃s ire ad aliquã domũ et ad hunc finẽ in illã domũ vult ire/ vt ibidez luxurietur. ad hũc autẽ finẽ luxuriari vult/ vt sanioꝛ inde efficiat. ad hũc veꝛo finem vult sanioꝛ effici/ vt aptius & meliꝰ deo seruiat. Iste finis vltimus principaliter intẽtus aptius & meliꝰ deo seruiẽdi. qui alias ex seipso bonus est & meritoꝛius/ illam voluntatẽ seu intentionẽ que sic sup illũ actum luxuriãdi ferit & tendit/ & a minoꝛi illũ actum si a casu cõmitteret. cũ ex seipo suaq; natura sit illi vltimo fini sic principaliter intẽto quo ad meritũ/ difformis & oppositus ad ꝑdictam volũtatẽ seu intẽtionẽ que sic sup eũ ferit & tendit. puertẽs & coꝛrumpẽs. nullo modo ad meritum reformare potest. q̃n potiꝰ illa puersa & coꝛrupta volũtas & intẽtio/ ipam vltimam & principalẽ intentõez ac oñes alios fines & intentões precedẽtes/ deformat & quodãmodo depꝛauat pampliusq; ac grauius faceret actus si a casu cõmitteret ¶ Et ratio hoꝛũ est. quia vna volũtas seu intẽtio ex seipa peruersa seu coꝛrupta. plures voluntates seu intẽtiones alias ex seipꝭ bonas depꝛauare potest/ sed nõ econtra. Una etenim bona voluntas seu intentio/ nõ potest plures ex seipsis malas/ bonas efficere. immo nec plures bone etiã seinuicem consequẽtes/ vnã ex seipa malã bonam efficere possunt. Quia vt in supioꝛibus sepe dictũ est. ad bonitatẽ & rectitudinem alicuiꝰ voluntatis seu intentõis plura necesse habent ꝛcurrere. q̃ ad eius maliciã seu coꝛruptõem. immo ad eius maliciã seu coꝛruptõem sufficit defectꝰ vniꝰ eoꝛũ que ad bonitatẽ & rectitudinẽ cõstituendã necessario req̃runt. ¶ Intelligãt etiã ea que sic statim supꝛa. tam de actuũ interioꝛũ ipsiꝰ voluntatis. q̃ etiã actuũ exterioꝝ exinde cõsequẽtiũ p principalẽ & finalem intentiõez quoad meritũ vel demeritũ. informatõe dicta sunt. q̃ hmõi pncipalis & finalis intẽtio. tales actus interiozes volũtatis/ & a foꝛtioꝛi ipsos actus exterioꝛes si exinde consequant/ precedit vel cõcomitat. Nam si huiusmõi principalis & finalis intẽtio tales actus subseq̃ret. aliter veniret dicendũ ¶ Etenim vt iam statim innui visum est. triplici quãtũ ad hanc materiã cõcernit potest ipsa intentio. siue de recta/ siue de puersa & coꝛrupta accipi velit/ respectu supꝛa dictoꝝ actuũ. tam scz interioꝝ ipsius volũtatis q̃ exterioꝝ inde cõsequentiũ/ cõsideratiõe comprehẽdi. Uno modo vt eos ꝑcedẽs. alio modo vt eos cõcomitans. alio mõ vt eos subsequẽs. ¶ De intentiõe autem/ predictos actus precedẽte. quomõ & q̃ndo eos quoad meritũ & demeritũ informare habeat & iformet. satis in supioꝛibꝫ tractatũ

ꝛ declaratũ est ¶ De intentõe vero/hmõi actus cõcomitãte/hoc idẽ scz quõ ꝛ quã/do eos informare habeat ꝛ informet. ex supius etiã tractatis clare elici et cõcipi potest. Etenĩ si intẽtio tales actus precedẽs ipsos quo ad meritũ ꝛ demeritũ iuxta tamen modificatõnes ꝛ declaratiões supra etiã tactas informare potest ꝛ qñq; informet. hoc idẽ nõ dubiũ/iuxta easdẽ tamen modificatões facere poterit ꝛ valebit intẽtio ipos actus realiter ꝛ de facto cõcomitans ¶ Quo vero ad intentiõez tales interiores volũtatis actus. ac etiã exteriores exinde pueniẽtes subsequentẽ seu supaccedentẽ/aduertenda sunt q̃ sequũtur. Et primo quantũ ipos actus interiores voluntatis in se ꝛ absolute cõsideratos concernit/q̃ intentõ/ hmõi interioris actus volũtatis/subsequens seu supaccedens/nullo modo ex seipsa potest eos q̃ ad meritum vel demeritũ informare. i. meritorios vel demeritorios efficere/nisi quatinꝰ illi actus interiores volũtatis/cũ illa subsequẽti seu supaccedẽti intentõe reiterarẽtur. Ut gratia alicuiꝰ exẽpli ad clariorem semp intellectũ. vt aliquis vult ꝛ in mẽte disponit ire de roma in hirl'm. ꝛ p hoc sibi equũ ꝛ alia necessaria preparat. nõ quidẽ pro tũc nec p prius relatõe seu reflexione quacũq; habita in deũ. sz forsan (vt interdum cõtingit) sola causa societatis vel alia. vult postmodũ iste dictã suam volũtatem seu propositũ q̃ sic habuit/ in deum referre. vt scilz illõ propositũ ꝛ voluntatẽ quã sic de eundo in hierl'm simplicit̃ habuit. habuerit intentõem deo seruiendi ꝛ complacẽdi. Ista intentio sic sibi supueniens. nullo modo põt ex seipa illum actũ interiorẽ voluntatis seu illud ꝓpositum quod sic p priꝰ de eundo in hirl'm habuit/ iformare. sic scz q̃ eius bonitas seu meritũ/ex ista subsequẽti ꝛ superaccedẽti intẽtione dependere possit. nisi iterũ illũ interiorẽ actũ voluntatis seu ꝓpositũ/cuz ista intentiõe subsequẽti/ille homo reiteraret. sic scz q̃ illã voluntatẽ et ꝓpositũ q̃ sic de eũdo in hirl'm simpl'r habuit/rebaberet intentiõe deo seruiẽdi ꝛ complacẽdi q̃ si faceret/et a casu in dicto suo ꝓposito sine sua culpa impediret/iste actus voluntatis sic cũ ista intẽtione subsequẽte reiteratus meritoriꝰ esset. vbi prior ꝛ p̃cedens nõ fuisset Et rõ clara est. qꝛ iam ille interior actus voluntatis seu illud propositũ/sic istam intentõez subsequentẽ precedẽs tpe quo ista intẽtio accedit/est quasi in factum eẽ. ꝛ quodãmodo in ꝓrito ꝛ nõ eẽ quare nisi reiteraret/nullo modo videt p subsequentẽ intentionẽ informari posse. ¶ Quo vo ad ipsos actꝰ exteriores. ex ipsꝭ scz interioribꝫ actibus voluntatis prouenientes. hmõi actꝰ/sub duplici specie/duplicq; qualitate quantũ ad hãc materiã ptinet/cõsideratõni occurrũt. Sũt etenĩ aliqui respectu prime speciei. simplices in se. i. qui de sua natura etiã si quẽdã successum habeãt. nõ tamẽ ex pluribꝫ ꝛ diuersis alijs actibꝫ de se cõpletis vel longo tractu tempis subsistere seu constare habẽt. vt gratia exẽpli. Dare vnam elemosinã celebrare vnã missam. et hmõi. Alij vero sunt ꝛ secũde speciei. cõpositi in se. i. q̃ de sui natura ex pluribꝫ ꝛ diuersis alijs actibus de se cõpletis. vel ex longo ꝛ in diuersa tempa tractu subsistere ꝛ cõstare habẽt vt gratia exẽpli. Diu in religione viuere. in longã pegrinatõem ire. ꝛ hmõi ¶ Rursus possunt predictaꝫ duaꝫ specieꝫ actꝰ sub duabꝫ diuersis q̃litatibꝫ (vt tactũ est) cõsiderari Vel scz put sunt in factũ esse. i. pfecti ꝛ cõpleti. Vel prout sunt adhuc in fieri. i. iam incepti ꝛ nondũ pfecti seu completi. De quibꝫ magis p exẽpla subinserta liq̃re poterit. ¶ Premissa igitur ad ppositũ applicãdo dici potest. q̃ actꝰ ꝑme qualitatis scz q̃ sunt in factũ esse. i. pfecti ꝛ cõpleti/cuiuscũq; predictarũ specieꝫ existant. siue scz simplices siue cõpositi. intẽtio subsequẽs seu supaccedẽs. nullo modo potest ex seipa quoad meritũ vel demeritũ informare. Nec taliũ actnũ bonitas seu malicia ex dicta subsequẽti seu supaccedenti intẽtione depẽdere. Ratio clara est. qꝛ tales actus cũ pfecti ꝛ cõpleti et sic trãsacti sunt. nõ sunt amplius in esse. q̃ autẽ amplꝰ in eẽ nõ existit. nõ potest amplius per aliud subsequẽs informari. nec ab eo quoquo mõ dependere. Nec etiã iuxta modicũ supius tacta/posset actus interior voluntatis/respectu taliũ actuũ exteriorũ sic transactoꝫ. cum illa subsequẽti seu post accedẽti intentõe reiterari. Ut gratia exẽpli. et prio de actu simplici. Dedit aliquis cuidã indigẽti vnũ florenum nihil tũc nec p ante/respectu istius dationis de deo cogitãs. sz qꝛ forsan ille idigẽs

Q

vicin⁹ suus erat vel alias sibi gratus. Si supaccedat isti vel subsequat intentõ q̃ illum florenũ voluerit dedisse ob dei reuerẽtiam ⁊ honorẽ/ista intẽtio sic subsequẽs seu supaccedẽs/nullo mõ quoad meritu⁊ potest ex seipsa illũ actũ sc⁊ illã dationẽ illius floreni informare. q̃ sc⁊ eã meritoriã faciat. q⁊ iã illa datio añ accessum isti⁹ supueniẽtis intentõis/trãsijt. nec est amplius inesse sicut nec p̃t informari. Nec etiã respectu eius posset act⁹ interior volũtatis cũ ista subsequẽti ⁊ supueniẽti intentione reiterari. De actu vero cõposito similiter exẽplificari p̃t de illo q̃ de deo nihil tũc. nec p̃ antea respectu hui⁹ cogitãs. nec tũc quicq̃ in deũ deflectẽs seu referẽs iuerit de roma in hirl'm. Si enĩ talis/cõpleto dicto suo viagio/ velit illud in deũ referre intẽtõnecq̃ dei honoris fecisse. ista intentio supueniẽs/nullo mõ p̃t illũ actũ sic cõpletũ sc⁊ illud viagiũ quoad meritũ informare. Nec etiã posset actus interior ipius volũtatis respectu eius cũ illa subsequẽti ⁊ supaccedẽti intentõe reiterari iuxta quod satis declaratũ est. ¶ Actus ꝓ scõe qualitatis q̃ sc⁊ sunt adhuc in fieri. i. iam incepti ⁊ nõdũ completi. qõ sic notãter dicit. Eteni. nondũ incepti essent. intentio tunc supueniẽs nõ posset respectu eoꝝ dici subsequẽs. seu post accedẽs. si etiam ꝓpleti essent iã supra declaratũ est. q̃d talis intentio oparetur. Hmõi igit actus prout in seipsi in suoq̃ esse totali considerant/ intentio subsequẽs seu supaccedẽs potest ex seipsa q̃ad meritũ vel demeritu⁊ fm q̃d informare. ⁊ fm q̃d etiã nõ iformabit. Secũdũ q̃d enĩ nõ informabit. q⁊. s. ps illius act⁹ si sit actus de se simplex. oẽs etiã alij singulares act⁹ ex quib⁹ vna cum alijs ille totalis act⁹ subsistit ⁊ cõstat si sit actus cõposit⁹ q̃ dictã intentõe⁊ sic subsequentẽ ⁊ supaccedentẽ precesserint. nullo modo q̃ad meritũ vel demeritũ poterant ab ea informari Scõm q̃d autẽ informare poterit. q⁊ illũ totalẽ actũ in se. necnon p̃tem de eo restantẽ si sit actus simplex. ac oẽs etiã alios singulares act⁹ ex q̃b⁹ ille totalis actus subsistit ⁊ cõstat si sit act⁹ compositus/illã supaccedentẽ ⁊ supuenientẽ intẽtionẽ subsequẽtes/meritorios vel demeritorios efficeret Ut grã exẽpli. ⁊ prio de actib⁹ simplicib⁹. Vult aliq̃s ⁊ disponit celebrare missam. tũc nec p̃ antea respectu huius celebratõis consideratõem seu relatiõem in deũ habens. sed vel forsan p̃ pudore vitando. vel alia causa. Celebrat iste vsq̃ ad epl'am. postmodũ vanitatem suam cõsiderans/compũgitur ⁊ intentõnem suã respectu huius celebratõis in deum referre incipit. sic sc⁊ q̃ intẽtiõe honoris ⁊ reuerẽtie dei celebrare vult. Ista intentio supueniẽs ⁊ supaccedẽs/ istũ actũ simplicẽ qui est adhuc in fieri/ fm q̃d informabit. q⁊ sc⁊ ipꝝ in se necnõ partẽ que de eo post illã intentõẽ⁊ supuenientẽ agẽda restabat. ac etiã omnes alios singulares actus ex quib⁹ ipse totalis actus subsistit ⁊ cõstat. meritorios efficiet. ⁊ maxime. q⁊ etiã respectu eoꝝ/actus iterior voluntatis cũ illa supaccedẽti intentiõe reiteratur⁹ est. fm quid etiã ista intẽtio istũ celebratiõis misse actũ nõ informabit. q⁊ p̃tem que de eo añ accessu⁊ dicte supuenientis intentiõis acta erat sc⁊ oĩa añ epl'a⁊ dicta. nullo mõ iformabit. nec meritoria efficiet. q⁊ iam nõ sunt in se nec etiã respectu eoꝝ potest actus interior ipius volũtatis cũ illa supueniẽti ⁊ accedẽti intentõne reiterari De actibus ꝓ cõpositis põt similit exẽplificari. ⁊ primo de actu cõposito/q̃ad longũ ⁊ ad diuersa tempa tractũ seu successum. iuxta exẽplũ iam supi⁹ positum. de illo q̃ causa societatis vel alia vadit de roma in hirl'm. pactaq̃ q̃rta ⁊ q̃nta p̃te itineris/ mutat intentiõem ⁊ ꝓpositũ ⁊ in deum reflectit. ista intẽtio sic supaccedens ⁊ supueniẽs/istũ totalẽ actum quoad q̃d informabit. sc⁊ quo ad totalẽ actũ in se. ⁊ quoad oĩa que de eo post accessum dicte intentiõis agenda restabãt. vtputa reliquũ itineris. labores picula⁊ expẽsas quas amodo sustinebit ⁊ faciet. q̃s meritorios efficiet. Quoad q̃d etiã non informabit. q⁊ sc⁊ illã p̃tem itineris ante facti labores q̃ picula⁊ expensas p̃ prius habitos ⁊ factos/ nullo modo p̃t ex se meritorios efficere vt iã statim de celebrãte missam declaratũ est. Potest etiã sp̃ ad maiorem declaratiõem/de actu ex diuersis singularib⁹ actib⁹ cõposito/similit. exẽplificari de p̃ pauper. q̃ sola causa victus lautioris hñda/vel alia nõ de se meritoria. ĩtrat religionẽ. ⁊ ibi sub tali intẽtõe aliquãdiu vtputa quatuor aut quinq̃ annis viuit. plures q̃ act⁹ ad regulã p̃tinẽtes/ nõ mutata p̃ria cã seu p̃rio ꝓposito sui ĩgressus/

facit ⁊ exequit. Cognoscit iste defectū suum. cōpunctusq; ꝓpositū ⁊ intētionē suā mutat. omniaq; in deū referre incipit. ⁊ intentōe deo seruiendi ⁊ ad regulā suā amodo in dicta religiōe vult viuere. Ista subsequēs supaccedēsq; intentō/ istū actum viuendi in religiōe fm quid informabit. quia scz quo ad ipm actū in se ac etiā omnes alios singulares actus. qui post illaz supaccedentē intentōem fient. qz eos meritorios. ⁊ istum vere religiosum q̄ prius nō erat/ efficiet. Quo ad quid etiā non informabit. quia oēs alios singulares actꝰ precedētes. meritorios efficere nō potest. Nec etiā respectu eoꝝ. cum transacti sint potest actus interior volūtatis cum ista supaccedēti intentōe reiterari. Et ad istō ꝓpositū respectu scz istoꝝ actuū qui sic infieri existūt ⁊ intentōis supaccedentis/ satis pertinere videt illud beati Gregorij in omelia. Restat vt quisq; ille est q̄ ad supnam patriā tēdit/ nequaq̄ se a vicijs pro mundi huius honestate cōtineat. Qui ⁊ si quedā aliq̄ndo bona pro honestate inchoat/ in eius intētione nō debet pmanere. nec p bono ope/ presentis huiꝰ mundi gloriā q̄rere. sed totā spem in redēptoris sui aduentu cōstituat. ⁊c. Ecce mentio de bonis inchoatis/ ⁊ de mutatōe intentionis ⁊c. ¶ Et put in supioribꝰ exemplificatum est de informatōne ipōrū actuū quo ad meritū. simili modo exemplificari facile est de eoꝝ informatōe quo ad demeritū cū eadem quo ad hoc ratō existat. ¶ Resolutio finalis est ista. q̄ intētio actus/ tā interiores ipius volūtatis/ q̄ exteriores ex ipis procedētes/ qui realiter ⁊ trāsacti sunt. subsequēs seu superaccedens/ nullo modo potest ex seipsa eos quo ad meritū vel demeritū iformare. Q̄ vero dicat actꝰ interior volūtatis cum intentōe subseq̄nti seu supaccedēti reiterari. ⁊c. Jam ꝓprie loquēdo illa reiteratio esset nouꝰ voluntatis actus. ⁊ sic respectu eius posset ⁊ deberet dici intentō ꝓcomitās ⁊ nō subseq̄ns Sed ista p mediocribꝰ ⁊ simplicibꝰ/ et q̄ magis conscientiarū scrupuli cognosci ⁊ quietari valeāt vt sepe tactum est/ ita late specificari ⁊ p exempla declarari libuit

R Notandū in sup ⁊ potest poni vt septima regula. Septima regula q̄ actō corpalis potest etiā meritorie ad aliquē finē tpalē referri. dūmodo finis ille tempalis. in deum finaliter referat. Actō vero spūalis vt predicatio oratō ⁊ hmōi. nullo modo potest meritorie ad finē tempalem referri. etiam si illō tempale finaliter in deū referat. Et hoc est in effectu qd̄ dicit. Aug. Debemus māducare vt euāgelisemꝰ. nō autem euāgelisare vt māducemꝰ. ¶ Aduertēdū preterea q̄ etiā p modū cuiusdā regule et hec p octaua poni potest. Octaua regula q̄ si in aliquibꝰ actibꝰ seu actionibus/ ad diuersos fines sibiinuicē subordinatos tendentibꝰ/ primꝰ vel medius finis seu p pinq̄or intētus ponat seu cōstituatur aliquod tēpale. ordo talis est puersus. atq; hmōi sic ad istos fines ordinari demeritorij. Bene tamē etiā meritorie licitū est/ duos fines in aliquo actu cōstituere ⁊ intendere. vnū scilz tempalem. ⁊ aliū eternū dūmodo illud quod est eternū/ sit principalis ⁊ vltimus finis intētus. ⁊ nō econtra. Ut gratia exēpli de istis duobꝰ membris. Optabit aliq̄s sufficiēs ⁊ idoneꝰ sz indigens/ beneficiū ecclesiasticū. vt scz habeat vnde vitā suam sustētaret. ⁊ vt etiam maiorē habeat occasionē et facultatē deo debite seruiendi. Hic sunt duo fines licite intenti. vnus tēpalis. ⁊ alius eternus. Si igit iuxta primū membrū huiꝰ notabilis seu regule/ finis pmꝰ seu ꝓpior sit ipsum dei seruitiū debite facere. ⁊ finis vltimus ⁊ principalis sit sustentatōem vite habere. tūc ordo est puersus ⁊ actus ad hos fines ordinati de se quo ad salutē eternaz adquirendā/ demeritorij. Si vero cōtrario modo procedat intētio. sic scz q̄ finis primus seu ꝓpinq̄or sit sustentatōem vite habere. et finis vltimus ac principalis/ sit ipm dei seruitiū facere. tūc ordo est rectꝰ et bonus. actusq; ad hos fines debite ordinati quo ad salutē eternā adquirēdā meritorij. ¶ Et hec q̄ ad materiā intētionis ac finis actiōis ⁊ opatiōis q̄ntū huic tractatui cōgruere visum est/ dicta sufficiāt.

¶ De esse natura et qualitate conscientie. S

Quo vero ad esse seu naturaz ac qualitatē consciētie. est primo sciendū. q̄ cōscientia put ꝓprietas vocabuli de se satis connotat/ duo dicit ⁊ importat ¶ Primo dicit ⁊ importat sciētiam. et fm hoc consciētia dici potest q̄dā habitꝰ naturalis. nō solū cognitiuꝰ.

sed etiā motiuus. Mouet enī et inclinat animā ad bonū psequendū. ⁊ malū fugiendum. Et isto modo inquantū scz scientiā dicit ⁊ importat/habet sevt supius. cōiungiturq ipsi primo habitui naturali/ supioriq lumini ratōis quod synderesis dicit. ita q propter hoc aliqui. vt hieronimus ⁊ alij ipam sinderesim prout in supioribus tactū est/conscientiā seu conscientie iudiciū dicere voluerint. Et tūc cōsciētia de se semp recta est. nā tūc circa vniuersalia agibiliū sicut ipsa sinderesis versat.

¶ Secūdo vero dicit ⁊ importat cōsciētia ⁊ magis ꝓprie. quandā acceptōem seu acceptatōem ex parte ratōis. Et enī cōscientia ꝓprie loquendo nihil aliud est q̄ applicatio quedā seu ordinatō sciētie ad aliquē actū. scientia aūt in rōne est. qd̄ satis denotat hec prepositio cum. dicit enī consciētia quasi cū alio sciētia. Et tūc conscientia ꝓprie loquēdo magis est actus q̄ habitus seu potētia. Istoq modo se habet vt inferius. magisq coniūgitur rōni simplici. imo tunc dicit quoddā dictamē rōnis. Et hoc modo nō semp de se est recta. immo freqnter errorē recipit. quia tūc cū scz sic ipsi rōni simplici coniūgit habz circa pticularia ⁊ p modū cuiusdā cognitionis seu inquisitōnis versari. in quib fre/quent error ⁊ errare cōtingit. ¶ Que clarius p exemplū nonnullorū doctorū cōcipi possunt. Formāt enī quendā quasi cōsciētie silogismū. Cuius synderesis maiorem ꝓponit quasi generalē ⁊ vniuersalem sic. Nullū malū est faciendū. Cui cōscientia se iuxta primā sui importatiōez seu cōnotatōem/ipsi synderesi cōiungēs sine q̄cunq difficultate assentit. nec tunc errat Quia circa hmōi maiorē. ñ est error. Format deinde ratō sub ista maiore vnā minorē/ad aliquē casum seu factū pticulare descendēdo. sic Et hoc est malū. Cui minori si consciētia se iuxta scdam sui ipportatōem seu connotatiōez ipsi ratōi cōiungens assentiat. potest errare ⁊ potest non errare. Infert demū consciētia ex istis duabus pmissis cōclusionē sic Ergo hoc nō est faciēdū. Que cōclusio similiter erit falsa vel vera. prout scz ipsa ratio ⁊ conscientia se illi coniūgens in illa minore erraverit. ¶ Ex etiā consciētia put magis ꝓprie et magis cōiter sumit scz dum magis rōi simplici coniūgit/dicat quandā applicationē seu ordinationē scientie ad aliq̄d. sicq magis actum quendā q̄ habitū seu potentiā importet. patz ex his que ipsi cōscientie attribuūtur. scz testificari. accusare. remordere. reprehendere. excusare. instigare. stimulare. remurmurare. incitare. ligare. retrahere. Que omnia (vt clarū est) consequūtur quandā actualē applicatōnem alicuius cognitiōis seu sciētie ad ea que agunt. Que quidē applicatō triplici ter habz fieri fm diuersitatē triū temporū videlicet preteriti presentis ⁊ futuri Uno etenī modo ⁊ respectu preteriti temporis habet dicta applicatio fieri. dum scz recognoscit aliquid factū vel nō factū esse. Et fm hoc consciētia de hoc q̄ sibi vel in malo cōmisso vel in bono omisso aut econuerso cōscia est ꝓtra mentē. testificat eāq vel accusat. remordet. ⁊ rep̄hendit vel etiam excusat. Alio modo respectu p̄sentis tempis habet dicta applicatio fieri. dum scz aliquid faciēdū imminet vel occurrit Et fm hoc cōscientia put de illo in bonū vel malū. fm iudiciū rōnis p applicatōnem sciētie seu cognitōis ad illō iudicantis sibi conscia est mentem ipsam facere vel nō facere. instigat ⁊ stimulat ⁊ recalcitrat. Alio modo ⁊ respectu futuri tempis habet dicta applicatio fieri dū scz conscientia ad aliqua in futurū facienda vel nō facienda put sibi de eis fm iudiciū rōnis p applicatōnem sciētie seu cognitiōis ad illa iudicātis. conscia est mentem ipsam incitat ⁊ ligat vel retrahit. ¶ Plures a diuersis doctoribus assignant ꝓsciētie descriptōes Una a Joh. damasceno. q cōscientia est lex intellect nostri. Alia a basilio. q conscientia est rōnale iudicatoriū. Alia q est cognitō sui ipius. Alia q consciētia est habitus mentis. boni ⁊ mali discretiu. Alia q conscientia est credulitas intentiōis ad aliquid faciendū vel nō faciendū. animi deliberatione firmata. Ex istis cōscientie diffinitionib seu distinctōib. que in effectu bñ resoluēdo in idē coincidūt. colligi pōt q cōscientia respicit ⁊ cōcernit/tam facta q̄ faciēda. immo omnia tempa respicit. vt satis declaratum est.

De conscientia indiscreta. ¶ Notare solent aliq. consciētiā nimis largā/ ⁊ etiā nimis strictā cauēdaz

T

fore aliquas rōnes assignātes Unam scz quia cōsciētia nimis larga generat p̄sumptionē. Nimis vero stricta desperationem. Aliā quia cōscientia nimis larga frequēter illud qd̄ est malū dicit bonū Nimis vero stricta ecōtrario sepe damnat saluādū. Quod nō prout verba iacēt de se sic simpliciter accipiendū est. sed p quādā denotatōem. ⁊ maxime in indifferētib̄. que scz vt sepe tactū est/ nō habent ex se suoq; genere q̄ sint bona vel mala. meritoria vl̄ demeritoria. Etenī cōscientia larga/ cōiter ⁊ de plurib̄ que freq̄ntissime occurrūt nullum remorsum habz. ⁊ sic plura sepe facit que sic faciendo nō peccat. In quib̄ tñ si remorsuz haberet/ peccaret Exindeq; plura peccata euitat q̄ alias incurreret ⁊ committeret. Conscētia vero nimis stricta/ ecōtrario cōmuni⁹ et quasi de oīnibus et frequētissime sine causa remorsum habet ⁊ dubitat Et cū plurima necessario facere habeat. plurima facit. que sic cū remorsu faciendo peccat. in q̄bus tñ si remorsum nō haberet/ nō peccaret. Exindeq; plura peccata incurrit ⁊ cōmittit. q̄ alias nec incurreret nec cōmitteret ¶ Circa quod ac etiā circa plurima tā iam dictoz q̄ dicendoz bene notādū ⁊ aduertendū venit. Q̄ aliud est cōscientia. aliud timor cōsciētie. Qd̄ in effectu est dicere. q̄ magna est differentia inter habere de aliq̄/ seu facere cōscientiā ⁊ intelligat formatā. ⁊ hr̄e solum timorē conscie. quē aliq̄ ⁊ bene cōiter scrupulū conscie vocāt. Conscia etenī put iā dictū est scz formata est qñ finalit. i. post discussionē ⁊ deliberatōem/ ex diffinitiua sentētia rōis iudicat ⁊ firmat aliq̄d eē faciendū aut pseqēdū. vel nō faciēdū aut vitandū Et cōtra talem cōscientiā formatam facere/ etiā si erronea sit. sic scilz q̄ rō in sic discutiendo deliberādo ac diffiniēdo errauerit/ est petīn. ¶ Timor vero cōscientie seu scrupul⁹ est. qñ nō sic finaliter id est post discussionē ⁊ deliberatiōem ex diffinitiua sentētia iudicatur. ⁊ firmat aliquid esse faciendū aut pseqendū. vel nō faciendū aut vitandū. sed mens inter dubia vacillat. nesciēs quid sit meli⁹. nec ad quid poti⁹ teneat Non tñ quoquo modo vellet omittere quicq̄d sciret esse placituz diuine volūtati. Et cōtra istū timorē seu scrupulū ꝯscientie facere/ nō semp est peccatū. licet periculosus valde sit. ⁊ quantū fieri potest abijciendus ⁊ extinguendus. Cause istorū inferi⁹ subiūgent. ¶ Pro q̄ sciendū q̄ inter cetera que sup p̄ñti materia cōscientie p doctores tractant. due solent licet diuersimode formari ⁊ determinari questiones Ex quarū determinatōe/ tā statim dicta/ q̄z adhuc inferi⁹ in hac eadez materia dicenda. q̄z etiā plura alia que in hoc tractatu circa materiā pctōrū mortalis ⁊ venial tractata sunt/ ⁊ adhuc forsan tractabūtur. clarius intelligi poterūt.

Prima igit questio sic tractari solita est. Utz cōscia errās obliget. Scdo vtrum consciētia errans/ excuset ¶ Circa primā istarū duarum questionū

Vtrū scz cōsciētia

errans obliget. qd̄ vt ponit btūs Thom̄. prima scd̄e sue summe est idē in effectu q̄ querere. vtrū volūtas a rōne errāte discordans/ sit mala ⁊ peccet. Cōformit ad aliq̄ supra tactoz/ triplicē distinterūt nōnulli actuū qualitatē. videlicz q̄ aliq̄ sunt de se ex suoq; genere seu natura/ boni Alij sunt de se ex suoq; genere seu natura mali. Alij sunt indifferētes scz qui de se ex suoq; genere seu natura nō habēt q̄ sint boni vel mali. vt leuare festucā de terra vel mouere manuū. ¶ Dicūt ergo in effectu. q̄ respectu actuū duaz p̄maz qualitatū/ si ratio vel cōscientia de ipsis iudicet ⁊ dictet ꝓm verū eoz esse. suāq; propriā naturā. vtputa qz aliquid qd̄ de se ex suoq; genere seu natura bonū est ratō iudicet vt bonum. ⁊ exinde ꝯscientia dictat hominē teneri ad illud faciendū. vel aliq̄d qd̄ de se ex suoq; genere seu natura malū est ratō iudicat vt malū. ⁊ exinde consciētia illud dictat esse ꝓhibitū ⁊ sic nō faciendū. Null⁹ est ibi error īmo rectū iudiciū. Eadē etenī rōne p̄cipiūtur bona ⁊ ꝓhibent mala. Sed si rō vel cōscientia de p̄dictis actib̄ iudicet et dictet cōtra vez eoz esse. suāq; ꝓpriā naturam/ vtputa qz aliqd̄ de se ex suoq; genere seu natura bonū est. rō iudicat vt malum et exinde cōscientia illd̄ dictat esse ꝓhibitum/ ⁊ sic fugiēdū. vel aliq̄d de se ex suoq; genere seu natura malū rō iudicat vt bonū. ⁊ exinde cōscientia dictat hoīem teneri ad illud faciendū. tunc ibi est manifest⁹ error. talisq; rō ⁊ cōscientia dicit errans. Et eodē modo respectu actuū tertie q̄litatis. si rō vel conscia de eis dictet ⁊ iudicet

contra vex̄ corū esse suamq; p̄riā naturā
vtputa/ qr aliq̄d de se ex suoq; genere seu
natura est indifferens. ratō iudicet bonū
vel malū. ⁊ exinde cōsciētia dictet hoīz te
neri ad illud faciendū vel phibitū ⁊ sic nō
faciendū. Est etiā ibi error. sed nō tātus.
eritq; talis ratio seu cōsciētia errās. sz nō
tantū sicut in casu p̄cedēti. ¶ Iurta que
dicūt insup̄ predicti ꝙ ratio vel cōsciētia
circa actus tertie qualitatis errans. scz q̄
de se ex suoq; genere seu natura sunt indif
ferentes. siue sit in p̄cipiendo siue in phi
bendo obligat. ita ꝙ voluntas a tali rōne
taliq; cōscientia sic errāte discordās. i. cō/
trariū illius qd sic iudicāt ⁊ dictāt faciēs
est mala ⁊ peccat. Sed ratio vel cōsciētia
circa actus duax̄ primax̄ q̄litatū errans
iudicādo scz ⁊ dictādo ea que de se ex suo/
q; genere seu natura bona sunt vel neces/
saria ad salutē mala esse ⁊ sic phibita ⁊ fu/
gienda. vl ea que de se ex suoq; genere seu
natura mala sunt bona esse ⁊ sic ex debito
facienda nō obligat. Vñ in talib⁹ volun/
tas a tali rōne taliq; cōscientia sic errante
discordans. contrariūq; illi⁹ qd sic iudi/
cat ⁊ dictat faciens. nō est mala nec peccat
Et ratio p̄t esse. quia nullo mō videri p̄t/
ꝙ aliq̄s ad id qd de se ex suoq; genere seu
natura malū est/ possit et maxime ad hoc
p̄ errorē rātōis ⁊ cōscientie teneri seu ob
ligari. cuz illud potius ex seipso phibitū
videat. Ergo eū ad tale q̄d quis obligat⁹
nō existat. īmo ecōtrario videat ab illo p/
hibitus/ videt ꝙ illud nō faciendo nulla
rōne peccare possz. īmo potius mereatur
Similiter nec ab eo qd de se ex suoq; ge/
nere seu natura bonū est. posset q̄s ⁊ ma/
xime adhuc p̄ errorē rōis ⁊ cōsciētie vt ta/
ctū est prohiberi. cū potius ex seipso faciē
dum videatur. Ergo cū a tali prohibitus
nō existat. īmo poti⁹ ad illud videat obli/
gatus. videt ꝙ illud faciendo nulla rōne
peccare possit. īmo poti⁹ mereat. Non sic
autē est in indifferētib⁹ que de se ex suoq;
genere seu natura nec bona nec mala exi/
stunt Et ideo facili⁹ ex aliqua occasiōe seu
circūstantia. vtputa ex iudicio rōnis ⁊ di
ctamine cōsciētie possunt bona vel mala
effici. ⁊ exinde ad talia q̄s teneri ⁊ obliga/
ri vel ab eis phiberi. vt satis declaratū est
⁂ ¶ Sed istā positionē istūq; modū dicen
di p̄tim approbat ⁊ p̄tim impugnat bea/
tus Tho. li. supra notato. Inq̄ntū enim
ponit ꝙ ratio vel cōscientia circa actus de
se suoq; genere seu natura indifferētes er/
rans/ obligat volūtas q; a tali rōne taliq;
consciētia sic errāte discordans mala est ⁊
peccat/ eam approbat. Sed inq̄ntū vero
ponit ꝙ ratio vel cōsciētia/ circa actus de
se ex suoq; genere seu natura bonos l' ma
los errās nō obligat/ nec volūtas a tali rō
ne taliq; cōscientia sic errāte discordans
mala est ⁊ peccat/ ip̄am impugnat. mon/
strans ꝙ idē est dicendū de rōne vel cōsci/
entia circa actus de se ex suoq; genere seu
natura bonos vel malos errāte scz ꝙ obli
gat. ⁊ ꝙ volūtas a tali ratōne taliq; cōsci
entia sic errante discordās. mala est ⁊ pec
cat. Sicut dicit de illa que circa act⁹ de se
suoq; genere seu natura idifferētes errat.
¶ Et causam hui⁹ ex sequētib⁹ effectuali
ter assignat. Certū est enī ꝙ p̄prīū obie
ctum volūtatis ⁊ a quo ac fm quod ipsi⁹
volūtatis bonitas ⁊ malicia dependet et
accipi debet/ est illud quod sibi a ratione
obīcit seu supponit. Non q̄dem fm ꝙ il
lud ex seipso de suiq; natura est. sed fm il
lam qualitatē in bonitate vel malicia fm
quam ab ip̄a ratōne apprehendit ⁊ ip̄i vo
luntati obīcit seu p̄ponit Et enī (vt freq̄n
tius supra dictū est) ratio volūtatē moue/
re habet ⁊ mouet fm sui obiecti apprehē
sionē ⁊ fm illud qd apprehēdit. Certū est
insup (vt iam modicū supra satis declara
tū est) ꝙ ratio. etiā quod bene notandū ꝗ
credendo forsan se debite volūtati diuine
p̄formare. licet tamē tūc erret. p̄t qñq; ali/
quod obiectum apprehēdere ⁊ voluntati
obīcere seu proponere fm aliā qualitatē
quā illud de se ex suoq; genere seu natura
nō habet. sic ꝙ nō solum cōtingere potest
in actib⁹ de se ex suoq; genere seu natura
indifferētib⁹. sed etiā ⁊ eodē modo in casi
bus q̄ de se ex suoq; genere ⁊ natura sunt
boni ⁊ mali. Clax̄ est enī ꝙ eodē mō po/
test ratio aliq̄d quod de se ex suoq; gene/
re seu natura bonū est apprehēdere. ac vo
luntati obīcere seu p̄ponere vt malum et
econtra sicut illud quod de se ex suoq; ge/
nere seu natura indifferēs est potest vt bo
num vel malū apprehēdere. ac vt tale vo
luntati obīcere seu p̄ponere. Cū ergo pre
dicta magis ad p̄positū applicando ⁊ gra
alicuius exēpli/ ratio aliq̄d quod de se ex
suoq; genere seu natura bonū est appre/
hendit vt malū/ ⁊ sicut malū. ⁊ p̄ cōseq̄ns

dictante conscientia fugiendum ipsi voluntati obijcit seu proponit. iā illud efficit & est propriū obiectū ipius voluntatis. Nō quidē sub ratōne boni & tanq̃ bonum q̃uis de se ex suiq̃ natura bonū existat. qz nō est vt tale ab ipsa rōne apprehēsum et vt tale ipsi voluntati obiectū seu propositū. sed sub rōe mali & tanq̃ malū de per accidens. et sic fugiendū. qz vt tale est ab ipsa ratōne apprehēsum. & vt tale dictāte etiā conscia ipsi volūtati obiectū seu ꝓpositum. ¶ Sic ergo vt videt in illo casu ꝓ prium obiectū volūtatis est malū & fugiendum. q̃uis vt tactū est in illō vt tale appēhendēdo ac vt tale ipsi volūtati obijciendo seu ꝓponēdo. ipsa ratio ipius q̃q̃ cōscie dictamē errauerit. Si nūc ergo ipa volūtas tali rōi taliq̃ conscientie dictamini q̃uis errāti cōtradicēdo in tale suū obiectū feratur & se applicet. certū est q̃ ferat & se applicat in obiectū malū & dictāte conscientia fugiendū. & p cōsequēs est mala & peccat. cū volūtarie ferri & se applicari in malum & fugiendū. sit pctm̄. Hec inspicit q̃ vt sepe dictū est. illud in qō sic ipsa voluntas ferat sit de se ex suoq̃ genere seu natura bonū. Quia vt in tale ipa voluntas non ferat nec ferri potest in ipm. qz vt tale non est suum ꝓpriū obiectū. & p cōsequēs etiam nec ab eo vt a tali ꝑt aut debet ipius volūtatis bonitas dependere & attendi. Cū iuxta supra tacta ipius voluntatis bonitas vel malicia/a suiꝓpriū obiecti/ñ quidē vera eēntia seu natura sed q̃litate sub q̃ a rōne siue recta siue errāte apprehēdit. ipiq̃ voluntati obijcit seu ꝓponit depēdere habeat & attēdi. Et sil'r hic eadē rōne dici ꝑt de illo quod de se. ex suoq̃ genere seu natura malū est. si rō illud vt bonū appēhendat & vt bonū & p consequēs ipa dictante cōscientia debitū & faciendū ipsi volūtati obijciat seu ꝓponat. Nā illud propriū ipsius volūtatis obiectū/ nō quidē sub rōe mali & tanq̃ malū q̃uis de se suiq̃ natura malū existat. qz nō est vt tale ab ipsa rōne apprehēsum. nec vt tale ipsi voluntati obiectū seu ꝓpositū. Sed sub rōne boni & tanq̃ bonū de p accidēs. & p cōsequens debitū & faciendū. qz vt tale est ab ipa rōe apprehēsum. & vt tale dictāte etiā conscientia ipi volūtati obiectū seu propositū. Et ideo si volūtas tali rōni taliq̃ cōscientie dictamini cōtradicēdo/ tale suū obiectū facere & adimplere recuset. clarū est q̃ bonū & dictante cōscientia debitū & faciendū recusat. qz vt tale est suū propriū obiectū & sic est mala & peccat. qz volūtarie quod debitū & faciendū est. recusare/ pctm̄ est. ¶ Et si in casibꝫ ꝑdictis opponēdo diceret q̃ volūtas sic tali rōni taliq̃ cōscientie dictamini erranti contradicēdo bū mouet. qz ferat & se applicat in bonū & aufugit malum & sic ñ est mala nec peccat. imo bona est & bū facit. patet clare responsio ex statī dictis. Non enī sequit si volūtas in illud quod de se ex suoq̃ genere seu natura bonū est ferat & se applicet. vel illō qō de se ex suoq̃ genere seu natura malū est aufugiat. q̃ ꝓpterea bū faciat & bona sit. nisi illō faciat sub debita qualitate ac debito mō. sic scz q̃ si in illō qō bonū est ferat & se applicet. hoc faciat sub rōne boni & tanq̃ in bonū. vel si illō qō malū est aufugiat hoc faciat sub rōne mali & tanq̃ malū. nō enī quoad deū seu quo ad meritū vel demeritū inspicit tm̄ illud qō fit. sed sub qua q̃litate & quo mō seu animo illud fit. ¶ Hūc ad ꝓpositū in casibꝫ supra dictis. licz enī vt ibi satis deductū est volūtas quo ad ꝑmū casum ferat & se applicet in illō qō de se ex suoq̃ genere seu natura bonū est. nō tm̄ hoc facit rōne boni & tanq̃ in bonū qz vt tale nō est suū ꝓpriū obiectū nec sibi vt tale a rōe ꝓpositū. sed ferat & se applicat in illō sub rōne mali & tanq̃ malū. Quia vt tale est suuz ꝓpriū obiectū sibiq̃ vt tale a rōne ꝓpositū &c. Et sic licet in bonū ferat & se applicet/ nō tm̄ facit sub illa bona q̃litate nec bono mō seu aio. sed sub mala q̃litate & malo mō maloq̃ aio. & ideo talis volūtas nō est bona nec bū facit. sed ē mala & male facit & peccat. Et idē de scdo casu respectu illius qō de se ex suoq̃ genere seu natura malū est. sed a rōne errāte appēhendit ipsiq̃ volūtati obijcit seu ꝓponit vt bonū. Nā licet tūc volūtas aufugiat illud qō de se ex suoq̃ genere seu natura malū est. nō tm̄ illō facit sub rōne mali & tāq̃ malū qz vt tale ñ est suū propriū obiectū nec sibi vt tale a rōne ꝓpositū. sed illō aufugit sub rōe boni & tanq̃ bonū. qz vt tale est suū propriū obiectū. sibiq̃ vt tale ab ipa rōne propositū. &c. vt satis ibi deductū est. Et ideo talis volūtas nō est bona nec bene facit sed mala & male facit & peccat. ¶ Ad propositū predictoꝝ duorum

casuū pro clariori eorū ītellectu / possunt iuxta effectū dictorū ipius beati Thome poni duo exēpla. ¶ Primū exēplū respectu primi casus. credere in xpm est per se bonū ⁊ necessariū ad salutē. sed volūtas ī hoc bonū nō ferat. nisi ꝓ ꝯm quod sibi a rōe obīcitur ⁊ proponit. Si ergo ipsi voluntati a ratione errāte proponat vt malum ⁊ sic dictante cōscientia nō faciendū. ⁊ nihilominus ipa voluntas tali rationi taliq; cōscientie dictamini cōtradicēdo. in illō ferat ⁊ se applicet. clarū est ꝙ in illud feret ⁊ se applicabit sub rōne mali ⁊ tanq; malū. ⁊ nō faciendum. Non qꝰ de se suiq; natura malū sit. ⁊c. sed est malū ⁊c. de ꝑ accidens ex tali scz apprehēsione rationis q̄ vt malū ⁊c. illud apprehēdit. ⁊ vt malum ipsi volūtati ꝓponit. Et sic talis volūtas de se erit mala ⁊ peccabit qꝰ voluntarie in malū ⁊c. ferri ⁊ se applicare malū est peccatum. Et ad hoc propositū dicit philosophus. vij. ethi. ꝙ per se loquēdo ille incontinēs est qui nō sequit rationē rectam sed de ꝑ accidens Ille etiā incōtinens est qui nō sequit rōem falsam. i. erroneā. ¶ Secundū exemplū respectu secūdi casus. fornicari de se ex suoq; genere seu natura. est quoddā malū. sed volūtas in istud malū nō fertur nisi ꝓ ꝯm ꝙ sibi a ratiōe obīcitur ⁊ proponit. Si ergo a casu ipi voluntati a rōne errante proponat vt bonū ⁊ necessariū ad salutē ⁊ sic dictante cōscientia vt debitū ⁊ necessario faciendū. ⁊ nihilominus ipa voluntas tali rationi taliq; cōsciētie dictamini cōtradicendo illud aufugiat facereq; recusat. clarū est ꝙ illō aufugiet ⁊ facere recusabit sub ratōne boni et necessariū ad salutem. ⁊c. et tanq; bonū et necessariū ad salutem. nō quia de se suiq; natura bonū sit et necessariū. ⁊c. sed est bonū et necessariū. ⁊c. de ꝑ accidens ex tali. scz apprehēsione ratōis. quē vt bonū ⁊ necessariū. ⁊c. ipi volūtati ꝓponit Et sic talis voluntas de se erit mala ⁊ peccabit. qꝰ voluntarie bonū ⁊ necessariū ad salutem aufugere et recusare facere. malū et peccatum est. Non tamē (vt omnia sane intelligant) innui credat ꝑ predicta. ꝙ volūtas in casu istius vltimi exempli / tali ratōni taliq; rōnis dictamini sic errāti se cōformando / bñ faceret. sed solū ꝙ etiā cōtradicendo male facit et peccat. quod quō fieri possit inferius latius declarabit ¶ Concludit igit finaliter et simpliciter ipse beatus Thom̄. post multa hinc inde ꝑ eum allegata. ꝙ omnis volūtas a ratione siue recta siue errāte discordās / sit in illis seu circa illa que de se ex suoq; genere seu natura indifferentia sunt / siue in his et circa ea que de se ex suoq; genere seu natura bona vel mala existunt / semp mala est et peccat. Et quib et per que satis effectualiter ad primā duarum principalū questionū supra formatarū ꝑ affirmatiuā respōdere videtur. ꝙ scilz cōscientia erranis obligat. Quod tamē respectu voluntatis a ratōne et consciētia errante seu erronea discordātis sic intelligendū est. ꝙ licet talis voluntas semp de se sit mala et peccet. non propterea tamen vt statim aliqualiter tactū est / sequit ꝙ quotiens cūq; tali rationi et conscientie sic erranti concordat ipsa voluntas bona sit et bene faciat. Est etenī dare casum in quo voluntas rationi et consciētie erranti seu erronee discordando et cōtra id quod dictarēt faciendo esset mala et peccaret. Et nihilominꝰ etiam cū eis concordādo et faciendo quod dictarent mala esset et peccatum cōmitteret. Vtputa quando ratio et cōscientia vt est in vltimo exemplo statim supra posito errando dictarent aliquid quod esset cōtra deū eiusq; legem et ꝑcepta. Discordando vero facit cōtra dictamen ratōnis et cōscientie in quo est semp. saltē interpretiue dei cōtemptus. Et hic est proprie casus in quo cadit ꝓplexitas. ⁊ exinde etiam dū ad dictam primā questionē supra posita respondendo dicit. ꝙ ꝯscientia etiam errās semp obligat. nō est intelligendū ꝙ semp simpliciter obliget ad faciēdū ⁊ subsequendū illō quod ipsa dictat. sed sub disiūctiōe ad faciendū. ſ. et sequendū illud qō ipsa dictat vel ad se deponendū. vt clarius inferius ex dicēdis patebit. ¶ Pro quo clariꝰ intelligēdo. et qꝰ materia ista frequenter occurrit / nec clare ab omnibus, put bene expediret intelligit vtile visum est positionē circa hoc domini bonauētura quā ad dictā primā q̄stionem effectualiter. licet sub alijs terminis rñdēdo ponit hic applicare. Format enī questionē sic Vtrum tenemur ad omne id quod ꝯscientia dictat esse necessariū ad salutē. Et sub ꝑdicto titulo q̄stionis format etiā tres alias q̄stiones q̄ sub altera ac.

Z

quas p idem quasi mediū soluit. Et sunt he in effectu. Utꝛ omis cōscientia liget. ꝛ vtrū liget ad omne quod dictat. Utrū homo sit ꝓpletus quādo conscientia sibi vnū dictat ꝛ lex diuina dictat cōtrarium Cui sit magis obtempandu3. vel conscie dictamini. vel p̄cepto ꝓlati. cū sibi inuicē obuiāt ꝛ cōtrariant. ¶ Circa q̄rum q̄tuor questionū dissolutōem. ponit dictamē ꝓscie/triplici respectu ad tria genera actuum ꝓsiderari posse. satis ad ꝓpositū distinctōis supra posite. licet sub alijs ꝝbis. Et intelligat vt ponit de dictamine cōscientie p modū p̄ceptōis vel phibitiōis nō p modū consilij siue ꝓsuasionis. quod p̄prie est dicere q intelligendū est de cōsciētia formata ꝛ non de solo timore seu feruplo cōscientie. quoꝛ satis supra notata est differētia. ¶ Aliqñ etenī cōscia dictat ea q̄ sunt fm legē dei. aliqñ dictat ea que sunt cōtra legē dei. aliqñ dictat ea q̄ sunt p̄ter legē dei ¶ Quādo aūt conscia dictat que sunt fm legē dei. ipsa simplr ligat ad faciendū illō qd ipa dictat. imo cū in isto casu homo iā ad ea q̄ sic conscia dictat sit p legē diuinā ligatus ꝛ obligatus. cōscia q̄ sic illi legi ꝓcordat/nō solū ligat imo et ligatum ostendit. ita q in effectu duo ligamina cōcurrunt. Et talis cōsciētia nullo mō est deponēda seu abijciēda. imo toto effectu sequēda. ¶ Qñ vero cōscia dictat ea que sunt ꝓtra legē dei/ ipa etiā conscia simpliciter ligat ꝛ obligat nō quidē ad faciendū qd ipsa dictat sed ad deponendū. Quia cū talis ꝓscia erronea erroꝛe repugnāte legi diuine q̄diu ipa manet/ponit ꝛ tenet hoiez extra statū salutis. ꝛ ideo necesse est eā deponere. qꝛ siue tūc hō faciat quod ipa conscia dictat siue eius oppositū. peccat mortalit. Faciēdo etenī in isto casu quod ipa cōsciētia dictat/facit cōtra legē dei. qd clarū est peccatū mortale esse. Faciendo vero oppositū illi qd ipsa consciētia dictat adhuc peccat mortalit. non rōne quidē opis qd tūc facit. sed qꝛ malo modo facit. Facit enī in contēptū dei. qꝛ licet illō qd tūc facit de se ñ displiceat deo facit tñ acsi displiceret deo cū faciat illud quod sua cōscia sibi deo displicere dictat. Sic ergo facit qd deo displicere credit. faciendo āt qd deo displicere credit/ deū cōtēnit. qꝛ de nō tm attendit q̄d hō faciat. sed q animo faciat. ꝛ sic mortaliter peccat

¶ Et bñ circa tā hic q̄ in supioribꝫ dicta ꝛ tractata aduertat. q quotiēscūq3 fit mētio q volūtas a rōne ꝓponēte ꝛ dictāte ea que sunt ꝓtra legē seu p̄ceptū dei discordans mala est ꝛ peccat/intelligat put ꝛ intelligendū est. qñ nō clare ꝛ euidēt cognoscit vtrū illa q̄ sic ipa ratō ꝓponit ꝛ dictat sint cōtra legē seu p̄ceptū dei. imo intelligi debꝫ vbi talia q̄ sic ipsa rō ꝓponit ꝛ dictat/credūtur esse fm legem ꝛ p̄ceptū dei. Nā si clare ꝓgnosceret q rō humana proponeret ꝛ dictaret aliq̄d ꝓtra legē seu p̄ceptū dei talē rōez nullus teneret seq̄ nec tunc rō eēt totalit errās. sz potꝰ q̄si malicose agēs ꝛ corrupta. Sed qñ rō errans aliq̄d qd est ꝓtra legē ꝛ p̄ceptū dei ꝓponit ꝛ dictat vt dei p̄ceptū ac sue legi cōformetūc est vere errās Et tunc dictamē talis rōnis contēnere. est idē q dei p̄ceptū contēnere saltē interp̄tatiue vt satis supra declaratū est. Item dū in supioribus fit frequēter mētio de eis q̄ de se ex suoq3 genere seu natura bona vel mala sunt. ꝛ de eis q̄ sub rōne boni ꝛ mali apprehēdunt/intelligat sp de bonis vel malis fm legē ꝛ p̄ceptū dei Utputa qꝛ de se vel ex aliq̄ circūstantia talia sunt vel vt talia apprehēdūtur. Quia alias nec virtutes nec peccata/ ꝛ per consequēs nec merita nec demerita essent. Et sic nō proprie ad materiā p̄sentem iactarēt ꝛ cōgtuerent. ¶ Quādo aūt conscia dictat ea q̄ sunt p̄ter legē dei/ipsa cōscia ligat ꝛ obligat. sz nō simplr immo fm quid ꝛ sub quadā disiunctiōe seu alternatiua. Scōm q̄d enim ligat ꝛ obligat. qꝛ q̄diu manet/sub disiunctiōe seu quadā alternatiua ligat ꝛ obligat. qꝛ ligat et obligat ad faciendū qd ipsa dictat vel ad se deponendū Ita q homo in isto casu teneat talem consciam deponere. vel adimplere. qd ipsa dictat. Utpote si cōscientia dictat qd necessariū est ad salutē leuare festucam de terra vel nō portare capucium in ecclesia oportet vel istā conscientiā deponere vel q̄diu manet festucaz de terra leuare aut capuciū in ecclesia nō portare. Et ratio huius est. quia cū talia sint p̄ter legem dei. nullus ad ea facienda vel nō facienda de eorum natura obligatur. sed cū circa ea accedit dictamē conscie/ iā hō ex tali dictamine obligat ad ea facienda vel nō facienda. cū ꝓpus nō obligaret. qꝛ ꝓtra dictamen consciētie facere. est pctm Cum

igitur q̄diu manet tale cōsciētie dictamē maneat talis obligatio. oportet eā necessario adimplere. alias esset pctm̄. Qñ vo tale conscie dictamē depositū est/ tūc sublata est illa obligatō q̄ ad talia faciēdū vel nō faciendū obligabat. Et tunc illa talia sunt vt pus de sui natura erant scz indifferētia. et tūc ea facere vel nō facere siliter indifferēs est. ⁊ sic nō est aliquod pctm̄. ¶ Nūc ergo iuxta effectū dictoꝝ ipius dñi bonauēture p̄dicta ad solutionē ipārum quatuor questionū p modū cuiusdā epilogi applicādo. respectu prie ⁊ principalis questiōis/ patet ex p̄dictis/ q̄ nō semp tenemur ad omne id quod ꝓsciētia dictat eē necessariū ad salutē. ⁊ tamē q̄diu manet peccam⁹ si nō facim⁹ illō qō cōscia dictat Ergo nō tenemur facere illud qō ipsa dictat. Quia (vt ex p̄missis patz) illā obligationem alio mō euadere seu tollere possumus scz talē consciaz deponēdo ¶ Respectu vero scōe questionis patet ex predictis q̄ omnis conscia ligat. sed nō semp ligat ad omne quod dictat. In eis enī q̄ dictat fm legē vel p̄ter legē: ipsa vt iā dictū est ligat ad id qō dictat. in primis q̄dē simplr̄ in secūdis vero sub disiūctione scilz ad id qō dictat vel ad se deponēdū. In eis vero q̄ dictat ꝓtra legē dei/ ipsa ligat sed nullo modo ad ea que dictat. sed simplr̄ ad deponēdū. ¶ Respectu āt tertie questionis patet ex p̄missis q̄ licz hō in casu dicte q̄stionis possit dici ꝓplexus ad tps q̄diu scz talis conscia sibi manet. simplr̄ tamē loquēdo nō est nec debet dici ꝓplexus. qz potest imo tenet talem cōsciam deponere p aliquē modoꝝ ifra tactoꝝ. ¶ Respectu vero quarte questiōis patet ex p̄missis q̄ qñ prelatus precipit ea que sunt fm legē dei vel p̄ter legē dei. magis est sibi obediēdum q̄ dictamini ꝓsciētie. imo in his casib⁹ talis conscīētia que tali p̄cepto p̄lati contrariat simpliciter est deponēda. qz iā in his casib⁹ cōtra p̄ceptū p̄lati facere/ eēt cōtra legē dei facere. De primis nō est dubiū cū tunc fm legē dei p̄cipiat. De scōis vero que scz sunt p̄ter legē dei/ hoc idē patet. qz preceptū prelati iā ea que sic preter legē dei erāt/ facit fm legē dei esse. Quando vero p̄latus p̄cipit ea que sunt cōtra legem dei/ magis est obediendū dictamini conscie q̄ plato qz in hoc casu manifestū est q̄ ꝓtrariū illius qō p̄latus p̄cipit. s. illud qō tunc ꝓsciētia dictat/ est fm legem dei. Et sic iuxta supra tacta/ ad illō faciendū sunt q̄si duo ligamina. i. ligamē legis dei ⁊ ligamē cōscientie Ex pte vero p̄cepti p̄lati nullū est in hoc casu ligamē. qz simpliciter nō obligat. qz ꝓtra legē dei precipit Et intelligat hoc iuxta modicū supra tacta de dictamine conscie formate. q̄ scz clare ⁊ euidēter cognoscit vel finaliter in animo iudicat ⁊ firmat/ tale p̄ceptū p̄lati esse cōtra legē dei. quia si solū esset timor vel scrupulus cōsciētie. necesse eēt aliter ⁊ magis p prius ꝓsulere ⁊ discutere. anteq̄ tale preceptū p̄lati contēneret. ¶ Triplex autē modus consciam deponēdi reperitur ¶ Prim⁹ est ex seipso. p fortē scz ⁊ feruentē meditatiōem ⁊ discussionē casus incūbentis. ac rationū circa ipm occurrentiū. diligens q̄ studiū opinionū ac sententiarū doctoꝝ. Et hoc qñ homo noticiā legis diuine lumēq̄ scientie ex seipso habz. Scōus modus est p discretū ⁊ diligentē inq̄sitionē ⁊ inuestigationē a lrātis ⁊ piis/ ipius legis diuine Et maxime eis q̄s q̄s peritiores ⁊ magis probate vite/ iudicio suo cō mode repire poterit Et interdū iuxta grauedinē casus/ vehemētiāq̄ motus seu dictaminis ipius consciētie/ plures ac frequēter. ⁊ hoc quādo homo de se nescit de dicta sua conscientia casuq̄ sibi incūbente/ iudicare. vt puta qz noticiā legis diuine non hz. In his duob⁹ modis necessaria omino est hūiliatio spūs. ac q̄dā sui intellect⁹ captiuatio. vt. s. pie velit credere ⁊ ꝓsentire obedireq̄ eis q̄ per se legit. vel ab alīs audit. Juxta dictum apl̄i Captiuantes oēm intellectū in obsequm xpi. Hoc est dicere q̄ q̄libet in credendis pl⁹ dz ꝓsentire fidei q̄ sibi. ⁊ in agēdis pl⁹ credere alīs q̄ sibi ¶ Terti⁹ mod⁹ est per ꝓuersionē mētis ⁊ recursum ad deū. et⁹ qz consiliū. p humilē ⁊ deuotam ac freqntez orōem. vbi ⁊ quādo deest ꝓsiliū humanū Juxta illud sacre scripture. Cum ignoramus q̄d agere debeamus/ hoc solū habemus residui vt oculos nostros dirigam⁹ ad te. q̄uis et hic modus non debeat ab alīs duobus precedētibus deesse. immo cum eis concurrere. ¶ Qui autē alio modo/ vt frequenter apud plures contingit conscientiam suam deponit/ magna periricula et plus q̄m plures forsan credant/ incurrit. Tuncqz/ non est proprie con-

scientie depositio. sed contēptus grauis/ ⁊ supba p̄sumptio. Beat⁹ enī homo q̄ sp est pauidus in eis scz q̄ ad salutē ptinent ¶ Ex istis trib⁹ modis cū nōnullis supi/ us tractatoꝝ/ possunt notari octo ex q̄b⁹ causari ⁊ puenire solet ipius consciētie er ror. ¶ Primū est ignorātia. qñ scz q̄s ne/ scit q̄d sibi eligendū vel declinandū sit Secūdū est negligētia. cū quis scz negli git ꝯ sciētiā suā discutere. vel si p⁹ discussi onem se expedire nesciat: negligit tūc ab alīs q̄rere Tertiū ē supbia. qñ scz q̄s nō humiliat intellectū suū vt melioribꝫ ⁊ sa/ pientioribꝫ se credere velit. ¶ Quartū est singularitas. qñ scz hō suū ꝓpriū sensum seq̄ns/ nō vult se alīs ꝯformare. nec seq̄ vi as cōes bonoꝝ. ⁊ q̄d li. nūeroꝝ scribitur. Extrema castroꝝ ꝯsumpsit ignis ¶ Quī tū est affectio inordinata. q̄ sepe inclinat ꝯ sciaz ad id q̄d hō tūc appetit. ⁊ sic fac̄ eā a sua rectitudine deuiare Iuxta dictū Se nece Perit omne iudiciū/ cū res trāsierit in affectū. ¶ Sextū est pusillanimitas. pro pter quā. s. q̄s freq̄nter timz ea q̄ fm rectū iudiciū rōis timēda nō sunt ¶ Septimū est ꝓplexitas. qñ. s. hō se inter duo peccata positū esse credit ⁊ vtrūq̄z declinare q̄n. s. in vnū incidat iudicat īpossibile. Sz ad vez (vt ex supra tactis satis patet) ꝓpleri tas propie loquēdo nihil est simplr. sed fm q̄d. tamē pōt esse aliq̄s ꝓplexus. fm. s. consciaz erroneā. sed stati vt etiā supra ta ctū est/ eā deponēdo pt liberari. ¶ Octa/ uū est hūilitas. cordisq̄z puritas Unde Bre go. Bonaꝝ mentiū est ibi culpas agno/ scere vbi culpa nō est. ¶ Septem prima sunt mala ⁊ reprehensibilia. ⁊ error ex eis p ueniēs valde piculosus. Octauū ꝯo lau/ dabile est. erroreq̄z ex eo pueniēs/ p⁹ ⁊ me/ ritor⁹. īmo nec error propie dici dz. sed quedā humilis suoꝝ defectuū sueq̄z fragi litatis recognitio. dū tamē nō sit nimius

A ¶ Respectu secunde duarum questionū principaliū qua scilz queritur.

Vtrum consciētia

errans seu erronea excuset. q̄d iuxta eūdē beatū Thomā vt de pria q̄stione pricipa li in simili dictū est. est idē in effectu q̄ q̄/ rere. vtꝝ voluntas rōi erráti seu erronee cō cordās/ sit bona: veniūt iuxta intentōem īpius beati Thome ꝯsiderāda q̄ sequunt ¶ Primo (vt freq̄nter in supioribꝫ dictū est) bonū ⁊ malū in moralibꝫ magis cla/ re ad propositū ceptū loq̄ndo/ q̄ ad meri tū ⁊ demeritū/ ꝯsistit in actu inq̄ntum est volūtarius. ita q̄ bonitas vel malicia alicui⁹ act⁹/ ab īpa volūtate seu volūtatis im perio depēdet. qz si actus eēt inuolūtari⁹ nec meritori⁹ nec demeritori⁹ esset Et hic est illud sepe allegatū beati Aug. q̄ omne pctm̄ volūtariū est adeo. q̄ si voluntariū nō esset pctm̄ nō eēt ¶ Aduertendū est in sup q̄ quoad ꝓpositū/ pñs ignorātia sub duplici q̄litate inuenit. Una est q̄ causat inuolūtariū. i. q̄ dū cōtingit seu occurrit/ reddit seu efficit actū inuolūtariū. ⁊ hoc proprie indirecte. qz scz priuat hoiez a co gnitiōe q̄ pertingit ad hoc q̄ aliq̄d volūtari um existat Alia est ignorātia q̄ nō causat inuoluntariū. i. que dū ꝯtingit seu occur rit/ nō propterea actū inuolūtariū reddit seu efficit. q̄ inferius magis declarabunt. Ex q̄b⁹ duob⁹ clare seq̄tur q̄ illa ignoran tia que dū ꝯtingit seu occurrit reddit seu efficit actū inuoluntariū. tollit a tali actu oēm rōem boni ⁊ mali moralis/ meriti q̄z ⁊ demeriti. Illa vero q̄ dū occurrit nō red dit seu efficit actū inuolūtariū. dictā rōez boni ⁊ mali meritiq̄z ⁊ demeriti nō tollit. Pz ex p̄dictis q̄ vt iā stati dictū est/ tal' rō boni ⁊ mali meritiq̄z ⁊ demeriti/ a volūta te depēdet ¶ Est p̄terea p p̄dictoꝝ ⁊ aliq̄/ rū subseq̄ntiū itellectu notādū q̄ ignorā/ tia triplici mō seu sub triplici respectu se pt ad actū volūtatis bre Uno mō antece/ denter Alio mō ꝯcomitant ¶ Et alio mō cōsequēter Antecedēter ā t se hz ignorātia ad actū volūtatis/ qñ nō est volita/ seu vt ita dicat volūtaria. ⁊ tamē est causa volen di aliq̄d q̄d alias homo nō vellet scz si ta/ lis ignorātia nō esset vtputa qñ hō igno rat aliquā circūstantiā act⁹ quā scire non tenebat/ ⁊ ex hoc aliquid agit quod nō fa ceret si illam circūstantiam sciret. Ut po/ nit ipse beatus Thomas exemplū de illo qui diligētia de hincinde circumspicien/ do adhibita/ ignorās aliquem trāsire per viam/ proijcit sagittam/ qua trāseuntē in terfecit In isto enim casu/ ista ignorātia istius circūstantie/ scz trāsitus istius ho/ minis non est volita nec volūtaria/ qz iste proijciēs sagittā bene voluisset trāsitum illi⁹ hominis scire/ ⁊ tamē est causa volen/ di quia alias iste homo nō voluisset scilz proijciendi illā sagittā/ quā alias nō pie

B

eisset. si scz illã circũstantiã transitus illi⁹ hominis sciuissz. Et ita de multis alijs q̃ frequẽtissime occurrũt. Et hec ignorãtia sic antecedẽs simpliciter causat inuoluntariũ. i. dũ contingit ⁊ occurrit actũ inuoluntariũ reddit seu efficit. ¶ Cõcomitãter autẽ se habet ignorãtia ad actũ voluntatis/ quãdo est de comet qõ agitur. qõ si etiã sciret/ nihilomin⁹ ageret. ita ꝙ ipa ignorãtia nõ inducit ad volendũ vt illõ fiat. sed solũ cum tali facto cõcurrit. ita ꝙ simul cõtingit illud esse factũ. ⁊ esse ignoratum. Ut iuxta exemplũ beati Tho. de illo qui q̃rit hostẽ occidere. ⁊ animo suo occidere firmauit/ cõtingit ꝙ casu vel in nemore vel alias istum hostẽ sagitta vel lancea occidit. sed duz eum occidit. credit occidere ceruũ. Jn isto enĩ casu ista ignorãtia ꝙ tunc hostis ille ibi esset ⁊ ꝙ tũc occidat. cõcurrit cũ ipso facto scz cum ipsa occisione. ita ꝙ simul cõtingit illũ hostẽ occidi ⁊ occidi ignorari. nec ipa ignorantia ꝙ scz ille hostis tũc ibi esset/ induxit istuz occisorẽ ad eũ occidendũ. qz ita bene euz occidissz. si ibi tũc eũ esse sciuisset sicut occidit quãdo ignorabat Et talis ignorantia dum cõtingit seu occurrit non reddit seu efficit actũ inuolũtariũ. quia nõ causat aliq̃d quod sit repugnãs volũtati. i. ꝑ quod volũtas si sciret impediret facere qõ tunc facit. vt satis est considerare in exemplo statim posito. Sed talis ignorãtia si bene aduertat bñ causat seu efficit actũ ꝑ illo instãti quo fit nõ voluntariũ. sic scilz ꝙ pro illo instãti quo sic voluntas nõ habeat actualiter volitionẽ illũ actũ faciendi vt etiã patet in dicto exẽplo statĩ posito. Clarũ est enĩ ꝙ ille occisor ꝑ illa hora qua illũ hostẽ sic a casu occidit/ nõ habeat actualit voluntatẽ eũ occidẽdi. qz tunc ibi eũ eẽ ignorabat. ĩmo ceruũ ibi eẽ ⁊ ceruũ occidere credebat Hec seq̃tur ꝙ si talis ignorantia reddat seu efficiat actũ nõ volũtariũ. ꝙ ꝑterea eũ reddat inuolũtarium Magna etenĩ int̃ ista duo est dr̃na. Reddere etenĩ seu efficere actũ nõ volũtariũ/ ẽ facere qõ volũtas ꝑ instãti quo ille actus fit/ nõ habeat actualẽ volitionẽ eũ faciẽdi. Reddere vero seu efficere actũ inuolũtariũ est facere ꝙ voluntas actualẽ seu habitualẽ volitionẽ habeat illũ actũ nõ pficiẽdi. q̃ valde int̃ se differũt Magna etenĩ differẽtia est inter non velle facere. et velle nõ facere. Primũ ꝓdictorũ vt iã tactũ est bene causat seu efficit ignorantia ꝓcomitans. de q̃ nũc agit. Sed scõm nõ causat nec efficit. Et ratio est. qz idẽ nõ põt eodẽ instãti esse actualiter volitũ ⁊ ignoratũ. scz bñ ꝑt eodẽ instanti esse habitualit seu dispositiue volitũ ⁊ ignoratũ ¶ Cõsequẽt autẽ se habz ignorãtia ad volũtatẽ. inq̃ntũ ipsa ignorãtia est volita seu volũtaria. Qõ duoby modis cõtingere ꝑt. Uno mõ directe. Alio mõ indirecte. Directe q̃ndo actus volũtatis ferẽt in ipam ignorãtiã. sicut cũ aliq̃s vult ignorare. vt excusatiõez peccati habeat. vel vt a peccãdo nõ retrahat. Juxta illõ iob. xxij. Scientiã viarũ tuarũ nolum⁹. Et hec dicit ignorãtia affectata. Indirecte vero itez duplicit contingere potest. Uno mõ cũ aliq̃s actu nõ ꝓsiderat qõ cõsiderare debet ⁊ ꝑt. Et hec dicit ignorãtia male electõis. vel ex passione aliqua. vel ex malo habitu pueniẽs. Alio modo cũ aliq̃s noticiã quã de aliq̃bus deberet habere nõ curat adquirere. ⁊ ꝗm hunc modũ ignorãtia vniuersaliũ iuris que q̃s scire tenet/ volũtaria dicit. q̃si ꝑ negligentiã pueniẽs. Cũ enĩ nõ nisi ꝑpter negligentiã habeat. voluntarie haberi videt. ¶ Hũc igit ꝓdicta ad ꝓpositũ solutionis ꝓdicte scõe questiõis ꝓncipalis iuxta intentõem eiusdẽ beati Thome applicãdo ¶ Si rõ vel conscia/ erret erro/re volũtario. q̃ scz nõ causat inuolũtariũ. vt puta quia pueniet ex ignorãtia. vl ꝓcomitãte. q̃ scilz cũ actu cõcurrit nec ad ipm pficiendũ inducit. vel cõsequẽte q̃ scz volita seu voluntarie est. vel directe ꝓpter negligentiã vt puta qz est error seu ignorantia circa id qõ q̃s scire tenet vel ꝓsiderare dz ⁊ ꝑt. tũc talis error rõis vel ꝓscie/ nõ excusat quin voluntas tali rõni vel ꝓsciẽtie sic errãti ꝓcordãs sit mala ¶ Si ãt sit error q̃ causat inuolũtariũ vt puta ex ignorantia ãncedẽte. q̃ ex ignorãtia alic⁹ circũstantie absq̃ oĩ negligẽtia causat pueniẽs. tũc talis error rõis vel ꝓscie/ volũtatẽ. tali rõni vel ꝓscie sic errãti ꝓcordãtẽ excusat. vt nõ sit mala. vt puta grã alic⁹ exẽpli Juxta eũ/ dẽ btũm Tho. si rõ ⁊ ꝓscia alicui⁹ adeo errent ꝙ sibi dictẽt ꝙ possit ad vxorẽ alicuius accedere. volũtas tali rõi ⁊ ꝓscie sic errãti ꝓcordãs/ mala est nec excusat/ eo ꝙ error ille pueniet ex ignorãtia legis dei. quã scire tenet vel inq̃rere Si aũt ratio ⁊ con/

L

scientia pdicti hominis in hoc errent/ q aliquã mulierẽ quã loco sue vxoris de nocte submissam ignorat/ credat esse vxorẽ suã. ⁊ illa muliere debitũ reposcẽte/ velit eã cognoscere/ excusat volũtas eius vt non sit mala. Quia error iste ex ignorãtia alicuius circũstantie prouenit. q̃ inuoluntariũ causat. ⁊ sic excusat ¶ Possunt alia multa exempla cõcipi ⁊ ad ꝓpositũ applicari. immo frequẽter occurrũt casus diuersi in hac materia ¶ Pro ampliori adhuc tam pdictorũ/ q̃ materie in se declaratiõe expediẽs visum est determinationẽ triũ questionũ. quas sup scõo sententiarũ tractat dñs petrus de tharẽthasia/ ordinis pdicatorũ/ olim Innocẽtius papa. v. hic iuxta effectũ dictorũ suorũ breuiter subnectere. Prima questio est. Utrũ ignorantia sit peccatũ? Utrũ ignorantia excusat pctm̃? Que ignorantia excusat pctm̃? ¶ Circa primã questionẽ/ notandũ primo fm eũ venit/ q cũ culpa sit defectus volũtarius/ eius rei q̃ debet inesse/ ipa ignorãtia inquantũ caret volũtario caret culpa sed inquãtũ habet de volũtario/ habz de culpa ¶ Cũ insup vt etiã dicit priuatões p habitus cognosci habeãt. vt puta iuxta propositũ ceptũ loquẽdo. ignorãtia p scientiã. aduertendũ venit q triplex quãtũ ad materiã pñtem spectare videt repit scientia. Una est imptinẽtiũ ad salutẽ. Alia vtiliũ ad salutẽ. Alia necessariorũ ad salutem. Imptinentiũ ad salutẽ. vt scire geometriã vel arismetricam vel hmõi Utiliũ ad salutẽ. vt scire epl'as pauli. act' apl'orũ ⁊ hmõi Necessariorũ ad salutẽ. vt scire xij articulos fidei. decẽ precepta legis. septẽ peccata mortalia ⁊ hmõi. Et intelligant hec fm status ⁊ grad' psonarũ. qz aliqd est necessariũ ad salutẽ scire respectu vnius/ quod solũ esset vtile respectu alterius Aliquid etiã est necessariũ vni ad salutẽ scire explicite. quod sufficeret alteri scire implicite. ⁊ similiter de pluribꝫ ¶ Respectu q̃rũ p oppositũ triplex. etiã repitur ignorãtia scz imptinentiũ ad salutẽ. vtiliũ ad salutẽ ⁊ necessariorũ ad salutẽ Prima siue sit voluntaria siue inuolũtaria nõ est peccatũ. Scõa siue etiã volũtaria fuerit siue inuolũtaria. nõ est de se pctm̃. licet homo eam contẽnendo peccare posset. Tertia ꝙo ignorãtia scz necessariorũ ad salutẽ. itẽ triplex repitur Una scz oñino inuolũtaria Alia oñino voluntaria. Et alia ptim voluntaria. ptim inuoluntaria. Prima ẽ in eis qui scire nõ possunt. vt sunt infantes pueri ⁊ hmõi. ⁊ hec nõ est in culpa. ⁊ p cõsequens nec pctm̃ sed solũ est quedã pena inquantũ scz ignorãtia/ scientie carẽtiam ⁊ sic quandã impfectõem dicit. Scõa est in eis qui scire possunt. sed nolunt. Et sic ignorantiã velle habere videnꝫ ⁊ affectare. Et hec proprie nõ dicit pena cũ sit volita. sed est culpa ⁊ pctm̃. nõ rõe q̃dem ignorantie in se. Ignorare etenim de se nullũ pctm̃ est. sed rõne puerse volũtatis ignorãdi ea q̃ q̃s scire tenet ⁊ q̃ sibi necessaria sunt ad salutem Hec enim malũ actũ culpe velle/ solũmodo pctm̃ est. sz etiã velle malum pene ordinãtis ad culpã. q̃lis est ignorantia eorũ que sciri debẽt. est peccatũ. Tertia ignorantia est in eis q̃ scire pñt et bene vellẽt/ sed scire negligũt. Et hec partim est pena ptim culpa ⁊ pctm̃. Pena q̃dem inq̃ntũ scz talis ignorãtia que vt tactũ est quandã impfectõem dicit. nõ est p prie volita. immo quodãmodo displicẽs Culpa vero ⁊ pctm̃ inq̃ntũ ex defectu hominis. sua scz negligẽtia venit q ipse sciẽtiam eorũ que scire tenet ⁊ que sibi necessaria sunt ad salutẽ/ nõ habet cũ habere posset. ⁊ sic quodãmodo volũtarie hãc ignorantiã habere videtur. nõ quidẽ volũtate efficiente vt in pcedẽti. sed volũtate omittente q̃ licet nõ ꝓprie ⁊ vere. effectualit' tm̃ ⁊ interptatiue volũtas est. Et ex his patz solutio predicte prime questiõis. ¶ Secunda vero predictarũ trium questionũ/ eisdẽ q̃si medijs fm pfatũ doctorẽ dissoluit ¶ Presupponit enim prio illud iã sepe supra tactũ. q scilz oẽ pctm̃ inq̃ntũ est volũtariũ intãtũ est pctm̃ Et q̃ infert q illõ qõ diminuit de voluntario diminuit de pctõ. Deinde illã triplicẽ dñaz ignorantie in determiatõne q̃stiõis pcedẽtis posita/ effectualit' resumit dicẽdo. Q pria ignorãtia oino inuolũtaria q̃ dicit inuincibilis qz vinci nõ pt. vt q̃ est in pueris ⁊ a natura insensatis a toto. i. totalit' excusat pctm̃ ¶ Scõa ꝙo ignorãtia scz oino volũtaria/ q̃ dicit ignorãtia affectata nullo mõ excusat pctm̃. quia vt p magistrũ sententiarũ dicitur. Et si talis ignorantia excuset inquantũ ignorantia est. aggrauat tamẽ inquantũ est affectata. Uñ tantum aggrauat quantũ excusat. Et circa hanc

ignorantiã qz de ipsa frequẽter verbũ occurrit/aduertat. qz nulla ignorantia de se est simpliciter affectata. Etenim omnes homines iuxta phm/naturaliter scire desiderãt. sed est bene aliq̃ ignorãtia de p accidens affectata. inquantũ scz sciẽtia ei opposita creditur debere hominẽ mouere seu inducere ad aliqd quod ipse nõ vult ⁊ qõ sibi displicet. ¶ Tertia vero ignorãtia scz ptim volũtaria ⁊ ptim inuolũtaria. qz scz vt satis supra tactũ est a volũtate omittẽte. nõ autẽ a volũtate efficiẽte seu approbãte, p cedit. excusat a tãto. sed nõ a toto. i. nõ totaliter excusat pctm. sed bm̃ grauitatẽ peccati diminuit. Ita q̃ peccatũ p talez ignorantiã cõmissum/nõ est de se ita graue/sicut esset si talis ignorãtia nõ haberet. Et intelligat hoc de ignorãtia que p aliquez modũ dat cãm ipsi peccato. sic scz q̃ si ipsa nõ esset/peccatũ illud nõ cõmitteretur vel nõ eodẽ mõ cõmitteret. Nam est alia quedã species ignorãtie omnie generaliter pctm̃ cõcomitans de qua nihil ad pnẽs p positũ. ¶ Circa vero tertiã ⁊ vltimã predictaꝝ triũ questionũ sic distinguẽdo dicit prefatus doctor. q̃ duplex est ignorantia. ¶ Quedã est facti quedã est iuris Ignorantia facti dupliciter cõtingere potest Aut scz adhibita diligentia. ⁊ hec excusat a toto. quod exponat vt supra. Et exẽplificat de cõcubitu iacob cũ lya primogenita filia laban. quẽ concubitũ talis ignorãtia excusauit. Aut talis ignorãtia facti contingit nõ adhibita debita diligentia. ⁊ hec excusat a tanto. sed nõ a toto. quod etiã vt supra exponat. ⁊ exemplificat de facto lamech dũ occidit caym. cũ tamẽ ferã putaret occidere. Qõ factũ talis ignorantia nõ excusauit a toto sed bm̃ a tãto ¶ Ignorãtia autẽ iuris vt iam aliq̃liter in supioribus declaratũ est/sub duplici qualitate repitur. vna vincibilis. alia inuincibilis. Vincibilis quã scilicz vt etiã supra expositũ est q̃s vicere potest. iterũ duplex repitur. Una affectata. qm̃ scilz iuxta etiã superius notata aliquis ea q̃ iuris sunt q̃ scire tenet ⁊ scire potest/scire nõ vult. imo illam eorũ ignorantiã quodãmodo ne a peccato retrahat se habere cõplacz Et hec ignorãtia in nullo se excusat. nec scilz a toto. nec a tanto. Alia dicit simplex. cũ. s. iuxta etiã supr̃ notata aliq̃s ea q̃ iuris sunt que scire tenet/bm̃ scire vellet. sz cum scire possit negligit. Et hec ignorãtia excusat a tanto sed nõ a toto ¶ Ignorãtia vo inuincibilis sub duplici etiã q̃litate repit. Una innata. alia incidens Innata oino excusat. ⁊ a tanto. ⁊ a toto. vt infantib. ⁊ a natura insensatis. Incidẽs vero itez duplex est fm scz q̃ dupliciter ꝓtingere potest Una nãcz incidit sine culpa. Alia vo incidit ex culpa. Prima q̃ scz sine culpa incidit. vt qm̃ grã exẽpli homo dãdo opam rei licite/efficit furiosus. ⁊ hec qm̃ totaliter ligat seu impedit rõem seu vsum rõis excusat a toto. alias nõ. De secũda vero incidẽti scz ex culpa. vt qm̃ hõ prestitit cãm sue ignorãtie/duplex est opinio. Una est que ponit q̃ si talis ignorãtia rõnem seu vsum rõis oino ligat seu impedit. tũc peccatũ quod sequtur excusat Ut grã exempli Cũ furiosus q̃ p suã culpã incidit in furiã. ex vi illi⁹ furie occidit hoim. talis enim nõ peccat. qz vt anial brutũ in solo impetu mouet ⁊ nõ rõne. Alia est opinio q̃ ponit q̃ talis ignorãtia nõ excusat a toto. sz bm̃ a tãto. Um̃ in casu p̃cedẽti talis furiosus vt dicit min⁹ peccat. q̃z si furiosus nõ esset. peccat tamẽ. Prima opinio pbabilior videtur. Propter dubiũ tamẽ/talib⁹ si sanẽtur debet fm canones penitẽtia iniũgi ¶ Et hec q̃ntũ ad naturã seu qualitatẽ conscientie dicta sufficiant.

De natura qualitate ⁊ numero circũstantiaꝝ

Unc de natura ⁊ q̃litate ⁊ nũero circũstãtiaꝝ aliq̃ dicẽda veniũt Etenim vt supr̃ tactũ est ad cognoscẽdã dr̃naz nature ⁊ q̃litatẽ pctõꝝ tã mortal q̃z venial. ñ modice ꝓfert hmõi circũstãtiaꝝ naturã cogscere diligẽt q̃z dũ casus occurrũt ꝓsiderare ac debite attẽdere Et hinc ẽ q̃ cõit p doctores tres assignãtur cause pncipales, ppt q̃s hmõi circũstãtiaꝝ ꝓsiderãtõ/ñ solũ ad sciaz moralẽ. sed valde pncipaliter ad sciaz theologicã ptinz q̃lis nõ dubiũ est scia regimis istructõis ⁊ directiõis aiaꝝ maxie in foro pnitali. q̃ vt ꝛt Greg. i pastorali Ars ẽ artiũ. scia sciaꝝ ¶ Pria cã est qz hmõi scia theologica cõsiderare hz act⁹ hũanos. fm q̃ per eos hõ ad btitudinẽ salutẽq̃z ekna ordiat. Oẽ ãt qõ ad aliquẽ finẽ ordiat oportzeẽ illi fini ꝓportionatũ. Actus ãt hũani fini ꝓportionant fm quãdã cõmensuratõem que fit

per debitas circūstantias. rationabiliter ergo ad predictā scientiā theologicā pti/ net. ipsarū circūstantiarū consideratio.
Secūda causa est. quia ipsa etiā scientia theologica cōsiderare habet actus humanos. fm quod inuenit in eis bonū ⁊ malum. melio⁹ ⁊ peius. Hec aūt in ipis actib⁹ humanis frequētissime ex circūstātijs reperiunt. fm q̄ ipas circūstantias vt infra declarabit diuersificant. rationabilit ergo ipsarū circūstantiarū consideratio ad huiusmodi theologicā scientiā ptinere dicitur et ptinet. ¶ Tertia causa quia ipa etiam sciētia theologica cōsiderat actus humanos fm qd̄ sunt meritorij vel demeritorij. quod q̄dem cōuenit actib⁹ hūanis ad quod req̄ritur q̄ sint volūtarij. Actus autē humani frequētissime iudicari hūt voluntarij vel inuolūtarij fm cognitiōez vel ignorātiam circūstantiarū. Rationabiliter igitur circumstātiarū cognitio ad huiusmōi scientiā theologicā ptinere dicitur ⁊ ptinet. Ad declaratōem igit materie pticularius descendēdo. circūstātia sic describit. q̄ est accidēs actus humani Et intelligat ista descriptio nō de accidēti quod inest rei vt sua q̄litas. sicut albū dicit accidens rei albe. sed intelligat accidens quasi cū alio simul in eodē subiecto cōcurrens ⁊ existēs. extra tamē substantiā ipius cum quo sic cōcurrit ⁊ existit. Sic enī circūstantia dicit accidēs actus hūani. quia cū actu humano simul in eodem subiecto cōcurrit ⁊ existere potest. Est tamen extra substantiā ipius actus humani nec est de eius substātia. Quod sat⁹ nomen de se importat ⁊ cōnotat. Dicit enīz circūstantia quasi circū aliquid stans. ¶
Circūstātie autē fm quas vt supra tactū est. act⁹ hmōi iudicari habēt boni vel mali/ meliores vel peiores/ meritorij vl̄ demeritorij. ⁊c. ⁊ p̄ consequēs ad beatitudinē salutēq̄z eternā ordinari assignant a tullio in sua rhetorica septē. que cōtinent in isto versu Quis. quid. vbi. quib⁹ auxilijs cur. quomō. quādo. Et enī iuxta quod ipse tulli⁹ dixit. In actib⁹ humanis ad eorū bonitatē seu maliciā debite dinoscēdā p̄/ dicta considerāda veniūt. scilz quis est q̄ fecerit. quid est quod fecerit. vbi fecerit. q̄ bus auxilijs. instrumētis vel medijs fecerit. quare fecerit. quō fecerit. quādo fecerit Philosophus autē in tertio ethicorū addit octauā circūstantiā scz circa q̄d Sed tullius eā sub illa circūstantia quid. ꝓprehendit. Hic tamen ipārum circūstantiarum fiet declaratio fm numerū ⁊ positionē philosophi. ¶ Numer⁹ autē seu sufficiētia istarū circūstantiarū sic sumi potest Circūstantia enī vt iam dictū est dicit q̄ si extra substantiā actus existēs. sed tamē ipm actū aliquo mō attingens. Triplici autē modo seu respectu potest circūstantia actū ipm humanū attigere. Uno mō inquantū attingit ipm actū in se. Scōo modo inquantū attingit cām ipius act⁹ Tertio modo inquantū attingit effectū ipius actus. Respectu primi modi dupliciter potest ipa circūstātia ipm actum i se attingere. vel p̄ modū scz cuiusdam mēsure seu cōmensuratōis ⁊ sic erūt circūstātie respiciētes seu cōcernētes locū ⁊ temp⁹. q̄ denotant p̄ hec duo verba in predicto versu posita. scz vbi. ⁊ quādo. vel p̄ modū q̄litatis ipius actus. ⁊ sic erit circūstantia respiciēs seu cōcernēs modū agendi quo. s. actus ipse factus est. q̄ denotat p̄ hoc verbū qūo. Respectu vero secūdi modi/ scilz respectu cause ipius actus. cum oīm actum ⁊ affectuū humanorū q̄tuor sunt cause principales. scz efficiēs. materialis. formalis. ⁊ finalis. quadruplex circa istas q̄tuor causas accipit seu occurrit differentia seu qualitas circūstantiarū. Circa enī causam efficientē/ alias accipit seu occurrit circūstantia ipius agētis que denotat per hoc verbū quis Circa cām materialē accipit seu occurrit circūstantia circa obiectuz que denotat p̄ hoc verbū quod addit phs. scz circa quid. Circa cām formalem accipit seu occurrit circūstantia circa causam coagētem seu coopantem seu cōcurrētez. que notat p̄ hoc verbū quib⁹ auxilijs. Et intellige vt iam tactū est. vel instrumētis. ⁊c. vel hmōi que faciūt ad formam act⁹. Circa causam finalē accipitur seu occurrit circūstantia circa propositū ⁊ intentōnē agētis que denotat p̄ hoc verbum. cur. i. propter quid qua de causa ⁊c. Respectu vero tertij modi. scz respectu effectus ipsi⁹ actus accipit seu occurrit circumstātia. circa illud quod ex tali actu cōtigit ⁊ secutū est. que denotat p̄ hoc verbū quid. He igitur sunt circūstantie et q̄ bus vt pluries tactū est. actus hūani q̄ad bonitatem vel maliciā. meritū vel demeri

tum ꝛc. iudicari habent nec plures reperi
enť quin ad aliquã premissarũ sint redu/
3 cibiles ¶ Et ad maiorẽ instructõẽ medi
ocriũ et simpliciũ quib. vt supius tactũ
est nõ tanta scientiã vel librorum facultas
suppetit/expediens iudicatũ est de predi
ctis circumstãtijs aliqualiter exemplifica
ri. vt exinde in similia facilius manuduci
possint. et seruando ordinẽ versus supra
positi. ¶ Respectu igiť primi verbi scilꝫ
quis. certũ est ꝙ ceteris alijs paribꝫ grauí
us peccat sacerdos ꝗ simplex clericus. et
grauius clericus ꝗ simplex laicus. ꝛ gra/
uius vir ꝗ femina ¶ Respectu secũdi. scꝫ
quid. certũ est ꝙ ceteris alijs paribus ho/
micidiũ est grauius peccatum ꝗ furtũ. ꝛ
adulteriũ ꝗ simplex fornicatio ¶ Respe/
ctu tertij. scꝫ vbi. Certũ est ꝙ ceteris alijs
paribus furtũ vel ꝓcussio. vel fornicatio
que fieret in ecclesia vel alio loco sacro. est
grauius peccatũ ꝗ si fieret extra ecclesiã ꝛ
in loco nõ sacro. ¶ Respectu quarti scilꝫ
quib. auxilijs instrumẽtis vel medijs. ꝛc.
certũ est ꝙ domũ ad predandũ intrare ꝑ
falsam clauẽ. vel seram aperire per instru
menta subtilia. vel ꝑ subordinatõnem fa
muli aut ancille ceterꝫ alijs paribꝫ/ est gra
uius peccatũ ꝗ a casu inuentã apertã vel
perforamẽ muri nõ obstructũ intrare. ¶
Respectu quiti scꝫ cur seu propter q̃d. cer
tum est ꝙ latitare in nemore vel alio loco
suspecto. seu cõducere societatẽ aliquã in
tentõne aliquem vel aliquos occidẽdi ce
teris alijs paribus est graui⁹ peccatũ ꝗ ꝑ
dicta facere intentõne sola deprẽdãdi ¶
Respectu sexti scilicꝫ qũo. certũ est ꝙ cete/
ris alijs paribus grauius est peccatũ ho/
minẽ ex ꝓposito deliberato ꝛ per insidias
ꝗ subito motu subito q̃ ꝗ in cursu occidere
Et grauius ceteris alijs paribꝫ veneno in
cõuiuio ꝗ gladio aperte inuadẽdo occi/
dere. ¶ Respectu septimi. scꝫ quãdo. cer/
tum est ꝙ domũ pro deprẽdãdo de nocte
intrare. ceteris alijs paribus est grauius
peccatũ ꝗ de die intrare. Et fornicari die
sancto pasche. vel alio solẽni ceteris alijs
paribus graui⁹ est peccatũ ꝗ die nõ solen
ni. ¶ Respectu vero octaue circũstantie
ꝑ philosophũ addite. scꝫ circa q̃d ¶ Cer/
tũ est ꝙ machinamẽta ꝛ deceptões tende
re et parare ad inducendã mulierẽ religio
sam vel vrorãtã in fornicatõnem ceteris
alijs paribus/est grauius peccatũ ꝗ ma/
chinari ad inducendã vnam aliã omino
solutã. sic de similib. ¶ Addunt aliqui vl
tra omnes predictas circũstantias vnam
aliam scilꝫ Quotiens. Circa quã dupli/
citer dici potest. Uno modo ꝙ cũ iuxta ꝑ
mum triũ modorũ actũ humanũ attingẽ
di supra tactorũ/ipsa circũstantia. quoti/
ens. videať actum in se attingere ꝑ modũ
cuiusdã cõmensurationis temporis. potest
ratõnabiliť intelligi et cõprehendi sub il
la circũstantia. quando. Nec enĩ debite et
sufficiẽter potest siue in ꝓfessione siue ali
as. quãtitas seu grauitas peccati ꝑ illam
circũstantiã. quando. ꝓquiri ꝛ haberi. vt
puta scꝫ quo tempe. qua die. qua hora ꝛc.
peccatũ factũ sit. Quinetiã effectualiť di
ci peccati quãtitas ꝛ grauitas ꝑ dictã cir
cũstantiã quotiens ꝓquirať et habeať. vt
gratia exempli Contingere potest immo
frequẽter cõtingit ꝙ homo pluries idem
peccatũ. vt puta fornicatõem. vel furtum
cõmittet. vna vice tempe quadragesimali
et die solenni. Et alia vice. alio tempore.
et die nõ solenni. Et sic de similibus val/
de quotidianis. Si igiť debite ꝛ suffici/
enter ab isto ꝓquirať et sciať quando tale
peccatũ cõmiserit. satis etiã sciet quotiẽs
ipse ꝓmiserit. Alio modo diciť ꝙ proprie
ista circũstantia. quotiens/ nõ est nec di/
ci debet circũstãtia. quia proprie nec actũ
in se/nec causam ipius actus/ nec effectũ
ipsius actus respicit. imo nec peccatũ in
se quoquo modo aggrauat. sed solum ꝛ ꝑ
prie quandã reiteratõem peccati plurali/
tatẽ peccatorũ dicit. vt clare apparere po/
test ꝑ exemplũ quod de ipa iuxta similitu
dinem ꝑcedentiũ circũstantiarũ poni po
test. Certum est enĩ ꝙ ceteris alijs parib⁹
grauius est peccatũ ter aut quať mulierẽ
de fornicatõne vel adulterio solicitare. ꝗ
semel Et grauius ter aut quater insidias
ad aliquẽ occidẽdum tendere ꝛ parare ꝗ
semel. Sed proprie ista nõ vnum ꝛ idem
peccatũ sunt. immo plura. ꝛ proprie que
dam reiteratio peccatorũ. Noãter aũt in
premissis exemplificatõnib⁹ addita sunt
illa verba. Ceterꝫ alijs paribus. Nam cir
ca casus premissos et similes/possent eti/
am alie circũstantie contingere seu occur
rere que de se aliter qualitatẽ ꝛ grauedinẽ
peccatoꝝ predictorũ disponerẽt ꝛ causa/
rent. Nam quod bene aduertẽdũ est ex cõ
cursu pluriũ circũstantiaꝝ circa aliquem

actum/potest maior eius bonitas vel malicia. maiusq; meritū vel demeritū causari. Per predictas etiā exēplificatōes poterit faciliter discretus ⁊ intelligēs de casib⁹ qui sibi vel in ꝓpria ꝑsona vel in personis alioꝝ. vt puta in cōfessione aut alias contigere possunt diiudicare ⁊ discernere. Hā vt sepe in supioribus tactū est pro hoc q; etiā clarius dādo intelligi hic de ipārum natura ⁊ qualitate circūstantiaꝝ principaliter actū est. Ex concursu alicuius aut aliquaꝝ circūstantiaꝝ actus q̄ alias de se ex suoq; genere seu natura nō esset nisi veniale peccatū/immo forsan actus meritorius. efficit peccatū mortale. vt pluries exemplificatū est de verbo ocioso. occasiōeq; seu prouocatōe risus. ⁊ de datōe elemosine que de se ex suoq; genere est act⁹ meritorius. Quib⁹ si addatur ⁊ cōcurrat circūstantia illa respectu cause finalis seu intētionis actus de qua supra sup illo verbo. Cur. Utputa q̄ fiant ad ꝓuocādū seu inducendū mulierē in fornicatōem/ efficiūtur peccata mortalia. Et similiter de alijs iuxta suū genus ⁊ naturā. ¶ Et hec quo ad naturā. qualitatē. ⁊ numerū circūstantiarum. quātum huic tractatui cōgruere iudicatum est/dicta sufficiant.

⁊ De diuersis nominibus peccati actualis ⁊ venialis.

Q Uo vero ad diuersitatē nominū que peccato actuali veniali ꝑ nonnullos ꝓm diuersas eius proprietates. opatōes ⁊ effect⁹ attribui solent/est aduertendū q̄ sicut in supior⁹ vbi de ipso peccato veniali agi incepit/dictū est. diffinitionē beati Aug. que peccato actuali mortali supra vbi etiam de ipo peccato mortali tractatū est. ex eo q̄ in ipso est pfecta ratio peccati attribuit/solere ꝑ aliquos peccato in generali ⁊ tanq̄ generi attribui. ⁊ sic quodāmodo ꝓm tamē maius ⁊ min⁹/posse ipso peccato veniali cōpetere ⁊ cōuenire. ita de noib⁹ nominū q; diuersitate dici potest. q̄ scz in superioribus peccato mortali in se plura ⁊ diuersa noia attributa sunt q̄ bene cōmuniter peccato in generali ⁊ tanq̄ generi attribui solent. et sic quodāmodo ꝓm tamen maius ⁊ min⁹/possent etiā ipi peccato veniali attribui ⁊ cōuenire ¶ Jō ad clarius semp naturā ⁊ qualitatē peccati venialis cognoscendū recitabūtur hic aliqua noia ipsi pctō veniali attribui solita. In quoꝝ aliquib⁹ cū ipso pctō mortali cōuenit intelligātur ꝑ prius ⁊ principalius ipi peccato mortali cōpetere. cum in eo vt tactū est pfecta ratio peccati cōsistat. ⁊ secūdario ac min⁹ principalit. imo ꝑ quandā largam acceptiōez ipsi peccato veniali. cū ꝓm beatū Tho. nō cōsistat in eo pfecta ratio pcti. imo solū quedā impfecta. ¶ Potest igit primo peccatū venia le nomiari. ⁊ interdū ab aliquib⁹ nomiatur macula. ⁊ hoc q; maculat aīam Qō q̄ dē iuxta beatū Tho. intelligat nō ꝓprie loquēdo sed solū ꝓm q̄d. inq̄ntū scz pctm̄ veniale impedit nitorē q̄ est ex actib⁹ virtutum. Quia nō diminuit nitorē habitualem. nec enī habitū charitatis ⁊ aliaꝝ virtutū diminuere habet. sicut facit peccatū mortale. ¶ Potest etiā nominari reatus ex eo q̄ ad penā obligat. sed hoc etiā vt iā statim tactū est intelligat largo modo ⁊ q̄ si improprie. q; ad penā eternā pcise non obligat. vt facit pctm̄ mortale. sed solum sub disiūctione. Vel scz ad penā eternam vel ad penā purgatoriā. vel ad penā pnialiter satisfactoriā Qō capitulo īmediate sequēti/vbi de dicti peccati venialis effectib⁹ agetur/lati⁹ declarabit. ¶ Potest etiā noiari ꝑuaricatio inq̄ntū scz mandatū dei respicit qō trāsgrediēdo ꝑuaricat. Sed similiter vt ꝑus itelligat largo mō ⁊ quasi improprie. qm̄ peccatū veniale non facit directe cōtra legem dei ⁊ mandatū. sz bene ꝑter. vt late in supior⁹ expositū est ¶ Potest etiā noiari pctm̄ ꝓut ⁊ de facto noiatur. inq̄ntū scz est cōuersio ad bonū cōmutabile. sed vt etiā tactū est hoc largo modo ⁊ minus principalit. Quia illa cōuersio ad bonū cōmutabile/ nō est cū totali ⁊ habituali auersiōe a bono incōmutabili. sicut est in pctō mortali Hā in isto peccato veniali/neq; plus neq; tātum diligit ipm̄ bonū ꝛmutabile ad quod sic fit cōuersio/sicut bonū incōmutabile a q̄ fit auersio. vt bene ample ⁊ pluries in supioribus declaratū est. ¶ Potest etiā nomiari nefas inquātū scz est illicitū ꝑsone ppetranti. Sed vt frequēter dictū est. hoc etiam est largo modo sumendo ⁊ quodāmō improprie. ¶ Plura alia possunt ipi peccato veniali ꝓm diuersas eius opatōes et effect⁹ noia attribui. interdū etiā ꝑ aliq̄s

attribuũtur. sed supra dicta satis sit tetigisse ⁊ declarasse. Sunt enĩ ea que magis proprie sibi cõuenire videnť ⁊ cõmuni' assignanť. ¶ Peccata venialia intelligi p lignũ fenũ et stipulã aliqui volũt. inter q̃s sepe prefatus beatus Thom̃. sup illo qd̃ i. ad corin. iij. dicit apl's Si aliqui sup fundamentũ spũale edificãt aurum. argentũ lapides p̃ciosos. Alij vero supedificãt lignum. fenũ. ⁊ stipulã. Et q̃ ille q̃ sup fundamentũ spũale sic lignũ fenũ ⁊ stipulam edificat saluus erit. sic tamẽ quasi p ignez id est patieť penã sed non eternã. intelligi p ista tria vltima volũt peccata venialia. Quod tamẽ ꝓm eũdẽ doctorẽ proprie intelligi habet de ip̃is peccatis venialib' q̃ admiscẽt se pcurantib' terrena. Nam aliq̃ interdũ peccata venialia se viris spũalib' admiscent. sed qz leuissima sunt/non purganť p ignem. sed frequẽtissime p ipsum feruorẽ charitatis. Talia igiť peccata venialia/se terrena pcurantib' admiscentia ideo p lignũ fenũ ⁊ stipulam significãtur quia sicut p̃dicta tria in domo cõgregantur/nec tamẽ ad substãtiã edificij ptinẽt/immo cõburi possunt. edificio nihilominus integro remanẽte/ita etiã peccata venialia multiplicari in hoĩne possunt/manente spũali edificio. Et tunc p istis patitur ignẽ. vel scilz tempalis tribulatõis in hac vita. vel purgatorij si ip̃is nõdũ purgatis decedat. sed tamẽ salutẽ cõsequetur eternã. ¶ Dicũtur autẽ hmõi peccata venialia supedificari spũali fundamẽto nõ quasi directe sup ip̃m. eteni sup bonum ⁊ spirituale. malũ proprie edificari non potest sed super. i. iuxta. sicut in simili ibi in psal. dicit. Sup flumina babilonis ⁊c. i. iuxta flumina babilonis. Notãter etiã et bene ad ꝓpositũ aliquoꝝ infra tangẽdoꝝ dicunť hmõi venialia peccata sic p lignũ fenũ/ ⁊ stipulã significata spũali edificio supedificari. Nam nisi spirituali edificio supedificata essent. homo talia habẽs nõ esset saluus sic q̃si p ignem. Unũ cũ peccato mortali ⁊ veniali simul decedẽs. habet quidẽ lignũ fenũ ⁊ stipulã. sed nõ hz spirituali fundamẽto supedificata. Et ideo talis nõ erit saluus sic q̃si per ignẽ. qz simpliciter saluus non erit. ¶ Et important tria predicta tres modos seu tres gradus adherẽtie ⁊ grauitatis ipsoꝝ peccatoꝝ venialiũ. tresq̃ modos seu gradus purgationis eoꝝ. propter qd̃ generaliter omnia peccata venialia cõplectunť ⁊ cõcernunt quia nullũ est qd̃ nõ sit alterius predictorũ triũ modoꝝ seu graduum adherẽtie et grauitatis. Et q̃ non p aliquẽ dictorum trium modoꝝ seu graduũ purgatiõis etiam purgetur Lignũ eteni quod respectu istoꝝ triũ diutius in igne manet significat maiora. Stipula que citissime cõburiť minima. Et fenũ quod inť ista duo se q̃si mediocriter hz. significat mediocria.

¶ De diuersis effectib' peccati actualis venialis.

Plures possent peccati venialis effectus enumerari put plures existunt. et q̃bus tamẽ per doctores cõius assignãtur q̃ sequũtur

Unus quidẽ quia ad penã obligat. Non autẽ vt statim supra tactũ est q̃ ad aliquã triũ penarũ p peccatis affligi solitarũ scz eterne vel purgatorie. vel in p̃nti seculo satisfactorie precise ⁊ determinate obliget. sz bene sub disiunctiõe ad alterã scilz earũ. Nam de peccato veniali hic. i. in hoc seculo/vel satisfactõe hic nõ facta in purgatorio si cũ eo peccatũ mortale nõ existat/vel in iferno si cũ eo etiã peccatũ mortale existat/satisfieri oportet. Et si hic in foro. s. eccl'ie p̃ntis homo satisfaciat. leuiter satisfaciet. Si vero in foro purgatorij satisfacere expectet. grauiter valde punieť et satisfaciet. Si vero in foro inferni eum satisfacere oporteat. pro ipso etiam veniali grauissime punieť quia eternaliť. Si tamen vt tactũ est mortale cuz ipso veniali existat. i. q̃ homo cum ambob' decesserit Et ad propositũ istarũ trium punitionũ seu satisfactionũ dari solet exemplũ de mẽsura vini q̃ in vno forsan loco valebit solidũ vnum. si pgrediať vlterius. repietur valere solidos duos. si vero adhuc vlterior fiat progressus repietur valere solidos tres. Pena tamẽ in inferno pro veniali illata/incõparabiliter minor est q̃z ibidem pro mortali illata. Unde dici solet q̃ pena in inferno pro mortali illata/ est sicut soliditas. Illata vero ibidem pro veniali est sicut supficies. In purgatorio autẽ p veniali illata est sicut linea. In p̃nti vero seculo pro veniali illata est sicut punctus Unde sicut ista quatuor sunt adiuicem ꝓporcionabilia. ita inter q̃tuor penas

supra dictas improportionabilis est differētia. ¶ Secūdus effectus peccati venialis est q̃ animā maculat. Qd̄ sic iuxta quod stati supra tractauim⁹ intelligat. q̃ scz nitorē illū aīe qui ex actibus caritatis ⁊ virtutū nascitur seu ꝓcedit respectu illius in quo incidit impedit. Et sic per indirectū. maculā quandā in anima inducit. Prout iuxta aliquos doctores potest exēplū poni de imagine picta. que aliq̃ndo denigrari potest intantū vt nullo modo videri possit Aliquādo vero sic solum obscurat vt videri quidē possit sed nō plene discerni. Propter quā similitudinē dicit beatus Grego. q̃ pcīm veniale obscurat. mortale vero obtenebrat Respectu āt istius macle dici solet q̃ in saluādis/omne peccatū veniale in pñti vita a gratia finali. i. que in finē habetur/alias saluandi nō essent. delet. ⁊ hoc fm aliquos quantū ad culpā. sed non quantū ad penā. immo pena illa in purgatorio soluet ¶ Delet āt gratia finalis scz que in morte habet peccatū veniale in ipsa dissolutōne aīe ⁊ corporis. q̃uis etiā forsan nō sit ad illd̄ motus contritiōis pro tūc directus. ⁊ hoc ex virtute cōplexionis ⁊ sui status. Et fm h̄ intelligit verbū August. q̃ dicit. q̃ in purgatorio potest esse absolutio a pena ⁊ nō a culpa. quod etiā similit ab aliq̃bus doctoribus dici solitū est. Sz modo cōiter tenet cum peccatū veniale ab hinc deferatur a multis quod etiā quātū ad culpam in purgatorio purgari possit Unde exponēdo illd̄ quod domin⁹ de quibusdā peccatis dixit q̃ nō remittunt nec hic nec in futuro dicit Grego. q̃ venialia dimittent in futuro Quod si intelligat q̃ remittent quantū ad penā tunc expositio sua in effectu nulla esset. Nam etiā mortalia quātum ad penam q̃ pro eis soluta nō est ibidem purgātur. Ideo clarū est q̃ Grego. intelligere voluit q̃ venialia in purgato-
A rio quo etiā ad culpā purgētur. ¶ Tertius effectus peccati venialis est q̃ feruorē charitatis minuit. sicut videt de aqua in ignem proiecta/q̃ licet ignē nō extinguat feruorē tamen illius minuit ⁊ tempat. ¶ Quartus effectus pcti venialis est q̃ potentias anime/in bonis lædit. sicut p exēplum quādo imponit onus super equū/efficitur ⁊ reddit minus pmptus et expeditus ad ambulandū ¶ Quint⁹ effectus peccati venialis est. qd̄ retardat a gloria. Nam cū homo decedit ⁊ possz si in eo nō cēt venialia/statim ad celū euolare post mortē/propter ipa venialia cogetur ad tēpus in purgatorio expectare. Nunq̃ enī facies dei ab aliquo videbit. donec soluat minimū etiā peccatorū venialium q̃drantem. Oportet enī quēlibet ita mundū ante introitū paradisi esse. sicut fuit in innocentia baptismali. ¶ Sextus affect⁹ peccati venialis est q̃ bona glorie celestis/diminuit. Non q̃dem illa que iā debētur et que iā homo ibi habet/p̃ meritū reposita. Sed illa que deberētur si venialia nō fierent. Nam illo medio tempe quo peccata venialia fiūt possent aliqua bona fieri. q̃ cum nō fiant de tanto ipa gloria cēsetur/effectualiter q̃z est diminuta. Propter etiam illo p̃ venialiū perpetrationē/oportet opa quedā bona ad solutōem et purgatōnem hmōi venialiū facere ⁊ cōuertere per que valde accrescere potuisset ⁊ accrescere debuisset cumulus pmij eterni ¶ Septimus effect⁹ peccati venialis est/ qz venialia sepe sunt occasio mortaliū peccatorū. Et hoc inter alios quatuor modos. q̃ in supioribus vbi de septē peccatis mortalibus tractari icepit/late expositi sunt. vbi mōstratū est q̃ actus qui de se ex suiq̃z natura est solum de genere peccati venialis/ potest vel ex cōscientie remorsu vel ex cōplacentia vel ex proclinitate. vel ex pgressu. peccatū mortale effici. ¶ Hoc autē etiam singulariter aduertēdū est. q̃ sicut ad remissionē peccati mortalis exigit desertio actus peccādi cum volūtate firmoq̃z proposito in posterum abstinēdi. sic similiter peccatū veniale in pñti vita non dimittit/nisi etiā actu et proposito deserat. ¶ Et hec quoad totalē materiā nature q̃litatis ⁊ effectus peccati actualis venialis/ac circa eam occurrētium/ quantū hunc presentē istius libelli octauū tractatū cōcernere iudicatū est/dicta sufficiant.

De secunda et vl/ D
tima diuisione peccati in genere seu tāq̃ generis que sumit fm ipius peccati causam materialem.

Expeditis his que respectu prime diuisionis peccati in genere seu tanq̃ generis. que scilicz fm quandā peccati qualitatē ⁊ q̃ntitatē

sumebat et sumpta est dicēda occurrebāt Nunc de sequēda ⁊ quo ad hūc tractatum vltima ipius peccati etiam in genere seu tanq̄ generis diuisione. que scz fm ipius peccati causam materiale sumit/ aliq̄ etiā dicenda veniūt. Nec hic accipiēda venit ipsa causa materialis proprie vt in reb⁹ corpalibus seu materialibus fieri posset. sed solum p quādam similitudinē vt hic causa materialis dicatur illud in quo sit seu causatur ipm peccatum.

Prosecutio ⁊ declaratio ipius diuisionis.

Diuisio igitur est ista q̄ peccatorum alia sunt cordis. alia oris alia operis. Vel fm alios aliq̄ sunt cogitatōnis. aliqua locutōnis. aliqua operatōnis.

De peccatis cordis seu cogitatōnis.

Peccata cogitatōnis seu cordis sunt hec Cogitatio. delectatio. cōsensus. desideriū mali. volūtas puersa. infidelitas. supstitio. indeuotio. psumptō. despatio. timor male humilians. amor male accendēs. prudētia carnis. suspitio. inuidia. ira. odiuz. timor seruilis. exultatō in aduersis proximi. dolor de eius prosperis. cōtēptus pauperum contēptus peccatorū. psonarum acceptō pfidia. affectus carnalis parentū. inepta leticia. seculi tristicia. impatientia. auaricia. solicitudo tempalium. superbia. pplexitas. obstinatio. malicia. tediū boni. acedia. inconstantia. penitētia penitētie. dolor q̄ amplius nō est male factū. hypocrisis. amor inordinatus placendi. timor displicendi. verecundia de bono ope. amor priuatus. sensus singularis. ambitio dignitatum. vana gloria de bonis nature/ vel fortune vel gratie. verecundia de paupibus amicis. contēptus ammonitionū immisericordia.

De peccatis oris seu locutionis.

Peccata oris seu locutōis sunt hec. Crebra iuratio. piurium. blasphemia. nomē domini irreuerēter assumere. veritatē impugnare. deum de aura iudicare. cōtra deū murmurare. irreuerēter horas dicere. detractio. adulatio. mendaciū. vituperium. maledictio infamatio. cōtentio. cōuiuatō. impugnatio veritatis agnite. impugnatio charitatis fraterne. seminatō discordie. proditio falsum testimoniū. mala consilia. derisio cōtradictio obediētie. inuertere facta bona. in ecclesijs placitare. ad iram hominē prouocare. rep̄hendere in alio quod ipse facit. vaniloquiū. multiloquiū. stultiloquium. verba ociosa. vel supflua. vel curiosa proferre. iactantia. verborū politio. peccatorum defensio. clamor. risus. cachinnus turpiloquiū. lenociniū. cantilenas seculares cantare. in cantu diuino magis studere vocem frāgere q̄ deuote psallere. murmurare. verba secularia proferre. in iniusta causa aduocare. malum ꝓmendare.

De peccatis operis seu operatōnis.

Peccata autē operis seu opationis sunt hec Bula. luxuria. ebietas. sacrilegium. symonia. sortilegia. violatio dierū solenniū. indigne ꝓmunicare. votorū fractio. apostasia. dissolutio in officio diuino. scādalisare sub exemplo malo. proximū corrumpe. ledere hominē. vel in reb⁹ vel in psona vel in fama. furtum. rapina. vsura. deceptio. ludus. venditio iusticie. exactōnes indebite. ac telonea iniusta. ascultare mala. ioculatorib⁹ dare. necessaria sibi subtrahere. supflua sumere. vltra vires quippiā aggredi. consuetudo peccādi. recidiuatio. simulatio. tenere officiū ad qd̄ non sufficit vel quod sine pctō nō agit. chorcisare. nouitates iuenire. maioribus rebellare. minores opp̄mere. delinq̄ reuisu. auditu. olfactu. tactu. gustu. lucta. osculis. muneribus. nutib⁹. mādatis. scripturis. circūstātias aggrauātes admittere. que sunt tempus. locus. modus. numer⁹. psona mora. scientia. etas. seip̄m ad peccādum cogere seu inducere.

De peccatis omissionis

Peccata omissionis q̄ (sīōis etiā vt faciliter debite ꝓsiderāti apparere potest/ ad tria respectu quoꝝ precedēs diuisio sumit/ vel scz ad cor seu cogitatōem/ vel os seu locutionē/ vel op⁹ seu opatōz ptinent

sunt hec ¶ De deo nõ cogitare. ipm nõ timere vel nõ amare. grãs sibi de beneficijs nõ agere/ opa que fiũt/ ad ipm nõ referre. de peccatis sicut deberet nõ dolere. ad gratiã recipiendã nõ se prepare. gratia accepta nõ vti nec eam cõseruare/ ad inspirationẽ diuinã nõ se cõuertere. voluntatem suam/ volũtati diuine nõ conformare. ad orões dicendas nõ attendere. orõnes debitas omittere/ ea ad que ḋs vel voto vel precepto vel officio tenẽt negligere. cõionem ⁊ cõfessionẽ semel in anno nõ expetere. parẽtes nõ honorare. seipsum nõ cognoscere ⁊ reprehẽdere. cõscientiã suã negligere. ecclias ⁊ predicatões fugere. tentatõnib nõ resistere. penitẽtias iniũctas negligent facere. ea q̃ statim faciẽda sunt differre. bonis primi nõ cõgaudere. ⁊ malis eius nõ cõdolere. iniurias nõ remittere. fidẽ primo nõ seruare. ⁊ bñficijs ei nõ correspondere. delinq̃ntes nõ corripere. litem nõ sedare. ignorãtes nõ instruere. afflictos nõ consolari. ammonitiõibus nõ acquiescere. Pauca ⁊ forsan nulla alia reperiri posse credũtur peccata. que nõ sub predictis effectualiter comphendãtur et includãtur. vel ad ea reducibilia sint.

¶ Quando peccata

predicta mortalia sint vel venialia.

Quando autẽ peccata predicta mortalia vel solũ venialia existant/ facile est ex supius tractatis cognoscere examinãdo scilz sit apud se. sit apud aliũ/ modos ea faciẽdi ⁊ cõmittendi. intẽtionẽq̃ seu finẽ propter quẽ funt. ac remorsum cõsciẽtie. q̃ de ipsis habet. cum alijs circũstãtijs circa ea occurrẽtib. de quib late supius actũ est.

¶ Et hec quo ad secundã ⁊ vltimã ipius peccati in genere seu tanq̃ generis diuisionem dicta sufficiant.

¶ Quare multa in

hoc cõpendio precipue in octauo tractatu/ late ⁊ plane dicta sint ⁊ exposita.

Potuissent nonnulla in hoc libello ⁊ precipue in octauo ⁊ vltimo tractatu in materia scilicz peccatorũ tractata breuior et cõpẽdiosius dici. sz vt freq̃nter in supioribꝫ tactũ est/ libellꝰ iste nõ sciẽtificis. liboroscꝫ facilit pcurare valẽtib cõpositus est. sed mediocribꝫ ⁊ cõioribus. ac eis q̃bus non facilit liborꝫ copia suppetit. Quib expediẽs ⁊ forsan necesse fuit eã que hic dicta sunt/ ⁊ maxime circa difficiles materias/ p reiteratões ⁊ latas repetitiões. nec non materialia q̃dam exẽpla q̃si palpãdo ⁊ p quãdã manuductõnẽ dare intelligi. Alio q̃n nõ facile forsan fuisz pluribus cõprehendere. Sicq̃ predicta apõ eos nullũ fructũ nullũq̃ pfectũ afferre potuissent.

Remissio ad docto

Qui tñ ãpliora videre vo (res luerit/ vel clarius de premissis materijs informari/ habeat frequẽter allegatos doctores beatum Thomã ⁊ alios in supioribus notatos. Et precipue in eorũ libris ⁊ tractatibus supius etiam designatis.

¶ Explicit compendiũ theologie.

¶ Epistola domini

Johãnis de Berson ad quendã epm sup opusculo triptito plebib publicando

Reuerende in xpo pr. ac dñe metuende. ꝓq̃rit dñs p ꝓphetã ysaiã. Propterea inq̃t ductꝰ est ppls meꝰ in captiuitatẽ. q̃ nõ habuerunt sciam. ⁊ nobiles eiꝰ interierũt fame ⁊ multitudo eiꝰ siti exaruit. Hec scia nõ alia accipiẽda est quã cognitio legis dei ⁊ suoꝝ mãdatoꝝ/ ad salutẽ ꝓseq̃ndã necaria/ siue pficiens. de q̃ itidẽ scia vex est illõ apl'icũ. ignorãs ignorabit. nã cũ q̃libet alia ignorãtia pt stare salꝰ ¶ Et qm̃ multi sunt ex simplicib/ q̃b nõ predicat verbũ/ aut non talit p dicat q̃ ad pfatã sciam deueniãt. agẽte ꝗ vel ignorãtia vel negligẽtia pdicãtiũ. cõmodũ fore existiaui si velut in tabula q̃dã tenorẽ nfe legis ⁊ suoꝝ pceptoꝝ remẽoratõnẽ sentẽtioso ꝓpẽdio depingerẽ. aut velut ĩ breui spec'o cernẽtib obijcerẽ. q̃tinꝰ ipsi hẽrent curati minꝰ istructi aliq̃ solidũ ⁊ aptũ qõ ĩ toto vel p ptes diebꝫ dñicis ⁊ festiuis legere possent suis plebib vt scirẽt ⁊ intelligerẽt ad q̃d ⁊ ꝓpter q̃d ⁊ a q̃ fate sunt. q̃d insup credere. q̃d agere ⁊ q̃d obmittere diuina lege tenẽt ⁊ quẽadmodũ a pctõ resurgere. Et forsan sile opꝰ attẽtatũ est iã a pitioribꝫ ⁊ salubriori breuitate cõ